

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

Az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó

Előadásai és Iratai

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Zürich 1991

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

Az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó

Előadásai és Iratai

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Zürich 1991

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesen a magyar őstörténet kutatását. Zürich Kanton és Zürich városa 1986-ban az FD 16.10.86/10506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. Az Egyesület részére tett pénzádomány az adakozó adóalapjából levonható.

Az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartják fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet. Az Egyesület és a tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják.

Az Egyesület évente más-más országban magyar őstörténeti találkozót rendez, főleg szakemberek részvételével. Szakembernek számítanak mindazok, akiktől a Találkozó Titkársága előadást elfogad. Az előadó és az előadás megítélésénél a Titkárságot kizárólag a Találkozóra szóló meghívóban foglalt szakmai szempontok vezetik.

A jelen könyv a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által szervezett Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozón elhangzott előadásokat tartalmazza. Megjegyzendő, hogy a Találkozó műsorában szereplő néhány előadás szövegével nem rendelkezünk, így kötetünkéből is kimaradt.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága
Schweiz-8047 Zürich, Postfach 502
Postscheckkonto: Zürich 80-36214-1

Szerkesztő: Zichy Irène-Henriette (Stockholm)

Lektor: Juba Ferencz (Bécs)
Kiszely István (Budapest)

Fordító:
angolra Vámos-Tóth Bátor László (Honolulu)
franciára Loewengreen Irène (Zürich)
németre Csihák György (Zürich)

Anyanyelvi lektor:
angol Nádasy T. Jenő (London)
francia L'Eplattenier Marcel (Zürich)
magyar Farkas József (Mátészalka)
német Kádár Péter (Zürich)

Szövegfeldolgozóba gépelte:

magyarul Kajdocsi Márta (Bécs)
idegen nyelveken Kégl Sylvia (Zürich)

Ezen könyv szerzői, szerkesztői, fordítói, gépelői valamennyien ellenszolgáltatás nélkül bocsátották munkájukat a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület rendelkezésére.

A nyomdai költségeket (papír, nyomtatás, kötés) az Egyesület tagjai összeadták.

AZ ELŐADÁSOK KÖZLÉSI JOGA A SZERZŐ ÉS AZ EGYESÜLET KÖZÖS TULAJDONA

A kiadvány ezer példányban készült.

Ezen példány sorszáma:

Készült:
URBAN GRAFIK Kft.
Nyomdájában (BUDAPEST)
ISBN 963 02 8926 1

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Table of contents – Table des Matières – Inhaltsverzeichnis	5
Előszó	9
Meghívó az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozóra	11
Csihák György: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története I.	13
Jegyzőkönyv	15
A Találkozó jegyzőkönyve	15
Az előadások tartalmi kivonata	16
A Benidormi Magyar Őstörténeti Találkozó (BMÖT) Házirendje	20
Nyilatkozat	20
A Benidormi Magyar Őstörténeti Találkozó (BMÖT) Műsora (tervezet)	21
Meghívó a Második Magyar Őstörténeti Találkozóra Zürichbe	23
Az előadások teljes szövege	25
Blaskovics József: Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága	27
Érdy Miklós: A Kőrösi Csoma Emlékév összegzéséhez – Kőrösi Csoma el nem ért végcéljánál	33
Érdy Miklós: Kutatóúton az ősi Khorezmben	41
Farkas József: Kígyóábrázolások szatmári szekereken	51
Farkas József: A szatmárcsekei temető sírjeleinek kérdéséhez	52
Henkey Gyula: A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján	55
Kovárczy István: A magyar–normann kapcsolatokról	63
Paál Zoltán: Arvisura. Ismerteti Csihák György	71
Rojkóné Bakos Ibolya: Látogatóban a hunzáknál	75
Sárkány Kálmán: Az emberformájú sárkány	77
Sárkány Kálmán: Csodaszarvas mondáink és legendáink	81
Szűcs Ferenc: Őstörténelem és elektronika	85
Utószó	89
Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1986. évi rendezvényeire	91
Angol nyelvű összefoglalás	93
Francia nyelvű összefoglalás	113
Német nyelvű összefoglalás	135

TABLE OF CONTENTS

	page
Inhalt – Table des Matières – Tartalom	5
Preface	9
Invitation to the First Benidorm Meeting on the Early History of the Hungarians	11
Csihák György: The true history of the Hungarian Historical Society of Zurich I.	13
Report	15
Report of the Meeting	15
The short contents of the lectures	16
By-Laws of the Meeting	20
Announcement	20
Program of the Meeting (estimated)	21
Invitation to the second Meeting on the Early History of the Hungarians to be held in Zurich	23
The full text of the lectures (hungarian)	25
Blaskovics József: Some personal and place names from the Árpád age	27
Érdy Miklós: At the final destination Csoma de Kőrös did not reach	33
Érdy Miklós: In the ancient country of Khorezm, by the bank of the river Oxus	41
Farkas József: Snake representations on farm carts in Szatmár	51
Farkas József: Wooden grave-posts in the Protestant graveyard in Szatmárcseke	52
Henkey Gyula: Continuity of the Hungarians on the basis of anthropological studies in the Hungarian populations	55
Kovárczy István: On Hungarian–Normann relations	63
Paál Zoltán: Arvisura. A review by György Csihák	71
Rojkó–Bakos Ibolya: Visit to the Hunzas	75
Sárkány Kálmán: The man-shape dragon	77
Sárkány Kálmán: Our sagas and legends on the Miraculous stag	81
Szücs Ferenc: From the runic writing to the microelectronics in the studies of the Hungarian early history	85
Epilogue	89
The program 1986 of the Hungarian Historical Society of Zurich	91
Synopsis in English	93
Synopsis in French	113
Synopsis in German	135

TABLE DES MATIÈRES

	page
Tartalomjegyzék – Inhaltsverzeichnis – Table of Contents	5
Préface	9
Invitation à la Première Rencontre à Benidorm, traitant l'histoire ancienne hongroise	11
Csihák György: L'histoire autantique de l'Association Historique hongroise, Zurich I.	13
Procès Verbal	15
Procès verbal de la rencontre	15
Extrait des exposés	16
Règlements intérieurs	20
Déclaration	20
Rencontre D'Etude de l'Histoire Ancienne Hongroise à Benidorm (Project)	21
Invitation à la deuxième rencontre à Zurich, traitant l'histoire ancienne hongroise	23
Textes intégraux des prestations en hongrois	25
Blaskovics József: Quelques témoignages des patronymes et toponymes de la période arpadienne	27
Érdy Miklós: Kőrösi Csoma au final de son but non atteint	33
Érdy Miklós: Dans l'ancienne Khorezm, sur les rives de l'Oxus	41
Farkas József: Les figurations des serpents sur les chariots des paysans de Szatmár	51
Farkas József: Les stèles en bois des cimetières réformés de Szatmárcseke	52
Henkey Gyula: La continuité du peuple hongrois, sur la base de étude de l'anthropologie des peuples hongrois	55
Kovárczy István: Des relations hungaro-normandes	63
Paál Zoltán: Arvisura. Compte rendu d'un livre par György Csihák	71
Rojkó-Bakos Ibolya: En visite chez les "Hunza"	75
Sárkány Kálmán: Le dragon à forme humaine	77
Sárkány Kálmán: Mythes et légendes du cerf merveilleux	81
Szücs Ferenc: De l'écriture runique à la micro-électronique dans les recherches hongroises en histoire ancienne	85
Épilogue	89
Programme annuel de l'Association Historique Hongroise de Zurich pour 1986	91
Résumé en anglais	93
Résumé en français	113
Résumé en allemand	135

INHALTSVERZEICHNIS

	seite
Table of contents – Table des Matières – Tartalom	5
Vorwort	9
Einladung zum Ersten Benidorm–Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn	11
Csihák György: Die getreue Geschichte des Ungarisch Historischen Vereins Zürich I.	13
Protokoll	15
Protokoll	15
Vorträge (Kurzfassung)	16
Geschäftsordnung	20
Deklaration	20
Programm des Ersten Benidorm–Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn (Plan)	21
Einladung zum zweiten Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn in Zürich	23
Wortlaut der Vorträge (ungarisch)	25
Blaskovics József: Folgerungen aus einigen Personen- und Ortsnamen der Árpádenzeit	27
Érdy Miklós: Am Ziel, das Csoma de Kőrös nie erreichte	33
Érdy Miklós: Im alten Khorassan, an den Ufern des Oxus	41
Farkas József: Schlangendarstellungen auf Bauernwagen in Szatmár	51
Farkas József: Die hölzernen Grabmäler im Friedhof von Szatmárcseke	52
Henkey Gyula: Die kontinuierliche Entwicklung der Ungarn auf Grund von anthropologischen Untersuchungen der ungarischen Bevölkerung	55
Kovárczy István: Ueber die ungarisch–normannischen Beziehungen	63
Paál Zoltán: Arvisura. Buchbesprechung von György Csihák	71
Rojkó–Bakos Ibolya: Zu Besuch bei den Hunza	75
Sárkány Kálmán: Die Drachen in Menschengestalt	77
Sárkány Kálmán: Unsere Sagen und Legenden vom Wunderhirsch	81
Szücs Ferenc: Runenschrift und Mikroelektronik	85
Nachwort	89
Jahresprogramm 1986 des Ungarisch Historischen Vereins Zürich	91
Zusammenfassung in der englischen Sprache	93
Zusammenfassung in der französischen Sprache	113
Zusammenfassung in der deutschen Sprache	135

ELŐSZÓ

Minden népet meghatároz a múltja, és minden nép mai életével saját jövőjét írja. Ezért tehát, ha az olvasó azt kérdi, hogy miféle könyvet tart a kezében, az a válasz: mágikus tükör ez, amelybe ha tekint, a magyar nemzet messzi múltjába lát és a jövőjébe is néz.

"Sagittis hungarorum libera nos Domine" – imádkoztak Európa-szerte, midőn eleinket megismerték, s alig száz év múltán az első keresztény királyunk már a történelem egyetlen koronáját hordta, amely máig szent.

Csoda történt? – vagy egy nem mindennapi kulturális örökség lőn testté a Kárpát-medencében?

A magyar föld gazdagsága, mélyének kincsei, népe szorgalmának gyümölcse ezer év óta csábította a gyilkos hódítók özönét, s önvédelmi harcában őrlődött a magyar. A XV. században a magyar királyságnak annyi lakosa volt, mint amennyi a mai Franciaország területén élt akkor. Ma világszerte van talán tizenötmillió magyarajkú ember.

Az újvilág fölfedezéséig Magyarország volt Európa fő arany-, ezüst-, só- és vágóállat-szállítója. Corvin Mátyás idejében egy középparasztnak negyven marhája volt. Az egész középkorban a szolgáknak is volt lovuk, ami Bizáncban sem létezett. A renaissance virágkorát Magyarországon élte. A Szent Péter bazilika a magyar tulajdonú Szent István zárandokház helyére épült, abban az időben, amikor Rómába csak a magyar vagyon vándorolt zavartalanul. A német-római császárok eközben adó fizetésére kötelezték a pápát.

Véletlenek sorozata ez a történelemben, vagy egy egészséges növény kiterjedésedése, amelyet jó földbe ültettek, s gyökerei az élet vizéhez érnek?

A trianoni békeparancs kidolgozásánál a Kárpát-medencéből és környékéről egyetlen lakossági statisztikát tartottak szakszerűnek, a magyarét. Ezen statisztika szerint az akkori Magyarország lakóinak többsége önmagát nem tartotta magyarnak. Ők máig úgy tudják, hogy a Kárpát-medencébe előbb jöttek, mint a magyar. Pont ők nem rettegtek a magyarok nyilait? Meglehet. Ezek a népek ma embertanilag éppúgy felerészben törökös megjelenésűek, mint a magyar. Sőt: mint Árpád népének honfoglalói, akik viszont a Kárpát-medencében már bejövételükkor felerészben törökös népességet találtak. A Corpus Juris Hungarici jogbiztonságot adott nőnek és férfinak, magyarnak és idegennek, kereszténynek és zsidónak. Akkor, amikor Európa népei patriarchális rendszerű, egynyelvű és egyhitű országokat igyekeztek létrehozni – tűzzel és vassal. Ez a történelmi igazság.

A keresztény Európa történelme nem ismer még egy népet, amely annyi forradalmat hajtott volna végre, mint a magyar. A magyarok forradalmi vértelenek.

Van ennek oka? A történelemben mindennek van oka.

A magyar vérében érdekes sajátosságokat hordoz – ez a haematológia megállapítása –, különleges nyelvet beszél, jellemző zenei anyanyelve van és zenei nagyhatalom. Népművészete páratlan gazdagságú, archaikus ihletésű és sokirányú ezoterikus tudásról árulkodik, a gyökerei Közel- és Távols-Keletre nyúlnak. A Kárpát-medencében található régiségek és nevek az emberi múlt legnagyobb mélységeibe vezetnek, az etnikum hatezer éve folyamatos.

Miért kell mindezt újra kutassuk és fölfedezzük? Mit és miért felejtettünk el a máig vezető hosszú-hosszú úton? Merre és hová vezet térben a Kárpát-medencéből, és időben a mától visszafelé? Milyen jövő van írva ebben a múltban?

Zürich – Turicum, 1988. ígéret hava

Csuhák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke

MEGHÍVÓ AZ ELSŐ (BENIDORMI) MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓRA

Alulírottak mint rendezők találkozóra hívjuk mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának mai helyzete.

A találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket – akik a találkozón valamennyien mint magánszemélyek vesznek részt – összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során a nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak: 1) a magyar őstörténelem; 2) a magyar nyelv fejlődésének egyes állomásai; 3) a magyar koronázási jelvények; 4) adalékok az előző témákhoz, pl. a régészet, a népművészet stb. tárgyköréből. A történelmi témákat időben III. Endre (1290–1301) koráig kívánjuk követni. Az előadásokat kerekasztal-megbeszélés követi.

Tisztelettel felkérjük szakembereinket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra! Mondanivalójuk rövid összefoglalását és időtartamát szíveskedjenek a rendezőség címére megküldeni, hogy a végleges és részletes műsorst összeállíthassuk. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja (pl. a munka beküldésével, amit a helyszínen kiállítunk), és elismeri őstörténelmünk több százból való összefonódásának a lehetőségét (pl. a finnugor vonal nem a kizárólagos lehetőség).

A részvétel mindenki számára ingyenes; a rendezés költségeit néhány magánszemély fedezi. A résztvevők (előadók, vendégek) mindennemű költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. A rendezőség a résztvevőktől elvárja, hogy a találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartsák.

A rendezők személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek, és a meghirdetett ügyben kézfogásra nyújtják kezüket minden irányba. A rendezőség mint testület sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkozik, és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezkesedik.

A találkozó helye: Benidorm (Spanyolország), Hotel Hawaii.

Ideje: 1986. május 12–24.

Hivatalos- és munkanyelv a magyar.

A titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról háromcsillagos szállodában (reggeli, ebéd, vacsora és a szokásos szállodai szolgáltatások naponta, személyenként, kétágyas szobában US \$ 14, egyágyas szobában 17, mai árfolyamon). Találkozónk résztvevői ezekkel a feltételekkel tetszés szerinti ideig maradhatnak a szállodában, hogy az ideális nyaralási lehetőséget élvezhessék.

Utazás BENIDORMba: repülővel és vasúttal ALICANTEig (40 km); autópálya a spanyol–francia határtól, autóbuszjáratok minden nyugat-európai országból, olcsó charter-repülés Európa repülőtereiről.

Jelentkezést a titkárság címére kérjük írásban. A jelentkezők részletes felvilágosítást kapnak a titkárságtól; címe:

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
Ch-8047 Zürich, Postfach 1113

Felkérjük a magyar szervezeteket és lapokat, hogy kezdeményezésünket támogassák!

Kelt az aláírás színhelyén 1985. november havában.

Rendezők:

Rojkóné, Bakos Ibolya
Bern
Schweiz

Dr. Csihák György
Uster
Schweiz

Dipl.-Ing. Farkasch Dániel
Bad-Hombruch
BRD

Dipl.-Ing. Marton Rudolf
Emmen
Schweiz

Sugár-Frank Dénes
Benidorm
Spanyolország

Ezen meghívó az eredeti aláírásokkal a találkozó színhelyén megtekinthető.

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET ÖSZINTE TÖRTÉNETE

I.

Egy sakkversennyel kezdődött 1985-ben. A Zürichi Sakk-kör fennállásának 175. évfordulóját ünnepelte, és meghívta egykori diáktársamat, ifjúkori sakkpartneremet is.

A verseny egyik szünnepjén vidám hangulatban idéztük gyermekkorunk, egyetemi éveink, majd legénykorunk közös emlékeit, s közben a magyar történelemre terelődött a szó. Nem véletlenül pont a történelemre, hiszen gyermekkorunk a negyvenes évekre esett, az ötvenes években voltunk egyetemisták, és a hatvanas években váltunk felnőttek.

Egyetértettünk abban, hogy miként valamely embercsoport attól válik nemzeté, hogy kialakul önálló nemzeti tudata, úgy a nemzeti tudat építése, fenntartása és erősítése a nemzet életben maradásának legfőbb feltétele. Az egészséges nemzettudat ápolásának legfontosabb módja a nemzeti történelem tudatosítása a nemzet tagjaiban. Ez a tudatosítás viszont igényli a valóságghú, de az egyént bátorító és a lelket nemesítő történelemírást. Úgy gondoltuk, hogy ide sorolhatók például Gárdonyi Géza regényei, de a magyar történelemírásról általában elmarasztalólag beszéltünk.

Egyetértettünk abban, hogy valahol elváltak bennünket ősi gyökereinktől, és ez károsan hat az egész magyar történelemszemléletre és történelemírásra, aminek eredményeként nemzeti tudatunk zavart. Ha pedig valamely nemzet elveszti történelmét, az saját jövőjének kulcsát veszíti el.

Ettől kezdve beszédtemánk főleg a magyar őstörténet és kutatásának jelenlegi helyzete volt. Eközben barátom említést tett egy évről évre ismétlődő sakkversenyről a dél-spanyolországi Benidormban, ahol egy jó ötven éve külföldön élő magyar származású ember – Sugár Dénes – a főszervező. Ezzel az emberrel is sokat beszélgették a magyar őstörténetről, majd az illető átadta a barátomnak néhány magyar őstörténeti tárgyiból vett írását, azzal a kéréssel, hogy továbbítaná valamely szakemberhez.

Néhány hónap múlva barátom elküldte nekem ezeket az írásokat, majd felhívtam a szervezőt telefonon Benidormban. Ezúttal engem kért az illető, hogy hozzam őt össze olyan magyarokkal, akiket ez a téma közelebbről érdekel. Miután néhány levelet is váltottunk, ajánlottam, hogy rendezzünk egy magyar őstörténeti találkozót. Javaslatomra ráállt, mondván, hogy a sakkversenyek mintájára ő vállalja a helyszíni rendezést Benidormban.

Rövidre rá a helyszínre utaztam – felszerelve ötletekkel, címeikkel – szóval mindenfélével, ami ilyenkor kellett. Azonnal megírtunk 25 levelet a világ négy tájára, meghirdetvén a találkozói gondolatát. Készítettünk egy gentlemen's agreement-et, amelyben mi ketten vállaltuk a találkozói költségeit. Ehhez a megállapodáshoz később csatlakozott Bad Homburgból Farkasch Dániel.

Még ennek az évnek a végén Sugár Svájcba jött, hogy felkeressünk néhány érdemleges személyiséget, akiktől a találkozói ügyének támogatását reméltük. Jártunk Gilde Barnabásnál, a Duna Kiadó tulajdonosánál Fahrwangenben, aki támogatásáról biztosított bennünket, és Duna című lapjában később közölte a találkozóra szóló meghívót. Felkerestük Rojkóné, Bakos Ibolya magánkutatót Bernben, aki Sugárral, Farkaschsal és velem aláírta a Benidormba szóló meghívót, és később egyesületünk alapító tagja lett. Úgyszintén aláírta a meghívót az Emmenben élő Marton Rudolf, aki rövid egyesületi tagsága alatt, önkéntesen kilépéséig, az első elnökünk volt. Most már teljes erővel dolgozhattunk az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó megszervezésén. Tárgyaltunk a Benidormban levő Hawaii szálloda igazgatójával, aki a találkozói időtartamára díjmentesen a rendelkezésünkre bocsátott egy helyiséget, ahol 1986. május 18-tól 24-ig az előadások elhangzottak. Feltételesen szállást foglaltunk nála a szezon előtti utolsó hétre, ami Benidormban már igen kellemes, de még aránylag olcsó. Névreszólóan 402 egyedi levelet írtunk, és vele elküldtük a meghívónkat az egész földkerekségre; Magyarországon pedig 61 személynek írtunk. A kiválasztás igen nagy mértékben véletlenszerű volt. Például meg akartuk hívni Budapestről Benedek Istvánt, de a telefonkönyvben három is volt, így egyiküknek sem írtunk. Viszont abban az időben találtunk a budapesti Élet és Tudomány című lapban egy számunkra érdekes írást, a következő aláírással: Farkas József múzeumigazgató, Mátészalka. Pontosan ezzel a címmel elküldtük meghívónkat. Farkas el is jött, tartott két kitűnő előadást, és tagja lett első vezetőségünknek.

Egyik akkor megjelent könyvének előszavát írójá így írta alá: Kunszabó Ferenc, Érd. Meghívónkat ezzel a címmel küldtük el, meg is kapta, a találkozón sikerrel szerepelt.

Egy svájci barátja hívta fel figyelmünket dr. Sárkány Kálmánra, aki feledvén magas korát, vállalta a hosszú utat, és három kitűnő előadással örvendeztetett meg minket. Egy év múltán, halálos ágyán adta át egyesületünk megbízottja az értesítést arról, hogy díszelnökségünk sorába választottuk. Könnyes szemmel mondta feleségének: "Kevés elismerést kaptam az életben."

Magyarországon kívül elküldtük levelünket valamennyi olyan rádió- és TV-állomásnak, ahol magyar nyelvű adás van, és szinte minden magyar lapnak. Tudtunkkal csak a torontói rádió közölte felhívásunkat. A lapok – a Duna kivételével – egy sem. Írtunk a lapok és a könyvek terjesztőinek is, ha címüket föllettük, s írtunk egyesületi vezetőknek meg mindenféle címre, ahol arra számítottunk, hogy a magyar történelem, jelesül az őstörténet kutatóira bukkanunk.

A kiterjedtebb levelezés megkívánta, hogy címünk legyen – kezdetben magáncímről leveleztünk. Minthogy székház építésére egyelőre nem gondoltunk, a zürichi 8047-es (Albisrieden) postahivatalban a szerencsét sejtető – 1113-as – postafiókot nyitottuk. Igen ám, de a svájci posta rendezett intézmény: bátorkodtak megkérdezni, hogy kik vagyunk. Minthogy kérdéseikre meglehetősen bizonytalan válaszokat adtunk, eldöntötték, hogy bizonyára egyesülettel van dolguk. Ha pedig egyesület vagyunk – akkor nyithatunk postafiókot. Mondjuk meg a nevünket, adjuk be az alapszabályunkat, amit az elnök írjon alá. Elnök? – ámulunk el. No jó, legyen a Marton Rudi az elnök, neki van a legtekintélyesebb megjelenése közöttünk.

Elhatároztuk, hogy Ungarisch Historischer Verein Zürich vagyunk, ami Magyar Történelmi Egyesület Zürich névre hallgat. Első elnökünként pedig a svájci posta albisriedeni fiókjának eléggé el nem ítéhető külső nyomásának engedve, de szigorú, ám kellő alaposággal még meg nem fogalmazott elveinket föl nem adva – pajzsra emeltük Marton Rudólfot. Rudi barátunk nem csekély ellenállását eme rendkívül magasztos, mégis némileg tisztázatlan állapottal szemben azzal sikerült végérvényesen leszerelnünk, hogy ünnepélyesen ígéretet tettünk neki: fájó szívvel szakítva szent nemzeti hagyományainkkal, a rituális vezérgyilkosságról ezúttal lemondunk!

Ezt követően fogalmaztuk meg az egyesület "Nyilatkozat"-át és "Házirend"-jét. Ezen írások rögzítik nézetünket és tevékenységünk lényegét az Alapszabály szellemében. Büszkén vállaljuk, hogy mindhárom iratot azóta több. közgyűlés és nemzetközi fórum vállalta.

Ebben az időben fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a Találkozót népszerűsítendő rendezzen Egyesületünk Zürichben magyar történelmi tárgyú előadásokat. Svájcban 81 személynek írtunk névreszóló levelet, amelyben felkértük zürichi előadásra – senki sem válaszolt. Mégis rekord idő alatt, néhány hét múlva, 1986. március 11-én megtartottuk az első előadást, ahol már az egész évre szóló műsort is kiosztottuk a résztvevőknek, szám szerint 19 főnek. A zürichi műsort még ebben az évben háromszor postáztuk, esetenként 630 címre.

Az előadások színhelyéül a Zürich központjában levő Uránia étterem egyik különtermét béreltük egész évre. Itt jöttünk össze 1988 végéig minden hó második keddjén. Hat órától elnökségi megbeszélést tartottunk, fél nyolctól pedig az előadások voltak, amelyeket tereferé követett. Az előadók minden alkalommal saját költségükre jöttek, belépődíjat soha nem kértünk, sőt a szokásos perselyezéstől is eltekintettünk. Tagdíjat senkitől soha nem kértünk.

Az első előadást német nyelven tartottuk, minthogy az első perctől kezdve egyértelmű volt a számunkra, hogy Svájcban svájci egyesületet alapítottunk, ahol feladatunknak tekintjük az európai kitekintésű svájci-magyar együttműködés szolgálatát is. Előadóink – Egyesületünk dístagja – dr. Heinz Manz zürichi orvos, az Europa Bursenschaft Erster Sprecher-je volt. Előadásának címe: Ungarische Freieitskämpfe und Europa (Magyar szabadságharcok és Európa). Moderátorként Gilde Barnabás szerepelt.

Időközben rájöttünk arra, hogy egy ilyen egyesületnek mégiscsak vannak pénzügyei. Nyitni kell Svájcban egy számlát. Logikusnak tűnt, hogy a svájci postát bízzuk meg forgó vagyonunk őrzésével. Elmentünk a zürichi Postscheckamt-ra, ahol a Postscheckkonto-t kell nyitni. Mondták, semmi akadálya, nevünk és Postfachunk már van, töltsük ki a formanyomtatványt, írja alá az elnök, a jegyző és a pénztáros, valamint adjuk be az alapszabályunkat. Pénztáros? – ámultunk el. Igen, ez vagy te – nevettek rám a többiek. No jó, ez is megvan. Most jön az alapszabály – az viszont van! Nem is kellett sokat változtatni rajta, csak az eddigi öt mondatból írni kellett két oldalt. Mint jegyző aláírta Schwitter Judit, aki ettől a pillanattól fogva viselte ezt a tisztséget. Követelmény volt az is, hogy az Egyesületnek pénzvagyona legyen. Ekkor nyitottuk az Egyesület takarékbetétkönyvét a Schweizerische Bankgesellschaft-nál, és kellő komolysággal elhelyeztük ott teljes álló vagyonunkat: egy svájci frankot.

Ezen előzmények után nagy várakozással utaztunk Benidormba, a Találkozóra, ahol a nyugati világból a következő személyek jelentek meg: Bacskulin József La Palmáról, Csihák György Usterből, Érdy Miklós és Piuhár Rózsa New Yorkból, Hallay István Torontóból, Kenessey Csaba és felesége Javeából, Paling Ottilia férjével Yorkból, Radványi Irène-Henriette Stockholmból, Rojkóné Bakos Ibolya Bernből, Sugár Dénes és Sugár Márta Benidormból, valamint Ugocsi Dani D. Pál Londonból. Magyarországról Szücs Ferenc és neje autón jött, míg Farkas József, Kunszabó Ferenc és Sárkány Kálmán repülővel, illetve a spanyol repülősök sztrájkja miatt Barcelonából vonattal. Farkas, Kunszabó és Sárkány költségét Egyesületünk vállalta.

A Találkozó kitudó és reménykedő hangulatban zajlott. Elhangzott összesen 18 előadás, ezek közül három volt a beküldött előadások száma. Megállapodtunk, hogy minden évben megismételjük a Találkozót. Bacskulin és Farkasch javaslatára a következő Találkozó színhelyéül Münchent választottuk. Bacskulin azt is javasolta, hogy egy majdani Találkozót La Palmán rendezzünk, ahol ő vendégül lát bennünket egy általa felépítendő magyar központban. Az előkészítéssel a Svájcban élő tagjainkat bíztuk meg, akik később úgy határoztak, hogy a Müncheni Találkozó – Zürichben lesz.

A Benidormi Találkozó alkalmával lezártuk az Egyesület könyvelését, amely akkor svájci frankban 3.000 frank hiányt mutatott. Az elszámolásról, a könyvelési bizonylatok mellékelésével, jegyzőkönyvet készítettem, amit Dani Pál (London) és Radványi Irène (Stockholm) hitelesített. A hiányt én fedeztem az Egyesület részére nyújtott kölcsönnel.

A Találkozóról készült jegyzőkönyvet a következő Találkozó meghívójával 116 példányban postáztuk. Tudomásunk szerint a rádiók közül egyedül a torontói közölt beszámolót, míg a lapok közül a párizsi Irodalmi Újság és a Bécsi Napló jelentetett meg néhány apróbetűs sort. A Kelet-Magyarország című lapban Farkas József tollából jelent meg hosszabb cikk. Ugyancsak Farkas rendezett június 10-én a Mátészalkai Múzeumban Érdy Miklós számára előadást: "Az ősi Khorezmben, az Oxus folyó partján" címmel – hivatkozva Benidormi Találkozónkra.

Csihák György

(Folytatása a következő kötetben)

JEGYZŐKÖNYV

Felvetétt 1986. május 24-én Benidormban, a Hawaai szálloda előadói termében, abból az alkalomból, hogy ebben a spanyolországi tengerparti városban került sor az Első Benidormi Magyar Őstörténeti Találkozóra 1986. május 18–24. között.

A találkozó az előzetesen kiküldött meghívók alapján – áldozatos magán-erőfeszítések révén jöhetett létre. A résztvevők elfogadták az előkészítők házirendjét (1. melléklet), s ennek szellemében ültek előadásztalhoz a Magyarországról, az Amerikai Egyesült Államokból, Angliából, Kanadából, a Német Szövetségi Köztársaságból, Svájcban és Spanyolországból érkezett magyarok, hogy alkotóan vegyenek részt (előadásokkal, segédletekkel, vizuális bemutatókkal, elképzelésekkel) a magyar őstörténet vélt vagy valóságos megoldatlan kérdéseinek megvitatásában, általuk elképzelt előrevitelében.

Mind az előadók, mind a résztvevők szem előtt tartották a Zürichben 1986. február hó 10-én kiadott nyilatkozatot (2. melléklet), s ennek szellemében munkálkodtak a találkozó napjaiban.

Anélkül, hogy a hétnapos összejövetel valamennyi emocionális részletét, szellemi, gondolatébresztő ok és okozati szellemiségét, előadás-izgalmat sorra vennénk, csupán arra vállalkozhatunk, hogy az idő számára itt leírjuk az elhangzott előadások menetét, s rövid foglalatát adjuk az ide eljuttatott vagy személyesen, a helyszínen előadott előadásoknak.

Továbbá elhatározottat, hogy a következő Magyar Őstörténeti Találkozót 1987. május 24–30-ig Münchenben tartjuk (a meghívó mellékelve). A fentiek szellemében az előkészítést és a lebonyolítást a Magyar Történelmi Egyesület Zürich végzi.

Az előadások foglalatát az alábbiakban adjuk, előtte itt (3. melléklet) a kiadott programot.

Hitelesítők:

Dennis Sugár y Frank, Benidorm
Kunszabó Ferenc, Érd
Dr. Sárkány Kálmán, Budapest
Ugocsi Dani D. Pál, London

(Az eredeti aláírások a Titkárságon és a Találkozó helyszínén megtekinthetők.)

Himnusz

Sugár Dénes megnyitója.

Előadások

Árkay László (Montreal)

Ősi magyar népzene

(Kazettáról, Montrealban 1976-ban elhangzott előadás, 80 perc)

Bartók és Kodály magyar népzenei kutatásainak eredményei délre vezetnek: Anatólia, Arábia, sőt Egyiptom irányába, egyes ágak Belső-Ázsiába. A magyar zenei anyanyelv ezen területek népzenejével mutat rokonságot. Bartók akusztikus skáláját adja vissza az a Mezopotámiában talált, s mindeddig egyetlen olyan hangszer, amelyet sikerült is megszólaltatni. Az előadás végén hallható egy szumir himnusz egy énekesnő előadásában.

Bacskulin József (La Palma)

A japán-magyar-kínai őskutatóink nyomában

(Rögtönzött előadás, szövegével nem rendelkezünk)

Az előadó többszöri japán, kínai és világszerte utazásairól számolt be. Szinte eldöntött ténynek találja, hogy őstörténetünk három, szerinte legkiemelkedőbb kutatójának (Barátosi Balogh Benedek, Imaoka és László Vilgimír) munkásságát mindenütt agyonhallgatják. Ezt tudatlanságnak vagy céltudatos elhallgatásnak tartja. A La Palmán létesítendő magyar kultúrközpont ezen három hallhatatlan személyiség és Ilyés Gyula nevét viseli majd. A központ ösztöndíjakat is ad majd magyar történelmi témákra. A cél – a magyar könyvtár létesítése mellett – a magyar szellemi elit odavonzása kiváló kutatási lehetőségek biztosításával.

Baráth Tibor (Montréal)

Tájékoztató az újabb magyar őstörténeti kutatásokról

(felolvasás, 50 perc, 10 oldal)

A tanulmány a szerző azonos című, Montrealban kiadott írásán alapul. A nyugaton élő magyar tudósok elutasítván a kizárólag finnugor nyelvészetre alapozott magyar őstörténetet, a kutatásokat új útra vitték, amelynek eredményeit ma már a hazai tudósok is el kell ismerjék. Ezen új irányzat kidolgozója a magyar őstörténet újrafogalmazását sürgetik, mindennek-előtt a Közel-Keleten végzett kutatások legújabb eredményei alapján. Közel-Kelet fogalmába pedig Mezopotámia mellett Egyiptom is beletartozik. Egyedül az úgynevezett szumir irányzat pl. biztosan nem képes megoldani a magyar őstörténet kérdéseit.

Blaskovics József (Prága)

Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága

(felolvasás, 50 perc, 11 oldal)

A magyarság törökös kultúrával jelent meg a Kárpát-medencében. Vezető embereik ránk maradt személynevei szintén a török nyelvvel fejthetők meg. Népünk a történelme folyamán több török etnikumot magába olvasztott, ennek emléke pár száz török jövevényszavunkban maradt fenn, melyek kutatásának alapjait Gombocz Zoltán vetette meg. Németh Gyula pedig a török névtudományak. Blaskovics professzor ezen találkozóra írt dolgozatában vizsgálódása tárgyául éppen a személyneveket és helyneveket választotta, amelyeknek a kutatására eddig kevés figyelmet szenteltek vagy rosszul magyarázták.

Érdy Miklós (New York)

Kőrösi Csoma el nem ért végcéljánál

(diavetítéssel 110 perc, 10 oldal)

Az első előadás keretében láthatók a sziklafalba épített kolostorok, ahol Csoma a tibeti nyelvet tanulmányozta, hogy közelebb jusson a hun-magyar eredet kérdéseinek megoldásához. Őshazánkat az ugurok által lakott Kelet-Turkesztánban kereste, ahová nem jutott el. Az előadás során látható Bunara és Szamarkand, ujjur rokonaink mindennapi élete. Hallhatók Bartóknak, a kínai népzene kutatóknak és a magyar antropológusoknak a finnugorizmus béklyóiból kiszabadult iránymutatása a magyarok ősi hazájának keresésében. Az előadó 9 érvrendszerben csoportosította azokat a nemzetközi kutatási eredményekből összeszőtt eredményeket, melyek a magyarság korai hazáját keresőket nem a Volga-könyökre, pláne nem az obi-ugorokhoz, de Közép-Ázsia nyugati részébe, a turáni alföld vidékére vezeti.

Érdy Miklós (New York)

Az ősi Khorezmben, az Oxus folyó partján

(diavetítéssel 90 perc, 27 oldal)

Az előadás négy részre tagolódott, és beszámoló volt egy személyesen megtett kutató utazásról, az Aral-tó és a mai Amu-darja folyó környékén elterülő ősi Khorezm államáról, amely ma a Szovjetunió része. Az első rész Khorezm jelene, az utazás és a vízumszerzés rögös útja, a khorezmi táj, az állat- és madárvilág bemutatása a régi Oxus (Amu-darja) mentén. A második rész Khivának, az önálló Khorezma utolsó fővárosának vetített képes ismertetése, amelyben élénk tárul az 1001 éjszaka meséjébe illő ősi város minaretjeinek, kupoláinak, háremeinek, mecseteinek világa. A harmadik rész Khorezma 6000 éves történetének tömör áttekintése. Khorezma a szkitákkal együtt sokévszázados időtartamú törzsszövetségeknek a tagja, így betekinthettünk az ázsiai szkiták, a fehér hunok és türkök világába is. Az i. u. 5. századba nyúlnak vissza a magyar-khorezmi kapcsolatok kezdetei, a negyedik részben van szó erről. Az erőteljes khorezmi kapcsolataink a magyarság Ázsia sztyeppéi felé vezető történetének erősítő láncszemei.

Farkas József (Mátészalka)

Kígyóábrázolások szatmári parasztszekereken

(diavetítéssel 50 perc, Élet és Tudomány 1981. VII. 24. 950-951. old.)

A kígyóábrázolások paraszti tárgyakon általánosak (korsókon, kapukon, botokon stb.). Szatmárban ezen kívül gyakran előfordulnak szekerek rúdszárnyán, sallangóján stb. Talán nemcsak egyszerű díszítésről van itt szó csupán, különösen,

ha arra gondolunk, hogy lakóházak falalapjaiban, kutak vizében a fehér kígyó gyógyító kígyóként is ismeretes. A kígyó húsból mozsárban tört kígyópor alkalmazása a köszvényes embert meggyógyítja.

Farkas József (Mátészalka)

A szatmárcsekei református temető fejfái

(diavetítéssel 90 perc, 15 oldal)

A temető fejfái régóta foglalkoztatják a néprajztudományt. A kérdés: mit ábrázol a sírjel? Embereket? Csónakot? Bálványt? A témát Solymossy, Domanovszky, Nyárády, Csiszár, Bátkz, Lükő és Lakatos tanulmányai alapján ismertette az előadó, s közben bemutatta a szatmári tájat, házakat, udvarokat és temetőket – saját készítésű felvételek segítségével. A feltett kérdés ma is nyitott, de az élet-halál összefüggésében még várható újabb elmélet.

Hallay István (Toronto)

Európa és Bizánc viszonya 476–900

(rögtönzött előadás, a szöveggel nem rendelkezünk)

A Nyugat-Római Birodalom bukásával Európa az apró néptörödékek rendezetlen mozgásának színterévé változott. Ebből a káoszából emelkedett ki Baján avar, majd Nagy Károly frank birodalma. A római kultúra és hagyomány folyamatosságát Bizánc vitte tovább. Az avarok pusztulásával a Kárpát-medencében új keletkezett, ami kedvezett a frank előretörésnek. Ez Bizánc érdekeit veszélyeztette, ezért támogatta őseink odaköltözését, és segítette népünket a bolgár erők leküzdésében. Így Árpád népének honfoglalása csak Bizánc jóváhagyásával történhetett meg. A magyar-bizánci viszony a XI. században is szívélyes maradt. (Rögtönzött előadás. Szövegével nem rendelkezünk.)

Henkey Gyula (Kecskemét)

A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján

(felolvasás, 120 perc)

Az előadás ezzel a címmel megjelent a kecskeméti "Forrás" című folyóirat 1986. évi 2. számában (10 oldal). A szerző eddig több mint 22.000 magyarországi sírból előkerült, valamint élő ember koponyájának vizsgálata alapján fogalmazta téziseit, amelynek végkövetkeztetése, hogy még a több évszázados keveredés után is viszonylag állandó a magyarságra jellemző összetétel: törökös réteg 44%, finnugor réteg 5%, szláv 3%, pamiri 9% és elő-ázsiai 7% stb.

Kovárczy István (Malmö)

A magyar–normann kapcsolatokról

(felolvasás, diavetítéssel 70 perc, 16 oldal)

Svédország őslakossága a "normann", akiket később mint vikingeket a "vizek királya"-ként emlegettek. Harci technikájuk a szittyá-hunokéval megegyezik. Antropológiai hovatartozásuk is a szittyá-hunokéval egyező. I. e. 3.000-ban tűnt el Európából a koponyatorzítás, ami a szittyákra és a hunokra volt jellemző, majd a hunokkal tér ismét vissza. Gottlandon is találtak ilyen torzított koponyát a viking időkben. Az Uppsalában Károly János svéd király által felbontott 18 hármaskunhalom egyikében egy hun vezér nyugodott, az akkori hun szokásoknak megfelelően hamvasztásos temetésben. Ábrázolták lovával, magyar sujtásos öltözetben. A vikingek Nagy Károlytal való harcai megtorló háborúra mutatnak.

Kunszabó Ferenc (Érd)

Nemzettudat – Őstörténelmünk

(rögtönzött előadás, szövegével nem rendelkezünk)

Százötven éve múlt, hogy Széchenyi István "Világ" c. könyvében megfogalmazta: "A kérdés az marad: összeolvaszthatni-e más nemzetekkel az ázsiai sarjadékot önbecse lealacsonyítása, hogy ne mondjam, megsemmisítése nélkül?" A nemzet saját magát tudja kiemelni a dágványból, ha erre akarát van benne. Széchenyi azt írta: "A magyarság sorsa hajszálon függ. Ám ez olyan természetű, hogy soha senki, a legerősebb s legállhatatosabb ellenség sem, csupán mi magunk tudjuk elszakítani. Napjaink katasztrófáit az a nemzet éli túl, amelynek van hite, amely saját nemzeti múltjának ismeretére, megbecsülésére épül." Széchenyi szerint Európa többi népének csak önmagát kell vállalnia. Mi "keleti raj"

vagyunk, ezért nekünk önmagunkat és Európát is vállalni kell. Jövőnket nem köthetjük össze a ráció uralmával, mert az látható csődbe vezet. A rációt ne veszítsük el, de vessük az erkölcs ellenőrzése alá, és teremtsük meg az értelem-érzelem-lélek hármasságát, mert csak ez tarthatja egyensúlyban az emberi nemet. (Az előadás szövegével nem rendelkezünk.)

Paál Zoltán (Ózd)

Arvisura

(felolvasás, könyvismertetés, 50 perc, 7 oldal)

Paál Zoltán nemrégiben Ózdon elhunyt néhai kohász írásai. Regeszerű elbeszélések a 24 hun törzsszövetség történetéről Ataisztól Ózdig.

Rojkóné Bakos Ibolya (Bern)

Látogatóban a hunzaknál

(25 perc)

Előadása bevezető részében említést tesz arról, hogy voltaképpen mi indította arra, hogy eddigi munkájától teljesen eltérően a magyar őskutatással foglalkozzon. Az "Őseink nyomdokain Közép-Ázsiában" c. könyvében (ez az előadás alapja) a hunzak, azaz egy maradvány hun törzs felkutatásáról számol be. A "hunza" szó hun nyilast jelent. Az ország három országtól (Afganisztán, Kína, India) körülveve, három nagy hegy (Hindukus, Pamir, Karakorum) és három nagy folyó (Indus, Hunza, Gilgit) völgyében helyezkedik el. Az ország népe – kb. 30.000 fő – a világ legegészségesebb népe hírében áll. Az utazás a rossz utak miatt bővelkedik izgalomban, de már korántsem olyan életveszélyes, mint Kőrösi Csoma vagy Vámbéry Ámin idejében. Az előadást diaképek vetítése követte.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Az emberformájú sárkány

(diavetítéssel 60 perc, 52 oldal)

A sárkány elleni vallásos küzdelem az emberül élő sárkány ellen indult. A nővel való kapcsolat szinte elválaszthatatlan a sárkánymesékben. Varga Zsigmond, egyetemi tanár, már 1926-ban rámutatott arra, hogy mind a mezopotámiai, mind az urál-altáji hegység vidékéről való mitikus elbeszéléseket mélyrehatóan vizsgálni kellene. A szerző ezt elvégezvén nem állítja, hogy mindnyájan a termékenységisten hívei voltunk, de mint több más államot szervező nép, úgy a magyar is többhitű rokonnépekből tevődött össze. Feltételezhető, hogy azt a kultúrát, amely kiemelt minket a nomád népek sorából, részben Perzsia táján, a Kaukázus déli és délkeleti lejtőjén, továbbá a Khorezmben élt népek hozták magukkal.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Csodaszarvas mondáink és legendáink

(50 perc, 20 oldal)

Az emberül élő kígyóval szimbolizált termékenység-istenhit mellett egy hasonló isteni hiedelem – honfoglalásunk mitikus vezérállata, a "szarvas" is foglalkoztatta népünk képzeletvilágát. A szarvas-tisztelet már az ősidőkben is élt. Sokat foglalkoztatta a történészeket, de írásos emlékek hiányában csak sejtették, de nem tudták mibenlétét meghatározni. Első eredetmondánk csak nemrég került napvilágra a Tarih-i Üngürüş-ben. A történet ismert Kézai krónikájából. Szerzőnk összehasonlítja e három mondánkat, amelyben az is közös, hogy mindhárom a Kárpát-medencébe vezet.

Sárkány Kálmán (Budapest)

A nagyszentmiklósi aranykincs

(diavetítéssel 50 perc, 28 oldal)

Hozzászólás László Gy. és Rácz I. "Nagyszentmiklósi kincs"-ről szóló tanulmányához (1977). Ez a tanulmány mindennel kimerítően foglalkozott, csak egy kérdés marad feltáratlan, az ábrázolások mögött lévő mítoszok. Szerzőnk pont ezzel foglalkozik. Mindenekelőtt a 2. és 7. korszán lévő (Hampel János számozása) jelenetek a Mezopotámiában elterjedt és hazánkba is behozott termékenység-istenhittel vannak szoros összefüggésben. Minket, magyarokat különösen érint a

termékenységgel hitvilága. A hazánk területén fellelt nagyszentmiklósi kincs edényein lévő ábrázolások, a Miska-kancsó és a Hériszes edények használata, továbbá a ma is élő több Sárkány, Bál vagy Bél hely- és helységnevek, valamint az ideozó népi hagyományok arra engednek következtetni, hogy népünk nagy része ebben hitt, és képzeletvilágában a kultusz mint népszokás a keresztény hitre való térítés után is sokáig élt. (Rögtönzött előadás, kézirat és diaképek alapján. Az előadás szövegével nem rendelkezünk.)

Sugár–Frank Dénes (Benidorm)

**Kígyók és sárkányok, baszk–magyar összehasonlító nyelvten,
egyiptomi–magyar összehasonlító nyelvten**
(kisdolgozatok, 50–50 perc, szövegével nem rendelkezünk)

Kígyók és sárkányok címen rámutat a két szimbólum egyiptomi eredetére, kitér elterjedésére az Indus völgyében, kínai, kelet-ázsiai, közép- és dél-amerikai vonatkozására. Utána az európai, és végül a magyar őstörténet és a kígyó–sárkány legendák dialektikus összefüggéseire mutat rá.

Összehasonlító baszk–magyar nyelvten technikai előadása keretében kimutat – a néhány százból – néhány nyelvteni egyezőséget a két nyelv között, mint pl. a többes szám képzése, a kicsinyítő képzése, ikerszavak képzése hasonló módon és egyazon ragokkal.

Az egyiptomi–magyar összehasonlító nyelvtenből ugyanilyen irányú és jelentőségű egyezéseket mutat ki, több tucat személynév és más szó közös eredetének bemutatásával. Aláhúzza, hogy mindezek csupán munkaelméletek, és várja a nyelvészek szíves ellentmondásait és kiegészítéseit. (Az előadások szövegével nem rendelkezünk.)

Szücs Ferenc (Budapest)

Rovásírástól a mikroelektronikáig a magyar őskutatásban
(30 perc, 8 oldal)

Emberi tulajdonságok befolyása inkább hátráltató, mint elősegítő, mind az élet különböző területein, mind a tudományban. Nem beszélve a mindenkori hatalom szerepéről. Mindezzel szemben áll a lelkiismeret, a szellem, illetve a tudás. E két ellentét küzdelméből az igazság győzelmébe vetett hittel végzett mikroelektronikai eszközök tudományos eredménye kerülhet csak ki győztesen, mely területen az előadó is dolgozik a rendelkezésére álló ún. tudományos és nem tudományos (népregék, mondák stb.) adatok feldolgozásán. Így remélhető, hogy az Atlantisz kérdése is megoldódik, miként az ősmagyar hazáé is.

Megjegyzés

Beszámolunk olyan előadásokról is, amelyeket a Találkozó tervezett műsora nem tartalmaz. Ezek azért hangzottak el, mert a tervben szereplő néhány előadás elmaradt.

A BENIDORMI MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ (BMÖT) HÁZIRENDJE

1. A BMÖT-n elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar őstörténet és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök. Különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.

2. A BMÖT-n elhangzott és/vagy az ideküldött dolgozatok közzéadási joga kölcsönösen a BMÖT és a szerző tulajdona. A BMÖT hasznát nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.

3. A BMÖT vezetősége kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizzék meg, és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is, és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, hozzászólókat semmi módon ne zavarják.

4. A munkanap két részre oszlik. Délelőtt elsősorban kerekasztal-beszélgetés folyik, másrészt ilyenkor felolvashatók az írásbeli közlések, esetleges indítványok stb. Délután elsősorban az előadások vannak. Minden 50 perc munkát 10 perc szünet követ.

5. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetőek, és kiigazítások ugyancsak írásban átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat, és a kerekasztal-beszélgetés alkalmával felveti.

6. A BMÖT vezetése a mindenkori elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! – Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.

7. EGYETLEN SZERELMÜNK A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET ÉS A MAGYAR NYELV!

Benidorm, 1986. május 16.

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET ELNÖKSÉG

NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületos gondolkodásmód jellemezzék bennünket, akik a magyar nép és a magyar haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányba. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink – szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle kötelezménnyel nem járnak, sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni – mindenekelőtt – a magyar nép vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk vissza eleve semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelenthesse, hogy az már megoldódott, és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltűnése.

A jelen és a jövő nagy kérdéseinek a történelmekutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennel teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben, az 1986-os esztendő február havának 10. napján.

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

**A BENIDORMI MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ (BMÖT) MŰSORA
1986. május 18–24.**

TERVEZET

Nap	Óra	Előadó	Téma	Elnök	A kerekasztal- beszélgetés részvevői
V A S Á R N A P 18	10–11 ⁵⁰	Sugár Dénes	Megnyitó. Himnusz. Bemutakozás; ki mit vár a BMÖT-től? Technikai, lebonyolítási ügyek	Csihák	
	12–13	Baráth Tibor	Tájékoztató az újabb magyar őstörténeti kutatásokról (felolvasás)	Csihák	
	16–16 ⁵⁰	László Gyula	Őstörténetünkről (felolvasás)	Csihák	
	17–17 ⁵⁰	Paál Zoltán	Arvisura (ismertetés, Csihák György)	Kunszabó	
	18–19 ³⁰	Sárkány K. Farkas J.	A termékenységistenekről Kígyóábrázolások szatmári parasztszekereken	Sugár Sugár	
H É T F Ő 19	10–10 ³⁰ 10 ³⁰ –12	Sugár Dénes Kerekasztal	Kígyók és sárkányok A termékenységistenekről; Kígyóábrázolások...	Sárkány Érdy	Hallay, Farkas, Sárkány, Sugár
	12–12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ –13	Kunszabó F. Sugár Dénes	Őstörténelem – Nemzettudat Őstörténelmi torna	Csihák Csihák	
	16–17 ⁵⁰ 18–18 ³⁰	Hallay István Sugár Dénes	Európa és Bizánc viszonya 476–900 Javaslatok a BMÖT jövőbeni továbbfejlesztésére	Sárkány	
	-19 ³⁰		A BMÖT továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatok megvitatása		
K E D D 20	10–10 ⁵⁰	Kerekasztal	Európa és Bizánc viszonya 476–900	Sárkány	Hallay, Kunszabó, Radványi, Sugár
	11–11 ⁵⁰	Kovárczy I.	A hunok, avarok, magyarok harceljárásának összehasonlítása a vikingekével (felolvasás)	Szücs	
	12–12 ³⁰	Kerekasztal	A hunok, avarok, magyarok harceljárásának összehasonlítása a vikingekével	Szücs	Kenessey, Radványi, Sugár, Ugocs
	12 ³⁰ –13	Sugár Dénes	Részlet egy baszk-magyar összehasonlító nyelvtanból	Farkas	
	16–16 ⁵⁰ 17–17 ⁵⁰ 18–19 ³⁰	Sárkány K. Érdy Miklós	Tarih-i Üngürüş (ismertetés, Csihák Gy.) Csodaszarvas mondáink és legendáink Az ősi Khorezmben, az Oxus folyó partján	Farkas Érdy Sárkány	
S Z E R D A 21	10–11 ³⁰	Kerekasztal	Csodaszarvas mondáink és legendáink Az ősi Khorezmben, az Oxus folyó partján	Érdy Sárkány	Farkas, Radványi, Sugár, Szücs
	11 ³⁰ –12	Bakos Ibolya	Látogatóban a hunzáknál	Kunszabó	
	12–12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ –13	Sugár Dénes Érdy Miklós	Két kérdés a Szent Koronáról Őstörténelmi torna	Hallay Szücs	
	16–17 ⁵⁰ 18–18 ⁵⁰ 18 ⁵⁰ –19	Hallay István Hallay István Radványi I.	A katolikus egyház helyzete; őseink nyugaton A Szent Korona (vetítés) Őstörténelmi torna	Sárkány Sárkány Kunszabó	
C S Ü T Ö R T Ö K 22	10–10 ⁵⁰ 11–11 ³⁰	Árkay László	Ősi magyar népzene (hangszalagról) A BMÖT továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatok megvitatása	Csihák	
	19-		Garden-party Sugár Dénes villájában MINDEN MEGJELENTET SZERETETTEL VÁRUNK		

Nap	Óra	Előadó	Téma	Elnök	Akerekasztal beszélgetés részvevői
P É N T E K 23	10-11 ⁵⁰	Kerekasztal	A Szent Korona	Sárkány	Farkas, Hallay, Kunszabó, Sugár
	12-12 ⁵⁰		A BMÖT továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatok megvitatása		
	12 ⁵⁰ -13 16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰	Farkas J. Blaskovics J. Szücs Ferenc	Óstörténelmi torna Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága Rovásírás és mikroelektronika a magyar őskutatásban	Ugocs Radványi Sugár	
	18-19 ³⁰	Farkas J.	A szatmárcsekei temető fejfái és a magyar őstörténelem	Hallay	
S Z O M B A T 24	10-10 ⁵⁰	Kerekasztal	A szatmárcsekei temető fejfái és a magyar őstörténelem	Hallay	Farkas, Sárkány, Sugár, Ugocs Farkas, Sárkány, Sugár, Ugocs
	11-11 ⁵⁰	Kerekasztal	Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága	Radványi	
	12-12 ⁵⁰	Csuhák Gy.	A BMÖT költségeinek elszámolása RÉSZTVEVŐK: akik a költségek fedezését vállalták és akik csatlakozni kívánnak		
	16-16 ⁵⁰	Érdy Miklós	Kőrösi Csoma el nem ért végcéljánál az ujguroknál a kínai Sinkiangban	Farkas	
	17-17 ⁵⁰	Érdy Miklós	Kelet-turkesztáni és nyugat-turkesztáni utazásaim 1982-ben és 1983-ban	Farkas	
	18-19 ³⁰	Henkey Gyula	A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján (felolvasás)	Érdy	
	19 ³⁰ -20	Sugár Dénes	Összefoglaló		

ÁLLANDÓ SZAKMAI KÖNYVKIÁLLÍTÁS

MEGHÍVÓ A MÁSODIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓRA ZÜRICHBE

Alulírottak mint rendezők találkozóra hívjuk mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának mai helyzete.

A találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket – akik a találkozón valamilyen módon mint magánszemélyek vesznek részt – összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során a nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak: 1) a magyar őstörténelem; 2) a magyar nyelv fejlődésének egyes állomásai; 3) a magyar koronázási jelvények; 4) adalékok az előző témákhoz, pl. a régészet, a népművészet stb. tárgyköréből. A történelmi témákat időben III. Endre (1290–1301) koráig kívánjuk követni. Az előadásokat kerekasztal-megbeszélés követi.

Tisztelettel felkérjük szakembereinket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra! Mondanivalójuk rövid összefoglalását és időtartamát szíveskedjenek a rendezőség címére megküldeni, hogy a végleges és részletes műsort összeállíthassuk. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja (pl. a munka beküldésével, amit a helyszínen kiállítunk), és elismeri őstörténelmünk több százból való összefonódásának a lehetőségét (pl. a finnugor vonal nem a kizárólagos lehetőség).

A részvétel mindenki számára ingyenes; a rendezés költségeit néhány magánszemély fedezi. A résztvevők (előadók, vendégek) mindennemű költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. A rendezőség a résztvevőktől elvárja, hogy a találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartják.

A rendezők személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek, és a meghirdetett ügyben kézfogásra nyújtják kezüket minden irányba. A rendezőség mint testület sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkozik, és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezkeskedik.

A találkozó helye: Zürich.

Idője: 1987. május 24–30.

Hivatalos- és munkanyelv a magyar.

A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról.

Jelentkezést a Titkárság címére kérjük írásban. A jelentkezők részletes felvilágosítást kapnak a Titkárságtól; címe:

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
CH-8047 Zürich, Postfach 1113

Felkérjük a magyar szervezeteket és lapokat, hogy kezdeményezésünket támogassák!

Benidorm, 1986. május 24.

Dr. Bacskulin József, La Palma
Dr. Csihák György, Zürich
Dipl.-Ing. Farkasch Dániel, Bad Homburg
Dr. Farkas József, Mátészalka
Pluhár Rózsa, New York
de Radványi Irène-Henriette, Stockholm

Ezen meghívó az eredeti aláírásokkal a Találkozó színhelyén megtekinthető.

Az előadások teljes szövege

NÉHÁNY ÁRPÁD-KORI SZEMÉLY- ÉS HELYNÉV TANÚSÁGA

A magyarság a honfoglalás előtt egy évezreden keresztül a török (türk) népek szomszédságában élt. A lovasnomád törökök magas pusztai kultúrájának erős befolyása alatt állt, átvette szervezetüket, életmódjukat, szokásaikat, viselkedésüket, és több török etnográfiai csoportot olvasztott magába, úgyhogy a történelem színpadán való megjelenésekor egy török nép benyomását keltette, ahogy ezt az egykorú történelmi források bizonyítják.

De nemcsak megjelenésében, szokásaiban és "vallási" hiedelmeiben, hanem neveiben és nyelvében is megmutatkozott a török kultúra hatása. A magyar nyelv gazdagodott, több száz kultúrshózt vett át a török nyelvből. Divatosná váltak a török személy- és méltóságnevek is, főleg a vezető réteg tagjainak a sorában. A török nevek viselése azonban nem jelentette azt, hogy nemzetiségüket is megváltoztatták, mint ahogy később magyarok maradtak a keresztény nevek felvétele után is.

A honfoglalás- és Árpád-kori személy- és helynevek nagy részét tehát a török nyelvek segítségével tudjuk etimológiázni. A turkológiának ezért nagy szerepe van a magyar őstörténeti kutatásoknál, a török kölcsönszavak, a régi személy- és helynevek vizsgálatánál. Gombocz Zoltán vetette meg az alapját a török kölcsönszavak vizsgálatának, Németh Gyula pedig az onomasztikának, a török névtudománynak. Kettejük eredményét azután Rásonyi Nagy László szélesítette ki, és nagyszámú tanulmánnyal egészítette ki.

Az elmúlt évtizedekben az ezirányú kutatás gazdag eredményt hozott, s ma sem zárult le, sok probléma maradt nyitva, újak is vetődtek fel, de az eredmények kecsgegetők, érdekesek, sőt néha meglepőek voltak.

Vizsgálódásaim céljával most néhány személy- és helynevet választottam, amelyeknek a kutatók eddig kevés figyelmet szenteltek vagy helytelenül magyarázták.

1) Elsőnek vegyük figyelembe az -ó, -ő-re végződő, hangváltó tövű nevek egy csoportját, amelyek a mai nyelvben -ó/ai/aja, illetve -ő/ei/eje végződéssel ismertek. Pl. disznó – disznai/disznaja, csikó – csikai/csikaja, apró – apraja, mező – mezei/mezeje, erdő – erdei/erdeje, Csicsó – Csicsai, Salló – Sallai, besenyő – Besenyei stb.

Az ilyen típusú nevek az ótörökben -ak, -ek (-uk)-ra végződtek, és az ómagyarba való átvételükkor -ağ, -eğ alakot öltöttek. Vö. régi okleveleink samtağ (szántó), mezeğ (mező) alakú neveivel. (A szóvégi hangzót a tudományos irodalomban gammával [ɣ] jelölik, a mélyhangú -i-t pedig kétpontos i betűvel. A török nyelvtudományi irodalomban ğ, illetve i betűvel írják. Ezt az átírást alkalmaztam az alábbiakban.)

Ezek a végződéses a 10–12. században fokozatosan diftongussá alakultak, majd a 13. századtól -ó, -ő végződéssé egyszerűsödtek (Bárczi 70–73, 85–86.). Vázlatosan szemléltetve:

-ak	-ağ	-au	-ou	-ó
		-a		-a
	-ek	-eğ	-eö	-öü
-ei		-e (zárt)		-e (=ä)

Ezt a hangváltoztatást már az 5–10. században átvett ótörök kölcsönszavakban is megfigyelhetjük, pl. ótörök päčänäk — ómagyar bäsänäg — 12–13. sz. bäsänäu — besenyő; a bolgár törökžisnağ — ómagyar gisnağ — 1055 gisnau, 1267 giznou — disznó; ótörök big, bek — ómagyar beğ — beü, böü — bö; ótörök käsäk, kesik — ómagyar Kesüğ, Kesüğ — Kesző — Keszó stb. Hasonlóan: ót. Čarlak — óm. Csarlağ — Csarlau — Csarló — Csalló; Šarluk — Šarlüğ — Šarlau — Sarló, Salló.

Ezt a fejlődési irányt a régi szlovák névalakok bizonyítani látszanak: Šarluky, Šarluyh (Salló), Kosihy (Keszó), Pečeneg, Szantok (Szántó). (Az -y végződés a tb. ragja a szlovákban.)

A másik fejlődési irány szerint a szóvégi -ğ a 10–12. sz.-ban teljesen lekopott, főleg a birtokos személyrag felvétele esetén, úgyhogy a régebbi, mezeğ, feğe, žisnağa alakokból már 1055-ben mezee, fee, gisnaa alakok keletkeztek, ma: mezeje, feje, disznaja stb.

Az eredetileg -ağ, -eğ-re végződő szavaknak a 3. sz. birtokos személyrag és az -i melléknévképző felvételekor azonban -a, -e végződésük van, mint láttuk, tehát: disznai – disznaja, mezei – mezeje, erdei – erdeje, apraja stb.

Az -ó, -ő végződésű alakhoz a helyhatározó ragok és a tb. jele járulnak, pl. mező-t, mező-kön, disznó-k, erdő-ben stb.

Ebbe a csoportba sorolhatók az alábbi mai helyneveink: Csalló(köz), Salló, Imó, Szimó, Szántó, Kesző, Besenyő és még egynéhány. (Az utóbbi három név magyarázata más művekből közismert.)

Csallóköz földrajzi név előtagja ebben az alakban már 1267-ben fel volt jegyezve. Az etimológiai szótárak szerint a Csalló folyótól kapta a nevét, amely északról határolja Csallóközt, de ennek a folyónévnak az eredete ismeretlen.

A Csalló névnek legrégebb alakja Csarló lehetett, s ebből fejlődött ki mai alakja a tarló – talló, sarló – salló szavakban mutatkozó asszimiláció folytán. A FESz szerint a kutatók többnyire egy Čarlak – Čarlağ szóból származtatják, amelynek jelentése 'síró, rívó, erős hangot adó', és a čarla- 'rí, hangosan sír' ige származéka (az alapul szolgáló ige számos török nyelvben megvan).

Van azonban az anatóliai törökben is egy šarla- (šarla-) ige, amelynek egész szócsaládja van: šarla-, šaril-, šarilda-, šarlanti- stb. Ennek az alapigének a jelentése: csobog, csobogó, zuhogó hangot ad.

A šarla-t igéből szabályosan képzett šarлак alapalakból indulhatunk ki, amely Csarlağ alakban kerülhetett az ómagyarba. A másodlagos š – ç hangfejlődés az ómagyarban alakulhatott ki. Csallóközben sok a török településre mutató nyom, és ezért valószínű az is, hogy a Csalló előbb magyar köznévi volt, amiből a 13. századi Csalló személynéveink keletkeztek (Rásonyi). A šarлак szó jelentése 'csobogó, zuhogó, sebes folyású víz által kiadott hang'. Miért kapta a Csalló folyó ezt a nevet? Pozsony alatt, ahol a Kis-Duna kiágazik a Nagy-Dunából, a Csallóköz talaja alacsony síkság, alig a Nagy-Duna szintje felett. Áradáskor azonban a Duna szintje néhány méterrel is megemelkedik, és az árvíz hangos csobogással, zuhogással, valóságos katarakta módon ömlik a Kis-Dunába. Ezt diákkoromban többször láttam (négy évig ott laktam), és a vereckyei hídról csodáltuk a zuhogó áradatot.

Csicsó, ma Čičov k. Csallóközben, komáromi járás. Előfordul mint személynév (Csicsák, Csicsáky) és ragadványnév is (Csicsik, Csicsák, Csicsó). Már az első adatok (1261-ben Chichow, Chichoufolua) is arra mutatnak, hogy szn.-ből keletkezett. Az etimológiai szótárak szerint azonban a szn. eredete ismeretlen. Alapul vehetjük a čičäk, čečäk, čičak török szavakat, amelyek számos török nyelvben megvannak. Jelentésük: 1) virág, 2) fekete himlő. (Az anatóliai čiçekbozuğu szó jelentése 'himlőhelyes'.) Régente gyakori volt a himlőhelyes ember, és valószínű, hogy a szn. ebből a szóból keletkezett, mint ragadványnév. Ha figyelembe vesszük a fent említett hangfejlődést, akkor a Csicsó hn. a következő fejlődésen ment keresztül: török čiçek, čiçak – óm. čičağ – csicsau, csicsou – csicsó.

Imely, szl. Imel', (népi kiejtése: Imő) k., komáromi járás. Részletesen dokumentáltam a Magyar Múlt 1974. évi 1. számában a 8-9. oldalon. Röviden: az Imő hn. az ómagyar ineg – inő – imő hangfejlődéssel az ótörök inäk – inaq méltóságnévből keletkezett. Ennek jelentése 'tanácsadó, bizalmi férfi'. Rendszeresen a törzsfő nagybátyja vagy bátyja viselte ezt a címet. A faluban és a közeli környéken avar- és honfoglaláskori sírokat tártak fel, ennél fogva indokolt a törökös törzsszervezettel összefüggő elnevezés.

Szimó, ma szl. Zemné k., érsekújvári járás. 1113–1206 között Yeme alakban van feljegyezve. A név alapja a török sinek 'szúnyog' jelentésű szó, amely személynévként is előfordul. Hasonló hangfejlődésen ment át, mint az Imő helynév.

2) Vizsgálódásaim másik csoportját a "sár" főnévből személy- és helynevek alkotják. Az ómagyar sár szó jelentése 'fehér'. Egyezik a bolgár-török šar szóval, mely szintén 'fehéret' jelent. Régiségét és jelentését bizonyítja a magyarok honfoglalás előtti korából származó várának a neve: Sarkel ('fehér ház, fehér erőd'), melyet a bizánci forrásokból ismerünk. Továbbá Géza fejedelem első feleségének, Szent István király anyjának a neve: Saroltu. A név jelentése 'fehér menyét'. (Párhuzamosan előkelő lánynév is ismeretes az Árpádok idejéből: Karoltu 'fekete menyét'.) A fehér szín a török népeknél a fejedelmi méltóságot és magát a fejedelmet szimbolizálta (fehér ló, fehér zászló, fehér épület, vö. Székesfehérvár nevével). Az oszmán-török szultánok szimbóluma is a fehér zászló volt.

A magyar sár szó eredeti alakja egy csuvasos típusú šariğ, šari 'fehér' szó lehetett. A magyar sár szónak is ez az alapszava. A szó megfelelői megvannak az összes török nyelvben. A köztörökben szár, szári, szariğ, sari alakban fordul elő, és jelentésváltozáson ment keresztül, mert többnyire "sárga, szőke" jelentése van.

A Sár mint személynév is előfordul 1131-ben. Ebből már az Árpádok korában több helynév keletkezett Sári alakban (Sári, azaz Sáré, a Sár nevű személyné. Vö. Püski, Királyi). A nyitrai járásban van két Sári nevű település. Mindkettő már 1075-ben Sári alakban volt feljegyezve. 1920-ban egyesítették a szomszédos Tajna (ma Tajná) községgel, és mint önálló falunévek megszűntek.

A lévai járásban van két Sáró nevű falu. 1075-ben Sarou, Sarow, 1272-ben Saroy. Mindkettőt 1943-ban Šarovce néven egyesítették. A Šarovce név fordítása: Sáré, a Sár családé.

A Sáró név alapszava a bolgár-török šari, šariğ, melyből szabályos -q (-k) képzős eredeti alakjára lehet következtetni: šariq – šariğ – Šarou – Sáró.

A Salló (Sarló) több település nevében fordul elő:

Sallyalló k. 1276 Sorlou, 1773 Šarluky, 1808 Šarluy, 1927 Tekovské Šarluny, 1948 óta Tekovské Lužny k., lévai járás.

Mezőkissalló (Tekovské Lužianky), lévai j. 1948-ban Nagysallóhoz csatolták. 1339 Saro, 1347 Kyssarlow, 1773 Malé Šarluky, 1808 Malé Šarluy, 1927 Tekovské Šarluzky.

Garamkissalló, 1280 Sarlou, 1404 Kyssarlo, 1786 Malý Ssallow, 1927 óta Šalov k. lévai járás.

Három kicsinyítőképzős alak is előfordul:

Sarluska, Sarlóska, 1399-ben Sarlow, 1808 Ssarluhy. 1664 Kis Sallócska, 1920 Šarluzky, 1948 óta Lužany, tapolcsányi járás.

Sarluska, 1113 Sorlo, 1570-ben még két település volt: Nagy és Kis Salluska, 1898-ban mindkettőt a szomszédos Kajsza községgel egyesítették Sarló-kajsza néven, 1920 Sarlužky-Kajsza, 1940 óta Šarluzky k. nyitrai járás.

A FNESz a Salló helynevet a magyar "sarló" közfőnévből eredezteti, és mint ahogy a Sarlós alakváltozatok is bizonyítják, sarlókészítők és sarlóval adózók települése volt. Ez a magyarázat szerintem teljesen elfogadhatatlan.

Helyes nyomon haladunk, ha a Salló, Sarló helynevet egy bolgár-törökös (csuvasos) Šarluq, Šarlik alakra vezetjük vissza, amely a 'sár' alapszóból szabályos -luq, -lük főnévképzővel alakult 'fehérség, a fehér, fehérítő, a fehérék' jelentéssel. A szlovák Šarluky, Šarluny alakok is ezt a nézetet támogatják, amelyek egy régebbi szövegződést őriztek meg. (Az y a tb. ragja a szlovákban.)

A Sarló személynévként is előfordul, s így ezek a helynevek személynévből is keletkezettek. A fehér, fehérítő, fehér színű népi hozzátartozást jelöl, vö. fehér hunok, fekete hunok, karakaipak 'fekete sapkások', akkoyounlu 'fehér juhos', karakoyunlu 'fekete juhos' (azaz fehér, illetve fekete bársonybőrsapkát, főveget viselők) elnevezések török népeket jelentettek. (A színeknek nagy szerepük volt a török népek törzsi szervezetében.)

Sáros. Sáros vármegye nevéként a Nagy Sáros, valamint Sárospatak helynév egyik összetevőjeként szerepel. 1217-ben Sarus, 1262-ben Saaros alakban van feljegyezve. Az etimológiai szótárak a magyar "sár, sáros" (Kot kotig, Schmutz, lehmig) szóból származtatják. Ennek azonban ellentmondanak a régi szlovák Šariš, Velký Šariš, Šarišský Potok helynévi alakok. Ha a magyar "sár, sáros" szó lenne az alapja az elnevezésnek, akkor Sárospataknak Blatenský (=sáros) Potok lenne a neve. Az alapul szolgáló szó tehát nem a "sáros", hanem a Šariš lesz. A sáros – šariš szó a magyarban a csuvasos sari, sarig = sár, azaz 'fehér' szóból -iš, -iš főnévképzővel szabályosan alakult, és jelentése 'fehéres, szürke'. Sáros megye tehát a 'fehér, fehéres' színű mészkő sziklától kapta a nevét, mint ahogy a Fehér Kárpátok, Fehérhegy stb.

A Šariš szó kezdőhangja š- bolgár-törökös jelleget mutat. A šariš és az ómagyar sár szónak a köztörökben szókezdő hang felel meg: sariš, sari alakban. Jelentése azonban 'sárga'. A Šariš alapszóhoz további adatokul szolgál az anatóliai törökben és több más török nyelvben ma is élő sarišin 'szőke, sárga' jelentésű szó. (Ezzel kapcsolatba hozható Volgográd városának régi neve: Caricin.)

A Sáros helynevek tehát a bolgár-törökkel való kapcsolatra utalnak. Mint a történelemből ismeretes, a bolgár-törökök a honfoglalás előtt birtokukban tartották Erdélyt és Északkelet-Magyarországot. Erre a kapcsolatra utal a Laborc (Laborec) patak neve is, amely Anonymus szerint Albár ('hős párdúc') nevű bolgár vezér után kapta a nevét: Albarcu (Alpbars-su 'Alpbars patakja'). A bolgárokról más helynevek is utalnak: Sáros megyében Nagysáros k. mellett van Kanaš falu, amely a bolgár 'kanaš' méltóságnév alapján kapta a nevét. Jelentése 'tanácsadó', amely szinonímája az inák (inaq, inal) méltóságnévnek. (Lásd fentebb az Imely (Imő) helynév ismertetésénél.)

Szepes megye Sáros megye közvetlen nyugati szomszédja. A Szepes helynevet a FNEsz szerint a magyar "szép" szóból származtatják. 1150/13–14. században Zepus alakban mint helynév, 1279-ben ugyancsak Zepus alakban mint személynév szerepel. Szlovákul Spis. Ha figyelembe vesszük, hogy az északkeleti Felvidéket a honfoglalás előtt a bolgár-törökök uralták, ahogy fentebb említettem, akkor talán összefüggésbe hozhatjuk az ótörök sap-, sep- igével, amelynek jelentése 'eltér, eltávolodik, letér (az ismert útról, területről)'. Ennek az igének szabályos iš-, uš- képzős alakjáról lehet szó, melynek jelentése 'távoli, távolabbi, eltért, eltávolodott terület'. Ezt a fellelést támogatja a szlovák Spiš névalak, amely a hangzókivető tövű nevek analógiájára a szepes (Szepis) szóalakból keletkezett, vö. a szláv pes–psa, lev–lva, ves–vsi stb. A Spiš névalak a magyarból vagy még a bolgárból való átvételre mutat.

3) További érdekes csoportot alkotnak azon személy- és helynevek, amelyekben a "Bod" szó szerepel. Ez a név már a régi magyar nyelvben "bot" alakban ismeretes török jövevényszó. Török nyelvi alakja "bud", jelentése 'ág'. Nemcsak a növények, hanem a nemzetségek és családok "ágát" is ezzel a szóval jelölték. Régi magyar alakja is Bud vagy Bod, és előfordul mint személynév és helynév is. Pl. Bod sziget (csallóközi település), továbbá Tarnabod, Heves megyei község nevében.

Kicsinyítő–becéző képzős alakja a Buda személynév és helynév. Buda alakban ma is számos család neve. A FNEsz szerint többnyire a szláv Budimir, Budivoj névből származtatták. Ennek ellentmond a Buda helynév török alakja: Budun, és szláv alakja: Budin. Mindkettő jelentése 'Budé', vagyis az 'ágé', azaz az uralkodó család vagy nemzetség egyik ágának a birtoka, települése. A török -un végződés birtokjel a török nyelvben, mint Mehmedin 'Mehmedé', Mahmudun 'Mahmudé', mint a magyar -é. A szláv -in végződés szintén birtokjel, amely egyesek szerint a török -un, -in birtokjel átvétele. A Buda helynév tehát a család "ágainak" volt a települése, míg a "fő" ágé (fejedelemé) az Árpádok korában Székesfehérvár volt.

Az -a kicsinyítő–becéző képzős alakok ómagyar alakulatok voltak a törökös nevekben is, pl. Habar (Kabar) – Habara, Tatár – Tatar, Gogol – Gogola stb. (Ezeknek eredete további kutatást igényel.)

A Bodak (Bodok) személynév és helynév a Bud szónak szabályos származéka. Török kölcsönszó a magyarban. Török alakja a budaq, jelentése 'ágazat, ág', tehát a nemzetség vagy család többi (távolabbi) ágát jelentette. Személynévként is gyakori, sőt a bolgároknál is, ezért a szót szláv eredetűnek tartották, noha török kölcsönszó a bolgár nyelvben. Ismerünk egy Bodog kun nemzetségnevet is, amelyből a Bodoglár (=Bodogok, azaz Bodogék) Kiskunmajsához tartozó településneve származik. Az újszülötteket a török népeknél a család "ágainak" nevezték. Ez annyira elfogadott és hagyományos szokás volt, hogy Köprülü Ahmed pasa nagyvezír a krími hercegnek, Mehmed Girejnek 1663-ban írt levelében ezt a megszólítást használta: "A nagy kánok dicső, új ága, a dicső fejedelmek fiatal (zsenge) hajtása..."

A Bodak, Bodok hn. tehát a nemzetség "ágainak" birtokát, szállását jelentette. Számos település őrzi ma is ezt a nevet. A nyitrai járásban van egy, a tapolcsányiban is egy hn. szlovákul Obdokovce, azaz "Bodakék faluja". A metatézis bo–ob szláv jelenség, mint az Alba – Labe, Albarcu – Laborec névnél már láttuk. Csallóközben is van egy Bodak község (ma Horný Bár).

Ezek a helynevek a 13. században Budak, Bodak, Bodok alakban szerepelnek.

A fentebb felvázolt -ak, -ek szövegzetek hangtani fejlődése szerint a Bodak név a következő hangfejlődést mutatja: Bodak – bodag – bodau – Bodó.

A Bodó ma is gyakori személynév.

4) Gazdag csoportot alkotnak azok a helynevek, amelyek alapja végső fokon az ótörök "baj" 'gazdag, előkelő úr' jelentésű szó. Személy-, nemzetség- és méltóságnevekben szerepel. Ilyenek: Baj, Baja, Bajcs, Bajta, Bajka, Vajka, Vajta, Bojta. Ezek kicsinyítő–becéző képzős alakjai az ősi Baj személynévnek. Eddig figyelmen kívül maradt a Bajka, Bajta és Vajka község neve Mátyusföldön, illetve Csallóközben:

Bajka község a lévai járásban 1286-ban Bayka.

Bajta község, érsekújvári járás, 1261-ben Bozta, ma Bajtava.

Vajka község a nyitrai járásban, 1287-ben Wojk, 1945 óta Vajka nad Žitavou, 1960 óta Lučnica nad Žitavou.

5) Külön csoportba soroltam azokat a helyneveket, amelyeknek magyarázata szándékos szlavizálás igyekezetét mutatja.

Komárom. A FNEsz és a CsH szerint az eddigi tanulmányok alapján ennek a helynévnek végső elemzésben a szláv 'komár' (=szúnyog) köznév az alapja. Bizonyítékul hozzák fel a szb.-horv. Kamarani, Komarna, cseh és szl. Komárno, fehér-orosz Kamaryn helynévi alakokat.

Ezek az összehasonlításul és bizonyítékul felhozott adatok azonban teljesen félrevezetőek. Ugyanis nem a csallóközi Komáromra vonatkoznak többnyire, hanem a "komár" szóból képzett más helynevekre. Ennek a félrevezető elképzelésnek a nevek hasonló hangzása lehetett az oka (népi etimológiá). Sőt a CsH szerint a magyar Komárom és Komorn a szlovákból való átvétel (!!!). Ezt a teljesen nevetséges állítást a CsH azonban semmiféle adattal nem tudja bizonyítani. A felhozott "bizonyító" adatok 300–500 évvel később keletkeztek, mint a Komáromról való történelmi feljegyzések, amelyeket azonban egyszerűen nem vesz tudomásul. Az első feljegyzés 1075-től Camarum alakban említi a települést. Ez az -m végzet latinositás, mert a többi, 1124–1216 és 1217–1345 közötti évekből származó tucatnyi adat egyöntetűleg Camarun, Komarun alakot tüntet fel. Ezzel szemben a Kamarani 1303-ból, Komárov 1355-ből, Komarowce pedig csak 1402-ből származik.

Komárom helynév eredetének meghatározásánál tehát nem vehetjük alapul a CsH és a FNEsz felhozott adatait, hanem alapul a Camarun alapalakból indulhatunk ki. A Camarun helynévi alak a Kamar (kabar) népnévből származik, az -un végződés pedig a török nyelvekből jól ismert birtokjel (lásd fentebb). Camarun jelentése tehát: 'kabaré', 'kabaroké', tehát a kabari törzs(ek) szállása, birtoka. A kamar-kabar szavakban mutatkozó b-m hangváltás általános a török nyelvekben, pl. tatár (ótörök) atabiz – közt. atamiz; ben, bin – szerb. men, min stb. A felhozott fehér-orosz kamarin jelentése színfém 'kamaré' (azaz 'kabaré')

A magyar és latin krónikák és más források is a honfoglaló magyarsághoz csatlakozó kabar-kazár törzseket hunoknak nevezték. Így érthető Anonymus tudósítása, mely szerint Árpád vezér Komáromot és környékét Ketel kabar vezérnek adományozta, akinek a fia, Oluptulma, Komáromban várat épített. Teljesen érthető tehát, hogy Komáromot és várát ősi szokás szerint Kabarunnak, azaz "Kabaré"-nak nevezték. További bizonyítékul vehetjük a Komárommal szomszédos Őrs (ma Őrsújfalú, szl. Nová Stráž) és Ócsa (Nemesócsa, szl. Zemianska Olča) települést, amelyet a kabarok vezére, Őrsur (Őrsüuru) és apja, Ócsád kun vezér alapított.

A többi Komárov, Komárno stb. helynév alapjául a komár – szúnyog szót tartják. Ezeknek a csallóközi Komáromhoz azonban semmi kapcsolatuk nincs.

Szolnok. A régi feljegyzések szerint 1124 és 1217 között többszörösen Zounuc. Talán összefügg vele az 1180-ból származó Zolnic személynév.

Általában a szláv Solnik 'sóárúsító, sóhivatalnok' szóból származtatják, a szláv sol 'só' alapszóból kiindulva az Udvarnok, Fegyvernek nevek analógiája szerint. Ez a származtatás azonban elfogadhatatlan, mert erre semmiféle bizonyíték sincs. Nem is szólva arról, hogy a fő sószállító útvonal nem is erre vezetett, hanem északról a Sáros megyei Solivar (Sóvár) fő sótermelő helytől délnek a Tisza felé vezetett.

Újabbban azonban a magyar "szó" főnév valamilyen származékának tartják, melynek jelentése 'szószóló, követ' lenne. Ez az elképzelés talán a "szónok" szó befolyása alapján keletkezhetett. Ez a szó azonban csak 1805-ben jelent meg a magyar irodalomban, mint nyelvújítási szó.

Mint a történelemből ismeretes, a sószállító utakat és tiszai átkelőhelyeket és más távolabbi őrhelyeket is (vö. Csaušan, szl. Čauša a Felső-Nyitra völgyében) a 10. századtól kezdve a besenyők ellenőrizték. Figyelembe véve, hogy a besenyő török nyelvű nép volt, a Zounuc (olv. szounuk, szovunuk) személy- és helynevet egy "sovunuk, savunuq" besenyő nyelvi alakkal magyarázhatjuk. (Olvasata mint: csausz – çavuş.) A savunuq szó jelentése 'védő, védelmező, győző'. Ennek alapszava számos török nyelvből ismert sav- 'elüz, elkerget' ige, s ennek visszaható igei alakja savun- 'megvéd, megvédelmez' jelentéssel. A szóvégi uq-, ük- szabályos igenévképző, amely a török személynévekben már a 7. századi orchoni ótörök (türk) feliratok személynéveiben is előfordul: Sebük – Tekin, Satuq Buğra Kán.

A Saunuc (Szavunuk) tehát besenyő személynév, és a Solnok helynév magyar névadással ebből alakult ki.

Micsérd. Ma Nová Košariská, somorjai járás, Csallóköz. 1258-ban Misser, 1437 Mischesdorf, 1453 Misserd alakban szerepel az okiratokban. Egyes kutatók tévesen a német 'mischen' (kever) ige valamilyen származékának tartották. Legutóbbi magyarázata Püspöki Nagy Pétertől származik, aki az Irodalmi Szemle 18. évf. 714. oldalán (Pozsony, 1978) az alábbi magyarázatot adta: "A falut a mellette folyó Ér nevű Duna-ágról nevezték el Érdnek. Ehhez járult az Árpád-kor elején a Mise jelző, amely talán az Ér menti faluk valamelyikének templomába vezető "mise-útról" ragadt az Érrre, innen pedig a falura."

Németh Gyula kitűnő tanulmányában Magyar und Mišer, in. Acta Orient. Hung. 23. évf. (1972) 293–299. kimutatta, hogy a helynévben a miser mizsér népnév rejlik, amely az Árpád-korban egy török nyelvű csoportot jelölt. Etimológiaiailag a "magyar" népnév magas hangrendű "megyer" változatából származik.

Ehhez annyit kell hozzátennem, hogy a kazáni tatárok egy nagy népcsoportját ma is mešernek (meščernek) hívják (oroszul meščerjaki). Összehasonlításul a tatár – mešer úgy viszonylik, mint a magyar – székely vagy a cseh – morva megkülönböztetés. A mešerek szerintem az őshazában (Magna Hungaria) rekedt magyarok utódai, akikről Julianus barát tudósításából értesülünk. A 13. sz. közepén azonban a mongol támadás elől menekülve északabbra költöztek, és az erősebb "rokon" volgai tatároknál találtak menedéket. (Ezt a nézetemet Németh Gyula is, Hasan Eren, az ankarai Török Nyelvtudományi Intézet (TDK) igazgatója is, aki a magyar őstörténet egyik legkiválóbb ismerője, megerősítette.)

Tokaj. Nevét a besenyőktől kapta, akik, mint fentebb említettem, az Árpádok korában, mint könnyű és gyorsan mozgó lovasok, a tiszai átkelőhelyeket ellenőrizték. Tévesen a csagatáj toqay 'folyómenti erdő' szóból származtatták. De már 1219-ben előfordul, Tukay alakban, mint személynév. Ebből alakulhatott ki helynévvé. Mint személynév a tatárban is ismeretes: Gabdulla Tukay, klasszikus tatár költő és író (1886–1913).

6) A besenyő, kun, kazár, uz, berendi és káliz nép-, illetve törzsnévből, valamint az ómagyar törzs-, méltóság-, nemzetség- és személynévből keletkezett helynevek száma Csallóközben és Mátyusföldön több tucatnyira tehető. Pl. Besé-

řov, Pečenice, Plavecky (palóc, azaz besenyő) Štvrtok, Kozárovce, Hornóc, Berend, Berencs, Kálász (Káliz) stb. Ugyancsak: Tarján, Tlmače, Niver (Neverice, azaz hitetlenek, vagyis kazárok, besenyők) stb. Ezekig nagyrészüket elkerülte a kutatók figyelmét. Ide sorolható több más helynév is, pl. a Čiliz (tör. ciliz – 'vékony, sovány') főnév, amely egy kis Duna-ág és a mellette fekvő község neve. Továbbá Bős, Böd, Kamocsa, Behynce (Bőfalú község neve); Kunigis dűlőnév Imely község határában stb.

Sajnos, ilyen rövid összefoglaló előadás keretében ezekre nem lehet kitérni, külön tanulmányban kellene velük foglalkozni.

7) Családnevek. Nagy a száma a család-, ragadvány- és csúfneveknek, melyeknek jelentését nem ismerjük. Sokszor azonban évszázados hagyományokat őriznek. Nagy részük a török nyelvek alapján etimologizálható. Pl. Bigyik (t. biyik 'bajusz', azaz bajuszos), Csicsik 'himlőhelyes', Keszan 'vágó, szegő', Kajnár 'forró (víz)', Káldy 'megmaradt' (védőnév), Toldy 'kövérkés, pufók', Csömez 'sámán, pogány szertartás végzője', Cagán 'fejő, tehenes', Cucor 'nyest', Kutak 'boldog', Toronesik 'kis unoka' stb. Ezeket a neveket, nagy számukat tekintve, külön előadásban kellene összefoglalni.

8) Néhány köznévi tanúsága is rendkívül érdekes. Pl. az akác (fa), melynek népies neve agacs (török ağaç 'fa'). Az akácfa, mint ismeretes, Amerikából származik (Robinia pseudoacacia). Az irodalmi nyelvben csak 1783 óta van feljegyezve. A magyarok területén gyorsan elterjedt, és "szinte jellegzetesen magyar fává lett". Hangrendi felépítése a nép emlékezetében akkor még élő "agacs" török eredetű szóra emlékeztetett, és ebben a szóalakban terjedt el annyira, hogy a szlovákba is bekerült agáč alakban.

Ebbe a csoportba tartozik a pompós nevű népi sütemény, mely kenyérlisztból készült, és "teljesen üres", azaz töltelék nélküli. A török "bomboš", 'teljesen üres' szóból keletkezhetett.

A kalkis csíráztatott gabonából készült, kelesztett, mérsékelten édes süteményféle a török kalkis 'élesztett, csíráztatott' szóból származik.

*

Regi személy- és helyneveink tükrében néhány olyan problémát vázoltam fel, amelyek a honfoglalás és az Árpádok korára nyúlnak vissza. Ezekből bepillantást nyerhetünk őseink életének egy-egy mozzanatára. A részletesebb dokumentációt mellőztem, mert akkor többszörösen túlléptem volna egy ilyen rövid előadás keretét. Ugyancsak ezért a csallóközi és mátyusföldi nevekre korlátoztam figyelmemet, mert ez némileg elhanyagolt terület. A figyelembe vehető nevek száma a néhány tucatnyit is meghaladná.

A felsorolt nevek bizonyosságul szolgálnak a magyarság településeinek meglétére olyan helyeken is, ahol ma már csak az egyre fogyó személy- és helynevekben maradt nyomuk. Ezeket is a többszöri helynév-szlávítás lassan eltünteti. A történelmi fejlődés nyomainak eltüntetését a szlávisták is (többnyire magyarok) elősegítik, akik még a tősgyökeres magyar neveket is szláv alapszavakból magyarázzák. Ezért tekintettem feladatomnak néhány személy- és helynév helyes magyarázatának megtalálását, hogy őseink kultúrörökségéből megmentsek valamit az utókor számára. Munkámat a cseh szakemberek megértő jóváhagyással kísérték, az oroszok pedig dicsérő elismeréssel támogatták.

Csupán néhány magyar amatőr "tudós" támadt rám, és intrikával, sőt evidens hazugságok felhasználásával igyekezett munkámat megalázó hangnemben letaglózni, de egyetlen adatomat sem tudták megcáfolni.

*

Néhány fontosabb forrásmunka:

Bárczi – Bárczi Géza, Magyar hangtörténet. Budapest, 1958.

CsH – Lutterer – Majtán – Šrámek, Zeměpisná jména Československa.

(Csehszlovákia földrajzi nevei) Praha 1982.

FNESz – Kiss Lajos, Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1978.

MM – Magyar Múlt, Sydney, 1974. 1. sz.

MTEsz – Magyar Történelmi Etimológiai Szótár I–III. Budapest, 1967–76.

Németh – Németh Gyula, A honfoglaló magyarság kialakulása. Budapest, 1930.

Rásonyi – Rásonyi Nagy László, Török adatok a magyar Etimológiai szótárhoz,
in: Nyelvt. Közl. LI. évf. Budapest, 1941.

VSO – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I–III.

(Szlovákia helyneveinek honismereti szótára) Bratislava 1977–1978.

ÉRDY MIKLÓS

(New York)

A KÖRÖSI CSOMA EMLÉKÉV ÖSSZEGZÉSÉHEZ

– Kőrösi Csoma el nem ért végcéljánál –

A legnagyobb és nemzetközileg legismertebb magyar Ázsia-kutatóról széles körben emlékezett meg a tudományos világ: 1984-ben volt Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulója. Születése napjának 1784. április 4-ét tartjuk, de pontosabban, az anyakönyvben ez keresztelésének napja, a dátum, amely számunkra ismert. Korai iskoláit a Nagyenyedi Református Kollégiumban végezte, tanulmányait pedig a németországi Göttingenben, angol királyi ösztöndíjjal. Mint ő írja, itt érett meg benne az a gondolat, hogy életét a magyarság ősi hazájának felkutatására szánja. A szálak Ázsiába vezettek. A hun–magyar azonosság meggyőződött képviselője lévén, úticélnak az első hun birodalom központi területeit, Dzsungáriát és a Tarim folyó völgyét tűzte ki. Ott akkor már ezer éve az ujjur nép lakott, akárcsak ma; területük neve Kelet-Turkesztán. Ez a nagy ázsiai sztyeppének a Pamíron túli tája ma Sinkiang néven Kínához tartozik, amelynek 1/6 része, és közigazgatásilag Ujjur Autonóm Tartományként ismert.

Az ujjurok, Kőrösi Csoma végcélja

De kik is az ujjurok, akiket Kőrösi Csoma annyira szeretett volna megtalálni, és akiket a magyarság rokonainak vélt? Az ujjur egy török fajtájú és nyelvű nép, és a kínai évkönyvek szerint a hunok kései leszármazottja ('distant descendants'). A 6. sz. óta törzsi szövetségeket irányítanak más sztyepei népek részvételével. Végül Kr. u. 744-ben megtörték a Keleti Türk Birodalom hatalmát, létrehozva saját birodalmukat az Orkhon folyó vidékén és a sztyeppén. A kirgizek 840-ben vereséget mértek rájuk, de délebbre húzódva ők maradtak a kelet-turkesztáni terület urai az 1200-as évek elejéig, Dzsingisz Kán és Ogotáj koráig (Kwanten 1979).

Hogy néz ki az ujjur ember? Az ujjurok középmagasak, nem mongolosak, nem kínaiasak, ők fehér emberek. Emlékeztetnek az alföldi magyarság kinézésére, embertanilag azzal elsőrendű rokonságban vannak (vö. Henkey 1983). Számuk 10–12 millió.

A középkori ujjuroknak egy kicsi, távolabbra sodródott jelenlegi csoportja a jugur, más néven sárga ujjur. Lakóterületük már a szomszédos Gansu tartományba esik. Számuk kilencezer. Nem mohamedánok, egy ősi vallást követnek, melynek feje az égi Kán.

Ujjuriának, a mai Sinkiangnak három fő része van.

– Északon fekszik a Dzsungáriai Medence.

– Középen egy övhöz hasonlóan a Tien San – az Égi Hegység – vonul kelet-nyugati irányban. Hossza megegyezik a Kárpátokéval, de 2–3-szor olyan széles, és csúcsai 7000 m fölé nyúlnak.

– Ujjuriának a Tien Santól délre eső harmadik, legnagyobb része sivatagos, benne oázisokkal. Magába foglalja a Taklamakán sivatagot, amely Kárpát-medence nagyságú, és a többszörösen nagyobb Gobi sivatag nyugati nyúlványait. Délről Tibet a szomszédja.

Az ujjur vidék legfontosabb része a Tarim folyó völgye, a Tien San déli lábánál. A Tarim a hegyek és a Taklamakán között folyik, oázis városok láncát hozva létre. Ezek és más oázis városok mentén, mint amilyen pl. Turfán, húzódott az első évezred nagy kereskedelmi útja, a Selyem Út. Ezen a karavánúton cserélődtek ki Kína és Európa termékei több, mint ezer éven keresztül, a 13. századig.

Az ujjurok a Selyem Út mentén lakva, Ázsia történetében példátlan műveltségre és gazdagságra tettek szert. Nagymérvű vallási türelemmel a buddhizmus, a nesztóriánus kereszténység és a manicheizmus virágzott náluk. Jelenleg az iszlám követői. Modern, 20. századi francia és amerikai történelmi munkák szerint az ujjurok voltak a "kultúra profeszorai" Ázsia közepén, fénykorukban megelőzve Indiát és Kínát, s tanítói voltak az araboknak.

Tehát az ujjurok hazája volt az a világ, ahova Kőrösi Csoma igyekezett. Legszívesebben Oroszországon ment volna végig, hogy így érje el az ujjurokat, akikhez csak keresztezni kellett volna a határt. Mivel azonban beutazási engedélyt a cári Oroszországba nem kapott, a Balkánon ment délre, majd a pestis miatt Isztambul kikerülve, hajón Egyiptomot érintve jutott el Bagdadon át Teheránba, ahol négy hónapot töltött az angol követségen, további tanulmányokat végezve.

A tibeti kitérő. Világhír

Csoma 1821-ben indult útnak Teheránból, 13 nyelv birtokában, hogy egyenesen Kelet-Turkesztánba menjen. Örmény kereskedőnek öltözve azonban csak Buharáig ért el. Itt a Buharán túli területekről jövő háborús hírek miatt ez az egyenes vonalú út megtorpant, és Csoma nagy kitérőre kényszerült. Így Csoma életére és célkitűzéseire a következő két földrajzi útirány jellemző:

– az egyenes út az ujjurokhoz, amely életének a motivációt adta, amely Teheránból Buharán át irányult a Tarim völgyébe, és a

– déli kitérő, amely Buharából Afganisztánon és Indián át Nyugat-Tibetbe, a mai Kasmírba vezetett.

Innen Kasmírból készült a Karakorum hegységen átkelve az ujugrokat a Tarim völgyében és Turfánban elérni. Az 5000 méteren felüli hágókon vivő fagyos, behavazott úthoz azonban felszerelés kell. Ezt példázza az, hogy 80 évvel később a kitűnően felszerelt Stein Aurélnak itt fagyott le három lábujja. Csomának azonban felszerelésre pénze nem volt. 25 napig hiába próbálkozott vándorkereskedőkhöz, karavánokhoz csatlakozni. Különben is a karavánvezetők őszinte tanácsa szerint keresztény európaire az út halálosan veszélyes, nem beszélve a hegység túlsó oldalán fekvő Taklamakán sivatag nehézségeiről. Tehát Kőrösi Csoma oly közel állván Kelet-Turkesztánhoz, de másodszer is be nem juthatván, csüggedten és halálfáradtan, nincstelenül visszafordult. Útközben találkozik egy angol expedícióval, mely felkarolja, és brit érdekeknek megfelelően tibeti tanulmányok felé irányítja, és erre szerződést is köt vele. Így kerül kapcsolatba, megélhetési szükségéből, a tibeti tanulmányokkal. Közben 20 év telik el, s Csoma most már a bengáli Ázsia Társaság alkönyvtárosaként Kalkuttában megszerkeszti a Tibeti Angol Szótárt és a Tibeti Nyelvtant, számos más, a tibeti buddhizmussal foglalkozó és a tibeti irodalmat elemző könyve és közleménye, valamint szanszkrit tanulmányai mellett.

S bár el van kötelezve a tibetológiának, világhíres lesz, lelkéből mégsem hal ki az eredeti vágy, az ujugrok területe, az általa vélt magyar őshaza elérése. A régi tibeti írásokban is állandóan kutat az ujugrokra vonatkozó utalások után. Így 1842-ben, most már 20 nyelv birtokában, de 58 évesen újra útnak indul. Azonban Lhassza irányában haladva, a Himalája lábánál fekvő mocsarokon átkelve maláriát kap, és a közeli Dardzsilingben meghal. Orvosa, dr. Campbell, feljegyzi, hogy gondolatai a halálos lázalom napjaiban az ázsiai út és az őshaza körül kavargtak, ahova eljutni a legforróbb vágyakozásainak végcélja volt (Csetri 1973).

Kőrösi Csoma Sándorról még azt érdemes tudnunk, hogy lámakolostorokban összesen hat évet töltött abból a húsból, amelyet tibetológiai tanulmányokra fordított. De a Dalai láma fővárosába, Lhasszába és az ottani könyvtárakba sohasem jutott el, mert az idegenek számára tiltott város volt. Csak Nyugat-Tibetben, angol befolyású övezetben, három kolostorban, a kasmíri Zanglában, Phutálban és a Nyugat-Himalájában fekvő Kanam kolostorában tanult, és gyűjtötte az anyagot ahhoz a nagy munkához, amelyet azután Kalkuttában dolgozott fel. Ez a halhatatlanságot hozta meg neki, bár ő életmunkáját befejezetlennek érezte.

A tibeti nyelv megfejtésével Csoma emberfeletti munkát végzett, munkájánál jobbat senki azóta nem csinált. Tibeti szótárát és nyelvtanát hasonmás nyomásban újra kiadták Indiában, Kínában és Magyarországon is.

1984-ben, szerte a nemzetközi tudományos világban és ahol ő megfordult, ünnepeket rendeztek születésének 200. évfordulóján, így Alexandriában, Bagdadban, Teheránban, Buharában, Kabulban, Új-Delhiben, Kalkuttában, Dardzsilingben, Londonban, Párizsban, Göttingenben, Berlinben, Szófiában, Tokióban, Pekingben, Bloomingtonban (USA), Moszkvában és Leningrádban. Még 1933-ban Tokióban buddhista szentté, bodhiszattvává avatták. (Hazai tudósítások és szóbeli közlés.)

Magyarországon is óriási visszhangja volt az ünnepegeknek. Különböző évjáratú személyeknek Kőrösi Csomáról pályázatot hirdettek meg. Ilyen pályamunkát adott be 14000 gyermek, 10000 középiskolás, 11000 felnőtt. A Kőrösi Csoma emléktúrán a Pilisbe tizenötezeren vettek részt (szóbeli közlés). Ez a nem várt óriási reakció annak ellenére történt, hogy Magyarországon a történelem ismerete és a történelmi öntudat nagyon-nagyon mély ponton van az elmúlt évtizedek tanügyi programja miatt.

Kőrösi Csoma végcéljánál

Ez mutatja, hogy a magyarság ősi hazáját kutatni induló Csoma ázsiai útja valóban világító fátyla, mely sokakat arra indít, hogy ezt az utat újra végigjárják, végigzarándokolják. Ezek a zarándokok – közülük némelyek gyalogosan – eljutottak Csoma sírjához Dardzsilingbe, majd újabban elérték a lámakolostorokhoz is, Zanglába, Phutálba, Kanamba. De most először történt meg, hogy valaki Csoma utolsó lépését tette meg, s eljutott az ujugrokhoz Kelet-Turkesztánba, amely Csomának el nem ért végcélja volt. Ugyan volt arra az utóbbi időben más magyar is, de pl. a montreali Nagy Gyulát 1981-ben a Széchenyi-Lóczy expedíció példája és szellemi öröksége vitte oda. A magam részéről örülök, hogy habár sokkal szerényebb felkészültséggel, mint Csoma, de ezt a lépést mégis megtehettem, és közben néhány új adatot is gyűjthettem. 1982-ben elértem Buharába és Szamarkandba, s 1983-ban az ujugr Kelet-Turkesztánba s városaiiba, Ürümcsibe, Turfánba, Kocsóba, Dunhuangba. Ezekről az utakról New Yorkban 1982-ben három, 1983-ban pedig hét rádióelőadást tartottam a Kálmán László Rádióprogramon (WHBI, 105.9 FM), valamint Észak-Amerika 11 nagyvárosában, ahová meghívtak előadást tartani. A rádióelőadások anyaga egy szöveggönyvben ki van nyomtatva (Érdy 1983).

Csoma végrendelete és a modern kutatások eredményei

Idézem Csoma végrendelező levelének sorait, melyet iskolája, a Nagyenyedi Református Kollégium professzoraihoz írt 1821. márc. 1-jén:

"Kedves Hazámiai! Nemzetünk eredetének és régibb történeteinek felkeresése és kifejtése végett ... indulok a' mi Elejünk legrégebbi Hazájába, nagy és kis Bukáriába; de ha én Isten őrizzen olyan szerencsés nem lehetnék, hogy ezen utamat végre hajtsam, imé ezennel meghagyom, hogy az a'ki ezen tzielban és utánam megindul ... egyenesen az említett országokba menjen, és onnan kezdje további vizsgálódásait. Ugyanis és az eddig valókából tökéletesen meg vagyok győződve, hogy a' mi Elejünk ezen vidékekről szállottak le ... különböző időkben, különböző Dynastiákat formálván. Syrián, Assyrián, Armenián, Georgián és Russián keresztül Európába kénytelenítettek menni az Ázsiai sok Revolúciók miatt ... Írtam ... Teheránban. Kőrösi (Terjék 1984)."

Ámulatba ejtő Csomának ez a levelezése, amely a magyarok Európába vivő útjaként a Dél-Kaszpi útvonalat adja meg, hiszen ugyancsak egy, a Kaszpi tótól délre húzódó útvonalat elemzett ki a magyarság Európába vezető útvonalaként a megújított és régi hibáit kijavító jelenlegi német nyelv- és történettudomány. A németek az utóbbi 30 évben újrazivsgálták az indogermán nyelvek és népek kialakulását, és ezzel párhuzamosan a magyarság eredetét is. (Hancar 1956, Schachermeyr 1953, Nehring 1954, Kronasser 1959 stb. Lásd: Götz 1981-I:45, 114; továbbá Altheim 1959-62, Haussig 1953, Mitscha-Marheim 1962, lásd Götz 1981-I:91, 92, 125.) A németek vezető tudományos kutatóinak új, tárgyilagos elemzése oda vezetett, hogy saját nyelveik kialakulásának vélt idejét Kr. e. 2000 tájra szállították le. Megállapították, hogy a korábban dogmaként kezelt indogermán, más szóval indoeurópai ősnelv nem létezett, tehát ősnép sem létezett, hanem kisebb csoportok egymásra hatásával alakultak ki nyelveik (Götz 1981-I, 1982).

A magyarsághoz kapcsolt finnugorisztikát és a finnugor ősnép hipotézisét a múlt században dolgozták ki, pontosan az indogermanisztika mintájára, annak függvényeként. De míg a németek képesek száz évvel ezeiőtti túlzásaik és hibáik józan felmérésére és kijavítására, a magyarországi finnugor nyelvészet mereven elzárkózik korábbi tanítómesterének új eredményeitől, és görcsösen ragaszkodik elavult dogmáihoz.

Tehát a németek új vizsgálataik alapján a magyarság Kaszpi alatti vonulását a Kaukázus fölötti térségbe Kr. u. 585-re teszik (Götz 1981-II: 91). A mi számunkra most az a különlegesen érdekes, hogy Kőrösi Csoma a magyarságnak egy ilyen Dél-Kaszpi útvonalát már 150 évvel korábban kikövetkeztette.

Zenei anyanyelvünk. Egy másik évrendszer

De melyik területről jöve közelíti meg a magyarság a Dél-Kaszpi folyosót? Ki tud erre választ adni? – Nem más, mint Bartók Béla. Bartók 1936-ban Törökország Ázsia felé fekvő részeiben végzett népdalgyűjtést, főleg a yürük törzsnél, amely még a régi nomadizáló életmódot folytatta, s a hegyekben a külső, civilizációs behatásoktól mentes maradt. Ott rövid idő alatt közel száz népdalt gyűjtött török kísérijével és tanítványával, Adnan Saygunnal együtt, aki a szövegek lejegyzését végezte.

Bár Bartók tartott egy rádióelőadást az eredmények kezdeti kiértékeléséről (Bartók 1937), angol nyelvű végleges elemzése kézirat formájában kiadatlanul maradt közel negyven évig. Csak 1976-ban adták ki végül Saygun professzor munkáját, benne Bartók gyűjtésének eredményeivel. Saygun könyvének első része nem más, mint Bartók eredeti, már Amerikában befejezett kéziratának hasonmás kiadása. A könyv angol nyelvű. Magyarországon adta ki az Akadémiai Kiadó, otthon a könyv mégsem került bolti forgalomba, hozzáférhetetlen maradt, s természetesen magyar fordítását sem készítették el. Miért? Mert Bartók a finnugorizmus által diktált eredetelmélettel merőben ellentétes eredményre jutott a régi török népdalok és a régi magyar népdalok összehasonlításából. Bartók a gyűjtött török népdalokból 87-et talált alkalmasnak a kiértékelésre. Összefoglalásában magyarra fordítva, ezt írja (Saygun 1976: XXXIV. old.):

"Az anyag legrégebbnek látszó, legjellegzetesebb és leghomogénebb része, amely annak 43%-a, izometrikus, négy soros dallamokból áll, 8 vagy 11 szótagos sorokkal... Ez anyagnak az a része, mely 8 szótagos (20%), azonos a régi magyar 8 szótagos anyaggal. A 11 szótagos rész (további 23%) közeli rokonságban van a régi magyar anyaggal. Ez mind a török, mind a magyar anyagnál egy közös nyugat-közép-ázsiai eredetre mutat, és meghatározza korukat, mely legkevesebb 1500 év."

Tehát ez Kr. u. 400 és 500 közé, illetve az elé visz bennünket, ez pedig a hunok időszaka.

A török Saygun, könyvének saját maga által írt második részében így foglalja össze ezt a kérdést: "Azért, hogy megmagyarázzuk a hasonlóságot a török és magyar dallamok között, ténylegesen vissza kell hogy menjünk abba a korba, amikor törökök és magyarok közeli szomszédságban éltek egymással." Majd azt fejtegeti, hogy vándorlásuk során a magyarok a Fekete-tenger északi partja mentén vonultak mai hazájukba, míg a török törzsek a Fekete-tenger déli partján vonultak Anatólia belsejébe. (Saygun 1976:240)

És hol van a Bartók által megjelölt Közép-Ázsia nyugati része? Az nem más, mint Turkesztán vagy másként a Turáni Alföld, a perzsa hegyek és a Kaszpi- meg az Aral-tó által határolt terület. Közép-Ázsia egyébként az a terület, amelynek része az ősi Szkítia, valamint ide esik a krónikáinkban emlegetett ősi Korezmia is, az Aral-tó szomszédságában, ahonnan a krónika szerint Attila fiá, Csaba, feleségét hozta.

De ugyancsak Közép-Ázsia szomszédsága az a vidék, ahová eredetmondánk, a Csodaszarvas-monda visz bennünket, azaz Perzsia északi határvidéke.

Zenei anyanyelvünkkel kapcsolatban, mely szorosan és világosan az ázsiai sztyeppék jelenlegi türk népeihez köt bennünket, még két adatot jegyzek meg. Kodály Zoltán (1969) állapítja meg, hogy "A magyar zene kialakulásának útja sem lehetett más, mint a nyelv, a népé...", de a finnugor népek közül "egyedül a finn nép rendelkezik gazdag zenei gyűjteményekkel. Zenéje azonban annyira távol áll a magyartól, hogy eddig lényeges egyezéseket kimutatni nem sikerült." (17. old.)

S másutt: "A magyarság ma legszélső idehajlott ága a nagy ázsiai zenekultúra évezredes fájának, mely Kínától Közép-Ázsián át a Fekete-tengerig lakó különböző népek lelkében gyökerezik." (37. old.)

S míg mindezek a zenei elemzések a Kárpát-medencéből irányultak Ázsia felé, most, 1982-ben és 83-ban az ellenkező irányból is megindult a kutatás. A hunok földjéről nyúl a Kárpát-medence felé a pekingi zeneakadémia népzene összehasonlító tanára és kutatója, Du Yaxiong. Levelezése és közleményei szerint a magyar népdal a honfoglalás-korabeli uigurból leszármazott népeken, a jelenlegi juguront (sárga uigur) és uiguron keresztül a hun népzeneiben gyökerezik. Magánlevélben pedig nekem ezt írta: "Biztos vagyok abban, hogy a te Ázsiában végzett mozgásod helyes." (Érdy 1983:26 és 318). S 1984-ben további két kínai és egy mongol zenetudós közleményei jelentek meg Kínában a magyar népdal gyökereiről.

Zenei anyanyelvünkön kívül van további adat is, amely a Kaszpi–Aral vidékére, Közép-Ázsiába visz bennünket. Az útmutató az embertan. A szovjet-észt antropológus, K. Mark a finnugor népek embertanát összefoglaló nagy munkájából (Mark 1970) nyilvánvaló, hogy a vogulok és osztyákok teljesen már csoportokhoz tartoznak, mint a magyarok. Míg a magyarok az európai csoportokhoz tartoznak, ún. legközelebbi rokonaik, a vogulok és osztyákok: mongoloidok. Ezért az embertan soha sem keresné a magyarok eredetét vogul–osztyákok között, mert velük áthághatatlan a különbözőségünk.

A magyarországi Tóth Tibor (1968) szovjetunióbeli tanulmányai idején viszont a másik csoport, a Volga menti finnugor népek csontanyagával hasonlította össze a honfoglalás kori magyar csontanyagot. Moszkvai interjújában megállapítja (Magyar Nemzet 1968. máj. 1.), hogy "Az összehasonlított csontanyagok teljesen eltértek egymástól, viszont találtak más, és szintén meglepetésszerű egyezést... A honfoglaló magyarok az i. e. 7. századtól az i. u. 4. századig fennállt szkíta–szarmata birodalom egykorú népeivel mutatnak olyan embertani hasonlóságot, amelyet nem lehet viszont kimutatni az Ural mentén élt finnugor népek ugor ágával." Az utóbbi mondat volt mondanivalójának a magva az 1965-ös helsinki I. Finnugor Kongresszuson is (Magyar Hírlap 1968. júl. 27.).

S végül a kecskeméti múzeum antropológusa, Henkey Gyula összefoglalása alapján ismertetem azt, hogy a honfoglalás kori koponyákat elemezve azt találták, hogy azok 46%-a török és szarmata elemekkel kapcsolatba hozható turánid, pamiri és elő-ázsiai típus, és csak 16,7%-a a finnugor rétegekkel kapcsolatba hozható uráli és kelet-balti típus. A törökös elem tehát háromszor nagyobb. De olyan temetőnk is van, az üllői, amely Megyer törzsbeliak temetője, ahol nem 46, hanem 69,7% az ázsiai típus csoport. Az arány a honfoglalás korinál is nagyobb a törökös elem javára a jelenlegi palóc vagy alföldi magyar falvak lakosságának elemzésénél. 41% török és szarmata típust, 37% erősen kevert, meghatározhatatlant, s csupán 4% finnugor és szláv jellegegyüttest mutat ki, nem térve most ki az elemzés teljes százalékos eredményére (Henkey 1981).

Néprajz, ázsiai és európai kútfők, magyar krónikák

Mindezekon kívül hivatkozhatunk még számos további régészeti, néprajzi, népmesei és népköltészeti megfelelésre (László 1981, Képes 1982).

Az eddig felsoroltakkal teljes összhangban van a honfoglalás és az ezredforduló körül húszon felüli számú írott történelmi forrás, az észak-iráni, Khoraszán-i nagyvezértől kezdve, az örményeken, arab földrajzírókon és két bizánci császáron át a különböző nyugat-európai történetírókig és kolostori évkönyvekig. Mindezek a források a magyarokat türknek, hunnak, azaz összefoglaló névvel szittyá népnek írják le (Gyórfy 1958, Sebestyén 1975).

De ezt tanúsítják maguk a magyar krónikák és a Csodaszarvas-mondakörre fonódó saját magyar eredetmondánk is, valamint ezt tanúsítja a Szent Korona is, amelynek alsó körpántján a bizánci császár és fia melletti harmadik zománcképre a bizánciak görög nyelven ez van írva: "Géza, Törkia hívő királya." (Kovács–Lovag 1980:24)

Elemzésünk összefoglalásaként. A német példa jól mutatja, hogy a finnugorizmus elavult, tételei dogmákká kövesedtek, a tényeket figyelembe nem veszi, s valójában a haladás akadályai. A történelmi segédtudományok eredetelméletüket nem támogatják. A finnugorizmus magyar nyelvet illető kiértékelése erőszakolt, megbízhatatlan, így jelenleg nyelvészeti vizsgálódásokkal nem foglalkozunk. Ugyanakkor a magyarság közép-ázsiai, turáni eredete számos szálból szövedő képen rajzolódik ki. Ezt a levezetést támogató fő érvek a következők:

- 1) Zenei anyanyelvünk, amelynek finn–vogul rokonsága nincs.
- 2) Az, hogy semmilyen embertani kapcsolatban a finn–vogul népekkel nem vagyunk.
- 3) A legmodernebb német nyelv- és történetkutatás eredményei.
- 4) A kínai zeneakadémia elemzése, amely szerint a magyar népdal a hun népzeneben gyökerezik.
- 5) Néprajzi, népköltészeti párhuzamok az ázsiai türk népekkel.
- 6) Nagyszámú, ezer évvel ezelőtti írásos kútfő.
- 7) A magyar krónikák sora.
- 8) A magyar Szent Korona zománcképeinek felirata.
- 9) Saját Csodaszarvas-eredetmondánk.

Ha tehát ezt a számos szálból szövedő képet és ezt a sokoldalú mozaikot összetesszük, akkor azt látjuk, hogy ez a kép a magyarság eredetét nem a Volga-könyökhöz viszi, vagy pláne nem az Ob melletti vogul–osztyákokhoz, hanem Közép-Ázsiába, a turáni vidékekre, az egykori fehér hun birodalomba. Onnan jöttünk fel a meotisi vidékre a Dél-Kaszpi folyosón. A jelek arra mutatnak, hogy önálló néppé válásunk a Csodaszarvas-mondában megjelölt vidéken ment végbe. Maga a bizánci császár adatolja, hogy a régebbi nevünk aszfali szabir volt. A szabir pedig hun nép. Így a korábbi évszázadokban a szkíta–hun népek méhében formálódhattunk. De most csak a Kr. u.-i első évezred történetével foglalkozunk, és nem vizsgáljuk a Kr. e.-i évezredek történetét.

Az ilyen komplex, számos tudományágra kiterjedő, interdiszciplináris vizsgálódásokban még vannak fel nem derített területek, de azt világosan látjuk, hogy a Volga-könyökhöz vagy az obi ugorokhoz a magyarságnak alig van valami köze. S erre a következtetésre Kőrösi Csoma, Bartók, valamint a nemzetközi eredmények vezetnek bennünket.

*Mit tudnak a mai ujugrok és kínaiak a magyarok múltjáról?
Személyes beszélgetések*

Több különlegesen érdekes beszélgetésre került sor ujugrokkal sinkiangi tartózkodásom idején, angol nyelven. Ezeket lejegyeztem. A beszélgetések két városban, Turfánban és Ürümcsiben folytak, és összesen öt ujugur férfitől jött hasonló vélekedés. Magyar részről két különböző személy volt a résztvevője a beszélgetéseknek, megegyező észrevételeket téve (lásd bővebben Érdy 1983 és 1984). Leírom az egyik beszélgetés menetét:

Turfánban az idegenforgalmi iroda igazgatója, egy 50-es éveiben levő, művelt ujugur férfi üdvözölte a szállodában csoportunkat, és velünk is tartott. Elvitt bennünket az egyik bűvópatak felszínretörési pontjához, amely jellegzetessége a vidéknek. A Tien San havas csúcsaiból lefolyó hólé földalatti természetes csatornákon jön, és ahol a sivatagokban kutatóknak, fölbukkan a víz. 426 ilyen földalatti forrás vagy kút tiszta, hűvös vize hozza létre a turfáni oázist, ahol aztán ószi bőségesen terem a szőlő, a dinnye, a füge, a barack és más gyümölcs.

Az igazgató csak ujugurul beszélt, angolul nem. Mikor az ujugur idegenvezető velem volt, odaléptem, és mondtam, hogy magyar vagyok, "vingiri", bár Amerikában lakom. Nagyon szívélyesen kezelt, és mondtam, hogy: ó, te akkor jöttél meglátogatni az ősi földeteket. Igen – mondtam –, én valójában nem Kínát jöttem megnézni, hanem kifejezetten azért, hogy Sinkiangot láthassam. Azt mondta erre: Én tudom a történelmet. Ti innen Sinkiangból mentetek el. De az embernek előbb-utóbb honvágya lesz, és újra akarja látni az ősi földet. Te is most haza jöttél. – Aztán egy ideig megszakadt a beszélgetés, ő lelépett a felszínretörő bűvópatakhoz, ivott belőle, kezével mervé a vizet egy kis hídról. Aztán én is ittam a tiszta földalatti vízből. Majd néhány perc múlva folytatódott a beszélgetés. Mondom neki: Tudod, van egy magyarországi közmondás – ki a Tisza vizét issza, vágyik oda mindig vissza. Hát, mondom, én most a Tien San vizét iszom, és majd vágyom ide újra vissza. Azt mondja: Mikor jössz megint Sinkiangba? Mondom, majd ha Kasgar és Kucsua várost is megnyitják az utazóknak, akkor majd újra jövök. – Ezek a szovjet határhoz közel fekvő ujugur városok a Selyem Útnak szintén fontos állomásai. – És ott úgy becsülte, hogy tán öt év múlva megnyitják őket.

Az ujugrok azonban nem álltak egyedül ilyen ismereteikkel. Lényegileg hasonló ismereteket jegyeztem fel három különböző városban az angolul beszélő kínai idegenvezetőktől, Dunhuangban, Xianban és Sanghaiban. Példaként ismertem az egyiket (lásd bővebben Érdy 1983 és 1984).

Dunhuangban, a barlangtemplomok híres városában egy kitűnően képzett fiatal nő volt az idegenvezetőnk. Dunhuang az elmúlt 2000 évben változó fennhatóság alatt állt, hun, kínai, tibeti, ujugur, kínai. Beszélgetés közben nagyon felvillanyozódott, mikor megtudta, hogy magyar vagyok, ami kínaiul xiong-yali (ejtsd: sjung-jáli). Azt mondta, ezen a vidéken itt voltak a te őseid, a xiong-nu-k (ejtsd: sjung-nu-k), a hunok. S miután barlangról barlangra sok mindent kérdeztem tőle, és megbarátkoztam vele, egyszer félrehív, és azt mondja: van itt egy barlang, az egyetlen, amelyet hun adományozók építettek. Mivel te vagy az első xiong-yali, akivel találkozom, és mivel téged nagyon érdekel a xiong-nu történelem, mondtam a másik vezetőnek, hogy mutassa meg neked ezt az egyetlen hun barlangot. Maradj hátra, és amikor a többiek elmentek, be fog téged engedni. Valóban így is történt.

Ami a barlangban egyedi volt, az az adományozók derékmagasságban körbefutó, 30 cm-nyi festett képe. Öltözetükről és fővegükről látszott, hogy nem kínaiak, hanem sztyeppeiek emberek; az arcuk már elmosódott. Mindössze két-három percet tölthettem a barlangban, persze fényképezőgépet nem vihettünk magunkkal. Ez a 275-ös számú barlang volt. Közben könyvekből tudtam, hogy a 249-es barlangban van egy gyönyörű falfestmény egy hun vadászjelenettel, amelyen egyik lovás három szarvast űz, a másik lovás pedig visszafelé nyilaz tigrisre. Utána mondtam neki, hát a barlangot a hun nyilazókkal nem mutatták meg. Azt mondta, tudom, az a múlt évben nyitva volt, az egy távolabbi nagy barlang, s azt nem nyitathattam ki. De ez egy kisebb barlang, és útunkba esett, így megkérhettem a helyi vezetőt, hogy mutassa meg neked.

Aztán a következő állomásunkon, Lanzhouban, ahova ő való volt, újra összetalálkoztam vele a szállodában. Megköszöntem neki, hogy megmutatta a hun barlangot. Újra azt mondta: Azért mutattam meg, mert te vagy az első xiong-yali, akivel találkoztam, és te nagyon barátságos vagy.

Ezek a beszélgetések azt a meglepő képet mutatják, hogy azok a népek, amelyek most a hunok egykori birodalmát lakják, ujugrok és kínaiak, minket magyarokat az ő szemükben teljesen azonosnak vesznek a hunokkal, sőt eredetünk helyének is azt a vidéket tartják, amely a hunok első hazája volt. Ez történetesen megegyezik azzal a vidékkel, amely Kőrösi Csoma el nem ért végső célja is. Bár a beszélgetések tartalmát nem vesszük érveknek, néprajzi szempontból feltétlenül figyelmet érdemelnek. S habár Közép-Ázsia nyugati részéig igen sok szálon tudjuk követni Kr. u.-i első évezred történetünket, hogy ez beljebb, Ázsia belső részeibe tovább követhető-e a hun népek méhében, az csak sokrétű munka jövő eredménye lehet.

Más múlt századi magyar Ázsia-kutatók

Mikor Kőrösi Csomára emlékezünk, hogy teljesen felmérjük küldetését, az övével együtt valójában négy, Magyarországra induló Ázsia-kutató erőfeszítését kell szem előtt tartanunk, mert ezek egymást kiegészítik. Csoma két különböző időben, 1821-ben és 1842-ben próbálkozott. Majd Vámbéry Ármin következett, 1862-ben. A Széchenyi-Lóczy expedíció volt a harmadik, 1879-ben. És Stein Aurél expedíciói 1900-ban indultak meg. Így azt látjuk, hogy a múlt században mintegy húszévenként volt egy-egy próbálkozás az 1820-as és az 1900-as évek között.

Vámbéry is csak Buharáig és Szamarkandig jutott, mint Csoma, aki első útján csak Buharát érte el. Vámbéry is szeretett volna továbbmenni kelet felé – mint írja –, de háborús körülmények miatt Szamarkandnál tovább nem juthatott.

A Széchenyi–Lóczy expedíció hajóval Shanghai-ig ment, ott lépett a kínai szárazföldre. Így az ellenkező irányból közelítette meg az ujugrokat, de csak Kelet-Turkesztán kapujáig, Dunhuangig jutott el. Ismerjük Lóczy Lajos naplójába írt szavait, megemlékezve Kőrösi Csoma úticéljáról, az ujur–hun vidékről, ahova azonban nem tudtak belépni a háborgó és nem biztonságos helyzet miatt. Lóczy azonban Dunhuangban felfedezte az Ezer Buddha elnevezésű, csaknem ezer barlangtemplomot (Antalfy 1964). Ezt ismertette meg a fiatalabb Stein Auréllal, akivel aztán igen jó barátságba került, és ezt Stein könyveiben számos helyen elismerte (Stein 1964:169. Mirsky 1977:21, 277). Így a Lóczy-riportból Dunhuang barlangtemplomainak vonzása Steinre varázsos volt, ennek elérése volt kelet-turkesztáni expedícióinak végső célja, miközben fokozatosan kelet felé haladva egymás után tárta fel az ősi Selyem Út homokba temetődött romvárosait a Taklamakán sivatagban.

Stein Aurél azonban nem magyarként ment oda, hanem Brit-India-i támogatással, a British Museum megbízottjaként. Teljesen anglicizálódott, és Sir Aurel Stein-ként a brit arisztokrácia tagjává vált. Ő a magyarság elődeinek a kérdését nem vizsgálta, s erről könyveiben nem emlékezett meg. Azonban csodálatos és páratlan gazdagságú irodalmi, vallási és művészeti anyagot gyűjtött, és valójában újra felfedezte a Taklamakán sivatagon keresztül húzódó Selyem Utat romvárosaival.

A legnagyobb gazdagságú lelete Dunhuangból való, Lóczy Lajos útmutatása nyomán, ahol megtalálta az ezer templombarlang között az elfalazott könyvtárbarlangot. (Ha valaki olvasóink közül odajutna, ez a 17-es számú barlang.) 47 erősen megterhelt öszvér vitte az aragnál értékesebb írott és művészeti kincset. A leletek British Indián keresztül a British Museumba kerültek, ott vannak ma is, de igen diszkréten kezelik őket. Nincsenek kiállítva, és csak néha lehet egy-egy tanulmányt látni róluk. A lelet olyan gazdag és nagy, hogy az már zavarba ejtő Anglia számára, és nem szeretnék, hogy Hongkonggal együtt a kínaiak azt is visszakövetelnék.

Tehát ez az anyag, amely Csomát Ujguriában várta volna. Ilyen anyag ugyanis nemcsak Dunhuangban van, hanem a Selyem Út számos más ujur városának is vannak barlangtemplomai hasonló kincsekkel. A leletek közt százával található olyan ősi kéziratok, melyeket papirosra, fára vagy bőrre írtak. Továbbá ezeréves nyomtatott könyvek, amelyek ötszáz évvel előzik meg az európai könyvnyomtatást, selyemfestmények, ezer évnél régebbi szobrok, falfestmények, az ősi manicheus vallás egyedülálló szent iratai, a nesztoriánus kereszténység emlékei, adatok a belső- és közép-ázsiai népek életéről és történetéről stb.

E század elején a németek, oroszok, amerikaiak, franciák mind rohantak Kelet-Turkesztánba leleteket gyűjteni. Pl. a berlini múzeum anyaga két éve volt kiállítva New Yorkban a Metropolitan Museumban. De Stein gyűjteménye mindnyájukét felülmúlta. Megemlítem egy idevágó fontos leletét: egy Sogdia-i levél, az egyetlen írásos bizonyíték arra, hogy az európaiak által hunnak ismert nép s a kínaiak által xiong-nu-nak nevezett nép azonos. Ha Csoma elkerült volna az ujugrokhöz, ha a tibeti lámakolostorok helyett az ujuriai barlangtemplomokban felhalmozott anyaggal tölthetett volna el 20 évet, közelebb lennének a magyarság eredetének oly kínzó és ellentmondó véleményekkel terhelt kérdésének megoldásához.

IRODALOM

- Antalfy Gyula (1964), A Himalájától a Balatonig. Móra, Budapest
- Bartók Béla (1937), "Népdalgyűjtés Törökországban", a szerző rádióelőadása a budapesti rádióban 1937. január 11-én. Közölte: Nyugat, 30, 173–181 (1937. március) 3. sz.
- Csetri Elek (1979), "Kőrösi Csoma Sándor indulása", Kriterion, Bukarest
- Du Ya-xiong (1982), "Az ujur nemzetiség nyugati részének népdaljai és a rokon népdalokkal való összehasonlítása és kutatása" (kínaiából fordított cím), előadás, a 2. Országos Évi Népzene-kutatási Konferencián (National 2nd Annual Meeting of Ethnomusicology), Beijing, 1982. aug. 10–19. Közölte: "China Music" negyedévi folyóirat kínai nyelven, 22–25. old. (1982. december 4. sz.) No. 8. folyamatos szám
- Du Ya-xiong (1983), "Comparative Research of Chinese Folk Songs and Hungarian Folk Songs" angolul, kézirat közlés előtt.
- Du Ya-xiong (1984), "A hun népdalok hatása Európában, nyugati terjeszkedésük idején." (kínaiából fordított cím), China Music, 7–9. old. (1984. 3. sz.) No. 15. folyamatos szám.
- Érdy Miklós (1983), "Belső-ázsiai utam az ujugrok hazájába, Kína Sinkiang tartományába" és "Közép-ázsiai utazásom Vámbéry nyomán", rádióelőadás-sorozat New Yorkban 1982-ben és 1983-ban. Mikrofonpéldány másolata, a szerző kiadása, New York, 1983. Havi folytatásokban közölte még Szittyakürt, Cleveland, USA, 1983. december és 1984. szeptember között.
- Érdy Miklós (1984), "Kőrösi Csoma és Vámbéry el nem ért végcéljánál az ujugroknál, kínai Sinkiangban", előadás a XXIII. Magyar Kongresszuson 1983. nov. 25. Cleveland, USA. Közölte "A XXIII. Magyar Találkozó Krónikája", Árpád Kiadó, Cleveland, USA, 295–336. old. 1984.
- Götz László (1981–I), Az Előázsiai Ősnyelv Felé, "Keleten Kél a Nap" sorozat, I. kötet, szerző kiadása, Ausztria
- Götz László (1981–II), Kettős Mértékkel..., "Keleten Kél a Nap" sorozat, II. kötet, szerző kiadása, Altötting
- Götz László (1982), "Boncold Csak Nyelvész", "Keleten Kél a Nap" sorozat, III. kötet, szerző kiadása, Wien
- Györfly György (1958), A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Gondolat, Budapest
- Hazai Tudósítások, Budapest, 1983. június 1.
- Henkey Gyula (1981), "Az embertan és a magyar őstörténet", Forrás (Kecskemét), XIII, 90–95. 11. szám (1981. nov.)
- Henkey Gyula (1983), "Az embertan és a magyar nép származása", Forrás (Kecskemét), XV, 85–96. 7. szám (1983. júl.)
- Képes Géza (1982), Kőbe vésett eposzok, Helikon, Budapest
- Kodály Zoltán (1969), A magyar népzene, Zeneműkiadó, Budapest, 4. kiadás, 11. és 37. old.
- Kovács Éva – Lovag Zsuzsa (1980), A magyar koronázási jelvények, Corvina, Budapest, 24. o.
- Kwanten, Luc (1979), Imperial Nomads: A History of Central Asia, 500–1500, Univ. of Pennsylvania Press, Philadelphia
- László Gyula (1981), Őstörténetünk, Tankönyvkiadó, Budapest
- Mark, Karin (1970), Zur Herkunft der Finnisch-Ungarischen Völker von Standpunkt der Anthropologie, Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR, Institut für Geschichtsforschung, Verlag "Eesti Raamat" Tallin, 1970. – A szovjet-észt antropológus összefoglaló munkáját ismerteti László Gy.: Őstörténetünk, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. 20. o.
- Mirsky, Jeanette (1977), Sir Aurel Stein, The Univ. of Chicago.

Saygun, A. Adnan (1976), Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey, Akadémiai Kiadó, Budapest
Sebestyén László (1975), Kézai Simon védelmében, szerző kiadása, Budapest
Stein, Sir Aurel (1964), On Ancient Central-Asian Tracks, Pantheon Books, New York
Terjék József (1964), Emlékek Kőrösi Csoma Sándorról, Kőrösi Csoma Társaság – MTA Könyvtára, Budapest
Tóth Tibor (1968), nyilatkozata N. Zabelkin-nek (Moszkva), "Hol volt a magyarok őshazája?" címen, Magyar Nemzet (1968. május 1.)
Tóth Tibor (1968), előadásának kivonata a II. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson (Helsinki), közölte: Németh Tibor: "Új utakon őseink nyomában", Magyar Hírlap, Budapest (1968. júl. 27.)
Tóth Tibor (1968), előadásának kivonata az UNESCO Kusán Szimpóziумán, Dusanabe, Sz.U. (1968), közölte Aczél Kovách Tamás: "Új meglepő kutatási eredmények a magyarok eredetéről", Magyar Nemzet (1968. nov. 7.)

KUTATÓÚTON AZ ŐSI KHOREZMBEN

I. KHOREZM A JELENBEN

1. Útiter

Ha valakinek alkalmá nyílik Közép-Ázsiában járni, ott elsősorban három ősi alapítású várost kell megnéznie, Szamarkandot, Buharát és Khivát, amely utóbbi Khorezmia régi fővárosa. Ma mindhárom főleg üzbégek lakják, és mindhárom város Üzbegisztán területén van, amely a Szovjetunió egyik közép-ázsiai köztársasága. Az üzbégek az ázsiai török népek tagjai, s a török nyelv egyik nyelvjárását beszélik, az ujugurokkal egymást könnyen megértik. Embertanilag a magyarsággal nagyfokú rokonságban vannak, mint Közép-Ázsiának más török fajtájú népei is.

A mai Üzbegisztánnak a legnyugatibb része Khorezmia, amely az Amu-darja folyó, régi nevén Oxus alsó folyásánál és az Aral-tó déli partján terül el. Khorezmia a történelem folyamán délebbi területeket és a Kaszpi-tenger közép-ázsiai oldalát is magába foglalta. Ez a része most önálló közigazgatású, Türkmen Szovjet Köztársaság-ként. Ez utóbbi az a terület, amely egybeesik a Bartók Béla által megjelölt területtel. Törökországi népdalelemzése összefoglalójában Bartók ezt írja: "Ez mind a török, mind a magyar anyagnál egy közös nyugat-közép-ázsiai eredetre mutat, és meghatározza korukat, amely legkevesebb 1500 év" (Saygun, 1976). Ugyancsak ez az a terület, amely szomszédos a Csodaszarvas-rege által megjelölt észak-perzsi vidékkel, ahol Hunornak és Magornak a csodás vad feltűnt. Sőt a 11-től a 13. századig ezen a türkméniai területen túl, Khorezmia magába foglalta nemcsak a Kaszpi-tótól délre fekvő területeket, hanem a tótól a Kaukázus hegység felé eső nyugati részt, a mai Azerbajdzsán területét is, ahova utam dél-kaukázusi részében szintén eljutottam. A türkméneket különben a X. sz. előtt "ogusz" néven ismerjük, a magyar történelemben ők az "uz"-ok.

Amikor még 1982-ben szovjet Közép-Ázsiának nyugat-turkesztáni részében jártam, hosszabb időt töltöttem Szamarkandban és Buharában. Ezen közép-ázsiai utam magyar vonatkozásairól három rádióelőadásban és nyomtatásban is beszámoltam (Érdy 1982). A harmadik említett várost, Khivát, Khorezmia régi fővárosát 1985 novemberében tudtam elérni. Nem nyugodtam, amíg oda el nem jutottam, mert a honfoglalás-korabeli és előtti magyarságnak számos kapcsolata volt az ősi Khorezmmel. Ezekről a kapcsolatokról a magyar krónikák is és ezektől függetlenül Árpád-kori arab és bizánci források is beszámolnak. Így az 1983-as belső-ázsiai utam az ujugurokhoz Kínai Turkesztánba, a térképen folytatódik az 1982-es szovjet közép-ázsiai úttal, és 1985-ben kiegészül a khorezmi és elő-ázsiai (Dél-Kaukázus, Transzkaukázia) kutató utazásokkal.

Különös módja volt annak, hogy Khorezmben elkerültem. Mint külföldiek, többnyire szervezett csoportok keretében mozogtunk a városról városra előre meghatározott útiter mentén. Egy szakmai csoport keretén belül utaztam Pluhár Rózsával együtt. A csoport Transzkaukáziában járt, amely terület a Kaukázus gerincétől délre fekvő vidéknek a neve, és Azerbajdzsánt, Grúziát és Örményországot foglalja magába. Ez a dél-kaukázusi vidék a magyar őstörténet szempontjából is fontos terület, utalok itt pl. a szavárd magyarokra.

Mivel a csoport útvonalának bizonyos állomásait már láttuk, ketten kezdettől fogva azon igyekeztünk, hogy repülővel elmenjünk néhány napra Khivába, hogy majd újra visszatérve a csoporthoz, együtt hagyhassuk el a Szovjetuniót. Útközben azonban találkoztam egy amerikai fiatalemberrel, aki egyedül utazott, bár oroszul nem beszélt. Nyolcnapos útja során angolul beszélő idegenvezetők segítettek, és nagyon meg volt elégedve a szervezéssel. Miután láttuk, hogy kérésünk teljesítése nem áll példa nélkül, tovább fáradoztunk. A negyedik próbálkozás útítársamé volt, s majdnem sikerült, de a november 7. körüli háromnapos ünnep, az óriási felvonulások és a hivatalok szünetelése megghiúsította. Végül az ötödik próbálkozásra sikerült egyéni külön vízumot kapnom. Így, miután csoportom és Pluhár Rózsa korán reggel elhagyta a Szovjetuniót, én két órákor Leningrádban kezembe kaptam az egyéni vízumot hat napra kiállítva.

2. Utazás Khorezmiába

Délután négy repülőjegyet vettem, közülük három bizonytalan, nyitott utazási dátumú volt, és este 11-kor repülőre ültem. Irány a közép-ázsiai Taskent, ott átszállva Khiva felé, Khorezmia ma múzeummárossnak minősített régi fővárosába.

A repülőtér Urgencsben van, Khorezm jelenlegi közigazgatási központjában, amely 30 km-re van Khivától. Repülőn ez az út Taskentből Urgencsbe másfél óra. Fényképezni a levegőből szigorúan tilos. Így csupán jegyzetfüzetembe rajzolom az alattunk szétterülő hatalmas Kizil-Kum (vörös homok) sivatag változó homok alakzatait, száraz folyómedreit. A sivatag hatálos ölelésének csak az Amu-darja folyó mentén húzódó oázis csík áll ellen. A folyó mentén az egymás után sorakozó városokban folyik az élet. Naponta három repülőjárat is megy Urgencsbe. Néha csak kis propelleres gép, én is ilyeneken repültem. Csak repülővel lehet a sivatagot könnyen keresztezni.

A repülőtéren már várt az idegenforgalmi vállalat autója. Urgencsben a "Hotel Horezm"-ben szállásoltak el, mint minden külföldit. Délután érkeztem. A szállodában rögtön megvettem minden ismertető könyvet, füzetet és képeslapot,

mindegy, hogy milyen nyelvű volt. Oroszul a betűk legalább ki tudom olvasni, ha nem is értem, a is valami. Ugyanis nem mindig van angol nyelvű szöveg. Ilyenkor szótáramat böngészem. A könyvtárúsnál kérdésekre magyarként mutatkozom be, barátságosak. Mindenki rám figyel, ugyanis én vagyok az egyetlen szállóvendég, aki aznap érkezett. A könyves asztalnál futok össze a kazáni tatár egészségügyi nővérrel, a kazah könyvtáros lánnyal és két üzbegek szállodás lánnyal. Kevés az angol nyelvű kiadvány, örömmel segítenek. Aznap már nem megyek sehová, elkezdem tanulmányozni a felvásárolt irodalmat, kezdek ismerkedni Khiva egzotikus, keleti világával.

3. Az Oxus folyó partján, a khorezmi táj, Urgencs

Másnap nem akarom elmulasztani azt, hogy el ne menjek az Oxus partjára, amelynek mai neve Amu-darja, régi török neve Dzsajhun, s 22 km-re van. Felfogadom a taxit, kényelmesen, lassan hajt, így alkalmam van fényképezni, ismerkedni a khorezmi tájjal. Kis falukon, termelészövetkezeteken hajtunk keresztül. Az út melletti árok mentén bokrok és dús bozót, lombos fák, néhol fiatal jegenyesor. Itt-ott gyümölcskert. Az útr menti szántóföldeken már megbomult a növényzet novemberre, s néhol még áll a gyapotcserje. A gyapot kivételével a növényzet még ismerős Magyarországról, bár minden gyéribb. A forró nyár ellenére pálmafás, tropikus növényzetnek nincs nyoma, mert az éghajlat kontinentális. Az Amu-darja mentén rizst termesztnek és sokféle gyümölcsöt.

Csatorna-öntözéssel az oázis határát kitolják a sivatag kárára, kísérleti telepek segítik a homok elleni küzdelmet. Az Amu-darja nélkül nincs élet. Elérünk a folyópartra. Látni akartam a régi Oxust, amelyen annyi vér folyt le az évezredek folyamán. Még több vér, mint a Dunán.

A folyó ottlétemkor, novemberben alacsony vízállású, a Dunánál jóval kisebb ilyenkor. Szerencsém volt. Egy hatalmas folyami komp épp rakodott. 40–50 teherkocsi is ráfért. Amint a vontatóhajó a folyó közepére húzta, egy másik hasonló uszály épp elhaladt mellette ellenkező irányban. A mi kompunknak nem a folyó egyenesén szemben levő partja, hanem egy néhány km-rel arrább levő túlsó partai város, Biruni a célja.

Az Amu-darja délről ömlik az Aral-tóba. A tó vize félsós, csakúgy, mint a Kaszpi-tóé, jelezve, hogy a sós tenger valamikor benyúlt ideig, ezért a talaj is nagyon sós. A híres nagymérvű gyapottermesztés, amely a vidék fő gazdasági forrása, csak úgy lehetséges, hogy a földeket tavasszal négyszer elöntik az Amu-darja édes vizével. Ez a talajban levő sót feloldja, ezután sós vizű sivatagi víztárolókba elvezetik. 1200 ilyen sótó is van. A talajmosás után vetik, majd aratják a gyapotot. A talaj többszörös atmoszférát éventént meg kell ismételni, mert a talajvíz a sót újra lerakja. Az öntözéses gazdálkodást ösdiók óta folytatják. A nyári hőmérséklet a 40–45 Celsius fokot is eléri árnyékban, télen pedig a -8 Celsius fokot is. A sivatagban 60 Celsius fok fölé is emelkedik a hőmérséklet. Az embernek itt meg kell verejtékeznie a megélhetésért.

Khorezmiában közel háromszáz napfényes nap van egy évben, innen származik az ország iráni eredetű neve, a nap földje a jelentése. Egy másik lehetséges magyarázat szerint jelentése a "hurrik földje". A novemberi verőfényt, a felhőtlen kék eget itt nem szennyezi még a nagy ipartelepek füstje.

A vidék terményeit akkor lehet igazán jól megismerni, ha az ember a bazárba, azaz a piacra megy. Urgencsben hatalmas bazár van, egy km-re a szállótól. Az út egyik oldalán a rendezett szabadtéri vásárcsarnokban erős, magas tetőszerkezettel ellátott állványokon árulják a gyümölcsöt, almát, körtét, a finom szőlőket, a gránátalmát és sok más. Élvezettel szemezgettem a piros cirnos fehér "hirmani" szőlőt, üdítő volt. Mondták, hogy 12 fajta dinnye terem és 15 fajta görögdinnye, nemhiába vagyunk Turkesztánban. A főzelékféléknek a számunkra is ismert sok fajtája külön részben van.

Az út baloldalán van az általános bazár. Mondták, hogy az urgençsi bazárba vasárnap délelőtt menjek. El is mentem. A békésen tolongó nép szinte teljesen kitölti a teret a bódék és állványok között, néhol alig lehet menni. Főleg textilanyagok, ruhafélék, sapkák, kendők, háztartási kellékek vásárolhatók. A nép buszokon és gyalog jár, egy-egy számfogatót is lehet látni, valamint teher- és személyautókat.

Kis állvány kályhákon siskababot sütnék, meg hatalmas kondérban halat, a pékek zsemle- és tésztaféléket, s az árusok sokféle magot árulnak. Ezeket eszi a vásárló nép. Sajnálatomra csak nagy szőnyeget lehetett kapni, kicsit, kézben elhozható nem, így le kellett róla mondanom, pedig Urgencsben és Khivában is keresgéltem utánuk.

II. KHIVÁBAN, AZ ŐSI VÁROSBAN

Khivába, a volt fővárosba autóval megyünk, 30 km-re van Urgencstől. Idegenvezetőm helybeli születésű, fiatal orosz nő. Jól beszél angolul és németül. Igen segítőkész, mikor kifutottam a rubelből a hétvégi bankszűnet miatt, szívélyesen felajánlott 50 dollár értékű rubelt, hogy majd két nap múlva visszaadom. Örömmel el is fogadtam.

Khivának különleges elrendezése van, s így nagyon különbözik Szamarkandtól és Buharától. Míg ez utóbbiakban a műemlékek szét vannak szórva a százezren felüli lakosságú városok területén, Khivában minden sűrítve van egy nagyjából fél kilométeres oldalakkal rendelkező téglalapban, a várfallal körülkerített Belső Városban, amelynek helyi neve Icsán Kala, azaz Belső Város. Oldalainak mérete pontosan 650 m észak-déli és 400 m kelet-nyugati irányban. Az arany-metszés szabályai szerint tervezték a várfalat, amelyen négy kapu van a négy égtáj felé. Ezen a kis területen 24 medresze, azaz mohamedán papnevelde és 40 mecset, azaz mozlím templom állt. A festői tornyok, azaz a minaretek a me-

cetekhez is, de a medreszékhez is tartozhatnak. A kiejtésben medresze a szó helyi török formája, madrasza pedig az arab forma. Az összes közép-ázsiai város közül Khivának van a legtöbb minaretje.

A tíz méter magas, vastag várfalon, amelyet sűrűn őrtornyok erősítenek, egy-egy, hatalmas pillérekből álló díszes kapu van a négy égtáj felé. A szemben álló kapukat összekötő utak keresztalakban a téglalap nagy és kis tengelyét formálják. Ezek mentén és a belőlük nyíló kisebb utcák mentén helyezkednek el az épületek. A kapukon kívül tovább folyik az élet a Külső Városban, a Dishan Kalában. Ezt is fal veszi körül, 10 kapuval. 36 ezer ember él Khivában és környékén, szőnyeggyárban, gyapotüzemekben, valamint a mezőgazdaságban dolgoznak. A látványdús Belső Városban úgy tesszük a sétát, hogy egy-egy kapu és a város közepe közti részt magunk elé tudjunk képzelni.

1. A nyugati kapu környéke

A Belső Város legszebb részébe akkor érünk, ha a nyugati kapu, az Ata Darvaza felől jövünk. Olyan látványban van részünk, amelyet csak az 1001 éjszaka meséinek segítségével képzelhetünk el. A kupolák és minaretok világa tárul elénk. A formák és csillogó színek pompája nyugtáz le bennünket a felhőtlen verőfényben. Az épületek téglából vannak, és falaik belül és részben kívül is különböző árnyalatú, főleg kék, néha zöld színű fényes csempével vannak burkolva. A belső csempéken a legfinomabb, végtelen láncokat formáló díszítés van, amely teljesen beborítja a falat és a boltíves, kupolás mennyezetet.

Ahogy a kapun belépünk, előttünk áll a hatalmas csonka torony, a Kelta-Minar minaret, zöld csempéjű, díszes külső falával. Csak 26 m magas most, 80 méterre nyúlt volna, olyan széles az alapja. Ez lett volna Közép-Ázsia legmagasabb építménye. A kán halála akasztotta meg az építkezést, utódja nem kívánta folytatni.

Egy érdekesebb legenda szerint azonban, a kán Buharába szeretett volna átkélni a magas minaretről. Meghallván ezt a buharai emír, titkon megegyezett az építéssel, hogy utána ott is épít egyet. Ahogy ez kitudódott Khivában, az építésznek rögtön a fejét vették. A csonkán maradt óriás minaret össze van kötve az Amin-kán medreszével, amely kitűnő állapotban van. Belföldiek részére szállónak képezték ki. Én is teáztam az egyik helyiségében, a Közép-Ázsiában nagyon kedvelt cukorkát ropogtatva.

A kaputól balra van a Kunya Ark, a régi Palotavár. A 18. században fejezték be. A kán lakóhelye volt ez a városon belüli, magas falakkal körülvett citadella. Látható benne a lakórész, egy mecset, a kán palotája, a hárem, a pénzverde, a fegyver- és löporraktár, istállók, a börtön, az őrség barakkjai és gyakorló helye. A háremben láthatjuk a khivai tipikus elrendezést. Az ágyasok és gyermekek a kikövezett udvart szegélyező épületben voltak elhelyezve. A feleségeknek, mert a Korán négyet enged meg, négy gyönyörű, díszített, kék csempével burkolt fedett terasz, az "aivan" a lakosztálya, csatlakozó szobákkal. A tetőszerkezetet hatalmas fapillér tartja, gyönyörű, aprólékos, növényi indás faragással. A fafaragás Khorezmnek különleges művészete, főleg oszlopokon és kapukon láthatjuk. Az aivanokat így osztják fel a feleségek közt: az első helyen van a főfeleség, a másodikon a legszebb feleség, a harmadikon a legjobban szeretett feleség, a negyediken a legfiatalabb feleség. A következő udvar közepén kissé megemelt rész, porond van, középen a tűz helyével. Ha hűvös az idő, ide jurtát vernek fel. Vámbéry le is írta, hogy azt fehér nemezsből készítették. Egy szőnyegekkel bélelt jurta bizony tágas, fényűző látványt nyújt, és mivel tüzelni lehet benne, a hideg napokban is biztosítja a kényelmet. A palotavár számos helyiségében most egy-egy múzeumi kiállítás látható, sokszor korabeli öltözetű, turbános bábukon mutatják be a büntetés vagy kínzás fajtáit a börtönben, vagy pl. a munkát a pénzverdében. Fejükön a "csugurma", a széles, lapos khorezmi kucsma.

Ezekben a múzeumokban egészen régi, első évezredi leletet nemigen láthatunk, hisz Dzsingisz Kán megtorlásul Khorezmiát földig leromboltatta. Ezt követte Timur Lenk öt hadjárata a 14. században. Így az emlékek és épületek Khivában újabb keletűek, az iszlám korszakát tükrözik. A város nagy építői voltak a múlt század 1805-től 1855-ig tartó időszakában Muhammed Fahim-kán, fia, Allakuli-kán, majd az őt követő Muhammed Amin-kán. De általában nagymérvű építkezés folyt a 18., 19. század folyamán és a 20. sz. elején.

Amikor Vámbéry Ármin Ázsia-kutatónk kolduló dervisnek álcázva világhírűvé vált, közép-ázsiai felfedező útján elérve Khivát, a várost igazi fénykorában láthatta. Igen nagy elismeréssel emlékezett meg munkáiban Khiváról, a város gyönyörűségéről, de főleg lakóinak erkölcsösségéről, a törvény szigoráról, az őszinte vallásos érzésekről, a lakosság adakozókészségéről. Vámbéry a kántól fehér szamarat kapott ajándékba, ami dervishez méltó. A néptől sok ruhát, élelmet, valamint áldásért és szent rálehelésekért 15 aranyat gyűjtött össze. Azt írta, közép-ázsiai utazásának legkellemesebb ideje az az egy hónap volt, amelyet Khivában töltött.

Térjünk vissza azonban nyugatról keleti irányú utunkra a városban, emlékezve, hogy Vámbéry ugyanúgy rőtta az utcákat, mint most képzeletben mi. Tehát elhagyva a csonka óriás minaretet és a Régi Palotavár vonalát, baloldalon a II. Rahim kán medresze áll. Ennek hatalmas íves kapujától balra és jobbra a frontján, 5-5 ív van, így ez a legszelebb medresze a városban. Dominálón magasodik a város fölé. Az úttól jobbra kisebb épületek között a Seyid Alauddin mauzóleum emelkedik a 14. századból. Ő az a főpap volt, aki menteni próbálván a várost, titkon megnyitotta a kapukat a mongol csapatok előtt. S a mongolok, bár a hadparancs szerint le kellett, hogy rombolják a várost, a főpapnak halála után mauzóleumot emeltek.

Egy kisebb medresze után érünk a belső város központjába, ahol a két fő utca kereszteződésénél a Dzsuma mecset, a Péntek mecset áll hatalmas minaretjével. A mecset eredetileg 9. századi, most újjáépítették. A többi épülethez hasonlóan nem vallási célokot szolgál, mert a khorezmi fafaragás múzeumának nyilvánították. Nagytermének tetőzetét kétszáz-nál több gyönyörűen faragott oszlop tartja. Közülük van, amelyik a 10. századból való. Anyaguk szilfa. Az oszlopos terem a város összes férfi lakóját be tudta fogadni a pénteki imapon. A Dzsuma mecset minaretje egyik magasba emelkedő jellegzetessége a belső városnak.

2. A déli kapu irányában

A másik, még magasabb, még díszesebb minaret a déli kapu, a Tas Darvaza (Kő kapu) irányába menő fő utcán van balkéz felől. Ez az Islam Hodzsa minaret a medreszével. A minaret 44,5 méter magas, a városban a legmagasabb. Néhány évvel korábban még fel lehetett menni erkélyére, de egy földrengés repedéseket okozott, s most lezárták. 1908-ban építtette Islam Hodzsa, aki nagyvezére volt a kánnak. Ez az utolsó épület a kánok Khivájában. Ugyancsak a nagyvezér építtette az első világi iskolát, majd kórházat, postahivatalt és sok más, haladást szolgáló létesítményt Khorezmben. Életének tragikus vége lett, a haladás ellenségei orvul meggyilkolták.

A déli kapu felé haladva jobbkézről két emlékezetes épület van. A kapuhoz közelebbi a Shergazi kán medresze. Érdekes története van ennek. A kán 1500 perzsa és orosz zsákmányolt rabszolgával építtette a medreszét a 18. században. A pokoli hőségben a gyenge élelmezés miatt az építkezés lassan haladt. Erre a kán megígérte, hogy ha egy kitűzött időre a rabszolgák befejezik az építkezést, felszabadítja őket. A medresze időben elkészült, de a kán hallani sem akart ígéretéről. A becsapott és feldühödött rabszolgák erre egy jó alkalomkor megrohanták és kézzel szétszaggatták a kánt. A medresze bejárata fölötti márványtáblán ezért olvasható ez a felirat: "Elfogadom a halált a rabszolgák kezei között."

Ugyancsak a jobb oldalon a Shergazi medreszével szemben épült a Pahlavan Mahmud mauzóleum. Vámbéryn keresztül ennek az épületnek magyar vonatkozásai is vannak. Pahlavan Mahmud a 13. sz. második felében és a korai 14. században élt, kortársa Kézai Simonnak. Nevének jelentése Nagyerejű Mahmud. Apjától szücs mesterséget tanult, ő azonban a középkori Kelet híres, soha le nem gyűzött birkózója lett. Ismert volt nemcsak Közép-Ázsiában, hanem Indiában, Pakisztánban, Iránban stb. De volt még egy tevékenysége, költő volt. Rövid verseket írt, a típust "rubai"-nak hívják. Zarándokolni kezdtek sírjához, mely fölé már a 14. században egyszerű mauzóleumot építettek, és a papság szentté avatta. Ő lett Khiva védőszentje. A múlt században díszes, gyönyörű mauzóleumot építtetett a kán, úgyhogy akik Pahlavan sírjához tartanak, a kán sírja előtt kell, hogy elhaladjanak. Versei között a sírkamra íves bejárata fölött is olvasható egy, így szól:

*Könnyebb nekem a szót százszor éliszmélni.
Könnyebb börtönben maradni száz évig,
vagy könnyebb a sivatagban maradni száz évig,
mint egy ostoba embért az élet útjaira és az igazságra megtanítani.*

Vámbéry, a törökül, perzsául és arabul tudó magyar nyelvész volt az, aki rámutatott, hogy a perzsául író és Piryavali írói álnevet használó költő, valamint a khivai Nagyerejű Mahmud ugyanaz a személy, ezért orosz szakmunkákban is elismeréssel adóznak Vámbérynek (Gatchunaev 1981).

3. Az északi és keleti kapu felé

Visszatérve a központi Péntek Mecsethez, onnan most az északi kapu, a Bahcsa Darvaza felé menet, jobbról három, balról pedig négy medresze látható.

S végül befejezve utunkat a központtól kelet felé a Palvan Darvaza-hoz, melynek Óriás kapu a jelentése, több fontos építményt találunk. Az út jobb oldalán az Abdullah-kán medreszét múzeumnak használják. Khorezm növény- és állatvilágát láthatjuk a medresze erre átalakított celláiban. Az állatvilág bemutatása volt különösen érdekes számomra. Agancsos és szarvas koponyák mutatták a Khorezmben vadon élő patásokat. Volt köztük szarvas agancsa, muflonszerű vadjuh vastag, hosszan ívelt szarva, ibex és zerge szarvai.

A madarak közt sasok, héják, vércsék, fácánok, a jól ismert varjúfélék és a magyar embernek oly kedves gólyák vannak. Számos gém- és szárcsaféle vízimadár, gödény és más kisebb madár igen ismerőssé teszi ezt az állatvilágot. Autótúránk alkalmával szarkát is gyakran lehetett látni az utak mentén. A régi medreszék épületei tehát sokoldalúan hasznos célt is szolgálnak.

A következő épület a Fehér mecset, a 18. századból. Most nagy könyvesbolt van benne. Tovább, már a várfal közelében van a szintén 17. századi fürdőház, messze megelőzve az európai tisztálkodási kultúrát.

Utunk baloldalán van a hárem, a Tas Hauli palotában. Hasonlóan a Régi Palotavárhoz, itt is láthatjuk a feleségek számára készült, díszes, kék csempével burkolt nyitott aivanokat, teraszokat, mindegyik közepén a díszes faragott oszloppal és két csatlakozó szobával. Itt is megtaláljuk az emelt porondot a tűz helyével a jurta számára a hideg napokra. A Tas Hauli palota a háremmel igazán kecses és szép épület. Falainak csipkerajzú csempéi kék színben tündökölnek a ragyogó napsütésben.

A hárem és várfal között három fontos építmény van. Mindhárom Allakuli-kán nevéhez fűződik, a 19. században épültek. A Palvan kapuhoz legközelebb van Allakuli-kán medreszéje. Nagy és fontos épület. A múltban több, a kő hasznát szolgáló intézmény kapott benne helyet. Így pl. a könyvtár, amelyet a többi medresze tanuló is használhattak. A medreszétől balra van a Tim, egy fedett bazár, textilárukat, szőnyeget, ajándékokat, gramofonlemezeket találhatunk ott. A gyümölcsöket a kapun kívüli nyitott piactéren árulják. A Tim-hez kapcsolódik a háremmel szemben a karavánszeráj, az egyetlen, amely épen maradt Khorezmben.

A Palvan Darvazán, a keleti kapun kilépve a külső város épületei közül a közelben van az egyetlen jelenleg is működő mecset kilenc dómjával és négy minaretjével. Ez a Syyid-Shalika-baj mecset és épületcsoport.

Az északi és nyugati kapu között pedig van a Nurullabaj palota. Igen szép, a kánok "vidéki" rezidenciájaként szolgált.

III. KHOREZM ÉVEZREDEI

1. Az ősi Khorezm (i. e. 5–2. évezred)

Ősidők óta él itt az ember. A kőkorszakban az i. e. 5. és 3. évezred között, az Aral-tó körül és a nagy folyók mentén alakult ki a Kelteminári kultúra (Kohl 1981).

Al Biruni (i. sz. 11. sz.), a régi Khorezm történetírója szerint a khorezmi királyi ház alapítása a mitikus királyfinak, Szjavusnak tulajdonítható, aki az i. e. 13. században érkezett Khorezmbé. Ez az időszak a bronzkorba esik, mely itt az i. e. 2. évezred közepétől az 1. évezred elejéig tart, és ugyancsak egybeesik a hurri törzsek Khorezm vidékére történő bevándorlásával is (Tolszov 1947:88).

2. Khorezm az ókorban

(i. e. 1. évezred és az i. sz. 1. évezred eleje)

(1) Az i. e.-i első évezred 8. és 6. százada között hatalmas öntözőcsatorna alakult ki hadirabszolga-munka segítségével. Az életet forradalmasítja a vas használata. Khorezmiát ezidőben masszagéta és szkita szövetségben látjuk.

(2) I. e. az 5. században Khorezmia, bár politikai nyomás alatt, az Akhaimenidák ókori iráni birodalmához önként csatlakozott, és így részben önálló maradt. Ebben az időben alakultak ki az erődített, fallal körülvett városok, a gorogyiscék. A gorogyiscse a szakirodalomban általánosan használt, oroszról átvett kifejezés, magyarul elővárosnak nevezhetjük. Ezek hatalmas, egybeépített tömbből álltak, s négyzetes vagy kör alaprajzúak voltak. Ilyen pl. a Koy-Krylgan Kala, az i. e. 4. századtól az i. sz. 4. századig laktak. Kala mindig "vár"-at jelent az ilyen nevekben, mint pl. Sárvár vagy Marosvár a magyarban.

Vallási téren a zoroasztonizmus hódított teret (Mankovskaya 1982:40) a tűz tiszteletével. Gyakori régészeti lelet ebből az időből az osszuárium, azaz leginkább agyagból készült kosarak vagy ládák, amelyekben az elhalt hozzátartozók csontjait őrizték meg. A vallás alapítója Zarathustra, görögösen Zoroaszter, a Khorezm-Baktria térségében született az i. e. 6. sz. elején. Sok zoroasztriánus emlék maradt fenn Tok-Kalában, e régészeti igen fontos erődvárosban. Nagy Sándor törte meg az Akhaimenida Perzsia hatalmát i. e. 330-ban, vele perzsaellenes szövetséget kötött Khorezm, és így elkerülte a meghódítást.

(3) Ezt az i. e. 330-at követő időszakot Kanghiu vagy Kangha periódusnak hívják a kínai évkönyvek nyomán. Ez négy évszázadig, a Kusán korszakig tartott. Ekkor Khorezm virágzó, erős állam újra. Tagja a szakákkal és masszagétákkal együtt formált szkita törzsszövetségnek (Tolszov 1947:116), amely törzsek az Aral-tó és Szir-darja mentén északabbra laktak Szkitiában.

(4) I. u. az 1. században a Kusán birodalom tagjává válik Khorezm, mely fennáll a 3. századig. Khorezm ismét virágzik. Az 1. sz.-ban alapítják Toprak-várt, amely három évszázadon keresztül Khorezm fővárosa volt, a 6. sz.-ig állt fenn (Frumkin 1970:96).

3. Az ázsiai szkíták és városaik Khorezmiával évszázados szövetségben

Vessünk itt egy pillantást a Khorezmiával szomszédos szkita világra, amelynek központi ütőere az északabbra fekvő nagy folyó, a Szir-darja volt. A szkita népek uraimuk alatt tartották Közép-Ázsia nagy részét, a Kaszpi-tó vidékétől egészen a Tien San hegységig. David Montgomery (1986), a neves Közép-Ázsia szakértő szerint a szkita, szaka, szagéta – mint masszagéta – nevek mind szkita népet jelölnek, akik törzsszövetségben tömörülnek. Masszagéta nagyszkitát jelent. Az i. sz. kezdete táján élt Strabon, ókori görög történetíró, részletesen beszámolt róluk. Ezt írta: a masszagétákról azt mondják, hogy egy részük a hegyek közt, más részük a sivatagon él, harmadik részük folyók alkotta lápokot lakik, negyedik részük a lápok szigeteit lakja. Istenként csak a napot tisztelik, amelynek lóáldozatot mutatnak be (Tolszov 1947:101). Megverik Nagy Sándort i. e. 4. században, aki nem tudott a Szir-darján átkelni és a területükre nyomulni.

Míg Khorezm városai az Amu-darja deltájában épültek, a hasonló korú vagy régebbi szkita elővárosok a Szir-darja deltájában létesültek. Az eddig kiásott városok közül Tagisken nagy bronzkori város i. e. a 2. évezred végén már felépült. I. e. a 6. és 5. századból hatalmas szaka (szkita) sírok kerültek elő, gazdag arany és bronz díszekkel, sok jó minőségű mázas agyagedénnyel, amelyekbe az elhunyt számára ételt helyeztek. Az agyagedények stílusa a keleti sztyeppe világával egyezik, nem a khorezmi stílussal.

A vízi szakák (apasziakák), Strabonnál "lápi masszagéták" városai közül három a Szir-darja deltájában, Chirik-Rabat i. e. az 5.-tól a 2. századig, ez a vízi szakák fővárosa, valamint Babish-Mulla és Balandy szintén sűrűn lakott előváros ebben az időben. Chirik-Rabat jelentése a "seregek erődje". Sok arany és ezüst díszítés, agyagedény és szkita nyílhegy került elő.

Barak Tam városa a legrégebbi, már a neolit kortól kezdve lakták évezredekken keresztül. Környékéről a későbbi i. u.-i 4-5. századból – tehát a hun korszakból – kis várakat ástak ki, amelyek a chionita hunokhoz vagy pedig a fehér hunokhoz tartoztak (Frumkin 1970:104). A fehér hunok Khorezm területén is építettek várost, amikor uralmuk alatt volt, ilyen Kuyuk-Kala (i. sz. 5-8. sz.).

A lovas-nomád népekre jellemző az, hogy vagy maguk formálnak városokat, mint pl. a szakák és fehér hunok, vagy más népekkel, mint Khorezm vagy a Fekete-tenger menti görög városok, közeli gazdasági viszonyt, szimbiózist hoznak létre, hogy így a letelepedett életmód termékeit folyamatosan biztosítsák. Az erejük alapja azonban mindig a sztyeppén marad (Montgomery 1986).

4. Khorezmia a középkorban és a jelenben

(1) Szijavusidák ókori dinasztija után Afrig alapított új uralkodóházat az i. sz. 4. században, amely 500 évig állt fenn. Ebben az időszakban a főváros Kát. A 3. sz. vége és a 4. sz. ismét virágkora Khorezmnak, majd lassú hanyatlás következik. A feudalizmus elterjedése mellett, politikai és társadalmi krízisek, az öntözőrendszer lényeges leromlása, a városok felbomlása és helyettük egyéni várak sok ezer számra való létrehozása jellemzi ezt a hosszú korszakot.

(2) A mi számunkra ez a korszak a legfontosabb, mert ide esnek történelmi kapcsolataink. A fehér hunok, leverve a perzsákat, nagy birodalmat hoztak létre Közép-Ázsiában és az afgán meg észak-indiai területeken, i. sz. 4. sz. végétől a 6. sz. közepéig. Birodalmuk kiterjedése nagyjából azonos volt a Kusán birodalommal, és Khorezmet is magába foglalta. Ez időben a legelterjedtebb vallás Khorezmben továbbra is a zoroasztrianizmus volt (Frumkin 1970:91).

A fehér hunok a hun nép nyugati, ún. fehér ágába tartozó, részben városiak, részben sátoros pásztornép volt. A kínaiakkal való hosszas hadakozás után kb. i. e. 50-ben teljesen elszakadtak a hun nép fő ágától, s lassan az Aral-tó körüli vidékre húzódtak. Elfoglalták Khivát, Balkh városát és más tartományokat. A kínai évkönyvek ez időben "yetah", az európai források pedig "eftalita", "heftalita" néven emlékeznek róluk. "Arvaesni" néven Perzsia észak-nyugati részébe is betelepültek (Bendefy 1945:118).

A fehér hunok is építettek erődvárosokat. Az Amu-darja deltájában ilyen volt Kuyuk-Kala i. sz. az 5. sz.-tól a 8. századig. Sok osszuáriumot, agyagedényt, bronz dísz tárgyat találtak az ásatásoknál (Frumkin 1970:99). Ebbe az 5. századba nyúlik vissza Kézai Simon gesztájának utalása Attila fia, Csaba khorezmi házasságáról, amint azt később látni fogjuk.

(3) A fehér hunok azonban az i. sz. 555-ben vereséget szenvedtek a rokon türköktől. A fehér hunok maradékai Khiva területén éltek (Bendefy 1945:118).

A türkök átvették a hatalmat az eurázsiai sztyeppén és Khorezmben is. A türk birodalomnak a magyarság is tagja, a honfoglalás előtt Kazária keretében.

(4) Az iszlám i. sz. 710-ben éri el és hódítja meg Khorezmet, amely az Arab Kalifátus tartományává válik. Ekkor Khorezmben zsidó írástudók közössége alakul az uralkodó körül. A mohamedán arabok 710 és 712 közötti trónvillongások kapcsán nagy vérfürdőt rendeztek a megölt uralkodó követői között. Ekkor Khorezmből sokan Kazáriába menekültek, köztük a zsidó írástudók megmaradt csoportjai is. Az orosz Tolsztov (1947:229) elemzése szerint ez a csoport indította el azt a folyamatot, amelynek eredménye a kazáriai vezető réteg zsidó vallásra térése lett. A kazár zsidók részletes történetével a magyarországi származású, Londonban élő, de néhány éve meghalt neves író, Koestler Arthur (1976) foglalkozott a közelmúltban.

(5) A 8. században, az arab hódítás után Khorezmia valamelyest függetlenedett az araboktól, és a század második felében, kb. 770-ig Kazáriával rövid időre szoros gazdasági és politikai viszonyba lépett. Társállamot formáltak. Ez lehetővé tett gazdasági, szellemi, vallási és személyn cserét a két állam között (Tolsztov 1947).

A 8. és 9. század folyamán, az arab fenntartás ideje alatt azonban a khorezmi öntözőcsatorna-rendszer nagymértékben tönkrement. Az elsivatagosodás következtében a lakosság tömegesen elvándorolt Kazáriába. Ott nagy szava lett az ország irányításában. A khorezmi, most már mohamedán közrendűek nagy számban katonai szolgálatba léptek. A kazár kagánnak is khorezmi testőrsége volt. A katonáskodó khorezmi emigránsok így könnyen kapcsolatba kerültek a kazár állam részét képező magyarsággal. A khorezmiiek domináló szerepe elleni belső zavarok következtében adódott alkalom a magyaroknak és a nagyrészt khorezmiékből álló kabar törzseknek a Kazáriától való elszakadásra. Majd a magyarok az etelközi tartózkodás után, a 9. sz. végén a kabarokkal együtt a Kárpát-medencében telepedtek meg.

Kazária a nyugati türk birodalomból alakult névváltoztatással. Fontos számon tartanunk azt, hogy az elmúlt ezredforduló körüli századokban a türk nevet a magyarok viszik tovább, a hun szittyá, avar és baszdsirt nevük mellett, mint ahogy ezt egész sora tanúsítja a perzsa, az arab, a bizánci és az európai kútfőknél.

(6) Khorezmia belső történetére a zavaros 9. és 10. században kevés az adat. A rossz gazdasági helyzet következtében a szomszédos türk államokkal időnként vazallus helyzetbe került az állam (a 10. sz.-ban a buharai Szamanidák alatt), a nép katonáskodott. Csak a 10. sz. második felében kezdett ismét erőre kapni. 995-ben az urgensi emír átvette a káti afrigidáktól a hatalmat. Ezután gyors volt a fejlődés. Bár időnként vazallus állapotban (a 11-12. században a ghazvanidok, oguzok, majd szeldzsuk törökök alatt), mégis a 11-től a 13. sz. eleje között Khorezmiát a legvirágzóbb korában találjuk.

A nagy-khorezmsahok uralma Közép-Ázsia nagy részére kiterjedt, miután sikerült a szeldzsukoktól függetleníteni magukat 1147-ben. Khorezmsah az uralkodó címe. A tudományos élet is virágzott, és a sahok 11. századi udvarában, a sah nevet viselő "Mamun akadémia" keretében dolgozott a híres történétíró, matematikus és földrajztudós, Al Biruni és a középkor híres orvosa, Abu ibn Sina, azaz Avicenna. Ők az algebra megalkotóját, a 9. századi Mahmud al Khorezmit követték a khorezmsahok Régi Urgenci-i udvarában. A századra a lakosság körében a türk nyelv teljesen elterjedt,

korábban iráni típusú nyelvet beszéltek. A türk nyelv a fehér hunok és a türkök uralma idején honosodott meg Khorezmben. A nyelvcsere pontos okai és folyamata még nem teljesen tisztázott kérdése a történettudománynak.

(7) Khorezm a 13. sz. elején Közép-Ázsia nagy részét uralta. Ezt a terjeszkedő hatalmat a mongolok előrenyomulása törte meg. Az előzménye az volt, hogy a mongolok által jóindulatúan küldött gazdag kereskedő karaván minden tagját, 450 előkelő mongolt a gyanakvó khorezmsah leölette, s rakományukat elkoboztatta. Ez a világtörténelem talán legszerencsétlenebb döntése volt, mert utána Dzsingisz Kán hadparancsának megfelelően 1220-ban, tehát 20 évvel a magyarországi tatárjárás előtt, a gazdag országot földig rombolták. A khorezmsahot csak azért nem fogták el élve a hadparancs szerint, mert a Kaszpi-tenger egy szigetére menekülve épp meghalt, mire a mongol hadak a szigetet bevették.

Da alighogy Khorezm újjáépült, a 14. sz. végén Timur Lenk pusztította újra végig öt hadjáratban. Ekkor pusztult el a főváros, Kunya-Urgencs (Régi U.) és annak öntözőcsatornáit annyira, hogy sosem tudott újra talpra állni. Lakói 200 kilométerrel arrább új települést alapítottak az Amu-darjához közel, azt is Urgencsnek nevezték el. Ez a jelenlegi közigazgatási központ.

(8) I. sz. 1500 után a Timuridok uralmát az üzbégek váltották fel, akik Shaibani kán vezetésével az Ural dél-keleti vidékéről délebbre húzódva a ma is lakott területeket foglalták el. Három kánságot formáltak, Khiva, Buhara és Kokand székhellyel (Montgomery 1986). Így Khorezm fővárosa egy másik ősi város, Khiva lett 1598 után az elpusztult Kunya-Urgencs helyett. A khivai kánságot 1873-ban a cári Oroszország elfoglalta és bekebelezte. 1920-ban a szovjethatalom idején Khorezm közigazgatási központja az új Urgencs lett, Khivát pedig múzeumvárossá nyilvánították.

IV. MAGYAR TÖRTÉNELMI KAPCSOLATOK KHOREZMMEL

1. Magyar krónikák

Árpád- és Anjou-kori krónikáink és gesztáink azok, amelyek hírt adnak legkorábbi khorezmi kapcsolatainkról. Kézai Simon 1282-ben *Gesta Hungarorum*-ában Attila legkisebb fiáról, Csabáról és annak fiairól a következőket írja:

"Csaba tehát Attilának Honorius görög császár leányától született törvényes fia, akinek fiait Edemennek és Ednek hívták. Edemen pedig midőn a magyarok másodsor visszatértek Pannóniába, apjának és anyjának igen nagy rokonságával költözött be. Anyja korozmin származású volt. Ed viszont Szcitiában maradt apjánál. Ettől a Csabától származik az Aba nemzetség. Midőn Csaba Szcitiába menvén anyjának nemes voltával kérkedett a közösség előtt, a hun nemesség elítélte őt, s azt mondták, hogy nem igazi neveltje Szcitiának, hanem csak jött-ment idegen. Emiatt nem is kapott feleséget Szcitiában, hanem a korozmin népből nősült." (Kézai 1282 – Györffy)

Ez a híradás az i. sz. 5. századra vonatkozik.

A Képes Krónika 1358-ból kibővítette Kézai híradását, és még ezt is írja Csabáról:

"Szittyországban, ősei székében, ahová eljött (13 éves görögországi tartózkodás után – É. M.), azután nem szittyá nőt vett feleségül, de Kovarezből nősült, így tanácsolta neki nagyapja, Bendegúz, akit – mint így mondják – még egészségben, de igen törődötten talált. Ettől a feleségétől nemzette Edömén és Edet. Ez a Csaba tehát intelmeivel arra készítette a szittyákat, hogy térjenek vissza Pannóniába." – olvassuk a Képes Krónikában (1358 – in Dercsényi).

Tehát krónikáink úgy tudják, hogy Csaba felesége, azaz Edömén és Ed anyja khorezmi származású. A Képes Krónika szerint (83–84. old.) Csaba fia, Edömén, az Aba család elődje, Csaba másik fia, Ed pedig Álmosnak az elődje.

Tehát még akkor is, ha a megadott családfa jelenleg még nem igazolható történelmi személyekre vonatkozik, a krónikák híradásának az a történelmi magja, hogy a khorezmi népnek nagy szerepe van a magyar előtörténetben a hunok ideje óta. Olyannyira, hogy a későbbiek folyamán a khorezmiak Magyarországra trónjáig is eljutottak. Aba Sámuel családja ugyanis igazoltan kabar származású, a khorezmiak pedig a három csatiakozott kabar törzsben vannak. Köztük sok volt a mohamedán. A honfoglaláskor a három kabar törzs élére Árpád fiát, Leventét állították. Az Árpádok korai századaiban számos helységet találunk, amelyek a khorezmiak magyaros nevét viselik. Ilyenek Káliz, Kálózd, Kalász, Koroncó. Szintén ismerősek a böszörmény és izmaelita szavak, az előbbi a mohamedánok magyar neve, az izmaelita a latin nevük. A magyarországi szaracén kifejezés is mohamedánokra vonatkozott (Györffy 1983).

Történetírásunk azt is tudja, hogy az Árpád-korban a kereskedelem, a pénzverésben és az ötvösségben igen nagy a khorezmi izmaeliták szerepe. Róciuk okiratok és írott források is szólnak. 1111-ben káliznak nevezik a királyi jövedelem kezelőit. A pénzverésben való jártasságuk régi keletű, hisz Khorezmiában már i. e. az 1. századtól kezdve vertek pénzeket. Az ezzel kapcsolatos ötvös mesterségbeni jártasságuk lehetett a valószínű kapcsolat a perzsiai Szasszanida ötvös stílushoz, amely a magyar megfogalmazásban növényi elemek és palmetták mögé rejtette a képábrázolásokat. A végtelen láncként vagy rácsként egymásba fonódó indás díszítés, amelyet már a korai, 10. századi khorezmi faragásokon is láthatunk, különösen világosan jelenik meg a magyar honfoglaláskori tarsolylemez művészetben.

2. Bizánci forrás

A magyar krónikák és oklevelek mellett bizánci történetíró is megemlékezik ezekről a kálizokról. A 12. sz. második felében munkálkodó Ionnes Kinnamos az, aki beszámolt Manuel, a bizánci császár Magyarország déli végei elleni hadjáratairól. Az 1150-es hadjáratkor a magyar hűbéres Dalmácia ellen, a Drina folyó egy mellékfolyójához érve a görög császár a következő jelentést kapta:

"...hogy a folyó túlsó partján megszámlálhatatlan sereg áll hadirendben, nemcsak az ország lakói, hanem hun lovasok, részben a köztük élő, de más hiten levő kálizok közül. Mert amíg a hunok (azaz itt a magyarok – É. M.) a keresztények hitét vallják, ezek a – még pedig nem is tiszta – mózesi törvényeket használják. Azt mondták tehát, hogy ezek meg még a besenyők harcolnak a dalmatákkal együtt."

S amikor a császár 1164-ben már a Száva menti magyar várakat foglalta el átmenetileg, ezt olvassuk Kinnamostól a magyar királyról írva:

"Ő a szerémségi hunok közül sokat telepített – akiket náluk kálizoknak szokás hívni, s akik mint mondtam, más vallásúak, a perzsákkal azonos hitet vallanak..."

Itt a perzsák hite alatt a 12. században a Perzsiában uralkodó mohamedán szeldzsuk törökök hitét kell értenünk, a hunok pedig magyarokat jelölnek a bizánciaknál, száz évvel korábban, mint Kézai ezt gesztájában írta (Moravcsik 1984:202, 234).

Tehát a khorezmiai kálizok oly nagyszámúak voltak Magyarországon, hogy csapattesteket képeztek, az ország déli végeit védték, mert egy részük a Szerémségben volt letelepítve. Zala megyei végeken (Varasd) is tudunk a határszolgálatot végző Kadarkaluz nemzetségről. A kálizok vallása többnyire mohamedán, de látjuk, hogy zsidó hitre tértek is voltak közöttük.

3. Arab források

Ezekről a magyarországi mohamedán kálizokról nagyszerűen számol be egy csupán egy éve, 1985-ben megjelent magyarra fordított arab forrás, amely 800 éves. Ez Abu Hamid al Garnati munkája, a "Murib...". Al Garnati az arab uralom alatt levő Andaluziából indult el 20 éves vándorútjára. Az arab világon kívül bejárta Magyarországot, európai Oroszországot és Khorezmiát, hogy a próféta hitét erősítse az országok mohamedán lakossága között.

1150 és 1153 között élt Magyarországon, s itt két gyermeke is született. Így ugyanarról az évtizedről hallunk tőle, mint amelyről a bizánci Kinnamos is beszámolt, azaz 90 évvel vagyunk a tatárjárás előtt. Al Garnati munkájának számunkra legérdekesebb részét idézem most:

"Aztán megérkeztem Unkurijába, ahol egy basgird nevű nép él (ez magyart jelent nála Ungáriában – É. M.). Ők voltak az elsők, akik a törökök országa felől jöve behatoltak Frankföldre. Bátor emberek, megszámlálhatatlanul sokan vannak. Országuk, melyet Unkurijának hívnak, 78 városból (megyéből) áll, s mindegyikben számtalan erőd a hozzá tartozó majorságokkal, falvakkal, hegyekkel, erdőkkel, kertekkel. Itt ezerszámra élnek a magrebi származásúak (ezek a besenyők), és szintén megszámlálhatatlanul sokan vannak a hvarezmiak. A hvarezmi származásúak a királyt szolgálják, keresztényeknek tetteik magukat, s titokban tartják, hogy muszlimok. A magrebi származásúak (a besenyők) ezzel szemben csak háborúban szolgálják a keresztényeket, és nyíltan vallják az iszlámot."

Al Garnati hivatkozása a "megszámlálhatatlanul sok hvarezmi"-re az Unkurijában ezerszámra élő besenyő mellett jelzi az igen erőteljes kapcsolatokat a magyarság és a mohamedán khvarezmiak között.

Husziták és csángók

Ezeknek a délvidéki kálizoknak a további történetéről is tudunk (Juhász 1986). Míg a 12. században még csak színlelték, a 15. században már gyakorolták a kereszténységet. Azonban eretnekségbe estek, és Husz János követői lettek az 1400-as évek elején. Ezért sok zaklatásban volt részük. S mikor papjukat, Ujlaki Bálintot tömlöcbe vetették Belcsényben 1439-ben, hívei fellázadtak, és erőszakkal kiszabadították. Ez olyan vakmerő tett volt, amely végleg szakításra vezetett a szerémségi husziták és a magyar királyi hatalom között. Ezért vagy menekülni, vagy keményen bűnhődni kellett. A husziták papjukkal elmenekültek. Éjjel hajókra szállva nagyobb nehézség nélkül elérték az Al-Dunát. Végül a moldvai etelközi folyókon fölhajózva, a Prut partján Hus városát alapították meg Jászvásár szomszédságában. A moldvai vajda örömmel fogadta a földműveléshez és iparúzéshez értő magyar tömegeket. Itt, a lengyel király fennhatósága alatt biztonságban voltak, aki Zsigmond királlyal szembeni ellenszenvé miatt nem volt hajlandó kiszolgáltatni a magyar telepeket. A szerémségi husziták megjelenése jelentette a csángó magyarság legnagyobb népség-utánpótlását. Papjaik fordították magyarra a Bibliát, amelynek 1466-ból származó másolatát Müncheni Kódex néven ismerjük.

A csángók életének egy kutatója, Karácsonyi János szerint a különleges sziszegő csángó nyelvjárások oka az, hogy mivel a husziták a Szerémségben letelepedett kabarok voltak, tehát részben khorezmiek, hatásukra alakult ki a sziszegő nyelvjárás (Juhász 1986). Ezzel a véleménnyel természetesen szemben áll az, hogy Északkelet-Magyarországon, a kabarok lakta területen nincs sziszegő nyelvjárás.

Egy magyarországi napilap, a Népszava nemrég megjelent cikkéből idézzük még a következő idevágó részletet (Dorosmai 1984). A sarvasi avar tűtartó rovásszövegével kapcsolatban, még annak megfejtése előtt írták: "de feltehető, hogy megfejtésének rengeteg akadálya lesz, és ezzel is úgy járunk, mint a Rohonci Kódexünkkel, amelyről annyit tudunk, hogy magyarul írták, titkos rovással. A Halotti Beszéddel egykorú és ez a legterjedelmesebb nyelvemlékünk. Csak éppen meg kellene fejteni, de nem akad vállalkozó... Ez a Rohonci Kódex egyébként a magyarországi káliz eredetű mohamedán magyarok Bibliája. Velük együtt éltek Eszék környékén, délen a besenyők..."

Egy kapcsolódó régészeti hír: 1972-es jugoszláviai ásatások alapján szakemberek úgy vélték, hogy a délvidéki kabaroknak 9. századi, korai temetkezéseit találták meg Bácskában a dunacsébi, azaz jugoszláviai celarevoi avar temetőben. Egy ideig úgy tűnt, hogy ezek tán zsidó vallásra tért kabarokéi lettek volna, de Fodor István (1984) élelslátású elemzé-

sében rámutatott, hogy a sírokban a fémleletek stílusa és az azokhoz kötődő időszak nem engedi meg, hogy kabarok sírjait tételezzük fel, továbbá, hogy magából Kazáriából nem ismerünk hasonló menorás sírjelöléseket.

Az egész kabar kérdés összetett voltára jól mutat rá Fodor befejező mondata: "Úgy vélem tehát, hogy a dunacsébi és komáromi típusú temetők jelen ismereteink alapján nem hozhatók kapcsolatba a magyarsághoz (nézetem szerint a IX. sz. első felében) csatlakozott kabarokkal, s a rejtélyes kabarkérdés megoldásához az ismertetett feltevés aligha visz bennünket közelebb."

5. Visszatekintés

S most egy személyes visszaemlékezéssel zárom khorezmi élményeimet. Nagyon megbarátkoztam egy angolul tudó, 25-30 év körüli, üzbec idengevezető fiatalemberrel, miután egy általa vezetett csoporthoz csatlakoztam. Hamarosan kitudt, hogy nagyon fogékony régi történelmi témák iránt. Azt mondta nekem: azt tudom, hogy a magyarok hunok. Kérdeztem, honnan tudod? Azt mondja: bár nagyon keveset tanítottak rólatok, de azt az iskolában tanultam. Persze akkor elmondtam neki azokat az okokat, amelyek miatt én Khorezmiát látni akartam. Beszéltem neki Kézai Simon krónikájáról, Tolsztoznak arról a levelezéséről, amely szerint a kabar vagy kavar, a chvar, chovar nyugati kazár kiejtése, ez nem más, mint a chorezmiak saját neve, mely viszont alán kiejtés szerint chval, choval, chal. Ez utóbbi kiejtés szerint chalisz (káliz) formában a kabarok magyarországi utódait hívták a 11-12. században, írja az orosz Tolsztoz (1947:233). Tehát szerinte a kabar, azaz kavar népnév jelentése hvarezmi, khorezmi.

Aztán beszélünk Vámbéryről, akit, úgy találtam, az összes khivai idengevezető igen jól ismer, sőt szovjet kiadványban is megtaláltam a nevét. Úgy láttam, Khivában még jobban ismerik Vámbéryt, mint Buharában vagy Szamarkandban. Nemhiába, Vámbéry igen nagy elismeréssel írt Khiváról és ottani tartózkodásáról. Úgyhogy az üzbec fiú még arra is megkért, hogy írjam föl neki ezeket az adatokat.

Itt rá kell mutatnunk egy számunkra lényeges összefüggésre. Most az Aral-tó térségében, Ázsia nyugati végén hallottuk azt, hogy a magyarok hunok, 1983-ban pedig uiguriai utazásom során, Ázsia keleti végén, a Kínai Nagy Fal környékén hallottam lépten-nyomon azt, hogy a magyarok hunok (Érdy 1983, 1984, 1985). Vakmerőség lenne bármilyen nagy tekintélyű tudományos szervnek vagy személynek azt feltételezni, hogy ezek az ázsiai emberek nem tudják, hogy mit beszélnek. Annál is inkább tudják ezek a hétköznapi emberek, hogy mit beszélnek, mert már az 1. és 2. évezred fordulója körüli századok írott forrásai a magyarok szkíta, hun, türk jellegéről és hovatartozásáról adnak számot, Perzsiától és az araboktól, Bizáncon át Nyugat-Európáig.

A magyarság Eurázsia pusztái felé vivő eredetvonalának további erősítő láncszeme a forrásokból kielemezhető khorezmi kapcsolatok igen erőteljes volta, az Árpád-kortól vissza a hun idők 5. századáig. Ez az 5. sz. történetesen egybeesik azzal a legkésőbbi időszakkal, amelyet Bartók Béla vezet le a magyarság nyugat-közép-ázsiai tartózkodásának idejére, a régi magyar és a régi török népdalok nagyfokú, 43%-os egyezéséből.

Így sok élménnyel gazdagodva, és igen jó emlékekkel gondolok vissza az ősi Oxus folyóra, Khorezmrre, a Nap földjére, valamint régi fővárosára, Khivára.

KÍGYÓÁBRÁZOLÁSOK SZATMÁRI SZEKEREKEN

Magyarország keleti részén, az ún. Felső Tisza vidékén (a mai Szabolcs–Szatmár megyében) a megye szatmári területén a Túr, Szamos, Kraszna közti részekben még századunkban is számtalan kisebb-nagyobb mocsár, lápi erdőség volt. Ezekben a posványokban, vizeken, nádasokon a néphit szerint kígyók tanyáztak. Voltak olyanok is, amelyek repülni is tudtak, ezeket nevezte a nép sárkánykígyóknak. A szatmári nép képzeletében, különösen a pásztoemberek közt inkább a kisméretű kígyók ismeretesek, amit csúszónak mondanak. A csúszók közt háromfélét tartanak számon. A vízcúszó a legismeretesebb, ez mindig vízben tartózkodik, de a siklócsúszó leginkább a növények közt él, ez a legravasabb, és a leghamarabban csípi meg az embert. A barnacsúszó a legfélénkebb, ez menekül az ember elől. Pásztoemberek beszélnek, hogy amikor még a bércre, a közeli erdélyi hegyekre jártak disznókondákkal makkoltatni, ott a tarajos kígyó volt a legveszedelmesebb, mivel az a disznót is úgy megütötte, hogy az belepusztult. Nagyidejű emberek beszélnek még istállóban, kutakban, lakóházakban tanyát verő, szerencsét hozó fehér kígyókról, ezenkívül Szent György nap előtti (április 24.) és Bertalan nap utáni (augusztus 24.) kígyókról. Arról is tudnak a szatmári pásztorok, hogy Szent György nap előtt csak az a kígyó mozog, amelyik embert mart meg, mivel az ilyen kígyót a föld nem veszi be, nem bújhat téli nyugovóra Bertalan napján. A szatmári falvakban ismert a kígyókő is, amellyel a néphit szerint a torokfájás eredményesen gyógyítható. Számtalan történetet tudnak a kígyók tehéntej-szeretéről. Az istállóban pihenő vagy a legelőn tartott fejőstehenek lábára tekerődik a kígyó, és kiszopja a tehén tőgyéből a tejet. Az ilyen kígyót nem szabad megütni, mert elpusztul a tehén is. Az ecsedí láp vidékén a mezőre kivitt szopós gyermeket ún. ringókére kötötték fel, hogy a földről a kígyó bele ne tudjon mászni a gyermek szájába. Papos községben tudnak arról, hogy a község egyik lakójának. Földvárinak az udvari kútjában fehér kígyó lakott. A gazda nagyon vigyázott rá, még le is lakolta a kutat, hogy bántódása ne essék kígyójának. Ha a beteg ember ebből a kútból merített vizet ivott, meggyógyult. Az erdőt járó emberek beszélnek még olyan kígyókról is, amelyek csomókba összetekeredve kígyókövet fújnak. A szamoszegyi erdőn az erdőkerülő egy alkalommal megbotlott – beszél – egy kosár nagyságú csomóban, amely nem volt más, mint nyüzsgő kígyócsomó, középen állott a kígyókirály, s a többiek fejüket lefelé tartva körbevették királyukat, miközben szájukból habot fújtak.

Több adatközlőm megerősíti, hogy olyan csakugyan van, hogy a sok csúszó összeáll egy csomóba, és egy közöttük a kontakcsúszó. Ez a csúszók királya. Rövidebb és vastagabb, mint a többi. Mikor eljön a napjuk, összeállnak, és fújnak a kígyókövet. A kígyókő nem nagyobb, mint egy köleskásaszem, ha ezt meg lehetne szerezni, tulajdonosa igen szerencsés lenne. Természetesen ehhez meg kellene ölni a kontakígyót. Aki mégis megszerzi, sok mindenre felhasználhatja. Az ilyen kígyókövet ha az ember egy kis rongyba beköti, és így szorítja a jobb markába, bármilyen zárat kinyithat vele. Ha a disznó vagy tehén beteg, száradóban van, meg kell törni a kígyókövet, majd sóba keverni, és úgy adni a beteg állatnak. Disznópásztor adatközlőm szerint a kígyókő áttetsző, ha világság felé fordítja az ember. Látni lehet benne apró, kicsi kígyókat. Egyik oldala kék, a másik sárga, a harmadik barna csíkos.

A szatmári nép körében több szólásmondás is járja, amely a kígyóval kapcsolatos. Kígyót melengtettem keblemben, tör ki magából az olyan ember, akit a bizalmába fogadott megcsalt. Nem felejtí kígyó farka levágását, halljuk gyakorta az olyan embertől, akit jogtalanul megbántottak. Kígyót, békát rám kiált, szokta mondogatni az olyan ember, akit felelőtlen fecsegők hírbe hoznak. Azt tartja a néphit, hogy ahány darabra vágják a kígyót, annyi darab lesz belőle, hiába ölik meg, naplementéig mindig él.

Tudomásunk van arról is, hogy a szatmári nép művészetében gyakorta találunk kígyóábrázolásokat. A domború faragású pásztorbotokon gyakorta jelenik meg a tekerődő kígyótest és a kecsesen ívelt kígyófej. Utcai kiskapuk ormát deszkából kifűrészelt kígyófejek díszítik. A kovácsoltvas ruhafogasokon is gyakorta megtalálható a kígyóábrázolás, a Magyar Néprajzi Lexikon kígyó címszavát olvasva azt is megtudhatjuk, hogy a kígyó a népművészetben széles körben alkalmazott motívum, Magyarországon az egyik leggyakoribb állatábrázolás.

Mindezek ellenére számunkra izgalmas felismerést hozott az a megfigyelés, hogy a mátészalkai Szatmári Múzeum munkaszeker-gyarapítása során, a múzeumba került 15–20 darab parasztszekere. az igényesebb vasalásukon élethűen kikovácsolt vaskígyókat találtunk. Először csak arra gondoltunk, hogy egyedi esetről van szó, mivel csak egy szekerünkön fedeztük fel az ún. rúdágakon a szekér menetirányának vonalában az előre tekerődő kígyótesteket. Első izgal munkában arra gondoltunk, hogy egy jónevű, mátészalkai német kovács saját jegyű kezemunkájával van dolgunk. Ahogy tovább vizsgáltuk a múzeum gyűjteményébe került többi munkaszekerünket, kiderült, hogy a többin is sorra feltehető a kígyómotívum. Megtaláltuk a páros kiképzésű kígyóalakokat az első felhéc alatt egy másik szekerünkön is. A vizsgálódást tovább folytatva kiderült, hogy valamennyi szekerünkön a sallangó (ez egy görbe vaspálca, amely a felhécet a bérfa felső rúdájához van hivatva erősíteni) kör alakú görbülete mindenütt anatómiai pontossággal kiképzett vagy stilizált kígyófejben végződik. Ekkor terjesztettük ki a vizsgálódást a területen a parasztembereknél található szekerekre. Tárpa községben több kígyófejes vasalású szekeret találtunk. Kocsord és Nyircsaholy községben különösen szép kovácsmunkát bizonyító, kígyófejes vasalású szekeret tanulmányoztunk. Ezek a szekerek az adatközlők elmondása szerint Apáti községben készültek bevasalásra. Ezeket a szekereken már 8–10 kikovácsolt előre kúszó kígyó is található. Természetesen a kutatás tovább tart, számos munkaszekeret vetünk alapos vizsgálat alá, de máris megállapítható annyi, hogy a kocsik és szekerek vonatkozásában a kutatók figyelmét elkerülte a kígyók ábrázolása ezeken a járműveken. Talán annyit máris megkockáztathatunk kijelenteni, hogy a szatmári nép tudatában levő kígyókultusz valamiféle megnyilvánulásával állunk itt szemben, s nem valószínű, hogy csupán szekérdíszekről beszélhetünk.

A SZATMÁRCSEKEI TEMETŐ SÍRJELEINEK KÉRDÉSÉHEZ

Mindenekelőtt szeretnék mindazoknak – otthoniaknak és külföldieknek – köszönetet mondani, akik hozzásegítettek ehhez a pillanathoz, hogy 55 éves koromban szülőhelyemtől, a kenyéri Magyarországtól s annak egy darabnyi tájhoz, a mai magyar Szatmártól másfélszer km-nyi távolban, ebben a terem-szellem magyar honban szólhatok néhány szót a szatmári magyarság sorsszerű néprajzi kérdéseiről.

Szeretném előrebecsátani, nem vagyok néprajztudós, mégcsak nem is dolgozom a tudomány fizetett sáncai mögött, életem a néprajz legfontosabb területén, a terepen, a szellemi lövészárkokban folyik, vidéki múzeumban. Az ilyen hely köztudottan nem elefántcsonttorony, a jelenségeket nem lehet izoláltan, önmagukban vizsgálni. Méginkább nem, ha figyelembe vesszük, hogy Szatmár zártsága ellenére interetnikus terület, amely az ország északkeleti csücskében, a román-szovjet határ mezsgyéjén húzódik meg, a nagy magyar Alföld, az erdélyi és kárpáti előhegyek között.

A rideg földrajzi tényt izsítják az emocionális boldogság-csodák, amelyek ritkán, de életre szólóan megérintik az emberfiát néprajzi gyűjtés közben...

Vannak pillanatok, képek a terepen gyűjtés közben, melyeket soha többé nem felejt az ember, sőt ahogy halad hazafelé az időben, egyre élesebben látja, hallja...

Ilyen pillanat volt egy nyári este Szamoszeg és Panyola közt, amikor a hidason állva alattam csobogott a folyó vize, miközben a túldalali palaj felett, a töltésen túlról, a panyolai faluvégéről ősi zsoltárokat éneklők hangját hozta a vízre a csendesedő szellő.

Virrasztóból jött a kompra az énekfoszlány:

"Tebenned bíztunk eleitől fogva..."

Ebben a szatmári estében fogalmazódott meg bennem, hogy ha valami mást, többet akarok megtudni az itt élő népről, habitusáról, lelki világáról, részese kell, hogy legyek a temetési alkalmainak. Az elmúlt, lepergett időben aztán volt alkalmam hozzá, hiszen csak a legközelebbiek közül ma már 28-an pihennek csak szülővárosom, Mátészalka temetőjében.

Nagyidejű adatközlőim szerint a szatmári ember is hiszi, hogy benne valami az ő testétől független élet, valami különálló lény lakozik. Elsősorban álomképeiből gondolja mindezt. Álmában elkalandozik, messze jár, izgalmakat él át, holott tudja, hogy azalatt ágyában pihent. Az öregek azt mondják, magyarázzák, hogy amíg alszunk, addig az a valami – a lelkünk – megy ki belőlünk, és az jár messze tájakon, él át számtalan dolgot, majd ébredésünkkor visszaszáll belénk. A lelkünk láthatatlan, libbenő, végtelenül gyors, és a testünkben lakozik. Az ember volta tehát dualisztikus, testből és lélekből áll. A szatmári embernek ez az önmagáról való felfogása megegyezik az emberiség legősibb elemi gondolatával. A lélek otthona tehát a teste, s ha elhalunk, a testből kiszáll a lélek, és éli tovább életét, mivel halhatatlan.

A halál utáni élet elképzelése – a szatmári emberek gondolatvilágában is – megegyezik az ősi alapfogalommal, hogy ti. míg az életet vesztett test lassan elporlad, a lélek vissza-visszajár belé, belészáll, meg ismét eltávozik belőle, s éli a maga életét, mint mikor a testtel együtt élt. Mivel a test már mozdulatlan, halott, a lélek maga jár el övéi közé, még minden érdekli, figyeli, hogy mit csinálnak hozzátartozói, tetteiket tetszéssel vagy rosszállással kíséri. Az elföldelt testbe ezalatt csak "hálni jár a lélek!" A hozzátartozók, a család is kapcsolatot tart a hazajáró lélekkel.

Csiszár Árpád lelkész-muzeológus nemrég megjelent kitérő könyvéből tudjuk, hogy a hazajáró léleknek a beregi-szatmári falvakban még egy emberöltővel ezelőtt is terítettek, az asztalnál meghagyták a régi helyét, ételt és italt tettek ki neki, sőt arról is tudunk, hogy bábút készítettek a lélek számára, hogy amíg otthon tartózkodik, abban lakozzék. Másról az ételt-italt kiviszik a sírházhoz, hogy vele együtt fogyasszák el, s mindez addig tart, amíg a sírba tett test el nem enyészik.

Miután a test többé szállást nem adhat a léleknek, az elköltözik, elmegy a másvilágra. A hátramaradottaknak ezzel megszűnik a gondoskodó kötelessége. Ezt megelőzően még tartottak "vele együtt" egy búcsú tort, bábuját kihozták a sírjára, üzeneteket küldtek vele a másvilágon élőknek.

A lélek sorsának második periódusa útja a másvilág felé, ezen az úton számtalan kaland, megpróbáltatás, szenvedés, rémség vár rá. Övéi már a temetéskor gondolkodnak mindezekre, ezért vele adnak minden szükséges holmit, ruhát, fegyvert, eszközöket, szánját, csónakját, aszerint, hogy milyen viszonyok vették körül földi életében. A lélek a bajokkal megküzdve jut el a túlvilágiak birodalmába.

A szatmári sírjeleket tanulmányozva nem hagyhatjuk figyelmen kívül a fent elmondottakat már csak azért sem, mivel a szatmárcsekei református temető fejfái, sírjelei napjainkban is a néprajztudomány egyik meg nem oldott kérdése.

Miről is van itt szó?

Hűvös tárgyilagossággal a Magyar Néprajzi Lexikon fejfa címszó alatt a következőket tartalmazza: "fejfa, fütül való fa, gombfa, kopjafa; a ref. és unit. temetők kizárólagos sírjele. Bizonyos fejfaformák történeti hátterét keresve egyes kutatók igen messzi múltba nyúlnak vissza (pl. honfoglalás előtti temetkezési szokások maradványáig). A faanyag romlandósága miatt a ma ismert fejfatípusokat csak a 18. századig követhetjük, egyelőre nyitva hagyva azt a kérdést, hogy a fejfa a reformáció–ellenreformáció korában vált a r.k.-októl megkülönböztető sírjellé, vagy éppen fordítva, a kereszt lett a r.k.-ok megkülönböztető jele.

A fejfát temetéskor a sír fej felőli végéhez tűzik be. Anyaga tölgy vagy akác, esetleg cser, hossza 80–150, néha 200–300 cm. A földbe kb. 1/3 része kerül, ezt megszenesítik vagy kátránnyal kenik be, hogy tartósabb legyen. Egyes részeit általában elnevezik: a felső vége a homioka, feje, alatta esetleg nyaka, válla, középső része a törzse, néhol

dereka, földre kerülő első vége pedig a lába, esetleg talpa. A fejfák három alapformája, ezen belül több alcsoport, illetve átmeneti eset különböztethető meg. Mindegyik forma olyan egyszerű továbbfejlesztése az alapadottságoknak, hogy az azonos funkció révén bárhol bármelyik kialakulhatott egymástól függetlenül is. Ezért kétséges – bár nem minden esetben kizárt – akár ősi szokások (pl. csónakban temetkezés), akár ősi jelképrendszer, illetve ábrázolásmód maradványait keresni a 20. századi fejfákon.

...E típusok alcsoportját képezik a Szatmár megyei ún. csónak alakú fejfák is (amelyeket – nem bizonyíthatóan – régi magyar csónakban való temetkezéssel hoztak kapcsolatba, kiképzésében a csónakba temetett ember képmását látva). Ennek háta nem lapos, hanem a törzs hátán él fut végig...

A hódoltságkori török temetők elterjedt sírjele volt a halott mellé szúrt dzsida. Meglétére már hódoltságkori források is utalnak. Másik jellegzetes fejfátípus a gombosfák, illetve turbános fejfák csoportja, amelyek formai kiképzése valószínűleg hódoltságkori török hatásra vezethető vissza. Az ún. emberalakú fejfák, közös bennük, hogy formájuk fejjel, nyakkal, törzssel rendelkező emberre emlékeztet; néhol a férfi halott fejfája csúcsos végű... Felmerülhet, hogy ezek a halott képmásának kifaragására lennének visszavezethetők. Ez utóbbi formák balkáni kapcsolatai valószínűek.

A szatmárcsekei csónakos, emberalakú fejfák kérdése a harmincas években került Luby Margit néprajzkutató fényképgyűjteménye nyomán a néprajzi közérdeklődés homlokterébe. Solymossy Sándor, a magyar ősi hitvilág kitűnő kutatója, 1930-ban, az akkor általa szerkesztett Etnographia című folyóiratban "Ősi fejfaformák népünkénél" című, nagy nemzetközi forrásanyagra épülő, terjedelmes tanulmányt jelentetett meg. Többek között ezeket írja: Szatmárcsekén, Kölcsey szülőhelyén, a Felső Tisza fordulójánál, "ahol a kis Tur siet beléje", a református vallású lakosság különös alakú fejfát faragat a helybeli barkácsoló ácsmesterrel. Az öregek még életükben kiszemelik a tiszaháti erdőnek ma már gyér, vastag tölgyfái közül a legmegfelelőbbet, amelyikből sírfájukat készíttetni óhajtják. A fejfa hatalmas, erős törzsből van kifaragva, főt nagy, előreahajló, hegyes süvege van, amely oldalvást vonalas élt mutat. A süveg alatt néhány elnagyolt vízszintes bevágás látható, erről maga a faragómester tudja, hogy emberi ábrázatot akar jelezni. Szerinte ki is faragná igazi emberarcra, de a községbeliek ragaszkodnak a régi hagyományokhoz: "maradjon csak olyan, mint a többi!"

Felmerül a kérdés – írja Solymossy –, honnan maradt meg ebben a 330 házas nagyközségben ilyen érintetlen régiség? Oka talán abban keresendő – adja meg a választ önmagának –, hogy a falu elszigetelt helyen fekszik, sőt régebben inkább, mint ma. Délre tőle és nyugatra az Ecsedi láp terüit el a legutóbbi időkig, északra a keskeny Tiszán túl a Szennye-mocsár zárta el a világtól. A lakosság java része a múlt század közepéig vízi életet élő csikász-pákász-lápi foglalkozásokat űzött. Áradásoknak évenként ki volt téve; mindez konzerváló, elszigetelő hatással lehetett rájuk.

Az egész fejfa, ha álló helyzetéből vízszintesre fektetjük, tökéletes félcsonakká lesz! Az előreahajló hegyes vége a csónak orra, amely mint hullámhajtó, mindig élben végződik, és magasabb a ladik oldalánál. A törzsök-típus fejének az előreahajló tulajdonsága csakis ebben lelheti magyarázatát. Ugyancsak ide utal a törzsök hátsó éle, ez a csónaknak ún. alattsága, ami siklását teszi könnyebbé a vizen. Az emberarc sem lehet más, mint egy csónakban fekvő, fölfelé néző ember jelzése.

Ezt követően Solymossy nagy nemzetközi összehasonlító anyagra támaszkodva kimondja, hogy a csekei típusú törzsökfejünk és az ugor sírbálványok alakilag és rendeltetés szerint teljesen megegyeznek egymással.

Az egész okfejtésnek egyetlen szépséghibája – ezt Luby Margit mondta el nekem kilencvenedik életévében, 1975 őszén, Budán, a Bajvívó utcai lakásán –, hogy Solymossy Sándor soha nem járt a szatmárcsekei temetőben, és valószínűleg fejfát csak fényképről látott!

Ennek ellenére tanulmánya nyomán a harmincas évektől fogva Solymossy-féle csónakos-emberarcú fejfákról beszélnek a magyar néprajzban. Bár Solymossy megállapításait Bátky Zsigmond azonnal megkérdőjelezi a Néprajzi Értesítőben, amikor a következőket írja: a magyarok ősi, csónakban való temetkezésének igazolására régészeti és nyelvészeti adatokat nem vonultat fel. Tagadja továbbá, sőt hihetetlennek tartja, hogy valaha is állítottak volna a halott fejéhez a sírhantra olyan fejfát, amely csónak lett volna vagy csónakot utánozna, melyben a halott úgy van benne, hogy a csónak-koporsó fedele le van véve. Mindezek ellenére Lükő Gábor A magyar lélek formái című – sajnos feledésbe ment – könyvében szintén úgy ír a csekei fejfákról, hogy azok plasztikus díszítményként megőrizték az emberi arcélt!

Néhány évvel később a kitűnő terepjáró, Domanovszky György, foglalkozik újra a magyar fejfa-kérdéssel, és behatóan Bereg, Szatmár, Szabolcs területén vizsgálja sorra a falvak temetőit. A nábrádi temetőben 17 fejfátípust talál. Majd Kérsemjén, Szamoskér, Fehérgyarmat, Kölcse, Mánd, Nyirmihálydi község következik, Bereg megyében pedig Vásárosnamény, Tákos, Csaroda, Márok, Tivadar, Vámosatya, Tiszaadony község temetőjét tanulmányozza. 14 községben többszáz sírjelet vizsgált meg, és arra a következtetésre jutott, hogy sem Szatmárban, sem Beregben nincs kopjafa, csak fejfa. Aprólékos és kitűnő rajzokkal illusztrált cikkeinek nagy hibája, hogy csak tipológiai szempontokat alkalmaz.

A volt ramocsaházi földbirtokos, a jogászból Györffy István biztatására néprajzossá lett Nyárády Mihály vizsgálja meg az ötvenes években, úgy mondhatnám, materialista szempontok alapján újra a csekei fejfák kérdését.

A katonai térképek vallasásával kezdi vizsgálódását, s azt tapasztalja, hogy azokon a temető a mai helyén nem szerepel! Holott, ha az van, a katonai felvételekhez készített landesbesreibungok említik. Sőt, a szóban forgó mai temető helyén – a térkép szerint – házak és gazdasági udvarok sorakoznak. Majd a helyszínen sorra vizsgálja Nyárády a fejfákat. Észreveszi, hogy a földben levő egy méter magasságú fejfák eredetileg nagyobbak voltak, csak aztán ahogy korhadt a tövük, úgy ásták őket lejjebb-lejjebb. De eredetileg nem voltak másfél méternél nagyobbak!

A temetőn végigtekintve úgy látta, hogy a kisméretű fejfák csoportosan, a fejfaóriások elszórtan álltak a síron.

A falu fejfafaragóját, Bóné Józsefet kikérdezve, a fejfafaragást így írja le Nyárády Mihály: A mester a kiszemelt tölgyfát segítséggel két párnafára keresztben ráfekteti. A hosszát leméri és lefűrészezi. A faragásra szánt részt lehajlítja. Azután bárdal hat oldalra kifaragja, miközben a tetejét kissé előreahajlóra csinálja. Majd a hegyén, a tetején élt csinál neki. Az írásra szánt tábla helyét kiméri, befűrészezi, kivágja. A fejfa homlokzatán levő élen a bevágásokat megcsinálja. A homlokzati bevágássorozatnak – Bóné József szerint – "magyar bajusz" a neve, amit ő nemcsak a fejfa homlokzati élére, hanem más tárgyak (szekerek saroglyazápjai, büfka-középfái) élére is készít.

Majd hosszan és aprólékosan közli más fejfafaragók és emberek ismereteit a fejfákról. Tanulmányát ekkép zárja le.

A csekei sírjelek alig százéves múltra mennek vissza. Tetőkiképzésük nem süveg- vagy fejfaforma utánzat, csupán azt a praktikus célt szolgálja, hogy az esővíz hirtelen lecsorogjon róla, az oldalnézetből emberarcot mutató bevágások nem mások, mint magyar bajusz, amely cifrát minden valamirevaló paraszt faragó-ács belelök vonókéssel vagy faragóbárdal a keze alól kikerült tárgyakba. Az ún. magyar bajusz pedig nem más, mint a reneszánsz és barokk stílus olyan motívuma, amely a "magas kultúrából", a nemesi udvarházakból és kastélyokból, illetve ezen épületek famintázatából lekerül a népi barokk elemei sorába.

A Nyárády-tanulmány meztelen logikájú, racionális szemléletű okfejtése kihozta a sodrából a községben élő Lakatos József ált. iskolai tanárt, aki konok szorgalommal kezdte tanulmányozni a csekei fejfákra vonatkozó szakirodalmat, és sorra faggatta ki a még élő nagyidejű embereket. Tízéves kutatómunkájának eredményét közzétette a Szabolcs-Szatmári Szemle 1978. évi 4. számában.

Anélkül, hogy ismertetnénk részletesen tanulmányát, néhány gondolatát idézzük csupán.

Csekei református temető!

Hatalmas fekete fejfák, melyek a múltat idéző végtelenbe visznek, sejtelmessé teszik a halottak e néma birodalmát. Minden komorságában, szomorúságában is van valami szép e temetőben. Sőt! Ha temető egyáltalán szép lehet, a szatmárcsekei református temető egyedülállóan szép. Meghökkenítő "csónak-alakú" fejfák. Az élő hagyomány szerint maradványai a régmúltnak, idézve a mindennapi fáradságos munkát; jelképe lett a halottaknak. Ősi foglalkozás, vizes mo-csárvilág; vizen a csónak, benne az ember, keresve a mindennapi megélhetéshez szükséges élelmet. Életet fenntartó víz (nem egy esetben hullámsír), az ember és a csónak; együtt jelentették az életet, de együtt hordozták a halált is. E hagyomány szerint az élet és a halál együtt testesül meg a fejfákban, és ez az ősi kettősség az idők folyamán mit sem változott.

Ma már csak a fejfák hirdetik a régmúltat, a csónak és a hozzá kapcsolódó küzdelmes élet régen a múlté.

Ha egyáltalán hinni lehet a hagyománynak (márpedig más bizonyíték nincs), csónak került a sírra.

Babona? Hit? Néprege?

Csónak? Bálvány? Halotti maszk?

Ki tudna ma már ezekre a kérdésekre megnyugtató módon válaszolni. Írásos emlékek nincsenek. Egyforma jel a sírokon. Az életbeni különbség után a halál utáni egyformaságot is tükrözik e sírjelek.

Gyermekkorom emlékeit idéző beszélgetések, melyeket a homályos, kemencetűztől megvilágított pitvarban hallgattam, ismét felvillannak az emlékezetemben.

Talán az őshazában faragták az első fejfát, s vándorlásunk hosszú évszázadai alatt hoztuk magunkkal ide a Tisza mellékére. Talán az itt lakó besenyő, avar és szláv néptörzsektől vették át ősünk ezt a sírjelet.

Mindmegannyi kérdés, amelyre felelet nincs. Mind a kettő igaz lehet, de az sincs kizárva, hogy egyik feltevés sem tükrözi a valóságot.

Az itt élők véleménye:

Kelemen József, 83 éves: Ez a temetkezési forma, a fejfák alakja talán a magyarok eredetéig nyúlik vissza. Itt valamikor GUTHOSOK éltek (Vámosorosziiban GOTOSOK). Azok használták ilyen alakú fejfákat. Az itt élő népektől vették át azután a magyarok ezt a fejfaalakot. Csónakalakúak. Hiszen itt mindig víz volt. Az én emlékezetemben is volt olyan idő, hogy a temetőt csak csónakkal lehet megközelíteni. Ott, ahol ma Talpasné lakik (Kölcsey út 10.), húzódtott a Tiszának egy holt ága. Csónakba tettük a halottat, és úgy vittük ki a temetőbe. Arról viszont nem tudok, hogy a csónakkal együtt temették volna el a halottakat. Hogy csónakalakú a fejfa, arról még dédnagyapám mesélt. A temető már nagyon régen ezen a helyen van. Régen a templom körül volt. Egyszóval ezt a fejfát a Guthosoktól vették át.

A halott és a fejfa. Élettelenül hever mindkettő. A halott a házban, a fejfa az udvaron. A végtelen idő ismét egybe-kapcsolja az embert és a fát, hogy a halál után együtt hirdessék a mulandóság örökkévalóságát. Sokszor láttam már fejfát faragó embert. A házban döbrent csend, síró, gyászoló család, addig az udvaron a faragó, baltát, vésőt mesterien kezelő ember. Lélekben együttérez a gyászolókkal, azonban ő most elsősorban művész. Évtizedes, évszázados mozdulatok. Minden fejszecsapásnak megvan a maga jelentősége. Főlöszleges mozdulat nincs. Nagy kézügyesség, elmélyült figyelem. Ez jellemzi a fejfát faragó embert. Egy téves mozdulat, egy mélyebben hatoló vágás tönkretesz, megsemmisít-heti mindazt, amit évszázadokon keresztül fába álmódott az ember. Ütemes mozdulatok. Hull a forgács. Életre kel ismét a fa. Felveszi azt az alakot, amelyet az emberi képzelőerő kényszerít rá. A fának ez az alakja végleges, a teljes enyészeti hirdeti a faragó ember művészetét.

Bálvány? Alakja csónakban fekvő embert ábrázol, vagy csupán a képzelet szüleménye? Végző fokon nem lényeges. Régóta megvan, és napjainkban is él.

Csendítetek!

Temetésre szólít a harang. Az első két vers gyülekezőre szólít, az összehúzás a szertartás kezdetét jelzi. Fekete ruhába öltözött asszonyok, férfiak és gyermekek gyülekeznek a halottasháznál. Az egész falu osztozik a gyászban. A halott már az udvaron. Ravatala fehér lepellel leterítve, koporsója koszorúkkal borítva. Körülötte a gyászoló gyülekezet. Felcsendül a gyászének, majd tompán hull a pap szava a koporsóra és a jelenlevőkre egyaránt. Hirdeti az ígét, de szava néha végigvág a gyülekezeten. Elbúcsúztatja az elköltözöttet mindenkitől, s végül ismét felcsendül a gyászének.

Utolsó útjára indul a halott. Összeáll a gyászmenet. Elöl a férfiak, a pap és a kurátor vezetésével, utána a halott. A koporsó után a hozzátartozók, rokonok, végül gyermekek és az asszonyok.

És a fejfa?

Már ott fekszik a megásott sírgödör mellett. Várja az embert, hogy végző helyére állítsa.

Halott a sírban! Fejfa a síron!

Az összetartozás végleges.

A MAGYARSÁG KONTINUITÁSA MAGYARORSZÁGI NÉPESSÉGEK ANTROPOLÓGIAI VIZSGÁLATA ALAPJÁN

Az antropológiának általam követett ága, az etnikai embertan, a történeti embertannal együtt, embertani jellegek alapján igyekszik következtetéseket levonni egy-egy nép származására nézve. Azaz nem más, mint az embertani vizsgálatok adatai alapján írott történelem, tehát a régészettel, néprajzzal, nyelvészettel együtt a történelem egyik kiegészítő része is. Ugyanis Földünk egyes tájain kialakult egy-egy jellegegyüttes, amelyet rassznak vagy típusnak nevezünk. Véleményem szerint azonban egyes népek származására nézve az antropológia biztosabb adatokat tud nyújtani, mint a többi társtudomány, mert míg hiteles adataink vannak arra nézve, hogy egyes népek felcserélték nyelvüket, hagyományaikát, kultúrájukat, az embertani jellegek a genetika szabályai szerint öröklődnek, így a feltárt temetők koponyái és a mai népeiségek jellegei is hiteles adatokat szolgáltatnak a származásra, valamint az esetleges keveredés irányára nézve.

Az általam eddig vizsgált 22.618 magyar, 218 szlovák, 308 bunyevác, 165 szók és 430 német adatainak összesített eredményei, figyelembe véve a más antropológusok által 1945 után publikált 11 helység adatait is, jelentős támpontot nyújthatnak a kárpát-medencei népeiségek, ezen belül súlypontilag a magyarság kontinuitására nézve, összevetve az embertani adatokat a XVI–XVIII. századi demográfiai, népesedéstörténeti, helytörténeti és újratelepülési adatokkal is.

Mielőtt a mai népeiségek adatainak értékelését elkezdeném, vázolnom kell a honfoglaló magyarokra és a nekik a Kárpát-medencében meghódított népekre, népcsoportokra jellemző embertípusokat. A honfoglaló magyarok főbb embertípusainak és típuscsoportjainak arányát Lipták Pál 1958. évi összefoglalója alapján adom meg. A törökös magyarokhoz kapcsolódó turanid (24,0%), pamíri (kb. 20,0%), elő-ázsiai (kb. 2–3%) típusok együtt kb. 46–47%-ban voltak kimutathatók, míg a finnugor népeknél gyakori urali (12,5%) és a kelet-balti (4,2%) együtt 16,7%-ban voltak észlelhetők, a lappoid típus túlsúly pedig egy koponyánál sem volt említve. A magas termetű, hosszú fejű, keskeny arcú europid jellegegyüttes előfordulása 16,7%, amelynek jelentős része közel áll a Csebokszarov által atlanto-pontusinak nevezett keleti mediterrán változathoz. Lipták azt is említi, hogy 14,1%-ban kimutatott gracilis, hosszú fejű, keskeny arcú csoport koponyáinak egy részén a pontusi típusnak – azaz a mediterránok egyik keleti ágának – jellegei mutathatók ki. Bár a keleti mediterránok nagy számban észlelhetők a rokon népek közül a türkméneknél, azerbajdzsánoknál, baskiroknál, kazári tatároknál, de mert arányuk jelentős a mordvinoknál is, a keleti mediterránokat sem a török, sem a finnugor réteghez nem sorolom, annak ellenére, hogy Csebokszarov a mordvinok atlanto-pontusinak nevezett típusát a közép-ázsiai eredetű szarmaták beolvadására vezeti vissza. Az 1955. és 1958. évi Lipták-összefoglalók tipológiai rendszerével megegyező álláspont jellemző Nemeskéri János és Gáspárdy Géza 1954. évi összefoglaló jellegű tanulmányára, és ezt a felfogást képviselte Bartucz Lajos is az 1950-es évektől haláláig, amely a korábbi Bartucz-állásponttól elsősorban azzal tér el, hogy a pamíri típust nem a turanid típus alaptípusának, hanem önálló típusnak tekinti. Számomra Lipták 1962 előtti munkái és szóbeli közlései annyira meggyőzőek voltak, hogy ma is az 1953 és 1961 közötti Bartucz-Lipták-Nemeskéri felfogást követem, annak ellenére, hogy 1962-től Lipták részben megváltoztatta korábbi tipológiai rendszerét, és újabban csak a turanid típusnak erősen mongoloid jellegű változatát sorolja a turanidok közé, amely az általam vizsgáltak között csak 1/2%-ban mutatható ki, míg e típusnak túlnyomóan europid jellegű változatait (az általam vizsgáltak 27,2%-át) cromagnoid-C-nek jelöli. A Lipták-tankönyvben utalás van arra, hogy ezen új típus komplexumába azokat a cromagnoid formákat sorolja, amelyek a cromagnoid-A típus rövid fejűvé válása következtében jöttek létre egymástól függetlenül, így a Dánia őskorában fellelhető "Borreby" típust és a Szibéria bronzkorában előforduló "Andronovo" típust. Megítélésem szerint a Borreby típusnak magyar szempontból csak elméleti jelentősége van, ugyanis nem tudok arról, hogy magyarokon vagy magyar koponyákon e típust valaki meghatározta volna, viszont a turanid típus az andronovói típusból alakult ki mongoloid keveredéssel (Lipták, Acta Orient), tehát a turanid típusnak alaptípusa. Ginzburg szerint az andronovói típusnak turaniddá való átalakulása az időszámításunk utáni első évezredben ment végbe, de gyenge mongoloid keveredés már az i. e. első évezred közepétől kezdve a szakáknál (szkitáknál) és a korai uszunoknál kimutatható (Homo 1966). Iszmagulov szerint Kazahsztán területén a turanid típus túlnyomóan europid formái túlsúlyban voltak a XII. századig, és a mongoloid jellegek túlsúlya csak a XII–XVIII. sz. folyamán alakult ki (Naszelenyie Kazahsztana ot epochi bronzü do szovremennosztj 1970). Tekintettel arra, hogy a honfoglaló magyarok, valamint a Magyarországra költöző szkiták, szarmaták, besenyők, kunok és jászok elődei is mind eljöttek Közép-Ázsiából a XII. sz. vége előtt, a magyar turanidokra nem lehet jellemző a Kirgizisztánban és Kazahsztán keleti részében is csak a mongol korban, a XII. sz. után kialakult erősen mongoloid jellegű változat.

A honfoglalók által itt talált típusok közül a gracilis mediterrán a csiszolt kőkorszakban még többségben volt, az alpi nagyrészt a bronzkorban és a kelták beköltözésével került hazánkba, a dinári elsősorban az illírekkel hozható kapcsolatba. Bár az ősi germánoknál az északi és a cromagnoid (utóbbi Liptáknál 1962 óta cromagnoid-A), az ősi szlávoknál a kelet-balti, az északi és a cromagnoid típus volt a gyakori, de a hazánkba betelepült germánok és szlávok jelentős mértékben keveredtek az itt talált kő-, réz-, bronz- és vaskori népek maradványaival, valamint keletről érkezett sztyeppe állattenyésztő népekkel. A keleti sztyeppékről érkezett szkiták, szarmaták, avarok, onogur-bolgárok, kuturgur-bolgárok és a VIII. században az onogur bolgárokkal beköltözött finnugor réteg főleg a turanid, pamíri, keleti mediterrán, elő-ázsiai, mongoloid és kelet-balti típust hozták hazánk területére. A honfoglaló magyarokhoz az említettek közül a szarmaták (főleg az alánok és a jazigok, kisebb mértékben a roxlánok) álltak a legközelebb, azzal az eltéréssel, hogy a finn-

ugorokra jellemző típusok hiányoztak közöttük, viszont gyakoribb volt az elő-ázsiai és a dinári típus. Mongoloid elemeket tartósan csak az avarok hoztak hazánk területére. A besenyők, kunok és jászok tovább gyarapították a honfoglalók közép-ázsiai jellegét, a jászok ezen felül magukkal hoztak egy keleti dinaroid formát is, amely az oszétéknél és egyes ősi észak-kaukázusi népeknél is észlelhető. Az Árpád-korban, valamint a XVIII. században jelentős számban érkeztek a Kárpát-medencébe németek, de mert az általam vizsgált helységekből a magyarok között a német eredetű családnevek a 0,1%-ot sem érik el, a német keveredésnek nem is lehetett említésre méltó szerepe a népesség kialakulásában, a szlovákok, bunyevácok és sokácok pedig részben a magyarok őseivel azonos vagy azokkal rokon elemekből alakultak ki, így a velük való összeházasodás nem eredményezett jelentősebb tipológiai változást.

Az általam eddig vizsgált magyarokra 22.618 személy adatai alapján elsősorban a nagyközepes termet jellemző. Legmagasabb a termet a dunántúli őslakos népességeknél, a jászsági őslakosoknál és a palóc centrumbelieknél, legalacsonyabb a Duna–Tisza közti bevándoroltaknál. A jászsági őslakos férfiak átlaga a magas, a Duna–Tisza közti telepés és a nagykunsági őslakos nők átlaga pedig a közepes termetkategóriába esők. A magyaroknál a fejjelző eléggé egységes, minden csoportra a rövid és túlrövid fejjelző a jellemző. A legnagyobb mértékben rövid a palócok és a Duna menti őslakosok, legkisebb mértékben rövid a kiskunsági őslakos férfiak fejjelzője. Az orrhát profilja és a szemszín a legkevésbé egységes jellegek közé tartozik. Az orrprofil megoszlásánál a férfiaknál a sorrend egyenes, konkáv (domború), konkáv (homorú), nőknél általában egyenes, konkáv, konkáv, csak a kiskunsági és a Tisza menti őslakos nőknél áll a konkáv orrhát a második helyen. Őslakos népességeknél a konkáv, bevándoroltaknál a konkáv orrhát előfordulása fokozódik, jászsági őslakos férfiaknál a konkáv forma megközelíti, a dunántúli őslakos férfiaknál meg is haladja az egyenes gyakoriságát. Szemszínél az előfordulás sorrendje barna, kevert, világos, csak az egyéb palóc férfiaknál van a világos szemszín a második helyen. Az őslakos népességek többségénél, elsősorban a nagykunságiaknál, a kiskunságiaknál, a Duna mentiekénél és az őrségiaknál emelkedik a barna, az egyéb palócoknál pedig a világos szemszín aránya. A hajszín a legegységesebb jellegek közé tartozik, a barna–fekete "P–Y" hajszínárnyalatok előfordulása minden csoportnál férfiaknál 94%, nőknél 94% felett van.

A vizsgált szlovákok, bunyevácok és sokácok, de kisebb mértékben a németek is arányilag közel állnak a magyarokhoz. A szlovákok és a sokácok termete alig tér el a magyar átlagtól, a bunyevácok magasabbak, a hajósi németek pedig alacsonyabbak. A fejjelző minden vizsgált nemzetiségnél rövid és túlrövid, legkisebb mértékben a németeknél. A konkáv orrhát előfordulása lényegesen fokozódik a sokácoknál és a bunyevácoknál, kisebb mértékben a németeknél, a konkáv forma aránya a szlovákoknál emelkedik a magyar átlaghoz képest. A bunyevácoknál a barna szemszín gyakorisága hasonló, mint a nagy- és kiskunsági magyaroknál, a kevert szemszín aránya a sokácoknál, a világos szemszín elsősorban a németeknél, kisebb mértékben a szlovákoknál fokozódik. A barna–fekete hajszín előfordulása sokác férfiaknál és bunyevác nőknél kissé fokozódik, a németeknél és a szlovákoknál kissé csökken a magyarokhoz képest.

A magyaroknál a leggyakoribb típusok a turanid (27,7%), a pamiri (9,3%), az elő-ázsiai (6,7%), a kelet-balti (5,2%) és a dinári (5,2%), a meghatározatlanok aránya pedig 34,5%. A magyarság török rétegével kapcsolatba hozható turanid, pamiri és elő-ázsiai típusok együttes előfordulása 43,7%, a lapponoid, az urali, valamint a kelet-balti típusnak finnugor jellegű formái együtt 4,7%-ban mutathatók ki, tehát a törökös jellegegyüttesek túlsúlya a finnugor formákhoz képest kielencszeres, de úgy, hogy a vogulokra és osztyákokra jellemző urali típus előfordulása csak 0,1%. Az ősi szlávoknál gyakori jellegegyüttesek aránya 3,1%, az ősi germán formáké pedig 0,5%. (Az utóbbi százalékot úgy kaptam, hogy a kelet-balti típust 50–50%-ban finnugor és szláv jellegű formáknak, az északi és a cromagnoi típusot pedig szintén fele-fele arányban számítottam szlávnak, illetve germánnak.) A szláv jellegű formák 3,1%-os gyakorisága merőben ellentétes egyes korábbi történeti és régészeti feltevésekkel, de pl. összhangban van Tretyakov professzor álláspontjával, aki szerint a honfoglalás korában szlávok tartott népek vagy nem voltak szlávok, vagy nem voltak tiszta szlávok. Nem látszik igazoltnak az a feltevés, hogy a törökös réteg csak a vezetők között volt jelentős, ugyanis a folyamatos lakosságú jobbágy és kurtanemes népességeknél hasonló arányú a törökös túlsúly, de Lipták történeti embertani munkáiból is megállapítható, hogy az ugor réteghez kapcsolódó urali típus a honfoglalók vezető rétegében is eléggé jelentős volt. A turanid típus aránya őslakos népességeknél általában, de különösen Kalocsa környékén, a kiskunságiaknál, a középső Tisza mentiekénél, a palóc centrumbelieknél, a Vas megyeiekénél és a nagykunságiaknál emelkedik, a pamirié a palócoknál és a Vas megyeiekénél, az elő-ázsiaié a Duna–Tisza közti őslakosoknál, a meghatározatlanoké a telepés községekben növekszik az átlaghoz képest. Azon újratelepült községekben, amelyekben a szlovák eredetű családnevek előfordulása a Palócföldön a 20%-ot, az Alföldön a 10%-ot meghaladja, közel egyenlő arányban emelkedik a kelet-balti típus finnugor és szláv jellegű formáinak gyakorisága. A dinári típus előfordulása a jászsági őslakosoknál, valamint a Duna–Tisza köze délnyugati részében növekszik, utóbbi vidéken elsősorban dalmát eredetű nevek jelentősebb előfordulása esetén. A keleti mediterránok aránya a kiskunsági és a Tisza menti őslakos népességeknél emelkedik.

A lapponoid típus nagyobb gyakorisága szétszórtan, egyes folyóparti településeken észlelhető. Az urali típusnak nincsenek gyakorisági gócai, a helységek többségében nem is volt kimutatható. Őslakos népességeknél jelentősen fokozódik a törökös jellegegyüttesek túlsúlya, a Duna–Tisza közti őslakosoknál arányuk 47,7%, a finnugor formáké 2,8%, az arány tehát 18 az 1-hez. A Dunántúlon eddig a Fejér megyei ceceieket, nádasladányiakat, a Somogy megyei kőröshegyieket, valamint a Vas megyei őriszentpéterieket, kemenesmagasiakat és ostffyasszonyfaiakat vizsgáltam. Cece eredetileg besenyő település volt, de a helyi református egyház története szerint lakosai a török megszállás második felében Komárom megyébe menekültek, s bár a törökök kiűzése után visszatértek, de egyidejűleg nyugat-dunántúli jobbágyok is települtek a községbe, akikkel az őslakos eredetűeknek tekintett köznemesek összeházasodtak. Bár Cecén is turanid és pamiri a két leggyakoribb típus, de ezek aránya a magyar átlaghoz csökken, viszont az erősen kevert meghatározatlanoké jelentősen, a dinári és az alpi típusoké pedig kis mértékben emelkedik. Nádasladányt Nagy Lajos a 60–70%-ban folyamatos lakosságú Fejér megyei községek között említi. A XVIII. sz. első harmadában a helyi református egyház anyakönyvében csak magyar eredetű családnevek fordulnak elő, viszont a katolikus anyakönyvekben három német ere-

detű családnév is gyakori. A Hutvágner család szájhagyománya szerint ősük a XVIII. sz. végén érkezett Bakonybélből, és az utódok folyamatosan összeházasodtak az őslakókkal. Bár az általam vizsgáltak között 12,4%-ban mutathatók ki apai és anyai ágon német eredetű családnévek – messze a legnagyobb mértékben az eddig vizsgált magyarok között –, a turanid és pamiri típus gyakorisága meghaladja a magyar átlagot, az ősi germánokra jellemző északi és cromagnoid típus előfordulása teljesen jelentéktelen (0,6–0,6%), viszont a dinári típus aránya 4%-kal, az alpi 0,4%-kal haladja meg a magyar átlagot. Az alpi típusba soroltak 80%-ánál, a dinári típusba soroltak felénél voltak kimutathatók apai vagy anyai ágon német eredetű családnévek. Nádasladyban a törökös jellegegyüttesek aránya 50,6%, a finnugor formáké 3,3%, a szláv alakoké 1,5%. Somogy megyében Kőröshegy a Borovszky-monográfia szerint a leginkább folyamatos községek közé tartozik. Az 1828. évi összeírásban szereplő 110 családnévből csak kettő a délszláv, és egy a német eredetű. Kőröshegy is azon községek közé tartozik, melyekben a turanid és a pamiri típus előfordulása igen jelentős mértékben meghaladja a magyar átlagot, a törökös típusok együttes aránya 63,1%, a finnugor formáké 2%, az ősi szláv és germán változatoké pedig 0,8%, illetve 0%, a keleti mediterránok gyakorisága 9,4%, több, mint kétszerese az országos átlagnak, a dinári típus gyakorisága 5,4%, csak 0,4%-kal haladja meg az eredeti magyar átlagot. A Borovszky-monográfia Somogy megyei kötetében kifejtett antropológiai álláspontok szerint Somogy megye északi felének, "Külső-Somognak" magyarságára a honfoglalók és a velük összeolvadt karantánok embertani jellegei egyaránt jellemzőek. Bár a nyelviileg elszlávosodott karantánok mai utódaira, a szlovénekre – mint általában a nyugat-balkáni őslakosokra – elsősorban a dinári típus jellemző, viszont e típus a kőröshegyi magyaroknál a törökös jellegegyüttesek 10%-át sem éri el, a gracilis mediterrán, az atlanto-mediterrán, az északi és cromagnoid nem mutathatók ki, a keltáknál és a hazai svábnak nevezett németeknél gyakori alpi típus előfordulása pedig a 2,5%-os magyar átlaggal szemben csak 3,4%. Vas megyének az embertani vizsgálatok szempontjából azért van igen nagy jelentősége, mert nem volt török megszállás alatt, így az ottani magyar népségek a legnagyobb mértékben folyamatosnak tekinthetők. Óriszentpétert a többi őrségi településsel együtt a honfoglaló magyar gyepezők utódai lakják. Az Órséget a törökök nem szállták meg, említésre méltó keveredésről sem tudunk, így az óriszentpéteriek jól megőrizhették a honfoglalók embertani jellegeit. Vizsgálataim szerint az óriszentpéterei őslakosok azon magyar népségek közé tartoznak, melyeknél a legnagyobb mértékben maradtak fenn a honfoglalók törökös rétegével kapcsolatba hozható típusok (67,8%-ban), a finnugor jellegegyüttesekhez képest a túlsúly huszonöt-szörösnél is nagyobb, a turanid (41,2%) és a pamiri (24,3%) típus után a türkméneknek gyakori keleti mediterrán változat áll a harmadik helyen (7,4%), ezen felül még a dinári típus előfordulása említésre méltó (6,6%), és ugyan csak meghaladja a magyar átlagot. Kemenesmagasiban az 1828. évi összeírásban nem találhatók sem szláv, sem német eredetű családnévek, az általam vizsgáltak között is csak a szomszédos községekkel való összeházasodás folytán észlelhető néhány német, délszláv és szlovák eredetű családnév apai vagy anyai ágon, a turanid (34,1%), pamiri (17,1%) a leggyakoribb típusok előfordulási sorrendje, a törökös típusok együttes aránya 55,3%, a finnugor formáké 4,8%, az ősi szláv és germán jellegegyütteseké 1,5%, illetve 0,3%. Az 1828. évi összeírásban Ostffyasszonyfán csak magyar eredetű családnévek fordultak elő, az általam vizsgáltak között 4,8%-ban német, 3,2%-ban horvát eredetű nevek mutathatók ki. A leggyakoribb típusok a turanid (34,4%), a pamiri (19,4%) és a dinári (10,8%). Az apai vagy anyai ágon német nevekhez az átlagnál lényegesen nagyobb mértékben kapcsolódik az erősen kevert, meghatározatlan jellegegyüttes. A törökös típusok együttes aránya 59,2%, a finnugor formáké 4,4%, az ősi szláv és germán jellegegyütteseké 1,1%, illetve 0,0%. A három utóbbi népség megoszlása azért látszik különösen fontosnak, mert Vas megye elkerülte a török megszállást, és a magyarság folyamatosága a vizsgált területek közül itt a legnagyobb mértékű.

Ha az eddigi dunántúli vizsgálatok eredményeit együttesen értékeljük, azt láthatjuk, hogy e népségek általában a magyar átlagnál jobban őrzik a törökös réteggel kapcsolatba hozható típusok együttes arányát, az egyetlen kivétel az újratelepült Cece, a finnugor formák aránya megközelíti a magyar átlagot, viszont meglepő, hogy az ősi szláv és germán jellegegyüttesek az átlagos előfordulást sem érik el. Igazoltnak látszik Bartucz álláspontja, hogy Somogy megyében a turanidok gyakorisága meghaladja az országos átlagot, általában a dinári típus előfordulása is emelkedik, de nem olyan mértékben, mint ahogy azt Bartucz becsülte. Jól látta meg Bartucz, hogy a mediterrán jellegek aránya nyugaton jelentős, délen kisebb mértékben emelkedik, de megállapítható volt, hogy mind Vas, mind Somogy megyében a keleti mediterránok gyakorisága emelkedik, ezen belül elsősorban a türkméneknek gyakori változat, viszont a dél- és nyugat-európai eredetű gracilis és atlanto-mediterránok aránya alig éri el a magyar átlagot.

Vizsgálataim eredményei alapján az a következtetés vonható le, hogy a magyarság törökös elemeire jellemző típusok gyakorisága a falusi és mezővárosi lakosságnál a honfoglalókhoz képest alig csökkent, a vizsgált 97 helység közül a törökös típusok négyben, Kisújszálláson, Csongrádon, Óriszentpéteren és Kőröshegyen a 60%-ot is meghaladják, mind a négyben a keleti mediterránok előfordulása is jelentős, az utóbbiba soroltak közül a türkméneknek gyakori változat volt mind a négy helységben a túlnyomó. Igazoltnak látszik tehát Bartucznak az a feltevése, hogy a honfoglalás után a Kárpát-medencébe beköltöző besenyők, kunok, jászok és más rokon elemek jelentős mértékben pótolták a magyarság közép-ázsiai eredetű rétegének elvesztéseit. Az urali típus igen jelentős csökkenése egyrészt annak tudható be, hogy a honfoglalás után nem tudunk újabb finnugor eredetű népcsoport beköltözéséről, másrészt a honfoglalók között túlnyomóan uralinak minősített koponyák Lipták vizsgálatai szerint a karosi 3-as kivételével mind csak kevert formák.

A mai magyarok között leggyakoribb öt típus főbb jellegeit is szükségesnek látszik vázolni a jó áttekinthetőség érdekében.

A turanid típusnak hazánkban leggyakoribb változatára, az alföldire a nagyközepes vagy magas termet, széles-igen széles, enyhén hosszú fej, rövid fejjelző, széles-igen széles, közép magas arc, széles arcjelző, egyenes orrhát, barna-fekete haj és barna vagy zöldes szemszín a jellemző. Az eléggé gyakori, erősen andronovói jellegű változat termete kifejezetten magas, a fej méretei fokozottabban nagyok, az arc pedig igen széles.

A markáns pamiri típus termete nagyközepes, a fej középhosszú, enyhén széles, a fejjelző rövid, az arc enyhén széles vagy középszéles, közép magas, az arcjelző általában közepes, az orrhát egyenes vagy hajlott, a hajszín barna-

fekete, a szemszín barna vagy zöldes. A lényegesen gyakoribb pamiro-turanid átmeneti formánál a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb.

Az elő-ázsiai (armenid) típus termete közepes, kisközepes, a fej méretei hasonlóak, mint a pamiri típusnál, az arc középszéles vagy enyhén széles, enyhén magas, az arcjelző középmagas vagy magas, az orr nagy, hajlott, az arc síkjából igen erősen kiálló, a haj barna-fekete, a szem barna vagy zöldes. Az elő-ázsiai típusba soroltak között hasonlóan gyakori a turaniddal kevert, átmeneti forma, melynél a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a termet nagyobb.

A kelet-balti típusra a közepes-kisközepes termet, enyhén hosszúszéles fej, rövid fejjelző, széles, alacsony arc, széles arcjelző, rövid, homorú orr, világos szemszín és sötétszőke haj a jellemző, azonban a magyarországi kelet-baltiak többségénél ettől eltérően a haj gyakrabban barna, mint sötétszőke. A fenti klasszikus kelet-baltihoz közel hasonló arányban észlelhető erősen lapponoid jellegű kelet-balti formánál a termet átlagban csak kisközepes, az arc fokozottabban alacsony, az orr még rövidebb, a haj pedig szinte kizárólag barna.

A klasszikus dinári típus termete magas, fejének méretei és az arcszélesség hasonlóak, mint a pamiri és elő-ázsiai típusnál, de az arc egyben igen magas, az arcjelző pedig igen keskeny, az orr nagy, hajlott, az arc síkjából erősen kiemelkedő, a haj barna-fekete, a szem általában barna vagy zöldes, de világos szemű változat is van. A jászoknál észlelhető keleti dinaroid formánál a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb, kevésbé magas, az orrhát pedig igen erősen kiemelkedő.

Az öt leggyakoribb típus a vizsgált és tipológiailag meghatározható magyarok 83%-át teszik ki, mind az öt gyakori típusnak a fejjelzője rövid és túlrövid, s mert a magyar elő-ázsiai és dinári formák arca szélesebb és kevésbé magas, mint általában leírják más országokban az antropológusok, ezért a magyarok a fej és arc méretei, jelzői szempontjából egységesebbek a közép-európai népek átlagánál. A leíró jellegek közül a magyarok az orrhát profiljának megoszlása szempontjából a legkevésbé egységesek, viszont a hajszín a legegységesebb jellegek közé tartozik, a magyar 24-60 év közötti férfiak és nők több, mint 96%-a barna és fekete hajú.

Györfly György szerint a magyarok száma a honfoglalás előtt 500.000 lehetett, a honfoglalás után megmaradt magyarság számát 400.000-re, a XIII-ik századig a Kárpát-medencében beolvadt szlávokét, avarokét, bolgárokét és talán gepidákét együtt 200.000-re becsüli. A korábban itt élő népek közül a Dunántúlról a frank-bajor, a Kisalföldnek a Dunától északra eső részéből a morva katonai vezető és középréteg a honfoglalás következményeként elvonult, Mályusz Elemér és Fügedi Erik szerint pedig a szlávoknak a magyarságba be nem olvadt és a szlávok ősi magjának tekinthető része a folyóvölgyeket észak felé benépesítő magyar családok elől a XII. században először a turóci medencébe vonult vissza, majd onnan továbbköltözött a lipitói medencébe és a legmagasabb hegyvidéki tájra. Györfly György szerint egyes északi folyóvölgyekbe, így a Hernád és a Tárca völgyében magyarokon és kabarokon kívül besenyők is letelepedtek. Ezzel összhangban van, hogy Jan Eisner a "Slovensko v praveku" (Szlovákia az őskorban) című munkájában azt írja, hogy a XII. századtól kezdődő magyar betelepülések következtében megszűnt az ősi Szlovákia. (Eisner azt is említi, hogy a szlávok az avar korban Szlovákia területén is együtt éltek és temetkeztek az avarokkal, a szláv emlékek ebből a korból csak egyes zugokban maradtak fenn.) A Kniezsa István által készített XV. századi térkép északon csak Trencsén megye északi felében, Árva és Liptó megyében, Szepes megye északi részében, valamint a Garam felső folyása mentén mutat ki összefüggő szláv népességet, de a szlávok között vannak már a Györfly György szerint az Árpád-kor második felében e területre beköltözött, fehér-horvátnak nevezett déllengyelek is, akik többsége beolvadt a szlovákokba, és csak az első világháború után Lengyelországhoz csatolt volt Árva és Szepes megyei csücsökben maradt meg lengyelnek. Györfly György szerint az erdélyi szlávok Háromszékben a székelyekbe, Dél-Erdélyben a románokba olvadtak be. A románok első állandó letelepedése a déli Kárpátokban a XII. századra tehető. A XV. században délen nemcsak az egész Bácska és a Bánát, hanem Szerém megye északi fele és Szlavóniának Baranyától délre eső, északkeleti része is színmagyar volt.

Bakács István szerint a török hadjáratok alkalmával elmenekült a lakosság, majd a veszély elmúltával ismét visszatért. Az erdők, a mocsaras területek és a nádasok lehetőséget nyújtottak az elrejtőzésre, a lakosság másik része északra és nyugatra, a Habsburgok kezén maradt országrészbe, valamint a törökök által megkímélt nagy alföldi mezővárosokba, pl. Debrecenbe, Kecskemétre, Nagykőrösre, Jászberénybe húzódtak. Az Alföldről menekülő magyarok túlnyomó többsége észak felé, az 1881-es és 1910-es népszámlálások szerint már szlovák vagy részben szlovák lakta területre húzódtak. Pl. a csépaiak Hont megye és Nógrád megye északi részébe, a nagykőrűiek szintén észak felé menekültek palócok és szlávok lakta területekre. A helytörténeti adatok szerint mind a csépai, mind a nagykőrűi őslakosok palócokkal együtt tértek vissza, de szlovákok is jöhettek velük, mert Csépan 15%, Nagykőrűben 10% a szlovák eredetű nevek aránya. A kalocsai érsek jobbágynak egy részét Nyitra megyébe menekítette át, és a törökök kiűzése után ezen jobbágyok utódait visszatelepítés céljából összeírták. Egyes általam vizsgált Duna és Tisza menti községekben, így Ordason és Ókésken is feljegyeztem a szájhagyományt, mely szerint a falu a török korban folyamatosan lakott volt, de egy-egy defterezés alkalmával az ősök állataikkal együtt a nádasba húzódtak. Pápai Béla cikke szerint Baranya és Tolna megye őslakossága nagyobb mértékben vészelt át a török időket, mint ahogy azt az akkori telepítési politika intézői állították. Ezzel összhangban van, hogy Barabás Jenő szerint egyes Mecsek vidéki német falvakban jelentős a magyar nevek aránya, ezek őseit a betelepítet németek beolvasztották. A Baja környéki Nemesnádudvaron is rátelepültek a németek a magyar őslakosságra, az 1725. évi urbáriumban szereplő nevek 20%-a magyar. Kalocsa környékén nem ritkulhatott meg túlzottan a lakosság, mert a XVIII. sz. első felében Kalocsa környékiek is részt vettek Jánoshalma és Dávod újratelepítésében. Rajtuk kívül Jánoshalmára még Baranyából és Aszód környékéről, Dávodra pedig még Palócföldről érkeztek magyar telepészek. Dávodon a Kalocsa környéki származásúak a Palócföldről érkező családok leszármazottait "tótokként" emlegetik. Bakó Ferenc kutatásai szerint a török korban elpusztult Heves megyei községek újratelepítésében jelentős szerepük volt azon jobbágycsaládoknak, akik őseit a török megszállás elől a földesurak Gömör megyei birtokukra telepítették.

át, más elnéptelenedett községek pedig a fennmaradt szomszéd községekből népesültek be, a szlovák és a német betelepülés pedig nem volt olyan arányú, mint ahogyan azt korábban levéltári adatok alapján kimutatták. Ugyanis a szlovákok jelentős része csak átmenetileg lakott a Palócföldön, ezek rövid idő után továbbvonultak az Alföld leginkább elpusztult déli része felé, míg egyes betelepülőkről Bakó levéltári adatok alapján kimutatta, hogy alkalmi munkások voltak (pl. német templomépítők), akik vállalásuk teljesítése után elvonultak. Bakó Ferenc az Agria 19. kötetében megjelent tanulmányában húsz palóc község kontinuitásával foglalkozik, és azt négy község kivételével részben vagy egészben bizonyítottan veszi. Az egyes községek adatainak tárgyalása során és az összefoglalásban is leszögezi, a magyar családnevek aránya a XVIII. sz. elejére, közepére jelentősen emelkedik, aminek okát abban látja, hogy a magyar kurtanemes családokat korábban nem írták össze, másrészt jelentős számban sorolja fel azokat a szlovák nevű átmeneti betelepülőket, akik egy idő után továbbköltöztek, az őslakosnak tekinthető családok számának jelentős növekedését pedig adatokkal igazolja.

Felveti azt is, ha a kurtanemes családokat is figyelembe vennénk, a palócföldi őslakosság kontinuitása nagyobb mértékű lenne, annál is inkább, mert egyes községekben a XVIII. században a kurtanemesek a népesség többségét tették ki, ezen felül továbbélésük azon községekben is kimutatható, amelyek az elnéptelenedett helységek között szerepelnek. Az észak felől érkezőket általában az őslakosság is és a helyi hatóságok is "tót"-nak tartották, ezért lehetséges, hogy a Gömör megyei színmagyar Balogfalváról, Feledről, Felfaluból, Iványiból, Kelemérről, Kerekgedéről, Rimaszécsről, Serkéről érkezőket Soós levéltári adatok alapján a szlovák telepesek között említi. Néprajzi kutatások alapján Katona Imre is úgy látja, hogy a szlovák lakta területekre menekült magyarok utódai fokozatosan tértek vissza a Palócföldre vagy a Palócföldön keresztül őseik származási helyére, gyakran a velük összeházasodott szlovákokkal együtt. Katona a betelepültné tartott csongrádi magyarok jelentős részét is Hont megye középső részéből visszatelepülőnek tartja. Ő azt is tapasztalta, hogy az őslakosok nemcsak a szlovák származásúakat, hanem az északról érkező magyarokat, valamint a Szlavóniából betelepülőket is Tóth-nak nevezték el, és ez a ragadványnév idővel családnévvé vált. A Mátraalja palóc őslakossága is "tót"-ként emlegeti mindazon palócföldi községek egész lakosságát (pl. a pétervásáriak a bükkszékieket, terpesieket, szajlaiakat), melyekbe a XVIII. században szlovák telepesek is érkeztek. Ugyanezt a bükkszékiek, terpesiek, szajlaiak is említették, de megjegyezték, sem szüleik, sem nagyszüleik nem beszéltek szlovácul, és volt olyan is, aki mind a négy magyar nevű őst is felsorolta. Az egyházi hatóságok részéről is megnyilvánult az őslakosok előítéletével megegyező állásfoglalás. Bakó említi az Agria 19. kötetében, hogy "bár 1771-ben Bükkszéken a magyar és az idegen nevű családok aránya 24 a 3-hoz, az 1746. évi canonica visitatio szerint a községben mégis több a tót, mint a magyar, de négy kivételével a tótok is mind beszélnek magyarul". Bakó valószínűnek tartja, hogy valamelyik északi megye – talán Gömör – kétnyelvű telepeseit minősítette az egyházi hatóság szlováknak. A palócföldi, továbbá a Palócfölddel északon közvetlenül érintkező Hont, Nógrád és Gömör megyei szlovák lakta területek településtörténetének további kutatása igen jelentős lehet a magyarság kontinuitása szempontjából, mert az eddigi adatok arra utalnak, hogy az Alföld jelentős része a vidékek felől települt újjá vagy töltődött fel. Bárth János szerint a Kalocsa környéki Miske és Gederlak Pest megye északi részéből települt újjá, de mert vizsgálataim szerint az alföldi őslakosságnál gyakori elő-ázsiai típus mindkét községben jelentős számban észlelhető, viszont mind a palócok, mind a szlovákok között csak igen kis számban mutatható ki, bizonyosnak látszik, hogy a két község újratelepítésében alföldi származású magyaroknak is szerepük volt. Levéltári adatok alapján is igazolható, hogy Gömör megyének 1910-ben túlnyomó többségben szlovák anyanyelvű, északi részében 1662-ben igen jelentős számban éltek magyarok, ami megállapítható a csetneki uradalom részére szolgáltatásokat teljesítő jobbágyok nevei alapján, annak ellenére, hogy a jobbágyok között a Habsburgok kezén maradt országrészeben igen jelentős számban menekülő köz- és középnemesek nem is szerepelhetnek.

A újratelepítések során erősen hátrányos helyzetben voltak a Bécs által rebellisnek tartott magyarok, ezek közül is elsősorban a protestánsok, és ezt a megkülönböztető bánásmódot nemcsak a kamara és az új osztrák földbirtokosok, hanem a magyar katolikus főpapok és a Habsburgoknál érdemeket szerezni akaró főurak is követték. Még a volt kuruc fővezér, Károlyi Sándor is telepített katolikus németeket az Alföld északkeleti részébe, amely nem volt tartós török megszállás alatt, és ahol a magyar őslakosság szinte teljes egészében fennmaradt. A földesurak jelentős része azonban nemcsak a katolikusok számarányának növelésével kívánt Bécsben érdemeket szerezni, hanem el is űzte lakóhelyükről a vallásukhoz ragaszkodó református magyar jobbágyait. A Kalocsa menti Foktőről Batthyány József érsek kiűzte azokat a református jobbágyokat, akik tiltakozni mertek az erőszakos katolizálás ellen, és csak azok maradhattak meg lakóhelyükön, akik áttértek a katolikus vallásra. A Nyitra környéki Komjátról és Ürményből is elűzték a református magyarokat, de mindkét községben a katolikusok is magyarok voltak, de ezek idővel elszlovákosodtak. A Heves megyei református lakosság rekatolizációja során az egri püspök Kisköre és Sarud népét űzte el. A bécsi abszolutizmus Szolnok megyében is elérte, hogy csak katolikusok betelepítését engedélyeztette a földesurakkal. A bécsi körök célkitűzését itt is megkönnyítette, hogy a Rákóczi-szabadságharc alatt kitelepített református magyar jobbágyok visszatelepítését is meg lehetett akadályozni. Így maradt hosszú ideig lakatlanul Fegyvernek, Tiszapüspöki, Tiszavarsány, Szanda, Alcsi, Szentivány és Szolnok egy része is, mert nem volt katolikus betelepülő, reformátusoknak viszont nemcsak a betelepülést, hanem a visszatelepülést sem engedélyezték. 1736-ban Taksony azért szűnt meg községként létezni, mert Szeleczky Márton földesúr elűzte jobbágyait református vallásuk miatt. Az erőszakos katolizálás az egész országra jellemző volt, de a XVIII. században a törököktől visszafoglalt területeken volt a legnagyobb méretű. A református magyarok egy része belefáradt a zaklatásba, katolizált, és ezzel biztosította maga és családja számára a helyben maradást vagy az elpusztult községekbe való település lehetőségét. A Bácskában és a Bánátban még fokozottabban akadályozták magyarok, elsősorban a reformátusok letelepedését. Tiszaroffon, Tiszaabádon, Tiszafüreden, Tiszaszőlősen, Tiszaszentimrén és Tiszaigaron 2000, a Nagykunságból pedig 3000 magyar kérte áttelepítését a Bácskába, de a helytartótanács csak a kurtanemesként kezelt nagykunságiak áttelepítését engedélyezte. A telepítési adatok azonban arra utalnak, hogy Bécs célja nemcsak a katolikus vallás arányának növelése volt, a hátrányos megkülönböztetés elsősorban nem a protestáns vallás, hanem a Habs-

burg-ellenesnek minősített magyarok ellen irányult. Ugyanis amíg akadályozták protestáns magyaroknak a Bácskába és a Bánátba való telepítését, a legtermékenyebb déalföldi területek közül a Bánátba németeken kívül görögkeleti szerbeket és románokat, a Bácska déli részébe, valamint Békés és Csanád megyébe pedig evangélikus szlovákokat telepítettek. Bécs célja déleln a magyarok elszigetelése volt a török kapcsolatoktól. Az újratelepítők neve alapján arra lehet következtetni, hogy a telepes evangélikus szlovákok nagy számban fogadtak maguk közé magyarokat, de a befogadott magyaroknak el kellett fogadniuk a szlovákok meghatározó szerepét, ami rövid idő után beolvadással is járt. A Békéscsabát újratelepítő családok közül több volt a magyar, mint a szlovák nevű, a magyar nevének száma Szarvason is megközelítette a szlovák nevű telepesekéét, a Duna-Tisza közti Kiskőrös és Dunaegyháza újratelepítők között is igen jelentős volt a magyar nevének száma. A négy említett alföldi helységben az újratelepítők között kb. egyenlő a magyar és a szlovák eredetű családnevek aránya. A palócföldi szlovák eredetűnek tartott községekben is jelentős számban mutathatók ki magyar nevű újratelepítők.

A református magyar jobbágyoknál még lényegesen rosszabb helyzetben voltak a református papok és tanítók. Az erőszakos katolizálás következtében Pozsonyban 1673 és 1674-ben református lelkészt és tanítót ítéltek halálra koholt vádalk alapján. Aki lemondott a papi hivatásáról, az megszabadult, de 41 lelkészt, aki túlélte a kínzásokat, gályarabként adták el. Kevés volt a magyar katolikus papok száma is. Ez is oka lehetett annak, hogy egyes magyar falvak végleg vagy átmenetileg szlovákká, románná, dalmáltá váljanak. Néhányat említek a XVIII–XIX. században elszlovákosodott községek közül. Ilyenek a Nyitra környéki Komját, Ürmény, Nagy Emőke, Ghymes-Kosztolány, Felső-Elefánt, Szalakusz, Kis-Lapát, Czabaj, Salgó, Újlak, Üreg, a Bars megyei Alsógyőröd, a Hont megyei Dalmad, a Kassa környéki Benyék, Bölzse, Bukócz, Buzafalva, Hernádgece, Hernádgönyű, Hilyó, Kassa-Béla, Kassa-Újfalu, Királynépe, Koksó-Baksa, Mislóka, Alsó Olcsvár, Rás, Rozgony, Hernádtihany, de a Bárh által idézett levéltári adatok alapján átmenetileg elszlovákosodott a Kalocsa környéki Miske is, ahová nagyobb részben magyar és kisebb részben szlovák katolikusok települtek, a Kalocsa környéki Bática és Dusnok pedig dalmáltá vált, de az 1881-es, az anyanyelvét első ízben feltüntető népszámlálás szerint Miske és Bática több, mint 95%-ban magyar, és Dusnokon is abszolút többségben vannak a magyarok. Egyes elszlovákosodott helységekből elsősorban az apai vagy anyai, vagy mindkét ágon előforduló magyar családnév ébresztette rá a lakosok jelentős részét a magyar származásra. Ennek tudatosításában 1867 után, főleg 1880 és 1914 között a helyi papoknak, tanítóknak, tanároknak is szerepük volt. Ebben az időszakban lett újra magyar többségű az átmenetileg elszlovákosodott Bars megyei Tajnasári, Alsópél, a Hont megyei Csánk és Szántó, a Gömör megyei Jolsva, a Kassa környéki Boccsárd, Hernádgönyű, Pólyi és a Zemplén megyei Kazsó. 1945 után a magyar öntudat jelentős fokozódása észlelhető a korábban túlnyomóan szlovák anyanyelvű Nógrád megyei Lucfalván, a Pest megyei Vácegresen, a Bács-Kiskun megyei Dunaegyházán, valamint a csávolyi, bajaszentistváni és katymári bunyevácok között. Katymáron több Vácúny nevű említette, hogy bár a bunyevác közösséghez sorolják, ő magyarnak tartja magát, magyar volt az őse is, és Vácúnyak hívták, csak a környezet nevezte el őket "Vácúny"-nak. Máshol is gyakori volt, hogy a környezet és a szláv papok "kicsavartak" magyar neveket. Így lett Csikérián a Vizi-ből Vizin, Bajaszentistvánon az Andrási-ból Andrasity, Bática a Miklósi-ből Miklosity, a Jánosi-ből Jánosity, szlovák nyelvterületen pedig a Szabó-ból Sabo, a Sebó-ból Sebo (a Bars megyei Berekalján – régebbi nevén Podluzsány – minden második szlovákot Sebo-nak hívnak) stb.

Bár románokat nem vizsgáltam, de görögényszentimrei, vaslábi, gyergyóvárhegyi román katonatársaim több, mint 80%-ának magyar neve volt (Szócs, Magos, Salamon stb.). Mindezek ellenére úgy látom, a családnevek megoszlása nem ad megbízható képet a magyarság fennmaradásának mértékére nézve. A török megszállás elől menekülő magyarok ugyanis nagyrészt nem magyar nyelvterületen telepedtek le, a környezettől részben másikat kaphattak. Szlovák hangzású nevek olyan északra újratelepült magyar falvakban is előfordulnak, ahol a levéltári adatok nem utalnak szlovák betelepülésre, nincs adat arra nézve, hogy a községben szlovákul beszéltek volna, vizsgálataim szerint pedig a honfoglaló magyaroknál és a kunoknál gyakori turanid, pamiri és elő-ázsiai típusok nagy arányban mutathatók ki. A szlováknak tartott Lucfalván és Vácegresen 21,6, illetve 32,5%-ban észlelhető a turanid, a pamiri és az elő-ázsiai típus együtt, míg a kelet-balti típus szláv jellegű formái, valamint az északi és cromagnoid típus együtt csak 10,8, illetve 10,4%-ban mutatható ki, a finnugor formák aránya Lucfalván 7,4%, Vácegresen 9,6%, lényegesen nagyobb, mint a 4,6%-os magyar átlag. Lucfalvával kapcsolatban meg kell még jegyezni azt is, hogy a szlovákoknak tartott törzsökös lakosok között eléggé gyakoriak a német eredetű családnevek is, így lehetséges, hogy az északi és a cromagnoid típusba soroltak részben német beolvadás eredményeként mutathatók ki. Az általam vizsgált bunyevácoknál és sokácoknál a három törzsökös típus előfordulása 35,8, illetve 34,6%, az illírekkel kapcsolatba hozható dinári gyakorisága 25,8, illetve 18,8%, míg a szlávokra jellemző formák nem érik el a magyaroknál kimutatott 3,1%-ot sem. Az utóbbi azért nem meglepő, mert Skerlj vizsgálatai szerint Jugoszlávia középső részében is csak hasonló arányban voltak szláv jellegegyüttesek kimutathatók, viszont ott a dinári változatok előfordulása az 50%-ot is meghaladta. A magyar eredetű családnevek aránya Lucfalván 18%, Vácegresen 48%, de az előbbi községben 14%-ban egyéb, főleg német és latin eredetű nevek is előfordulnak, közöttük a Szatorisz név is, mely a Nógrád megyei magyar nemes családok jegyzékében is szerepel, és a család másik neve Pap volt. Bár a csávolyi és a katymári bunyevácok között is eléggé jelentős számban mutathatók ki magyar családnevek, de a törzsökös magyarokra jellemző típusok aránya lényegesen meghaladja a magyar eredetű családnevek előfordulását. Mindez még lényegesen fokozottabb mértékben észlelhető a hercegszántói sokácoknál, akiknél a magyar nevek gyakorisága az 1%-ot sem éri el. Fennáll annak lehetősége, hogy a török megszállás második felétől kezdve Magyarországra betelepülő bunyevácok és sokácok vonulásuk során Szlavóniában, Dél-Baranyában és a Bácskában magukba olvasztották a félreeső, erdővel borított vagy mocsaras helyeken fennmaradt magyar őslakosságot, de a gyűjtőnéven dalmátoknak is nevezett bunyevácok és sokácok kialakulásában szerepük lehetett az avar korban Dalmáciában letelepedett onogur-bolgárok, az átmenetileg Bosznia–Hercegovinát is elfoglaló bolgárok, valamint a bizánciak szolgálatában a Balkánon határőrszolgálatot ellátó besenyőknek és kunoknak. Mindezen felül – hasonlóan, mint a megszállt területek magyarságánál – az ozmán-törökökkel való tartós együttélésnek is voltak biológiai követke-

ményei. A környezetünkben élő népek közül azonban talán mégis a szlovákok állnak hozzánk embertani szempontból a legközelebb, mert náluk nemcsak a törzsökös magyarságra jellemző típusok mutathatók ki igen jelentős mértékben, hanem a mai magyar átlagnál lényegesen nagyobb arányban maradtak fenn közöttük a finnugor jellegegyüttesek is. Az embertani vizsgálatok eredményeit alátámasztja Katona Imre közlése, aki szerint mind a Békés megyei, mind a Nyíregyháza környéki szlovákoknál a néprajzi és a folklór gyűjtések adatai szerint jelentős magyar beolvadás feltételezhető. A turanid, pamíri és az elő-ázsiai típus, valamint a kelet-balti típusnak finnugor formái kisebb mértékben az általam vizsgált németeknél is kimutathatók voltak. A magyarok közül a felszabadulás előtt a budapestiek tértek el a legjobban a falusi és mezővárosi magyarságra jellemző embertani képtől, de 1945 után igen jelentős számban kerültek a fővárosba a paraszt származású magyarok, így Budapest mai lakossága is közeledett a vidékiek embertani megoszlásához.

Összefoglalva az eddigi eredményeket, a mai falusi és mezővárosi magyarság szinte teljes egészében, 43,7%-ban tartotta fent a honfoglalók törökös rétegével kapcsolatba hozható turanid, pamíri és elő-ázsiai típus jellegeit, és ez részben a korábban a Kárpát-medencébe érkezett közép-ázsiai eredetű népek, a szarmaták, az avarok, az onogurok maradványainak, valamint a honfoglalás után betelepült, hasonló eredetű besenyők, kunok és jászok beolvadásának eredménye lehet. Folyamatos magyar népességeknél a törökös embertani jellegek gyakorisága még nagyobb mértékű, jobbágy és kurtanemes eredetű községekben e téren megegyező az embertani kép. Az ugor réteg a honfoglalás után nem kapott utánpótlást, így az urali típus aránya igen jelentősen csökkent, a 4,7%-ot kitevő finnugor jellegegyüttesekből 4,6% a keleti finn népekhez áll közel. Bár a szláv formák 3,1%-os előfordulása kevésnek tűnhet, de Tretyakov szerint a honfoglalás kori szlávnak tartott népek nem voltak tiszta szlávok, és ezzel összhangban van, hogy W. Kocka, lengyel antropológus, X. század körüli szlováknak tartott koponyákon csak 32%-ban határozta meg az északi és a cromagnoid típust együtt, 21%-ban mutatta ki a turano-lapponoidnak nevezett összevont jellegegyüttest. Kelemen András matematikai-statisztikai számításokkal bizonyította, a magyarság az embertani méretek szempontjából egységes tömböt alkot, a környező népek többségétől jól elkülönül, és az adatok azon erdélyi román községek vonatkozásában közelednek a magyarokhoz, melyekben több évszázados magyar-román együttélés és keveredés mutatható ki. Időközben szintén a Penrose-módszerrel az is igazolható volt, hogy az általam vizsgált szlovákok, bunyevácok és sokácok hasonló mértékben állnak közel a magyarokhoz, mint az egyes magyar néprajzi csoportok egymáshoz. Igen jelentős adatnak látszik, hogy nemcsak a magyar falusi és mezővárosi lakosság, hanem a környezetünkben élő szlovákok, bunyevácok és sokácok is elég jól őrzik a törzsökös magyarokkal, ezenkívül a szlovákok a finnugor népekkel azonos embertani formákat is. Az ozmán-török által elpusztított területek benépesítése során a XVIII. sz. elején még a magyarság többségét képező reformátusokkal szemben hátrányos megkülönböztetés érvényesült, ezért egy részük katolizált, de mert az evangélikus szlovák eredetűnek tartott helységek jelentős részében az újratelepítők között kb. annyi a magyar, mint a szlovák családnév, feltételezhető, hogy a magyarok egy része – valószínűleg zömmel a leghátrányosabb helyzetben levő reformátusok – csatlakozott az evangélikus szlovák telepésekhez, és így biztosította a maga és családja számára a megélhetés lehetőségét. Ez azzal járt, hogy el kellett fogadniuk a szlovákok meghatározó szerepét. Katolikus magyarok és szlovákok együttes településére. nézve is vannak adatok, s bár tudunk olyan községekről is, melyeket a telepések többségének magyar neve ellenére a hivatalos iratok szlovákként említenek, de az eredetileg kétnyelvű katolikus községek többségében az 1881-es népszámlálás során a lakosság szinte kivétel nélkül már magyar anyanyelvűnek vallotta magát. Az átmeneti vagy végleges elszlovákosodást elősegítette, hogy a telepés magyarok egy része a török korban szlovák környezetben élt és kétnyelvűvé vált. Egyelőre nem dönthető el, hogy a török megszállás második felétől kezdve Dalmácia és Bosznia felől Dél-Magyarországra települő bunyevácok és sokácok Szlavónia, Bácska és Dél-Baranya területén magukba olvasztották-e az erdős és mocsaras vidékeken fennmaradt magyarokat, vagy pedig ősük a Dalmáciába az avar korban betelepülő onogurokkal, a Bosznia–Hercegovinát is időlegesen megszálló bolgárokkal és bizánci szolgálatban a Balkánon határőrszolgálatot ellátó besenyőkkel, kunokkal keveredtek-e, és ennek következtében mutatható ki közöttük jelentős számban a turanid, az elő-ázsiai és a pamíri típus. Vélin István, hercegszántói sokác helytörténész, a nagyközepes termetű, erős alkatú, rövid fejfelzójú, széles arcú, egyenes orrú, barna hajú és szemű jellegegyüttest – melyet én a turanid típus alföldi változatával azonosítottam az első világháború előtt megjelent monográfiák szövege és képei alapján – tartja az eredeti sokác típusnak, és szerinte a magas termetű, szikár alkatú, keskeny arcú, nagy és domború orrú dinári típus csak a bosnyákokkal való keveredés folytán lett a sokácoknál gyakori. Hasonló állásfoglalás olvasható a Borovszky-monográfia Bács–Bodrog megyei kötetében is. Bár levéltári és anyakönyvi adatok alapján is kimutathatók magyar nevű családok a XVII–XVIII. században a környezetünkben élő népeknél, de az embertani vizsgálatok eredményei szerint lényegesen nagyobb arányban észlelhetők elsősorban a szlovákok, bunyevácok és sokácok között a honfoglaló magyaroknál gyakori típusok, mint ahogy az a családnévek alapján várható lenne.

Függelék

Budapest és az ipari központok embertani összetételére nézve csak becslésekre vagyunk utalva, ugyanis etnikai embertani vizsgálatok csak több generáción keresztül együttélő népességek esetében végezhetőek el, viszont az ipari központok és főleg Budapest lakossága a 19. sz. utolsó harmadától kezdve folyamatosan töltődik fel bevándorlókkal. Az is hozzájárul az embertani különbségek fokozódásához, hogy míg a falvakban és a mezővárosokban a magyarok elsősorban szlovákokkal, bunyevácokkal és horvátokkal házasodtak össze, addig Budapesten és a dunántúli ipari központok jelentős részében a német származásúakkal való keveredésnek volt leginkább meghatározó szerepe. Hutterer Miklós szerint a hazai német polgárság a hazai köznemességben találta meg természetes szövetségését, az 1848-as szabadságharc mellé állva a magyar nemzeti fejlődést választotta, és magyarrá vált. A szabadságharc lelkes hívei voltak, és szintén elmagyarosodtak az eredetileg többnyire németajkú zsidó vallásúak is, akik túlnyomó része Kelet-Lengyelországból és Ukrajnából vándorolt be, és nagyrészt olyan családokból származott, amelyek alaprétegét a kazár eredetű zsidó

vallásúak képezték, és akikre Németországból kivándorló zsidók telepedtek rá. Egyes adatok, pl. az Aszód környéki volt zsidó község (ma Vácegres) neve, is arra utalnak, hogy a honfoglalás előtt a magyarsághoz csatlakozott kabarok között is lehettek zsidó vallásúak. Visszatérve Budapest és egyes, nagyrészt szintén német alaplakosságú ipari központok népességének további alakulására, a kiegyezés után jelentős számban telepedtek ezekbe köznemes és elszegényedett középnemes magyar családok, majd a nagyarányú ipari fejlődés folytán egész Európából, de elsősorban németek lakta területekről szakmunkások és műszaki értelmiségiek, valamint a történeti Magyarország különböző vidékeiről magyarok és szinte minden nemzetiségből a fővárosba és az ipari központokba érkező szegényparasztok, akik segédmunkásokká, betanított munkásokká lettek, de pl. a budapesti építkezések román segédmunkásai szinte kivétel nélkül visszatértek Erdélybe. Az első világháború után Magyarország lakossága 90%-ban magyar anyanyelvű volt, így a falusi bevándorlók túlnyomó többsége is magyar volt, és a vidéki magyarok aránya Budapesten és a dunántúli ipari központokban a felszabadulás után tovább emelkedett, mert a nemzetiségi lakosságnak korábban kétharmadát kitevő németek kb. fele részét kitelepítették az országból.

A történészek részéről felmerült az az igény, hogy Budapest és az ipari városok bevonása után az egész hazai magyarság embertani összetételére nézve kapjanak betekintést. Nagyrészt Bartucz becsléseire támaszkodva kíséreltem meg ehhez támpontot nyújtani az alábbi helységek figyelembevételével: Budapest (a csatolt külvárosokkal), Pécs, Komló, Dorog, Tatabánya (a csatolt községekkel), Ajka, Sopron, ezeknek 1910-ben 996.000 magyar anyanyelvű lakosuk volt. Feltételezve azt, hogy az első világháború végétől kezdve a fenti városokba bevándoroltak tipológiai összetétele megegyező a mai falusi és mezővárosi magyarok átlagával, a falusi és mezővárosi eredményeket 90%-nak tekintem, és ezekhez hozzáveszem 10%-os arányban Budapest és a hat ipari központ magyar alaplakosságát (a 10.315.000 fős hazai lakosságból 96,6%, azaz 9.959.460 a magyarok száma, Budapesten és a hat ipari központban 1910-ben magyar anyanyelvű volt 995.600, tehát szinte pontosan 10%-a a mai hazai magyarságnak). A Bartucz által 1938-ban rekonstruált, társadalmi rétegekre lebontott embertani kép alapján elvégzett becslés főbb eredményei:

1. A törökös réteggel kapcsolatba hozható típusok aránya a fővárosban és az ipari központokban jelentősen kisebb, így a vidéki 43,7%-os gyakoriság helyett becsült országos magyar átlag 41,0-re csökken.
2. A finnugor réteg jellegegyüttese a vidéki 4,7%-hoz képest csak 4,6%-ra csökkennek (vizsgálataim szerint a hazánkba települt szlovákoknál a finnugor formák aránya a magyar átlaghoz képest nagyobb).
3. Az ősi szlávnak tekinthető jellegegyüttesek (a kelet-balti, északi és cromagnoid típusba soroltak fele része) aránya a vidéki 3,1%-ról 3,3%-ra emelkedik.
4. A germán formák (az északi és cromagnoid fele része) előfordulása a vidéki 0,5%-ról 0,7%-ra növekszik.

A budapesti és a dunántúli ipari központok magyar alaplakosságánál az alpi és az északi típus ötszörös, a cromagnoid típusal kapcsolatban kétszeres arányát vettem figyelembe a vidéki átlaghoz képest, a dinári és a kelet-balti típus gyakoriságát a vidéki átlaggal megegyezőnek vettem. A Bartucz által megadott leírástól csak a dinári típus esetében tértem el, mert míg Bartucz szerint e típus előfordulása a városokban csökken, viszont én azt észleltem, hogy német eredetű vidéki népességeknél az alpi típus gyakoriságát a dinári megközelíti, s mert Budapest és az említett dunántúli ipari központok alaplakosságának magyarságánál elsősorban német keveredéssel kell számolnunk, a dinári típus nagyvárosi arányát nem csökkentettem.

A MAGYAR-NORMANN KAPCSOLATOKRÓL

Korunk sokfelé szórt magyarsága a tanúja, résztvevője, s részben feldolgozója annak a rengeteg történelmi és régészeti anyagnak, amit századunkban a föld is, víz is oly bőkezűen hoz napvilágra.

Az ÉRTELEM – nevezzük így – mintha végleg meguntta volna azt a rengeteg elhallgatást, ferdítést, lopást, hamisítást, amit az ún. hivatásos régészet, történettudomány – főleg századunkban, s hadd tegyem hozzá: főleg rovásunkra – ellene elkövetett, s egyre hangosabban követelné az IGAZSÁGOT.

Málnási professzor írja közismert történelemtudományában (idézem): "A múltat azért kutatjuk, hogy a jelent helyesen műveljük, és a jövőbe legalább egy pillantást vethessünk." Az elhallgatott, elferdített, meghamisított múltra épített jelent ismerjük, éljük, szenvedjük. A Csobánczi szerinti "börtönök, akasztófák, adóterrorok" kora nem is lehetne más, mint amilyen. A jövőbe vethető pillantás pedig?... Talán éppen Chagall, Dali, Kandinszky, Picasso s hasonlóképeiek; Calder, Gabo, Moore, Marini... vagy miért ne Moholy-Nagy szobrai a következetes, kétségbeejtően logikus!

A múltkutatás nálunk is fokozott ütemben folyik otthon is, itt kint, a nagyvilágba szórt emigrációban is. Nem messze jár az igazságtól, aki úgy véli, hogy a kutatásban, anyaggyűjtésben emigrációknak különös, gondviselészerű szerep jutott. Ott vagyunk a világ minden táján, a helyszínről első kézből kapjuk az anyagot; de talán még fontosabb, hogy ki-ki a maga helyén személyesen éli, saját bőrén tapasztalja a Hazától, Nemzettől elszakadt vagy erőszakkal elszakított magyarok életét, s így jobban átéli, megérti, hitelesebben elemezheti történelmi emigrációink útját, sorsát, korabeli szerepét. Somogyi professzor ezt találóan nevezi KÜLDETÉS-nek történelemtudományában.

Mai tárgyam, mint Északra sodródottak: vizsgálódás az ókori, kora-középkori magyar-normann kapcsolatok körül, amely általában érinti a hun, avar, magyar nép-, esetleg csak hadtörödékek kényszerű északra-tágulását; részleteiben pedig a magyar-viking kapcsolatok létének lehetőségét, mértékének valószínűségét taglalná a ma rendelkezésre álló anyag alapján.

Tekintettel arra, hogy aki nem él ebben a különös, idegenszerű világban, annak a szavak nem sokat mondhatnak, módszerül a szemléltető anyag egyidejű bemutatását kellett választanom. Tudom, hogy ez a módszer fárasztó, figyelem-megosztó, de számoltam a hallgatóság szakértelmével, magasfokú régészeti s történelmi tudásával, és remélem, ezúton is meg tudom győzni egy alaposabb, részletesebb vizsgálat szükségességéről.

*

Egy ókori s kora-középkori északi emigrációnk lehetősége vizsgálatának a gondolata hivatalos köreinkben eddig fel sem merült: a viking-magyar kapcsolatok lehetőségének vizsgálatát – annak ellenére, hogy az anyag napról napra szaporodik – a hivatalos magyar nyelvészet, régészet és történettudomány hanyagolja vagy elbagatellizálja.

Egyes képviselői, mint pl. a kijevi ásatásokat vezetett Fettich Nándor vagy a módszeres régészet atyja: László Gyula is, csak magánúton, óvatosan, hogy úgy mondjam, amatőr kutatókon keresztül mernek nyilatkozni. Ez az óvatosság Fehér M. Jenőnél így hangzik: "Merészségnek látszik a könyvnek címet adó két népet kapcsolatba hozni... Történetírásunk jelenlegi leszűrt eredményei közt újdonságnak hangzik. A valóság az, hogy külföldi kutatók többet foglalkoztak ezzel a kérdéssel, mint a magyar történészek. Igaz, írásos emlékek csak szórványosan, bizonytalanul irányíthatták a közel két évszázada megindult őskutatóinkat. A régészek azonban, a kutató-ások fordulatai nyomán egyre-másra kénytelenek olyan jelenségeket megállapítani, amelyek eddigi történelmi szemléletünket bizonytalanná teszik, sőt sokszor megdöntik."

Szepessy Gézá, akkoriban a várpalotai múzeum igazgatóját pedig így biztatja Fettich Nándor kutatásai nyilvánosságra hozására (idézem): "Tökéletes elmélet nincsen. Amit kétségeid szerint feltárni tudtál, azért vállalnod kell a felelősséget, és ez sohasem volt könnyű. Viták nélkül nincs fejlődés: a Te hibádat is csak akkor lehet kijavítani, ha leírtad. Ne félj! Akinek ellensége nincs, annak barátja sincs..."

Úgy tűnik, a bizonyítékok tömege még ma sem tudja ledönteni például az OBER-ENNS = Óperenciás-tenger primitív, nevetséges, és fél világot bejárt őseinket mélyen sértő, hivatalos tabuját!... Nem akarja az északi hivatalos régész- és történészvilág sem. Az uppsalai egyetem könyvtárának dokumentumgyűjteménye bőséges idevonatkozó anyagot tartalmaz, de ahhoz a beavatottakon kívül még a svéd tárgyilagos kutató sem férhet hozzá, nehogy a magunkfajta magyar.

*

A VIKING elnevezés nem ismeretlen hallgatóink előtt. Nem ismeretlen az északon sem, csak éppen nem tudnak vele mit kezdeni. Eddig négyen négyféleképpen magyarázták:

Az angol BUGGE az angolszász WIC = tábor főnévből származtatja, táborlakó értelemmel;

a svéd WADSTEIN a latin VICUS (vikusz) = város főnévből, városlakó, kereskedő értelemmel;

-WESSÉN az ósvéd VIK = öböl főnevet tartja a szó tövének, s a kisebb öblökből ki-kitörő kalózok elnevezéseként értelmezi;

ASKEBERG pedig az ósvéd VIKJA = eltér, kitér, különbözik igéből származtatja, amivel az otthonát hosszabb időre elhagyó, s így a szigorúan zárt nagycsaládi kötelékből kilépett vagy kizárt személyt, csoportot nevezték.

A valósághoz talán ez áll a legközelebb, de minket nem köt a mai északi germán szemlélet, s így azt a lehetőséget is számba vettük, hogy az őskandináv VI = víz (egyébként Gotland fővárosának, VISBY-nek egyik ősi neve) és a KING = király főnév összetétele is lehet, vízikirályok, vizek királyai jelentéssel.

Mi magyarok ennél azonban bővebbet is mernénk állítani róluk: a Leif Eriksson szágában TYRKER = a török Lei nevelőapjaként szerepel. Közismert, hogy annak idején minket hívtak türköknek, ismert az is, hogy a germán történezszejek sajátították ki maguknak.

Szépessy Géza NAGYSZOMBATI VINLAND TÉRKÉPÉN az Északi-tenger magyar rovással írt TANGER, a hajóút HOYERWEG néven szerepel. A térkép kíséző szövegét is magyar rovásbetűkkel írták (Orosius stb.). Orosius egyébként egy V. századbéli történész, földrajztudós volt, akinek műve után még a középkorban is minden földrajzi leírást, térkép-vázlatot OROSIUS-nak neveztek.

NAGY ALFRÉD, angol király két utazója, Wulfstan és Otjere leír Orosiusában egy déli, eredeti Vinlandot is. Ez a DONAU mentén, MAEGTJO-landban van, ahol a SYCYLE nép is él; vagyis a Duna mentén, Magyarországon, ahol a székely nép is él. Ahonnan Leif nevelőapja, Tyrker is származott.

A BÉL MÁTYÁS VINLAND TÉRKÉP magyar rovás szövege többek között a következőket mondja (idézem): "...magyariakkal rokon VARINGAR harcosok, akik ruszénok nyelvén VENGERNEK nevezettek vala, hajóikon eljutának Indiának új részéhez, mit is utóbb Amerika országnak neveznek." A mai svéd akadémiai értelmező szótárban VARJAGER (a szóvégi -ER a többes szám jele) néven szerepelnek. Hogy azután a VARJAG tő varjakat, barangolókat takar-e, nyelvészeti kérdés. Mint ahogy az ezredforduló körül elterjedt, ún. harmadik rovás ABC-jük F-U-TH-A-R-K kezdőbetűi is megérdemelnék közelebbi írástörténeti s nyelvészeti vizsgálatot.

Annyi bizonyos, hogy ez a vakmerő harcos, hajós nép önmagát vikingnek soha nem nevezte, s az egykorú európai történetírók is az általánosító, fajtára nem következtethető NORMANN = északi néven ismerték, rettegették és gyalázták őket.

*

A VIKING KORT azonban minden történész egyformán 800 és 1100 közé teszi, amely az akkori Európa kialakulóban levő keresztény rendjét felforgató, bizonytalan származású Karollu Magnus (Nagy Károly 771–814) frizek, majd a szászok elleni rablóhadjárataival kezdődött, s a HASTINGS-i ütközetel, 1066-ban végződött.

Az olasz krónikák még az 1080-as években is ismernek egy viking városállamot a mai Apuliában. IX. Leo pápa ki akarja irtani őket, de a lovas vikingek szétverik seregét, s germán zsoldosait egy szálíg kiirtják. Utána X. Benedek vezet hadat ellenük. Megverik, s őt magát kolostorba zárják. VII. Gergely viszont segítségüket kéri ellenfelei ellen. Megsegítik, de Rómát feldűlják.

Egyes svéd történezszejek pedig az Orkneyinga sagára hivatkozva említik SVEN ASLEIFSSON nevét, aki az 1170-es években kétszer is támadja az Orkney-szigetet.

Mint ismeretes, Nagy Károly már uralkodása elején megrohanja tértítés címén északi kis szomszédait, a frizeket, vendeket, szászokat, akiket 785 körül tipor le és foszt ki végleg. A szász ifjúság 792-ben még felkel ellene, de a felkelést leveri, s ekkor követi el Európa egyik legaljasabb népirtását: legyilkol mindenkit, aki kardjánál hosszabb. Aki menekülni tud, Északra menekül.

795–805 között az irigyelt gazdag avarokat támadja. Egy, talán két nyugati gyűrűt, királyi szállást kirabol – állítólag az akkori Felvidékünk és Moravia ura, a "fekete magyar" Tudun kagán lovas hadereje segítségével –, s mintegy 15–16, mások szerint 30 társzekérnyi vagyonukat elviteli.

Mérhetetlen kincséhsége vonta egyébként családjára az avar átkot: utódai, kettő kivételével, nyavalyatörésben pusztulnak el. A kettőt ló dobta le és tiporta halálára; emellett provokálta ki birodalma ellen a megtorló hadjáratok egész sorát. Szemmel láthatóan olyan személyek és intézmények ellen, akik s amelyek a rablott avar kincsből részesültek.

Mint a sors külön iróniáját említhetem, hogy végső nyughelyet mégis az aacheni dóm magyar kápolnája nyújt neki.

*

A viking-kérdés jobb megértésére – gondolom – legjárhatóbb út, ha a jelenből indulunk visszafelé az időben. Könnyebben követhető, de talán bizonyíték arra is, hogy nem valami "déliabos-ködös" elméletből indultunk ki, hanem a jelen gyakorlati tapasztalataiból, ami aztán a kutatásra ösztönzött.

Először is a vezetéknevek leptek meg bennünket: Andersson, Karisson, Stefansson = Andrásfi, Károlyfi, Istvánfi stb., végig az ABC minden betűjén. Izlandon skandináv telefonkatalógusban lapoztunk. Ezek nem germán vezetéknevek.

Azután a régi településnevekre figyeltünk fel: ÁROS, több is, ma Dániában Aarhus-re, legfeljebb Arhus (orhüz)-re torzítva. Ez volt Uppsala régi neve is. Dombos, Birka, Falun, Kalmár, akik ma is így szerepelnek, és a sok -vaara = vár, -kati, -katti = gát végű helynevek. Padányi a Dnyeper mellett mutatott ki hét -káta végződésű helynevet, hazánkban is van belőle több is.

A Botteni-öböl északi csúcán, a svéd–finn határon levő Haparandából képeslapot kaptunk. A város főterén emlékmű áll négynyelvű: magyar, német, török és svéd felirattal. A magyar szöveg 1914–1918! 205 magyar és osztrák, 11 német és 2 török harcos dicső emlékezetének, akik életüket a hazáért áldozták. Távol szülőföldjüktől, amelyet már nem láthatnak viszont, itt messze idegenben találtak örök nyugodalmat.

Az emlékművet az I. világháború alatt, orosz fogságból Svédországba szökött, s itt elhunyt hadifoglyok emlékére állította egy stockholmi segélyszervezet 1919-ben.

Egyik Angliából érkezett levél bélyegén az Árpádok 7 sávós címere látható. Szent István magyarországi emigrációból hazatérő unokájára, Skóciai Szt. Margitra s egyben az ezredforduló magyar-északi kapcsolataira emlékeztet.

Észak irántunk való érdeklődése a múlt században sem hiányzik. Egy, vélhetően svéd diplomata élénk figyelemmel kíséri 1848–49-es szabadságharcunkat, a főleg nyugati hírmédiákon keresztül Európa egyetlen jogos szabadságharcának tartja, részletesen ismerteti a Habsburg-ánokszágot, a pángermanizmus és pánszlavizmus veszélyét Európára. Magyarul nem tud, mutatják a rettenetes eltorzított személynevek, mégis minden ütközetről beszámol, főleg Bem tüneményes hadvezetési művészetét ismeri közelről. Teljes terjedelmében közli Napóleon kiáltványát, Kossuth megajánlási beszédét, sőt még a cár szószátyár magyarázkodását is Európa felé, s mindezt 1849-ben, a Szt. Korona megtalálása előtt!...

...s nem a két világháború közötti "oknyomozó" mellébeszéléssel!

Heraldikusainknak sokat elárul a középkor eleje tájt kialakult 24 önálló tartomány címere. Legfeltűnőbb a legészakibb, Lapplandé. A szittyák atyja, Herkules, tölti ki meglehetősen lenge öltözetben. Uppsaláében a magyarkeresztes (gömbkeresztes) országalmát látjuk. A középkori eredetű södertäljei templom sarkain pedig ugyanaz van még ma is, és a világ négy tája felé mutat. A tartománycímer önállóságot jelentett. A mindenkori svéd királyt csak akkor ismerték el magukénak, ha sorba járta őket, és ők maguk is megerősítették. Az első svéd király után Eriksgatának nevezik ma is, és a mostani király is végigjárta.

A Magyarország-Észak közti távolságot Pesten, a Váci utca és Irányi utca sarkán emléktábla hirdeti. Szövege: "E helyen pihent XII. Károly svéd király 1714. november 12-én. Lóháton 14 nap alatt tette meg az utat Törökországból Starsundig."

Starsund német-dán határváros. Budapest kb. az út felén van. Ha a saját hazájában "nyúleszűnek, hebehurgyának" tisztelt, s valószínűleg meggyilkolt svéd királynak 7 nap kellett a dán határig, az egykori hun, avar, magyar lónak sem kellett több.

Az első ezredforduló után épült TURKU, svédül ABO (Óbu) várát, amely a múlt század elejéig a svéd trónörökös otthona volt, a finnek mostanában restaurálták. Írószobája falán nevek tűntek elő. Egyikük Johan von Ungarn volt. Az évszám 1584.

Talán Kolombusz Amerika-felfedezésének hírére, előkerülnek a Vinland-térképek is, megindul másolásuk, s tart a XVII. sz. végéig. Eddig ötöt ismerünk: RESEN-térkép, egy 1606-ból való másolat, jelenleg a dán tengerészeti térképtárban; Skalholt-térkép 1590, másolat 1670, jelenleg a koppenhágai királyi könyvtárban; a nagy port felvert ún. YALE-térkép; felfedezőjének, Szepessy Gézának 2 és fél év börtönt jelentő Nagyszombati térkép és a Bél Mátyás-térkép. A három utóbbi Nagyszombaton készült, kettő magyar rovásírással.

A honfoglaláskori kapcsolat valószínűségére Györffy György térképvázzát és a dán Klindt-Jensen viking-vázlatát mutatom be. Jól szemlélteti a hadjáratok egymást kiegészítő voltát, de azt is, hogy az ún. vikingek a Kárpátokon belül soha nem jártak. Bemutatok egy grafikont is, hogy való képet kapjunk a sokat emlegetett Nagy Alfréd Angliájáról is. Pirossal jelzett részek délen dán, északabbra norvég felségterületet, egyben hadműveleti célt, később kivándorlási utat is jelölnek.

Mert az ezredforduló Skandináviája majdnem üres. Csak imitt-amott maradt abból a néptömegeből, amely még ötven évvel ezelőtt is mintegy 50.000 harcossal támadta Párizst. Nem tanácsos tehát egy türelmetlen kézlegyintéssel elintézni sem Csőke Sándor kecsua-magyar nyelvészeti megállapításait, de a barlangkutató Möricz János beszámolóit sem, találkozásáról az equadori fehér indiánokkal, akik "majdnem magyarul" beszéltek, magyar dallamokat énekeltek; sőt talán nem ártana elővenni és újraértékelni a sokat gúnyolt Sajnovics páter könyvét sem, már csak azért sem, mert Szepessy Géza csak napjainkban gyűjtött Izlandban közel ezer szót, a mai magyarral alakilag s jelentésbelileg egyezőt. Izland lakosságát pedig még ma is embertani paradicsomnak nevezik.

Ami a viking-kor végén maradt, az Gotland szigetén maradt, s valószínűleg onnan terjedt szét Skandináviába. Ez az "örökség" nem mutat kapcsolatot. Két példa: egyik a jól ismert képes kő, a másik pedig, amit egyszerűen csak gotlandi festett kőnek neveznek. A gotlandiak maguk sem tudják, mikori, mit ábrázol, mit jelent, de időnként újrafestik. Magukat egyébként vizigótoknak tartják, idegent ma sem engednek maguk közé telepedni, s mintha fajlag is különböznének az európai átlagtípustól; fővárosuk, Visby ősi katedrálisát régóta, folyamatosan restaurálják. Ez az 1100-as években egy régi pogány kultusz hely fölé épült. A feltárás során női csontvázra bukkantak: 40 gerincsigolyája van. Negyvensigolyás Helgának (Helga fyrtyokota) nevezték el. Egy stockholmi orvos a 70-es években anatómiai vizsgálatot végzett köztük, s nem egy különös jeget jegyzett fel, mint medenceszűkület, kettős húgy- és petevezeték stb. Mikor a sajtóban nyilvánosságra hozta, a gotlandiak kidobták.

Van azonban lelet, ami gondolkodóba ejti az embert: argentinai régészünk, Toronyi Etelka szerint a koponyaelkötözés, koponyatorzítás hun szokás. Kr. e. 3000 körül tűnik el Magyarországról, és Attila hunjaival tér vissza. Egy ilyen torzított gyerekkoponya Gotlandon került elő.

Gotland tehát legalábbis egyelőre nem sokat árult el egykori kapcsolatainkról, de ezzel azután be is értünk a viking-kor kellős közepébe.

Dél-Dániában, a dánok akkori fővárosában, HEDEBY-ben HARALD BLATAND (kékagyarú vagy fogfájós Harald 950–986) nagyszabású emlékköve áll apja, az ismeretlen származású GORM király és anyja, TOVA, mai dánul TYRA emlékére. Rovásfelirata: – Harald király emeltette ezt a követ apja, Gorm és anyja, Tyra emlékére, az a Harald, aki egész Dániát és Norvégiát megnyerte magának, és a dánokat kereszténnyé tette.

A négy méter magas emlékkő egyik oldala őt magát ábrázolja. Feje mintha Szent László hermával mutatna rokonságot. Kortársa Taksony és Géza nagyurainknak. Ott van Nagy Ottó quedlinburgi húsvétján (973), ahova Géza nagyúr is 12 tagú küldöttséget küld. Felesége környékünkről származik, TYRA leánya a lengyel Boleszlávhoz megy férjhez, így esetleg személyes ismeretség sem kizárt. Géza nagyúr kedvenc vára, Melk onnan nincs messze, amit az osztrákok Gezas Raubnäste = Géza rablófészkeének neveznek, mint ismeretes. Mikor fia, Sven Tveskäg, fellázad ellene, mintha érrefelé akarna menekülni, de menekülés közben meggyilkolják.

A leletekből a fegyverzet mellett néhány ötvösművészeti remeket is bemutatnák: Svédországban talált szíjvégeket, zablágombot, sarkantyút, egy galíciai karkötőt és egy viking árboc-szélkakast. Nemcsak az esztergomi oroszlánokkal, egykorú hazai leletekkel való összehasonlításuképp, hanem a sokszáz évvel későbbi rodostói Rákóczi-múzeum anyagával is. A történelmi folyamatosság mindennél jobban bizonyítja, hogy a Nagy Fejedelem ugyanazt hordta és használta, mint szittya elődei.

Mielőtt a hadjáratok részleteibe bocsátkoznánk, javasolom, lépünk még párszáz évet visszafelé az időben:

Uppsala mellett (ma Gamla Uppsalának = régi Uppsalának nevezik, eredeti AROS nevét kerülik) három kunhalom van. A középső AUN, más néven den GAMLE = az öreg ős halma, jobbán EGIL fiáé, balján Adil unokájáé. A múlt század elején, Karl XIV. Johan svéd király (1818–1844) engedélyével és jelenlétében a középsőt felbontották. Hamvasztásos lovas sírt találtak, aranyleleteit a stockholmi történelmi múzeum őrzi. A másik kettőt nem bolygatják. Korát a legmerészebb északi történész sem teszi a 400-as évek végénél előbbre. Ez volna a később nálunk is elterjedt északi Attila-mítosz alapja. Attilához személyesen nincs köze, de nem kizárt, hogy a YNGLINGA-nemzetség ősei Attila hunjai közül kerültek ki. Szepessy Géza YNGVAR viking herceget a mármarosi harcokban elesettnek mondja, akitől Ungvár nevét is származtatja, nem egészen Fettich közreműködése nélkül.

Újabb félezerényi lépés visszafelé is tartogathat meglepetéseket, ami ugye Krisztus születésének kora:

Dániában a II. világháború után tüzelőhiány volt, a majdnem mindenütt található tözeget kezdték vágni tüzelőnek. Egy ilyen tözegvágásnál került elő az ún. TOLLUNDA-MANNEN = Tollunda ember 1950-ben. A humuszsav a csontot támadja, de a lágy részeket konzerválja. A lelet olyan ép állapotban került elő, hogy a parasztot megijesztette, gyilkosságra gondolt, és a silkeborgi rendőrséget hívta ki a régészek helyett. Konzerválása nem sikerült, csak a fejét tudták megmenteni. Nyakán a kötél bitóhalálra mutat, övét és bőrsisakját temették el vele. Ma is megcsodálják az arc nyugalmát, amivel a halált fogadta. Bőrsisakja mintha szittya-szabású volna.

Két évvel később került elő az ún. GRAUBALLE-mannen nem messze Tollundától. Őt már sikerült teljes egészében konzerválni, s most az ARHUS-múzeumban látható, abban a testhelyzetben, ahogy megtalálták. Hátról verték fejbe, koponyája beszakadt, úgy hajították a lápsírba. Testhelyzete, kínba torzult arca arra vall, hogy az ütéstől még nem halt meg. Mindketten "kerek" koponyájúak.

Az azóta számszámra előkerült MOSS = lápleletek közt legborzalmasabb látvány a WINDEBY-lelet. Ez a szerencsétlen 14 év körüli leány termékenységi áldozat lehetett. Melle, öle hiányzik, még élve temethették el. Szemét bekötötték, a kötés orrcsontjába és nyakszirtjébe vágott.

Dániában azonban szittya-korabeli halomsírok is találhatók. Ez pl. a legnagyobb dán szigetről, Jyllandról való. A sír-rablók nemcsak Egyiptomban működtek, hanem amint a koporsó tetejébe vágott lyuk és a benne felejtett vagy vesztett horog mutatja, erre is.

*

Nagy Károly rablóhadjáratai nem sokáig maradtak megtorlás nélkül. Mikor főpapja, írnoka, "külfügymisztere", Alquin (az albinó), rávetette magát a letiport frizekre, hogy megkeresztelje őket, s szent forrásaikat meggyalázta, betelt a mérték. Ő maga jegyzi fel, hogy 2-3 kis hajóból álló viking flották nap nap után megrohanják keresztényeit, felégetik templomaikat, s vadásznak a hittérítő papjaira.

A norvég partoktól pedig az egy napi hajóútra levő LINDISFARNE kolostora elleni támadással indul a megtorló hadjárat (793). A kolostort felégetik, kincseit elviszik, papjait legyilkolják. Az összefüggéseket csak azóta kezdik érteni az északi történészek is, mióta a FULDAI ANNALES-ek zöme hozzáférhető. Lindisfarne, majd a Jarrow-kolostor ugyanis a FULDA-i fiáléja volt, s hogy a kora-vikingek jól értesültek voltak a friz, vend, szász vagyon hovatűntével kapcsolatban, azt a szent NINIAS-kolostornál 1952-ben végzett ásatások igazolják. A templom egyik padlóköve alól gazdag lelet került elő, közte 7 ezüst ivókupa, aranyozott kardmarkolatgombok stb. Mindegyik "keleti" eredetű.

Ezek a kis kötelékekben, parti hajózásra is alig alkalmas járműveken végrehajtott vállalkozások mutatják talán legjobban, mekkora megalázást jelentett Nagy Károly terrortevékenysége Északon is, és váltott ki több, mint két évszázados megtorlást. Mert a járművek egy része fatörzsből vájt volt, másik, nagyobbik része pedig az ún. EKA (éka). A kisebb folyókon, beltavakon ma is használják EKA egy széles fenékdesszkára épül. Két végére pajzsszerű orr- és tattókéket húznak, s ezekhez húzzák a többi fenék- és oldaldesszkalapot. Ilyeneket kimerészkedni a Keleti-tengerre, még inkább az állandóan viharos Északi-tengerre, kockáztatni esetről esetre az életet, akármilyen kiváló hajósok is voltak; ehhez a katonai értelemben vett megtorlásnál jóval erősebb hajtóerő kellett. A hajtóerőt a keresztény templomokban kétségbeesett könyörgések fogalmazták meg hamarosan: "Oltalmaz meg minket, Jóságos Isten, az északiak dühöngésétől." (Bevare oss, o Gud, för norrännens raseri.)

A hajóépítésben hirtelen, előzmény nélküli változás mutatkozik a 830-as évektől kezdve, s vele majdnem egy időben megjelennek az első viking lovasalakulatok. A deszka ékák helyett megjelennek a sárkányorrú, rettegett vikinghajók. Ezek erős gerincbordára épülnek, orr- és tattókéjük megnyúlik, az orrtókére húzható s levehető sárkányfejű, középen árbocartó erősítéssel. A tattókéhez hosszbordák kapcsolódnak, a hosszbordákat sűrűn elhelyezett keresztbordák feszítik, s erre a vázra kerül a deszkaborítás. Az építés kiváló hajóácsokat követel, az eredmény egy rugalmas jármű, amely könnyedén hajlik s tér ki a nagyobb hullámok elől. Nem úszik, hanem szinte repül a víz felett, amint megmaradt becenevei bizonyítják: tengeri csikó, tengeri szarvas, vízimadár, tengeri fecske stb.

Közel két évszázadon keresztül uralja a vizeket, nehézség nélkül jut el Izlandra, Grönlandba, az Új Világba is. Általában 24 m hosszú, középszélessége teherválozatnál 5,5 m körül, harci változatnál 2,5 m körül, merülése néha még az 1 m-t sem éri el. 15 tonna terhet vagy a kormányossal együtt 65 fő személyzet számára hónapokra elég élelmet, vizet szállít. Árboca 10 m körül, tetején díszes kivitélű szélirányjelző szélkakassal; vitorlája 92–96 négyzetméter erős nyersv-

szon, szurokkal, fakátránnyal festve, vízhatlanítva. Sebessége vitorlán jó széllel 24 csomó (kb. 44 km) fölé is mehet óránként, de nyolcpár evezőjén – evezőnként 2x2 váltókezelővel – is eléri az óránkénti 12 csomót (kb. 22 km).

A hajóépítés rohamütemben halad, a harci tapasztalatokat felhasználva hamarosan elkészül egy nagyobb és kisebb változat is. A nagyobb (ma zászlóshajónak neveznék) 16 pár evezős, személyzete 420 fő, merülése másfél méter fölött, a kisebb 4 pár evezős, ez a villámszerű parti rajtaütések hajója. A hajókon szigorú fegyelem uralkodik, parancsnoka a kormányos, aki a hajót a jobb oldalán elhelyezett kormányval irányítja (Styrbord = kormányos oldal, ma is érvényben lévő jelentéssel). Díshajó is készül, mint az ún. Oseberg hajó, egy királynő hajókoporsója, legalább olyan gazdag lelet- anyaggal, mint az egyiptomi királysírok.

Hadijelvényeik közül három fajta ismert: egyik a fehér hadilobogó, másik a sötétvörös, benne harci bárdot markoló hadi oroszlánnal, a harmadik az odin zászló, a KORPBANÉR = hollós zászló – és nem "turulos, turjai sasos", mint otthon néhány történészünk véli –, amelynek két hollója győzelmet jósolva kiterjeszti, vereséget jósolva leereszti szárnyát. Hadipajzsuk fekete és vörös; a békét, kereskedést jelentő fehér színű.

Megjegyzendő, hogy Odin, Oden, németül Wotan nem tartozik a germán mitológiához. Történeteik ma sem tudják – de inkább nem akarják tudni –, honnan és mikor került bele. Eredetmondája röviden: Mindent tudni akart, ezért az egyik változat szerint felakasztotta magát (az akasztás északon előkelő halálnemnek számított), a másik szerint a Világfarkas falta fel, s újjászületve a kígyó "kinyalta fülét", ettől kezdve kezdte érteni a rovásírást és a madarak beszédét. A tudását szeme világával kellett fizetnie, ezért viszi dühvel harcosait veszélynek, ellenségnek.

Az eredetmonda világosan kimondja, hogy "beavatott" volt, mégpedig lova, a nyolclábú SLEIPNER elárulja, hogy talán éppen a kabir-kabar kultusznak volt beavatottja, s keletről került az északi mitológiába.

Az új hajótípus hirtelen felbukkanása, de az előzmények nélkül ugyanolyan hirtelen megjelenő lovasalakulatok is "keleti" felhúzóást feltételeznek; a hajóépítésben igen képzett s gyakorlott hajóácsokat. Önálló típus, nem hasonlít a bizánci, római nehéz, nagy hajókhoz, sem a Hanza városok akkoriban építeni kezdett nehézkes, lassú, bizonytalan egyensúlyú teherhajóhoz. Eredetét legközelebből a Tisza és a Duna mentén találjuk, ahol évezredek óta forgalomban vannak az egyárbocos, keresztbordás, könnyű, alacsony merülésű vízi járművek.

*

Az új hajótípus teljesen megváltoztatja a viszonyokat. Korlátlan ura a vizeknek, s egyszerre három irányban is érvényesíti fölényét: nyugatnak Anglia és az Északi-tenger szigetvilága felé, mégpedig az első ötven évben határozottan megtorló jelleggel, utána területszerzési, letelepedési céllal, amit Normadiából áthajózó vikingek fejeznek be (Hastings 1066, Hódító Vilmos, megörökítve a 70,34x0,5 méteres Bayeux-faliszőnyegen). Minket ebből különösen érdekelhet az INGLEBY-környéki (Észak-Anglia) 60 kunhalom. Eddig tizenötöt vizsgáltak át az angolok. Zömükben koporsós, néhányban hamvasztásos sírt találtak.

Második a déli irány, amely határozottan megtorló jellegű. Kegyetlen, kíméletlen, valóban vak dühvel végrehajtott, a Nagy Károly-i kereszténység minden intézménye és képviselője ellen. Ehhez két megjegyzés kívánkozik: az egyik, hogy az akkori püspökök nem azonosak a mai egyházfőkkel. Elsősorban hadvezérek voltak, a császárok második vagy fattyúgyerekeiből rekrutálódtak, legtöbbször pappá sem volt szentelve, minthogy a pápák közt is akadt ilyen. A papság, a misszionáriusok pedig a püspök ügynökei voltak, szerepük a felderítés. A másik megjegyzés: a korabeli egyházi krónikák rettenetes képet rajzolnak a vikingek dühöngéseiről, rablásairól, pusztításairól, de egyetlen szóval sem említik saját hadaikét, amiket egy-egy csata után a helyszínen leszereltek, és minden ellátás nélkül szélekre eresztettek. Ezt a "történetírást" egyébként jól ismerjük honfoglaló őseinkkel kapcsolatban.

A harmadik irány: kelet. Ez kereskedő jellegű. Magyar, avar, besenyő, távolabb arab, perzsa, zsidó utazók, kereskedők találkoznak velük, üzletelnek velük. Mindenütt feltűnnek néha különös viseletükkel, viselkedésükkel, szokásaikkal. Nem kerülnek a harcot sem, kalózkodnak is, ha egy-egy könnyűnek vélt zsákmánnyal, legtöbbször szerencsésen visszatért hajóval találkoznak, de keleti irányú tevékenységük határozottan békés jellegű. Egy arab utazó véres összecsapásról értesít Bagdadból, ahol nemcsak megverik, de ki is írják őket, de különben áruikról, kiváló kereskedő képességükről emlékeznek meg.

Feltűnő, hogy a Kárpátok ölet elkerülük; legdélibb átkelőhelyük a Visztula-kanyar–Dnyeszter a Fekete-tenger felé. Főútvonaluk azonban a Finn-öböl, Ladoga-tó, Volga Ázsia felé vagy a mai Riga-öböl, Duna, Dnyeper, Bizánc. Az útvonalak mellett telepeket, áruraktárakat létesítenek. Közülük legismertebb a Ladoga-tótól délre HOLMGARD, ahol ros = rusz néven ismertek, magyarul evezősök, ami nevük máig megmaradt a finn ruocsi = evezős elnevezésben a svédekre. Ezzel a ros = rusz elnevezéssel élnek vissza a múlt századtól egyes történészek, odaajándékozva, mint ismeretes, a mai oroszoknak, akiket akkoriban közös latin szóval SCLAVI = rabszolgának hívtak. S ha már a nevet odaajándékozták, területet is adtak hozzá visszamenőleg: innen a Keleti-tenger déli partján a nemrég kreált sok "szláv" ország, sőt, mint ismeretes, a Vernadszki-féle RUS-KAGNAT a Fekete-tengernél.

*

Hadi, hadfelszerelési és hadművelési szempontból vizsgálva a kérdést, a hasonlóság mintegy azonossággá válik, és a vizsgálódó magyarnak itt a legkönnyebb a dolga: Hedeby, az akkori dán királyi székhely és Észak legdélibb kereskedőközpontja először védőfállal védekezik Nagy Károly ellen (Danevirke). Később kibővíti, megerősíti, s ezt a munkát Harald Blatand anyjának, Tova-Tyrának tulajdonítja. Kora Dánia megjavítójának (Danmarks bot) melléknévvel tünteti ki.

Megjelennek az avar gyűrűk hasonmásai. Kiképzésre és az Anglia elleni hadműveletekre készülnek, de stratégiai elhelyezésükből következőleg ellenőrzik az Anglia–Európa közötti kereskedelmi forgalmat is. Négy ilyen gyűrűt ismerünk:

Aggersborg, Fyrkat, Trelleborg és Nonnebakken Dániában. Svédországban pedig a Mälarenben Birka tölti be ezt a szerepet, a tengert is ellenőrizve és Uppsala (akkor Aros) kereskedelmi és kegyközpontját is védve. Egy ezred volt a befogadóképessége. Harald Blatandról jegyzik fel, hogy három reguláris ezredet tervezett, de megvalósítani csak egyet tudott, annak felszerelése és ellátása is gondot okozott. Padányi részletesen kifejtette, hogy mekkora ipart és mezőgazdaságot követelt egy csak ekkora egység felszerelése és fenntartása is.

Birkából nem sok maradt, nem volt könnyű rekonstruálni.

A ruházat rekonstruálásával kapcsolatban döntő változás történt 1975 óta. Erdemes a nevet megjegyezni: Bertil ALMGREN, az uppsalai egyetem régészprofesszora és munkatörzse volt az, aki egyszerűen véget vetett annak a hamisítási folyamatnak, amely a viking ruházattal kapcsolatban folyt. Addig egy-két megmaradt durva gyapjú- és vászonszövet alapján, valamint főleg arab leírások nyomán északi germánna varázsolták a vikinget, s mutogatták a múzeumokban. Almgren professzor a Birkában végzett halomsírok és sírkamrás sírokban talált leletek alapján bizonyította, hogy a viking harcok ugyanolyan sujtásos atillát hordott, mint magyar kortársa. Így jegyzi meg, de annyira már nem futotta – úgy látszik – a bátorsága, hogy összehasonlításként magyar atillát és főveget mutasson be, hanem Churchill huszárhadnagyi egyenruháját közli a fővegre vonatkozó párszavas megjegyzéssel. A ruhaköveken pedig még a primitív ábrázolás mellett is felfedezhető a viking gyalogharcos bő gatyája, borjúsájú inge.

A fegyverzet nagy részét már bemutattam. Ezek az egyenes, ma római mintájúnak nevezett kétélű kard, amit a rómaiak is végső fokon a perzsa gyalogos felszerelésből vettek; a magyar kopja, amellel a két és fél méter körüli hosszúságú lándzsa, amit a gyalogos nemcsak harcban, hanem békében is rúdugró rúdként használt sziklás terepen, kisebb folyókon, jégtáblákon való átkelésnél.

A fokos és harci bárd hasznosabb harceszköznek mutatkozott a hajós vikingeknél, mint a lovasoknál, de kezeléséhez mindenki értett. A szablya ritka, általában az avar és magyar lovastemetkezések nyomán ismert. A frank krónikák megemlékeznek a parittyáról is, amivel ólomgolyókat röpítettek. A IX–X. századfordulón megjelenik a finom művű lánc pán-céling is, csak később terjed el. A fő védőeszközről, a pajzsról, annak anyagáról és méreteiről ma sincs általánosan elfogadott szakértői vélemény.

Ezzel kapcsolatban: a kardnál is, fokosnál is, harcibárdnál is minőségi változás észlelhető, valószínű avar hatásra. A nyolcszázas évek eleje tájt ezek a középső, lágyabb anyagra keményre edzett acél élel kapnak, finoman és nagy szakértelemmel összekovácsolva. Némely kutató innen eredezteti a mai kiváló svéd acélipart, bár a valóság az, hogy a mai kiváló svéd acélipar alapját a XIV–XV. században rakták le.

Végül az íj: kezdetben közönséges, ún. nyugati íj, csak éppen a harc bevezetésére használják. Ez is lehet különböző erejű, különböző hordtávolságú, kezelője erejétől függően, de a magyar visszacsapó íj csak meglehetősen később kezd terjedni, de inkább a főbbek között, mint egyik-másik izlandi későbbi SAGA is rögzíti.

*

A harcéljárással kapcsolatban legegyszerűbb és legcélravezetőbb a svéd történészt, Fabian MANSSON-t idéznem. "Vikingatidens Historia" című, Stockholmban 1939-ben megjelent műve 132. oldalán írja:

"Rendkívüli hadgyakorlatuk és fegyelmük legtisztábban a meghátrálásban (menekülésben) érvényesül. Mű meghátrálás, hogy az ellenséget számára előnytelen körülmények közé csalja, minden időben használatos volt, de úgyszólván soha nem sikerült, kivéve a kulturálatlanok elkeresztelt népeket. A taktikai menekülés kizárólag ott eredményes, ahol minden ember tudja a maga feladatát, különben nagy a veszély, hogy az egész semmivé válik. Ez a csel csak az északiaknál, a hunoknál, magyaroknál volt eredményes, ami abszolút seregszervezést tételez fel, ahol mindenki ismeri és ellenőrizni tudja a másikat. Ez adta erejüket a valódi (veszteség nélküli) visszavonuláshoz is, amikor a szétszóródás taktikáját következetesen alkalmazták, kihasználva az erdős terepet, ahol lehetetlen volt őket követni, hogy aztán az előre kijelölt helyen gyülekezzenek. A visszavonulás útján előre sáncokat, erődítményeket emeltek, amelyek közelében a flotta állandó készenlétben volt, hogy a túlerő ellen tengerre szállhassanak... (Saját gyorsfordítás)

*

A hadjáratok ismertetése egy dolgozat keretében lehetetlen, így csak néhány összefoglaló adatra s kiemelkedő haditettre szorítkozhatok.

Angliát szakadatlanul támadják délről a dánok, északról a norvégok. Az ezredforduló táján tartósan birtokba veszik a dánok. A Temze a határ, London az angoloknak marad, de addig 110.000 pund (kb. 45 tonna!) hadisarcot izzad ki aranyban és ezüstben. Utána béke, a dán adózási rendszer (danegeld) és a dán adminisztráció (danelagen) biztonságot, békés fejlődést biztosít hatalmi körében.

Skócia és a szigetvilág a norvégoké, akik támadnak és telepítenek megszakítás nélkül, míg csak minden kolostort fel nem égetnek, vagy később megkeresztelve, birtokukba nem vesznek.

A frankok elleni támadást 834-ben indítja egy valószínűleg Angliából érkező, 100 hajóból álló flotta Dorestad elfoglalásával és elpusztításával. Dorestad volt a germán-frank birodalomnak utolsó nagy kereskedő és áruelosztó központja észak felé. Tele kereskedővel, katonával s misszionáriussal. Normann csak úgy léphetett be, ha előbb megkeresztelkedett. A támadás határozottan vallási jellegű bosszúhadjárat része volt, mert ahányszor Dorestad talpra állt, annyiszor pusztították el.

853-ban megjelennek az első lovasalakulatok, ettől kezdve nemcsak a partok mentén folynak a hadjáratok, hanem a kontinens belsejében is, szoros együttműködésben a vízi erővel. Hogy a lovakat nem alkalmasszerűen, az ellenségtől szerezték, mutatja a Bayeux-faliszőnyeg. Ezek nem hidegvérű nehézlovak.

857-ben például 350 hajóból álló egység nyomul be a Rajna-torkolaton fel, a kísérő lovasok Utrechtet támadják, egy HUNGAR nevű püspökük alig mer elmenekülni előlük.

Párizst állandóan támadják. 885-ben már 700 hajóból álló flottával, 40.000 főnyi személyzettel. Az eltelt ötven évben, saját krónikásaik szerint, csak a frankok fizetnek 31.000 pund aranyat, ezüstöt és 12.000 arany márkát hadisarcként. Ehhez még felelegetik azt a szám szerint nem közölhető nemesfém és drága ruhaanyag tömeget, amit egyes kolostorok fizettek azért, hogy le ne gyilkolják papjaikat, fel ne égessék kolostoraikat.

A mai értékre való megközelítő átszámításként: a bizánci pundot Nagy Károly rendelete rontotta le, 408 gramm aranyban állapítva meg, amelyből 84 solidust veretett. A márka kb. 20 solidus értékű volt. Hamarosan felbukkant a pénzhamisítás "hercegi" szokása is, de a vikingeket nem lehetett becsapni. A hamis pénzt csak egymás között tudták használni, s így olvadt el az összerablott rengeteg érték az akkori Európában, s így teljesült az avar átok anyagi vonatkozásban is. Amit a vikingek nem értek el a kontinens belsejében, azt elérték a magyarok, mégpedig nemcsak a mi történelemkönyveinkben és fejünkhöz vert hírhedt Lech-mezei csatáig, 955-ig, hanem egészen az ezredfordulóig, amint Rudnay Egyed megírja Attila-trilógiájában, mely szerint Géza nagyurunk 20 éven át dülte a kolostorokat egész Fuldáig, a hamisított pápai bullákra vadászva. A viking és a magyar bosszúhadjáratok azért maradtak abba, mert részben visszaszerezték az elrabolt vagyonokat, részben pedig mindkét nép megtelepedett, a vikingek kivándoroltak, a magyarok pedig főleg Szent Istvánnal kezdődően rendbe hozták Európát, és megszilárdították a pápa tekintélyét.

Ez volt az oka annak is, hogy a nagytudású Fehér M. Jenő hiába kutatta végig a 60-as években az európai kolostorokat, könyvtárakat, irattárakat, alig bukkant valamelyes avar eredetű kincsre bennük. Ezzel szemben csak a mostani ásatások gyűjtöttek Svédországban 160.000 ezüstpénzt, s napról napra bukkannak felbecsülhetetlen értékű arany- és ezüst tárgyakra, köztük az arany és ezüst tekercesekre, amiket a vikingek a karjukra csavarva hordtak, s vásárlásnál abból levágott darabbal fizettek.

*

Néhány haditett: Egy viking hadvezért HASTING-nak hívtak. Származása ismeretlen, mint mindenkié, akit nem lehet az "észak-germán kultúrkörbe" beilleszteni. Nagy sérelem érte, mert magát Rómát akarta elpusztítani. 100 hajóval indult, átkelt Gibraltáron, közben meglepve nemcsak a keresztény erősségeket, hanem a mórokat, sőt Marokkót is. 859 karácsonyán a vihar a Spécia-öbölbe kergette, a megerősített LUNA város közelébe, amiről azt hitte, Róma. Szemügyre vette, megállapította, harccal nem tudja elfoglalni. Cselhez folyamodott.

Beüzent a városba, hogy szeretnének megkeresztelkedni, mert hosszú bolyongásuk közben megismerték s megszerették a kereszténységet. Ezért nagy mennyiségű kincset ajánlott fel, és még többet azért, ha ő meghalva a templom kriptájában kapna helyet. A szerződést megkötötték írásban is, a püspök és papjai azonban nem engedték be őket a városba, hanem a táborban keresztelték meg őket.

Másnap gyászoló küldöttség jelent meg a püspök előtt, hogy Hasting az éjjel meghalt, temesse a szerződés szerint a templom kriptájába. Kincseit nagy bőrszakokban hozták nyomatékkal. A kincs megtette a hatását, a koporsót a főemberekből álló kísérettel együtt beengedték. A gyászszertartás közben, amelyet a püspök maga végzett, Hasting kiugrott a koporsóból, a templomban lévőket levágták, a várkaput kinyitották, s a várost elfoglalták.

GODFRED, Lothár kortársa, a frizek és szászok földjéért megkeresztelkedik. Hogy még biztosabban kösse a birodalom magához, magkapja Lothár egyik zabigyerekét, Gizellát feleségül. A svéd vikingeket azonban beengedi, velük együtt dül, mire Lothár másik zabigyereke, Hugo, a wormszi gyűlésen visszaveszi tőle Gizellát. Tehát nem Szent István felesége volt a germánok zálogba adott Gizellái közül az első.

RURIK 862-ben a magyarokkal összedolgozva megszerzi magának Szászországot, míg a magyarok a bajorokat támadják. Ez a krónikákból is kimutatható első magyar-viking összeműködés.

HORIK, akit királynak neveznek, Jámbor Lajossal köt megkeresztelkedve szövetséget a dánok ellen. Egyik követét azonban Kölnbe ennek ellenére meggyilkolják. Horik elégtételt kér, amit meg is kap, a merénylő gróftól Jámbor Lajos kivégezteti családotól. Horik azonban ezzel nem elégszik meg, de nem fegyverhez, hanem a "törvényhez folyamodik". Elfog, kivégeztet néhány dán vikinget, és a számlát beadja a császárnak. Megindokolja azzal, hogy a vikingek közt mindenki egyenlő, a királynak sincs joga senkit kivégeztetni. A kivégzést a császár parancsára, a vállalt szerződés értelmében hajtotta végre, tehát a császár köteles a családoknak a szokásos vérdíjat megfizetni. S a császár fogcsikorgatva, de fizetett: 10.000 aranyat. Ez neki még mindig kevesebbe került, mintha Horik maga hajtja be a vérdíjat.

GANGE ROLF, másnéven ROLLO 911-ben, tehát a Nagy Károly-i birodalom teljesen szétesett stádiumában a párizsi gróffal megegyezik, hogy NORMANDIA fejében megvédi a többi vikingtől. A többi vikingtől ugyan megvédte, de ő maga innen indult támadásra a birodalomnak a párizsi gróf alá nem tartozó részeibe, olyan eredményesen, hogy az agyon-sanyargatott parasztok tömegével léptek szolgálatába vagy könyörögték be magukat rabszolgájának. Az egykorú krónikákban szörnyülködő szavakkal jegyzik a papok, hogy még császári hercegnő is akad, aki azzal fenyegetőzött, hogy elmegy a vikingekhez, ha nem engedik kedvére cselekedni.

*

Ennyit gondoltam kutatásaink hadtörténeti vonatkozásaiból bemutatni, és remélem, ennyi is eléggé meggyőző ahhoz, hogy részben nem "déliab-hajszolásról" vagy "dicső őskeresésről" van szó, részben pedig, hogy valóban érdemes történelmi északra-tágulásunk kutatásával tudományos alapon, szervezett kutatógárdával foglalkozni.

És még valamit: ismerős a magyar kapufélfa kifejezés, az is, hogy elbúcsúzott vagy el sem búcsúzott a kapuféltől. Nos, amikor az avar vagy ősmagyar új haza keresésére tengerre szánta magát, a kapufélt vitte magával. Neki tetsző

part előtt a vízbe vetette, és ahol az a partra sodródott, ott építette fel új otthonát... és ez a part biztos, hogy nem az Über-Enns túlsó partja volt.

IRODALOM

- B. Almgren: "Vikingen", Göteborg 1975.
A. Andersson – A. Sandwall: "Guldet från stäppen", Stockholm 1979.
F. G. Bengtsson: "Röde Orm I-II.", Stockholm 1963.
J. G. Campbell – D. Kidd: "The Vikings", London 1980.
Fehér M. Jenő: "Az avar kincsek nyomában", Buenos Aires 1972.
"Ósmagyarok és vikingek", Buenos Aires 1973.
J. Fridegård: "Trägudarnas land", Höganäs 1972.
H. Ingstad: "Västervägen till Vinland" (svéd ford.), Stockholm 1967.
O. Klindt Jensen – A. Ehren: "Vikingarnas värld", Göteborg 1967.
P. V. Glob: "Mossarnas folk", Stockholm 1969.
"Högarnas folk", Stockholm 1970.
Kovárczy I.: "A Bél Mátyás viking térkép", Északi Vártán 73. szám 1976.
Málnási Ö.: "A magyar nemzet őszinte története", München 1959.
A. Mongait: "Archeology in the USSR", Moszkva 1959.
A. Ohlmark: "Tors skalder och vite Krist", Stockholm 1957.
Padányi F.: "Küldetés", II. kiadás, Cleveland 1973.
G. Svederus: "Ungern och magyarena", Örebro 1849.
Szepessy G.: "A nagyszombati Vinland Map", Északi Vártán 46. sz. 1972.
"A magyar-ungar elmélet logikai alapjai", Északi Vártán 78–79. sz. 1977.
B. Wahlqvist: "Vikingarnas vilda lekar", Lund 1978.

PAÁL ZOLTÁN

(Ózd)

ARVISURA

(ismerteti Csihák György)

Néhány hónappal ezelőtt egy érdekes hír járta be a világot: Charles, angol trónörökös, aki maga is kiképzett pilóta, különrepülőgéppel hazafelé utazásában egy ufót észlelt. A repülőgép vezetője is. Azonnal értesítettek két ellenőrző állomást, ahonnan a szolgálattevő vadászok sietve a megadott célra repültek, és maguk is igazolták a látottak valódiságát.

Az efféle hírek ma már alig keltenek feltűnést. Könyvek sora foglalkozik az ufókkal, nyilvánosságra hozott és titkos adatok forognak közszájon. Az ufók újabban hozzátartoznak mindennapi életünkhöz. Rejtélyük megfejtésére többféle elmélet kering. Néhány évvel ezelőtt pl. az ismert német folyóiratnak, a Spiegelnek a hasábjain az ördögnek Mexikóban élő földi képviselője nyilatkozatát olvashattuk róluk. Az ufók itt járnak, állandóan figyelnek bennünket, néha embereket visznek el magukkal, akár egész buszra valót. Nekem az a gyanúm, hogy kapcsolatot keresnek hozzánk, emberekhez, de ez valahogyan nem sikerül nekik. Vajon hogy lehet ez?

Az Arvisurában arról olvashatunk, hogy Káltes asszony szekeren az égiek küldöttei jöttek a Birodalmi Nagy Szalákra. A küldöttek. Káltes asszony földjéről érkeztek, ahol a civilizáció tízezer évvel előttünk jár. Megegett, hogy Káltes asszony szekere elromlott, s a küldöttek ittrekedtek. Előfordult az is, hogy valamelyik küldött ittmaradt, tudatosan. Az égiek elláták a Nagy Szala résztvevőit tanácsokkal, de sok mindent hoztak is magukkal. Tétélesen fel van sorolva a puli, a kvasz, a komondor, a delfin, bizonyos magvak stb. Az égiek hoztak magukkal spermát, amivel megtermékenyítették az önként jelentkező papnók közül azokat, akiket gondos kiválasztás után erre alkalmasnak találtak. A megtermékenyítés időpontját asztrológiailag igen gondosan meghatározták, mert így születtek a földön az égiek, a kiválasztottak, a beavatottak. Ezeknek ohm-jelű koponyájuk lett, amit az utódok néhány generáción át örökötek. Néha valószínűleg hiba csúszott a számításba, s torzszülöttek jöttek a világra.

A Birodalmi Nagy Szalában a 24 hun törzsszövetség vezetői gyűltek tanácskozásra a földkerekség minden tájáról – nem tudni, milyen időközönként, mely alkalomból és hol.

Az egyik Arvisurában szó esik egy ilyen Szaláról, amely valahol Egyiptomban lehetett, és Nimrud is részt vett rajta, de nem ő lehetett ott a földiek közül a legelőkelőbb személyiség. Az erre a Szalára igyekvő amerikai küldöttek útközben fogságba estek, gályára kerültek evezős rabnak, de Gadafi hajósai kiszabadították őket, s mikor megérkeztek a Szalára, nem kellett őket tájékoztatni, mert az eseményeket végig figyelemmel követték. Nyilván beavatottak voltak, akik egymással térben és időben a legnagyobb távolságban is kapcsolatot tudnak teremteni. Ők közvetítettek a földiek és Káltes asszony földje között is. Egy Arvisurában arról olvashatunk, hogy egy beavatott Lipcsében a bombatámadás pusztítása elől úgy menekült meg, hogy megkérdezett egy évszázaddal azelőtt Lipcsében élt beavatottat, aki őt egy remek bűvőhelyre kalauzolta.

Az égiek figyelmeztették Nimrudékat, hogy Káltes asszony földje újabban igen gyorsan távolodik a Földtől, aminek az lesz a következménye, hogy hosszú ideig nem tudnak majd hozzánk ellátogatni. Egyúttal aggodalmuknak adtak kifejezést amiatt, hogy a Föld a gyilkos halak hónapjában és különösen annak vége felé nagy veszedelemben fog kerülni. Az emberiséget háborúk és betegségek fogják pusztítani, a Földön a természeti katasztrófák sora lesz. Ezt követi majd ismét egy boldog korszak, a vízöntő jegyében. Akkorra majd Káltes asszony szekere ismét gyakrabban ellátogat a Földre.

Asztrológusainktól tudjuk, földünk jelenleg a halak jegyének utolsó idejében s a vízöntő korszak elején van. Az ilyen földtörténeti korszakok átmeneti ideje egy-két évszázadot is kitesz. Filozófusaink jelzik, hogy a racionalizmus századai után ismét a morál korszak közelít.

Az Arvisurák rovósámánjai szerint az Arvisura szó igazmondást jelent. Az Arvisurákat arany lapokra letisztázták, és egy-egy sámközpontra alvilágában helyezték el. Arvisura-rajongók megszervezték Magyarországon az ásatások ellenőrzését: nehogy egyetlen ilyen arany lap is eltűnjön! Dél-Amerikában tudunk egy törzsről, amely a dzsungel mélyén, egy hegy hozzáférhetetlen gyomrában nagy mennyiségű aranylemezt őriz. Embert oda nem engednek, s ehhez megvannak az eszközeik is. Egy hazánkfia járt ebben a teremben, s szerinte az aranylemezek írásokat őriznek. De tudomásunk van arról is, hogy spanyol hódítók Amerikában tonnaszám olvasztottak ilyen lemezeket! Arvisura-törvény minden város alapításánál az alvilág kiépítése. Csak felkapom a fejem, amikor egy-egy hazai lap arról tudósít, hogy pl. egész Pécs keresztbe-kasul alá van furkálva! Senki nem tudott róla, nemrégiben jöttek rá. Egerben is ez a helyzet. A beszámolóik valami borpincéről dadognak, de hamar abba hagyják. A talált lukakat sürgősen betömjék. Fölöttük lakóházak állnak.

Tudjuk azonban, hogy mikor Budán a sziklakápolnát építették, majd amikor a háború után a fürdők elszőkő forrásvízei után kutattak, megállapították, hogy egész Budát egy barlangrendszer hálózta be. Újabban kiderült, hogy Dömös, Nagymaros és Kismaros alatt is kiterjedt barlangrendszer húzódik. E vidékeken szőlőt sohasem termeltek. Viszont megértettem a történelemből, hogy Mátyás király miért járt oly gyakran a Visegráddal szembeni parton. A történészek valami Piroskát kerestek ott vele. Az Arvisurák viszont arról tudósítanak, hogy Mátyás halála után gyermekeit a sámközpontra Jászvásár környékére menekítették. Szilágyi Erzsébet Aranyasszony, Mátyás pedig beavatott volt. Vajon miféle holló vihette ama titokzatos levelet Prága városába?

Az Arvisurák alapján még egy dolgot megértettem a magyar történelemből, ami azelőtt soha nem volt világos. Miért fenyegette szünet nélkül, a legszigorúbban a pápa IV. Bélát, aki apostol volt, mint maga a pápa? Miért övta őt vadul attól, hogy az ördög küldöttével, a nagy kánnal Béla – aki a kereszténység pajzsa, Isten kardja – nehogy szövetségre

lépjen? Ki érti ezt? Én sohasem értettem. Nos kérem azért, mert Béla nem egyszerűen csak magyar király, hanem a 24 törzs szövetsége legnyugatibb területének a feje volt, miként Attila is. Attila annak idején Ordoszból azt a parancsot kapta, hogy terjessze ki a birodalom határait a keleti nagy víztől a nyugati nagy vízig. Nyugaton Róma állta útját, ezért ideiglenesen parancsnoksága alá rendelték a törzsszövetség katonai erejének egy részét. Tudta ezt mind nagyon jól a pápa. IV. Béla azt a parancsot kapta Ordoszból, hogy a törzsszövetség nyugati erejével törjön nyugatra a mai Ausztria vonalán, miközben a mai lengyel síkon a keleti erők nyomulnak előre. Évszázadokkal később ezért kereste a török is a magyarok szövetségét. Nos, a IV. Béláról szóló Arvisura címe: A szószegő király. Igen, Béla ingadozott, s végül megtagadta az ordoszi sámanyközpont parancsát. Ezért fordult vissza Berlin alól Batu kán, hogy megbüntesse az áruló királyt! Az áruló életét pedig nem az Adria lágy hullámai mentették meg, amint a józan ész ellenére minden történelemkönyv állítja, hanem Pósa prépost.

Egyes kutatók szerint ez a Pósa azonos lehet Anonymussal, akit állítólag kóbor tatárok ölték meg, mikor már békés öregkorát éldegélte valahol délen, a szőrényi bánóság egy csendes plébániáján. Mit tud erről az idézett Arvisura?

Pósa, ordoszi sámany, a nagykán pájácájával érkezett Budára. Különböző iratokból, így a mongolok titkos krónikájából is tudjuk, hogy a pájca birtokosa előtt a törzsszövetség minden tagjának arcra kellett borulnia, és a tulajdonos utasításait követniök kellett. Nos, a Zára várát körülvevő csapatok parancsnokának Pósa megmutatta pájácáját, miré a csapatok azonnal eltávoztak a vár alól. Ezt követően egyébként is otthonukban támadt dolguk, de ordoszi parancsra egy csoport visszatért, hogy megbüntesse az áruló Póstát, aki nyilván nem az ordoszi parancs értelmében járt el, amikor megmentette a 24 hun törzsszövetség legnyugatibb területének árulójává lett parancsnoka életét. Így az Arvisura.

Tulajdonképpen még nem mondtam meg, hogy mi is ez az Arvisura-igazmondás. Az Arvisura a 24 hun törzsszövetség rovósámánjainak feljegyzései. Minthogy mindenkit papok tanítottak, a tudás szakmai iránya szerint mindenki, aki képzettséget nyert, pap, azaz sámany lett. Így lett pl. kovács sámany, gyógyító sámany, kereskedő sámany – és az írődeák, rovósámán.

A rovósámánok dolga volt, hogy lejegyezzék annak a közösségnek a dolgait, amelyben éltek. Mesterségük az írás volt, ezért az írást is fejlesztették, nemzetközi konferenciákon a technikát, a nyelvtant, az időmérést egyeztetették. Az Arvisurák olvasásakor az ember hajlamos arra, hogy bosszankodjék afölött, hogy milyen együgyű dologra pazarolják idejüket, miközben igazi nagy dolgokat éppen csak megemlítenek. Sőt, ha ezeket az Arvisurákat egymás után olvassuk, meg kell állapítsuk, hogy igazán fontos dolgokról egy betűt sem találunk. Nos, tudnunk kell, hogy részint nem minden Arvisura áll rendelkezésünkre, másrészt meg kell értsük, hogy minden sámany a maga dolgát kellett ellátnia, a maga közösségének dolgairól számolt be, s ami ma nekünk fontosnak tűnik, azt sok esetben inkább a helyi események jobb megértése kedvéért vagy önmön irodalmi kedvteléséből jegyezte le. Így egyes Arvisurák unalmasan hosszúak, részletesek, mások az érthetlenségig tömörek, elnagyoltak, sok bennük az ismétlés, néhol ugyanaz a dolog ismétlődik ugyan, de nem azonos módon. Ez bizony nagyon is természetes. Példának okáért hasonlítsuk össze ugyanarról a napról, de a világ különböző pontjáról való mai újságok tartalmát!

A hasonlat nagyon valós. Mit olvashatunk erről az Arvisurákban? Akik járatosak Ázsia irodalmában, sok ismerős dolgot fognak találni: Tóremek élete, szerelme, harca. Csodálatos szép teremtés-legenda, életfa-leírások. A 24 hun törzsszövetség élete elkezdődik az Ataisz nevű kontinensen. Ataiszról van egy sámany-térkép: a Csendes-óceánban volt, északi csücskét képeznék a Hawaii-szigetek. Szó esik Atlantiszról is. Érdekes módon pont oda helyezik, ahová Platón is: Herkules oszlopain túlra. Déli csücske a Kanári-, északi az Azori-szigetek lennének. Atlantisz pusztulásáról nem esik szó, annál több Ataisz pusztulásáról. A leírás kísértetiesen egybevágy mindazzal, amit ma egy atomrobbanásról olvashatunk. Bizony felrémlik annak gondolata, hogy az emberiség elpusztítja önmagát, amit evilági történelme során lehet, hogy többször is megtett. Gondoljuk csak meg: őstörténelmi ismereteink legfeljebb a Krisztus előtti 6–8 ezer évig nyúlnak vissza. Vértess László barátom annak idején Vértesszőlősön 400.000 éves emberi település maradványait tárta fel. Mennyi emberi gyarlóságra volt idő ezalatt?!

Ataisz pusztulása után az következett be az Arvisurák szerint, amit bármelyikünk könnyen elképzelhet. A szellemi irányító és az anyagi ellátó központ kiesése következtében Ataisz gyarmatai lezültek, és igen eltérő módon folytatták életüket. Gondoljuk el, milyen tragédia lett volna, ha a modern gyarmatosítás fénykorában egyik napról a másikra elpusztul Európa. Vagy akár ma? Például, egy dzsungelben működő titkos radarállomás személyzete egy darabig még élne a készletekből, javíthatná a radart is. Aztán elpusztul a szerelő, el a kezelő is. Az emberek összeházasodnak a környék bennszülötteivel, néhány emberöltő múlva az emberek imádnák a radar roncsait, mert már csak arra emlékeznének, hogy valamikor őseik idején igen fontos volt. De ma már senki sem tudná, miért.

Ataisz gyarmatain is ez történt. Bizonyára voltak a bányász helyeken bányász sámanyok, másutt korongozó sámanyok, megint másutt ékszerkészítő vagy éppen ilyen-olyan agronómus sámanyok. Ha meghaltak, nemigen volt utód. Ohm-fejű tán egy sem. Az ataisziak keveredni kezdtek a környék bennszülötteivel. Egyesek elvadultak, még az emberevésre is visszazoktak. Megint mások az emberből csak az agyvelőt ették meg, mert arra emlékeztek, hogy ott valami fontos van.

A katasztrófa alkalmából egyesek Ataiszban voltak, mások éppen hajón utaztak, megint mások valamely gyarmaton tartózkodtak. Elpusztultak az iratok, nyilvántartások, a legfőbb papok, a központi intézmények. Bizonyára igen kevesen tudták, hogy egyáltalán hol vannak a gyarmatok, s mely utakon lehet oda eljutni. Platón leírásaiból tudjuk, hogy Atlantisz földalatti dokkjain egyszerre 130 hajót lehetett javítani. Kérem, el tudják képzelni, mit veszített el a világbirodalom Ataisz pusztulásával? Platón leírása Atlantisz birtokairól ugyancsak meglepő egyezést mutat az Arvisura adataival Ataisz gyarmatait illetően. Ezek voltak: Egyiptom, Mezopotámia, általában a Földközi-tenger medencéje, a Kárpát-medence, India, a két Amerika egy része. Általában tehát az a terület, amely a jégkorszakok idején is aránylag kellemesen lakható volt. Nos, Ataisz pusztulása után született az Arvisura-törvény a kalandozásokról: Ataisz gyermekeinek szüntelenül kutatniok

kellett az elpusztult Ataisz elszakadt népei után! Hajón, lovon, gyalog. Így aztán nincs is azon semmi csodálni való, ha az Arvisurák itt-ott hiányosnak tűnnek, ha nagy időközökről nincs híradásunk, ha néhol egymásnak ellentmondanak.

Kérem, aki úgy gondolja, hogy ide tudományos találkozóra és nem mesedélutánra jött, s ezen könyvismertetésem untatja, nyugodtan álljon fel és menjen el, nem veszem zokon. László Gyula is nagyon lekicsinylően ír az Arvisurákról. De tetszik hallani? – ír róluk. A magyar történelemtanárok részére írt Östörténetünk című és a Tankönyvkiadó Vállalat által 1981-ben kiadott, mintegy 172, tenyérnyi nagyságú lapon írt könyvében mintegy 40 oldalt szentelt a "Más megoldás is elképzelhető" című fejezetnek. Itt több olyan dologról ír, ami a hazai történelemtudományokból, de a legtöbb tudományos munkából is kimarad. Az Arvisurákról tudtommal hazai pályán még senki egy betűt sem közölt. Kivéve László Gyulát, aki könyvének ezen fejezetében, pl. a sumir rész megírására nem kisebb szakembert kért fel, mint Zakar András, akitől közöl is 7 oldalt. Viszont önmaga az Arvisurákról több, mint öt oldalon át ír ebben a könyvében. Megemlíti, hogy oda-haza az Arvisura-imádók tábora alakult, s szinte szeméremre veti az emigrációnak, hogy még nem adta ki! Legfőbb kérdése az, hogy hol, mikor és kik írták az Arvisurákat, milyen nyelven, és egyáltalán, hogy került Magyarországra.

Most olyan történet következik, amit László Gyula sem tud, s bizonyára ő is szívesen hallgatna!

Kezdjük azzal, hogy hogyan került erre az asztalra az Arvisura két kinyomtatott példánya.

Ezt a zöldet Németországból hozta a posta, feladó nélkül, és állítólag Magyarországon készült. Ez lenne a földalatti irodalom első darabja. Kanadából is hozott a posta négy kötetet, ugyancsak feladó nélkül. Ez utóbbiak A4 formátumú, géppel írott, igen rosszul olvasható másolatok. Összeegyeztettem ezzel a zölddel, és megállapítottam, hogy egyezik a kézirat két kötetének mintegy 90%-ával. A kéziratban néhol több, néhol kevesebb van. Évek múltán arról értesültem Kanadából, hogy egy Fejér Albert nevű ember a saját neve alatt kiadta az Arvisurákat. Ez a fekete könyv az. Összehasonlítottam a zöld könyvvel, s mintegy 80%-os azonosságot állapítottam meg. Mindkét könyv tartalmaz egész Arvisurákat, továbbá egyes részeket, ami a másokban nincs. Mit ír Fejér a maga könyvéről? Ő gyermekkorától kutat a magyar östörténelem területén, s amint az már lenni szokott, aki keres, az talál! Ő ezt találta. Kedves olvasó, ne kérdezz, csak higgy! Majd a tudósok szorgos kutatással igazolják az Arvisurák igazmondását. Így Fejér barátunk. Ez bizony nem hangzik valami tudományosan, s vajmi kevéssé alkalmas egy tudományos alaposítással dolgozó kutató kételevélnek elosztatására.

A zöld könyv előszavából megtudjuk, hogy Paál Zoltán ózdi kohász munkája. Ő maga palóc, s mint ilyen a palauzok (ebből lett a palóc népnév) leszármazottja. Sohasem foglalkoztatták történelmi kérdések. A második világháborúba a legvégén kapcsolódott be, mint fiatal legényke. Besorozták, a Felvidéken partizánokkal harcba keveredett, és fogságukba esett. Ott ismerkedett meg Szalavare Turával, s tőle vannak az Arvisurák. Miután már ennyit megtudtam, érdeklődéssel kezdtem lapozgatni a fent említett, alig olvasható kézirat hátralevő két kötetét, amelyben annak történetét ígérte Paál Zoltán, hogy hogy is jutott az Arvisurák birtokába. A több, mint 600 oldal átböngészése után tudtam többet, de nem mindent. Mi derült ki? Szalavare Tura a manysi nép fősámánjának a fia. Tudvalevő, hogy a manysik az Ural hegység délkeleti előterében, Tyumen környékén élnek. Az Arvisurákból megtudható, hogy abban az időben a papa volt a 24 hun törzsszövetség fősámánja. Ő mondta tehát fiának, a háború kezdetén, hogy menjen katonának, jusson el a Kárpátok medencéjébe, vigye oda az Arvisurákat, mert ott van a törzsszövetség legnagyobb élő népe, a magyar. Turát mint szövetséges partizánt dobták le a Kárpátokba, ahol összetalálkozott Paál Zoltánnal, akinek szakadatlanul adta az Arvisurákat, míg nem valahol Szombathely környékén egy golyó kioltotta Tura életét. Az átadás módjáról sok szó esik. Tura időnként elővesz csomagjából valami italt, és abból iszik. Néha révületbe esik és mesél. De mesél ébren is és álomban is. Leírnak medvevadászatot és medvetort a Kárpátokban, és néha Paál is révületbe esik. Közben kiderül, hogy neki is ohm-jelű koponyája van. De miként tudta leírni vagy megjegyezni ezt a tömértelen szöveget és adatot? Egy levelében pl. azt írja Paál, hogy van vagy tíz kötetre való szövege és adata, de nem meri leírni, mert fél, hogy a bolondok házába zárják, pedig meg tudná oldani pl. az ufók rejtélyét is.

Joggal kérdezhetné valaki, hogy ez az egyszerű manysi gyerek hogyan intézte el a világháború forgatagában, hogy pont Magyarországra kerüljön. Lehet, hogy ma már Önök sem lepődnek meg semmin, pedig a java még hátravan. Paál ugyanis leírja, hogy a Vörös Hadseregben a beavatottakból önálló egységet szerveztek, amelynek tagjait a különböző alakulatokhoz osztották be. Főleg partizánokhoz kerültek, minthogy sem drótra, sem egyéb technikai eszközre nem volt szükségük ahhoz, hogy egymással vagy akár a főparancsnoksággal kapcsolatba lépjenek. Ezen beavatott egység legfőbb szervezője Otto Kuusinen elvtárs volt. Úgy vélem, ő gondoskodott Tura és Paál találkozásáról is.

Hanem szegény Paál Zoltán már igen öreg volt, amikor a Népszabadság 1981. október 3-i számában – tessék, itt bemutatom – egy félfoldalnyi cikkre lettem figyelmes. Először azt gondoltam, hogy csak azért akadt meg rajta a szemem – igazán véletlenül akadt a kezembe, és véletlenül láttam meg pont ezt a cikket –, mert nekem is tán ohm-jelű a koponyám, s bizony nem kis idő telt bele, amíg rájöttem az okára. A cikk címe: "Otto Kuusinen elvtárs születésének századik évfordulójára." A cikkből megtudni, hogy az elvtárs finn földön született, de még akkor, amikor ott bizonyos területek hol ide, hol meg oda kerültek, mindenesetre az elvtárs ide került, a forradalomban ezt és ezt csinált, majd Komszomol-főnök volt valahol, végül a KB egyik titkára lett. Tetszik érteni: egyik titkára.

Neki most van születésének századik évfordulója, s ezért kell a magyar párt napilapjában egy fél oldalon át erről írni. Hm. Most, hogy Gorbacsov söpör, ezrével repülnek az efféle apparátcsikok. És ki tudná összeszámolni csak azt, hogy hány ilyen söprés volt? Egy külön napilap teljes terjedelmében sem volna elég mindezen elvtárs születésének 100-ik évfordulójára nekrológot írni. Miért pont Otto Kuusinent tiszteljük meg ennyire? Én nem tudok egyetlen egy elvtárs születésének 100-ik évfordulójáról sem, amelyről egyáltalán valahol valaki megemlékezett volna. Otto Kuusinen az egyetlen. Mondottam, Paál Zoltán, ózdi kohász ekkor már alig volt az élők sorában.

Az előbb említett gépelt kézirat végén minden érthető ok nélkül leírja Paál, hogy a szombathelyi múzeumban több koponyát látott. Az egyik ohm-jelű volt, és ő beszélgetett vele.

Néhány évvel ezelőtt a német televízió egy meglepő műsort sugárzott. Egy idős angol lady, akit a nevelőapja pókeren nyert, a következő történetet adja elő. A megrögzött agglegény apuka a póker-partyt követő hajnalon kitörölte pókeresztől elfáradt szeméből az álmod, s ijedten nézett nyeresményére, ő meg vissza. Azonnal indulnia kell Dél-Amerika dzsungeljébe, mert valami fontos fölfedeznivalója van. No de mit kezdjen a csöppnyi leánykával? Magával vitte. Ami ezután a képernyőn megjelent, az a BBC speciális forgatócsoportjának munkája volt. Eredetiben követhettük az old lady meséjének útját a képernyőn. Repültünk vele a gyermekkorában megtett úton, majd csónakon közlekedtünk vad folyókon, átkeltünk néhány égbenyúló hegyen, megküzdöttünk krokodillal, moszkítókkal, bennszülöttekkel, teherhordókkal, betegségekkel, míg nem hipp-hopp megérkeztünk a tethelyre. Egy faluba, ahol a pókeres papa, valami 60 évvel ezelőtt, egy akkor már elvesztett, a dzsungel által már benőtt, és azt hiszem, a XII. sz.-ban elpusztult falut talált. A televíziósok erre a falura az old lady elbeszélése alapján találtak. A falu kultikus helyén, az oltárkö alatt – a helyet pontosan megmutatták – a pókeres pápa egy hegyikristályból készült koponyára lelt. A koponya máig az old lady-nél van. Az egész környéket átkutatták – akkor is, most is –, de semmit sem találtak, amit a kristály koponyával összefüggésbe hozhattak volna. Mondanom sem kell, hogy az egész kirándulás kiváló oka az old lady, illetve hegyikristály koponyája. Amit most elmondok, azt is mind láthattuk a televízió képernyőjén. A hölgy elunta a koponyát, mármint a kristályt, s egy múzeumnak akarta ajándékozni. Megjárta a Britisht meg a Metropolitanat és még néhány más nevezetes helyet, de rövid ott-tartózkodás után mindenünnen kitétték a nevezetes koponya szűrét. Nem csoda, a lady is belefáradt a dologba. A koponyát ugyanis koncertre és színházba kell vinni, vacsorázni kell vele járni, mert ezt kiköveteli magának. Nem csoda, ha senkinek sem kell egy ilyen nyűgös koponya.

A koponya két részből áll, miként minden tisztességes koponya: egy felsőből, és külön az alsó állkapocs részből. Nincs is a földön több ilyen hegyikristály koponya. Egy hasonló van a British Museumban. Az a koponya azonban két lényeges dologban eltér a ladyétól: egy darabban van, s a megmunkálása durva. Pontosabban olyan, amilyen lehet. Mexikóban találták, és valami ezerévesnek tartják. Korát ugyebár nem lehet pontosan meghatározni. Nos itt kapcsolódtak be a történészek, régészek, sőt hegyikristály-szakemberek Bécsben, Amszterdamban és még sok más helyen. Az interjúkat eredetiben hallhattuk. Ladynek többen kicsit hazudósnak tartják, mert sokallják a mesét a póker-partytól a vacsorázi járó koponyáig. A muzeológusok nem voltak valami beszélősek, csak mosolyogtak, és nem voltak hajlandók megmondani, hogy miért nem kell a koponya. Hallgattak, akárhogy is faggatták őket a közismerten kíváncsi televíziós riporterek. Nem és nem. Az Istennek sem. Van azonban még egy bökkenő a dologban, ez pedig a koponya megmunkálásának a technikája. Egyesek azt mondják, az old lady hazudik, mert a koponya megmunkálása olyan technikára vall, amely sem a XII. században, sem akkor, amikor állítólag találták, tehát úgy 60 évvel ezelőtt, nem létezett. Csakhogy minden szakember egybehangzó véleménye szerint – és ezt is mindenki láthatta, hallhatta a televízióban – olyan technika a Földön ma sincs kérem, amivel ezt a koponyát készítették. Ezzel az old lady madarakat etetve elsétál valami elhagyatott angol tengerparton, magával vive a talán maga által sem ismert titkot, hiszen ő csak egy reggelig tartó póker-party emléke. A hegyikristály koponya pedig azóta is nála van, hacsak meg nem halt, mármint az old lady.

Lehet, hogy ennek a történetnek semmi köze sincs az Arvisurákhhoz, magam sem állítom, hogy van. Csak ide kívánczok, mert a film megnézése után perceként át dermedten ültünk, s nekem mindig eszembe jut, ahányszor a kezembe veszem ezeket a könyveket. Lehet, hogy már tényleg nekem is ohm-fejem van?

Aki az Arvisurákat olvassa, minden biztonnal megragadja archaikus hangulata, stílusbeli gazdagsága, nyelvi szépsége. Feltűnik, hogy e titkos regék mennyi életörömet sugároznak. Sehol nyomát sem lelmi a gyűlöletnek, bosszúvágnak, sem mindannak, ami évezredek óta a politikát irányítja. A népek összefogását idézi a távoli Szibériától Vizcaya sáman földjéig, a suomák országától az indijókig. Maguk a történetek is lebilincselőek, megkapóak, többnyire hallatlanul tömörek, mint a magyariak nyelve. Nincs az a fantázia, ami ezeket a történeteket kitalálja. Kiegészíti több sámanterkép, továbbá a fősámánok, aranyasszonyok névsora, egyes családok és népek családfája. Hallatlanul érdekes betekintést nyerünk a felsorolt népek mindennapi életébe, amit hiába is keresünk bármely történelemkönyvben. Tudjuk például, hogy a mai napig sem tisztázott pl. Árpád népének hatalmi rendje. Mi az, hogy kende, gyula, horka stb.? Mi volt a nők szerepe? Mi lehet az oka annak, hogy sohasem vettük át, a semita vallásokkal sem, a nők lenézését?

Az Arvisurából megtudjuk, hogy a 24 hun törzsszövetség irányítása Aiaisz után különböző helyekről, majd legtovább Ordoszból történt. Ordoszt a kínai nagy fal építésénél éppen ezért kikerülték. Az ordoszl központ parancsait az egész birodalomban végre kellett hajtani, s mindenki csak a végrehajtó volt. A legfontosabb döntéseket a birodalmi Nagy Szalában hozták, ahol pl. az Aranyasszonynak volt talán a legnagyobb személyi hatalma. Az Aranyasszony amolyan rendfőnöknő volt, aki mindenekelőtt a papnők – a rimalányok – vezetője volt. Viszont megtudjuk azt is, hogy amikor Attila megsebesült, a rómaiak gyűrűjéből a rimalányok tyumenje mentette ki, akik az Aranyasszony parancsára hagyták abba a sebesültek gondozását, s kapcsolódtak be közvetlenül a harcokba. Az ezt követő visszavonulást nem a súlyosan megsérült Attila, hanem az Aranyasszony szervezte, mert Nekecse fősámán elvesztette a forgatagban a sámanok üstjét – mint tudjuk, nemrégiben találták meg a csatatéren egy ásatás során –, amiért Nekecse később életével lakolt. Lám, az Aranyasszony legalább a második volt a rangsorban, a fősámán előtt. Róma kapujában nem Attila, hanem az Aranyasszony tárgyalt a pápával. Attila csak a hadakat vezette – ha egészséges volt.

A birodalmi Nagy Sűanban (ez valami versengés volt) a lányok a fiúkkal együtt indultak, s ha a versenyt megnyerték – ami gyakran megesett –, akkor férjet választhattak. A gazdag leányok több férjet is választottak, akik azután az asszony nagy távolságokban levő birtokait igazgatták. Ezek az asszonyok sorbalátogatták birtokaikat, talán férjeiket is, de ez utóbbiról nem szól az igazmondás.

LÁTOGATÓBAN A HUNZÁKNÁL

Mikor megkérdezik, hogy szabad időmben mivel foglalkozom, akkor elárulom, hogy bizony van pár dolog, ami megszínesíti az életemet. Így foglalkozom iparművészettel, azaz festek, kerámiát csinállok, varrok stb., de az utóbbi években elsősorban az őskutatás vált szenvedélyemmé. Mint amatőr kutatónak megvan az a szabadságom, hogy több irányban is vizsgálódhatom, amivel a hivatásos kutatók nem élhetnek. Tehát magam választom ki az olvasmányaimat, az utat, amely különösen felkeltette az érdeklődésemet, nem kell politikai irányzatot követnem, s a történelemmel rokon szakterületekre is bekukucskálhatok, nem mondhatja senki, mit ütöd orrodal az én szakmámba, mivel nincs tudományos szakmám. Szabad vagyok, mint a madár, az íróasztali ténykedés helyett vagy mellett gyakorlatilag is megismerhetem egy különösen érdekes területen élő emberek legendás történetét, nyelvét, kézimunkáit, karakterét, magatartását stb.

Eddig két olyan országban jártam már – hozzátehetem azt is, hogy teljesen egyedül –, amely területek, dacára annak, hogy jó távol vannak egymástól, mégis érdekesek a magyar történelem szempontjából. Így Pakisztánban, amelynek legészakibb részén élnek a hunzák, és Szicíliában.

Általában mindig az az első kérdés, hogy mi indított, mi ösztönzött ezekre az utakra.

Elsősorban az, hogy mikor 14 évvel ezelőtt Svájcba kerültem, feltűnt nekem az, hogy ezek az emberek temperamentum dolgában, szokásaikban, gondolkodásmódjukban valahogy mások, mint az otthoni magyarok, habár egy földrészen, jóformán a szomszédságban élünk. Erre hogy csak egy példát mondjak, pl. Magyarországon csaknem az első naptól kezdve korra való tekintet nélkül a kollégák keresztnevükön szólítják egymást, míg itt, Svájcban még 20 év után sem teszik, Frau X-nek vagy Herr Y-nak szólítják egymást, tehát életfogytiglan idegenek maradnak, s a hűvös léghőmérséklet itt egészen természetes. Persze vannak egészen ritka kivételek is.

De az is feltűnt, hogy oly keveset tudnak Magyarországról, és az volt az érzésem, még le is néznek minket, mert Keletről jöttünk. Tudtak a magyar pusztáról, ismerték a gulyást, a tokajit, a csárdást, esetleg a Balatonról is van tudomásuk, de aztán mintha elvágta volna.

De vérfeszítésem akkor emelkedett a plafonig, mikor kezembe került Rudolf Lüttich: Ungarnzüge in Europa im 10. Jahrhundert, vagyis: A magyar honfoglalás Európában a 10. században, amelyet Berlinben 1910-ben adtak ki, s ezt a könyvet még ma is egyetemisták forgatják. E könyvben az áll többek között, hogy a magyarok nyers kutyahúst ettek, az elesett ellenség vérért és szívéért mint gyógyszerrel itták és ették; hogy borzalmas kinézetűek voltak; hogy förtelmes csúnya beszédükkel, ordításaikkal hasonlatosak voltak állati szörnyekhez stb. No, ekkor a magyar nemzeti önérték hangosan felhorkant bennem, és úgy éreztem, hogy valami nincs rendjén a nagy világban.

Másodszor pedig azért tettem és teszek meg nagy utakat, mert kedvelem a felderítéseket, vagyis olyan helyeket szeretek felkeresni, amelyek lakóinak történelmi múltja egyáltalában nem tisztázott. S mindezt azért tehetem meg, mert az Isten jóvoltából rendelkezem két jól beépített futóművel, jól működő szivattyúkkal, azaz tudóval és szívvel, van bennem két adag leleményesség, 3 adag gyors helyzetfelismerés, 5 adag bátorság, 7 adag aszketizmus – s ami a legfontosabb, van bennem több adag optimizmus és őskutatási megszállottság. Már otthon is foglalkoztam a történelemmel, de irányzatosságuk miatt nem sok öröömöm volt benne. Itt mohón rávettem magam az ismeretterjesztő és tudományos művekre, olvastam csillapíthatatlan jó étvágygal mindent, ami kezembe került. Így nyertem tudományt a Karakorumban élő hunzákról és Szicília őstelepeseiről, a siculokról.

Talán legnagyobb hatással volt rám dr. Vargha Zsigmond: Az ősmagyar mitológia szumir és uraltáji öröksége c. műve, melyben oly bölcsen világít rá a két nagy tábor, a finnugor és a szumir szájak együvértartozására, közös kiinduló pontjára. Jó rálátással, globálisan szemlélődik, mert valahonnan fentről nézi az egész vázlatot, mint egy festő, aki egy nagy képet konstruál. Ezt írja pl.: "Az uraltáji népek őshazáját az Aral-, Balkhas- és Kaspi-tó között kell keresni, a kirgiz pusztaságot, Turkesztán jó részét, az Amudarja és a Szirdarja folyam területét körülvevő, váltakozó területű területen. Ugyanítt volt a szumir őshaza is. Csak így magyarázódnak meg azok a nagy és mély hatások, amelyekről az ural-altáji népek és nyelvek tanúskodnak, és a jelen tanulmány is egy döntő ponton beszámol."

Az őshaza-elhatárolásra rám nézve alapvető fontosságú a nyelvcsalád mindkét ágának szumir műveltségi hatásban való kb. egyenlő mértékű részesedése."

Nem az tud sokat adni, aki soká él,
hanem az, aki sokat utazik,
tartja egy török közmondás.

Ennek jegyében – arra kérve a Mindenhatót, adjon erőt, bátorságot az úthoz, s adjon jó embereket utamba – indultam el Ázsiába 1982-ben, Ázsia azon részébe, amit a földgolyóbis köldökének neveznek, a három nagy ország, Kína, India és Afganisztán határainak összeölekezésébe, ahol három gigantikus nagy hegy, mint a Hindukus, a Pamir és a Karakorum (azaz Fekete fal) 8000 m magas, égnek meredő sziklái az eget karcollják, három folyó, mint az Indus, Gilgit és Hunza, húzódik meg a "hunzák országa", kb. 1500 m magasán, mindenfelől nagy hegyektől védve. Valamikor Baktériához tartozhatott ez a rész, jelenlegi neve Dardistan, azaz a Magas Hegyek Tartománya, de Dzsaminak is nevezik. Kazmir tartomány e részét, az Indus legfelsőbb hajtáiban, a Selyem Út közelségében, ahol valamikor a hunzakirály is élt. Nagyságát tekintve kb. fele akkora, mint Svájc.

Ide vezetett tehát a leghosszabb, legizgalmasabb és legcsodálatosabb utam, Kőrösi Csoma Sándor halála után pontosan 140 évvel, s majdnem ugyanott jártam, ahol ő, madártávlatból nem is messze, de a valóságban nagy hegyek, völgyek és folyók választják el Srinagart Gilgittől, ahol én jártam, a "hunza-ország" fő székhelyén. Islamadból vitt a repülőgép ide, amely utat csak derült időben lehet megtekinteni, mivel a hirtelen emelkedő nagy hegyek igen veszélyesek lehetnek.

Hogy miért kerestem fel a hunzákat?

Mikor kezembe került Rolp Bircher svájci orvosprofesszor könyve e népről, valósággal leblokkoltam. Ezt írja 1955-ben:

"A hunza igen barátságos, szorgalmas, állattenyésztő és földművelő nép, s olyan ismeretlen nyelven beszél, amely nem hasonlít egyik nép nyelvéhez sem: sem a germánhoz, sem a semitához, sem a törökhöz, sem a mongolhoz. Mindenképpen igen régi, legalább 5000 éves, önmaga fejlesztett nyelvet beszélnek. Lorimer angol nyelvész, aki igen intenzíven foglalkozott e nyelv kutatásával, szótárt is szerkesztett, európai származást vélt e népben felfedezni. Ha a szőke, kék szemű hunzákra gondolok, igazat kell adni ennek a feltevésnek, nem ázsiai típusúak. Lorimer nyelvész megjegyzi azt is, hogy e nép elszigeteltsége dacára magas kultúrát őriz, bár technikailag elmaradott körülmények között élnek, tehát mondhatni, félnomád nép még mindig. Származásukat ők sem tudják pontosan, történelmüket legendák őrzik, természetesen hunza vagy urdu nyelven." A könyv végén még megjegyzi Bircher professzor, hogy a hunzákat a Karai-Tupi indiánokhoz hasonlatosan teraszos kertészekedők, életerejük, lelki egyensúlyuk épp úgy bámulatos.

E sorok egy új világot nyitottak meg előttem, egy olyan romlatlan világot, amely egyszerű ugyan, de vonzó és különös, sőt éppen ezért vonzó. Azonnal kialakult bennem az a meggyőződés, hogy ezek a keménykötésű, derék hegyi emberek a HUNOK utódai lehetnek.

Egy másik író, Schaefer Hermann, szintén írt a hunzákról. Többek között azt, hogy a hunzák sztyeppéi íjászok, a hunza szó hunnyilast is jelent. Fegyverük a hajlított kard, a nagy övcsat, a pajzs, melyek szkíta ornamentikával vannak díszítve, amilyeneket az akkori népek, mint az avarok, szarmaták, tokarok, gótok és hunok viseltek. Ruházatukon horogkereszt, az ún. svasztika van, amelyet a sumirok mellett az indiaiak, finnek, hetiták, médek, gótok, tokarok, pártusok, görögök és rómaiak mint népvándorlási szimbólumot ismertek és viseltek. Írja továbbá Schaefer Hermann, hogy a heidelbergi Dél-Ázsiai Intézet professzora szerint a hunzák nyelve a kaukázusi baszkok nyelvéhez hasonlatos. Csöke Sándor, a nemrég meghalt nyelvész szerint – a hunzák nyelve is az ural-altájai nyelvcsaládba tartozik.

Volt, aki megkérdezte tőlem, nem volt-e riasztó látvány az a sok toprongyos ember az utcákon, nem féltém-e köztük lenni. Erre csak azt felelhettem, hogy az első perctől kezdve éreztem, hogy boldog testvérnép között vagyok, mindenütt boldog, barátságos tekintetek fogadtak, s kell-e ennél kellemesebb? Ott az egymásrautaltságuk folytán egész más az életszemléletük az embereknek. Ott nem kerülnek, hanem keresik egymás társaságát, van idejük egy kis beszélgetésre, van idejük megkérdezni, hogy vagy, mi újság? A fáradt öregek sincsenek magukra hagyva, nekik a gyerekek a legjobb tökebefektetés, s így van ez már párezer év óta.

Persze az esti órákban sehová sem mentem, így nem tudom, milyen az esti élet egy keleti nagyvárosban. De azt hiszem, nem túl zajos, hiszen vallásuk tiltja a társas táncot, a szeszes ital fogyasztását, így esetleg csak moziba mennek szórakozni. Nekem, európainak, minden olyan valószínűtlen meseképnek tűnt, mintha a krisztusi idők eleveledtek volna meg, ahol az idő kereke megállt. Az utcákon hangos autótülkölés közepette a fiatalok nevetve csüngtek akrobatikus ügyességgel a járműveken, ami számukra a napi megszokott gimnasztikát jelentheti. A kis és nagy autók kavalikádjá vonult fel az utcákon a számfogattól kezdve a rózsás és tulipános képekkel kipingált nagy teherautókig és az egylovas fiákerig, miközben a nép hullámozott szakadatlanul az úttesten, járdán, amit nekem is meg kellett szokni és csinálni. A legcsodálatosabb volt nekem mégis az, hogy arcukról nyugalmat, megbékélést olvastam le, ami magában véve bámulatos volt.

Talán furcsa, ha mondom, hogy elrémisztő látvány inkább itt Európában fogadott, a technika szép ruházatú rabszolgáinak rohanó, kíméletlenül előrecsörtető forgatagába kerülve.

Befejezésül még csak annyit, hogy a mai utazó-kutatóknak lényegesen könnyebb a helyzetük, mint a múlt századi utazóknak, mikor még sem a repülőgépen való közlekedés nem volt lehetséges, sem a turistaforgalom nem volt így kiépítve, sem a bízalom más ajkú néphez nem volt meg. Így elképzelhető, milyen izgalmas nekikészülődés volt szükséges különösen Vámbéry Árminnak, Kőrösi Csoma Sándornak, de a többi utazónak is, amikor a másik földrész lakói vagy rabszolgakereskedői vagy kémek láttak az idegenben. Már csak egy kis bátorság kell, hogy útnak induljunk, s nagy lelki élményekkel leszünk gazdagabbak, amely egész életünkre kihat. Kicsit felülemelkedünk a sáros rögről, más-képpen viszonyítjuk a jót a rosszhoz, a szegényt a gazdaghoz, a szépet a csúnyához, az egyszerűen elérhető a vágyálomokhoz s. Akkor, a megszokott városi környezetünkből kimozdulva vesszük csak észre, mit jelent a természet, mit jelent egy kedves mosoly, egy segítő kéz, egy pohár víz. Már csak azért is érdemes útnak indulni.

A számológépet, a ceruzát egy kicsit tegyük félre, néha engedjünk meg magunknak többet a sokévi átlagnál, csak így utazhatunk szabad szívvel, s térhetünk vissza szélesebb látókörrel, amely megfizethetetlen, amelyet senki el nem vehet tőlünk. Persze az olyan utak, amelyek nem szerepelnek a prospektus hasábjain, sokszor kényelmetlenek, sőt veszélyesek is, sokszor kínozhat éhség vagy szomjúság is, de mindezt elfelejtjük, utólag már csak nevetünk ezeken az emlékeken. Lehet, hogy az első út még rossz lesz, tapasztalatokban szegények voltunk, de a többi már más lesz, más izgalmakat tartogat nekünk. De így szép az élet!

AZ EMBERFORMÁJÚ SÁRKÁNY

Először is beszéljünk arról, hogy mit jelentett a "sárkány" szó, illetve fogalom az ókorban, hogyan ragadt az emberre, s hogyan tudták viselni abban a korban is, amikor az uralkodó eszmei fölfogás, a kereszténység ellenségesen viselkedett mindazokkal szemben, akik a nevet valamilyen ősi misztikus vagy hétköznapi vonatkozásban viselték.

Ahány tája, népe és néptörzse volt a világnak, annyiféleképpen élt a "sárkány" a képzeletvilágban, és a népek együttélése, szétválása folyamán nagyon különböző változatok alakultak ki, amelyeknek ősi elemeire való bontása mind nehezebb lett. Általában mesebeli, egy- vagy többfejű lényt, vagy krokodilszerű emberevő szörnyeteget, vagy misztikus lényt jelent, amelyet tisztelni vagy félni kellett, ha megjelenik az emberi világban.

Kutatásaim szerint a "sárkány" szó más népek nyelvében nem fordul elő. Bár az újabb román, szlovák és ukrán szótárakban is megtalálható, a hazai nyelvészek álláspontja szerint magyar eredetű. Ez a megállapodás azzal hangsúlyozható, hogy ez a név a mi nyelvünkben nemcsak tárgyat és fogalmat, hanem személy-, hely- és helységnevet is jelent.

Vizsgáljuk meg azért, hogy az eddigi kutatások és a rendelkezésre álló források szerint hol fordulnak elő Sárkány nevek, és hogy az eddigi tudományos kutatások és vélemények e név eredetéről és jelentéséről mit mondanak.

A Magyar Tudományos Akadémia által kiadott Magyar Nyelv Szótárában a Sárkány egy szörnyeteg, amelyet a mesés őskor képzelete rémképkül alkotott ... szárnyas kígyó alakban tüntetik jobbra fel ... bibliai nyelven ördög. Továbbá különös tengeri "halnem", amely némileg a mesés sárkányhoz hasonló...(1)

Eredetét illetően: "Kreszmerics elemzése szerint, ha a magyar nyelvből akarnánk megfejteni, a Sárkány összetett szó volna, mintha a sárnak a kanját, fejedelmét jelentené. Egyébként egyezik vele hangban, némileg értelemben is a görög Drákon."

Ugyanezen jellemzésben van e szónak egy olyan jelentése is, amely az ősi magyar nemzetségek történelmi ismeretében nagyobb figyelmet érdemel. "Néha nemes címerekben is előfordulván, innen ama közmondatt, s azt teszi "régii nemes ember". Az eredeztetés szempontjából abban van jelentősége, hogy a fogalmat, a mitikus lényt kapcsolatba hozza a nemzetség nevét viselő emberrel.

A Magyar Nyelv Történelmi Etimológiai Szótára azt írja: "egyfajta kígyó ... tengeri hal ... mesebeli szörny. Továbbá csuvasos jellegű ótörök jövevényszó (vö. saxagan) o. saragan".

A csuvasból nincs kimutatva. A második nyílt szótagbeli "a" kieshetett... nehezen dönthető el, melyik a magyar fejlődés, melyik keletkezett "sárkány" jelentésű szavak hasonló jelentésének hatására. A szlovák sarkan, ukrán sarkan, román sarkan a magyarból való... Iráni származtatása nem fogadható el.

Minthogy Perzsia térképén ma is található egy "Sarkan" helységnév, felkerestem a perzsa követséget, ahol közölték, hogy ez a szó a perzsa nyelvben nincsen meg. Végül egy perzsa-angol szótárban megtaláltam a magyaroztatást, mely szerint összetett szó, a "sár" és "kun"-ból alakult ki, és azt jelenti, valamilyen katonai csapat vagy más gyülekezet első vagy legfőbb embere (Persian-English Dictionary 1975. 676.). (A szó iráni eredetét nyelvészetünk sem fogadja el. Benkő 1976. 493.)

A szótárszerkesztő véleményét megerősíti az, hogy a lengyel krónikában személynévként szerepel "Sarkan" nevű kumán fejedelem, aki 1107-ben más fejedelmekkel együtt Lubnya körül táborozott, és az ő nevét kiemeli a krónikás a többiek közül (Gombos II. 1. bev. Bp. 1981.).

A Magyar Nyelv Értelmező Szótára és a Magyar Értelmező Szótár szerint szárnyas, karmos, rendszerint többfejű kígyónak elképzelt szörnyeteg (Sárkány címszó alatt). Minthogy az akadémiai eredeztetések nem adnak kielégítő feleletet, továbbra is foglalkoztatja az e témakörben érdeklődő történészeket és nyelvészeket. Közlök tőlük egy-egy említésre érdemes véleményt. Keleti eredetű honfoglalás előtti jövevényszónak tartja Gombos (Tasnády K. András. Mondák állatvilága 8-9. old.). A prágai egyetem turkológus professzora szerint a szó törökös jellegű, de etimológiája nincsen tisztázva. A legősibb korszakra utal. Csak a rómaiak és más népek szemében, képzeletében lehetett szörnyeteg. A római források az asszirológiához vezetnek (Blaskovics J. Prága, 1974. december 9-én hozzám intézett levele). ...A régi anatóliai Saruhan tartomány és a Saruhan nemzetségnév is a témakörhöz tartozik...

Megjegyzése találó a professzornak, mert egy mezopotámiai nyelveket elemző tanulmányban a "sárkány" szó első tagja a "Sar = sereg" jelentésben megtalálható, s úgy egyezik a perzsa-angol szótár magyarozójának elemzésével.

Kovács Vilmos kárpátaljai történész szerint a hivatás- vagy méltóságnév a chorezmi eredetű nép konglomerátumában "személynévként" jelentkeznek.

Tóth József tanár szerint a kígyót élő istenként tisztelték Babilonban, és a sárkányhoz hasonló szóval ("sa'an") írták.

A fényesség jelentésére utal Ipolyi Arnold, aki szerint a görög Drakon-ból ered az elnevezés. A görög szó eredete "drakomaj" volna, aminek jelentése: világítani. Ezt a jelentést azonban alakját és értelmét illetően a mi "sárkány" nevünkötől eltérőnek és – Kreszmerics értelmezésével egyetértve – magyar kifejezésnek tartja.

K. Palló Margit a Magyar Nyelvőrben azt írja a szó eredeztetésével kapcsolatban, a mi sárkányunk teljesen belevezetett a nyugati drakon fogalomkörébe, s csak a hivatott mesekutatók sejtették meg keleti eredetét. Véleménye szerint a "sárkány" szó vízi állatot jelent.

Nagyon érdekes, hogy a "sárkány" szó két helyen is mint helységnév fordul elő Afganisztánban. Egyik helyen Mazar tartományban – Kala Sárkány (Sárkány erőd) néven – és Badakshan tartományban. Továbbá Perzsiában a Zab folyó közelében, udmurt földön szintén két helyen fordul elő, valamint a Dsungár hegység aljában a Balkhas-tó keleti részéhez közeli helyen. Magyarországon pedig tíz község- és kb. 70 helynév található e néven.(2) Minthogy a Magyarországon kívül eső helynevek népe és lakossága nyelvében e szó nincsen meg, nálunk viszont e nevet viselők még ma is élnek, arra kell következtetni, hogy a helységeknek nevet adó személyek nyomtalanul beolvadtak vagy elköltöztek onnan. Továbbá nálunk e szó nemcsak hely- és személynevet jelent, hanem fogalmat is, azért nyilvánvalónak tarthatjuk, hogy e nevet viselő nemzetség nagyobb része hazánk területére költözött.

Minthogy nálunk e szó több, mint helység- és személynév, vissza kell térnünk a szó elemzéséhez. Nézzük a szót összetételében, külön a "sár"-t és a "kán" vagy "kány"-t. A "sár" szó nálunk Szár Zerind és Szár László nevével kapcsolatosan vált ki különböző magyarázatokat, a sár kopasz és fehér jelentésben. Legutóbb Bakay Kornél mutat rá, hogy a fehér jelző nem külső megjelenésre, hanem méltóságára, rangjára utal a két királyi testvérnek, Bélának és Andrásnak (Bakay K. Budapest, Magyar államalapítás, 48. old.).

Bár e szót megtalálom két ízben is "sereg" jelentésében, idéznem kell Kovács Vilmos tanulmányából, hogy érthetőbben lássunk.

Azt írja a chorezmi eredetű Kumánokról szóló tanulmányában, hogy a Gyula, Horka, Kadar méltóságnév személynévként jelentkezik, továbbá, hogy negyedik ilyen méltóságunk, a "Sarchas", a kóbor népséget összegyűjtő és letelepítő bíró, röviden "ország figyelő". A szó előtagja azonos a pártus, szászánida "Sahr" ország hatalommal, utótagja pedig, a "chas- vagy kas", nézőt jelent. Szár Zerind nevével kapcsolatosan pedig a köziráni "sar" összetételt, "sar" fej, főséviselő jelentésére hivatkozik. Egyetértek vele abban, hogy a hivatásnevek a chorezmi eredetű népek között személynévként jelentkezik. A "sar" szó jelentését azonban – éppen az ő előbbi tisztségviselői megállapítására való tekintettel – nem látom indokoltnak.

A kóbor népséget összegyűjtő tisztséget I. András és I. László királyunk létesítette. A népség összegyűjtésére és letelepítésére a keresztény hit terjesztése miatt lett szükség. Ugyanis nemcsak megölték és elűzték a megtérni vonakodókat, hanem birtokaiktól is megfosztották őket, és azt az öldöklésben részt vevő katonák és az azokat patronáló egyházak tulajdonába adták.

Elűzöttek éhhalálal küszködve, egyenként vagy csoportosan csatangoltak és háborgatták az új tulajdonosokat, onnan véve maguknak élelmet. Az összegyűjtéssel az új tulajdonosokat igyekeztek védeni, másrészt munkaerővel ellátni. Ugyanis az elfogottakat szolgálként kezükbe adták. A "földönfutók" üldözése még Zsigmond király idejében is folyt. A proscibáltak között megtaláljuk a kóbor tolvajokat, akiket a gonosztevőkkel együtt távollétükben fő- és vagyonvesztésre ítélték.(3)

A Sarchas feladata helyes értelmezés szerint nem az "ország figyelése", hanem a kóbor csapatok, illetve "seregek" figyelése, elfogása és visszatartása volt. Tőlem függetlenül ugyanerre a megállapításra jutott dr. Mesterházy K., tudományos főelőadó, a nemzetiségi szervezet felbomlása és a megyei szervezet kialakulásáról szóló tanulmányában.

Ilyen értelemben Bakay K. fenti megjegyzése, hogy a szár jelző nevezettek méltóságára utal, helytálló. A "sereg" jelentése különben nemcsak a már említett perzsa-angol szótár magyarázatában áll meg. Megtalálható Deimel szótárában is, 396 ékjel és 193. sorszámmal jelezve (Csöke Sándor Eberstein Ausztria. 197 összehasonlító nyelvtanában). Továbbá a német etimológiai szótárban mint "schar" szó 2. pont szerinti jelentésében. A szótáraknak a szó eredetére vonatkozó magyarázata nem kielégítő. A helyes magyarázatot az ELTE angol tanszék vezetője, Róth Sándor adta meg. Nemzetközi jövevényszó. Eszerint csak az a kérdés maradt hátra, összetett vagy képzett szó-e a "sárkány".

A "kán" nemzetközileg ismert és bevett szó, főt, fejedelmet jelent. Megtaláljuk a magyarban is, mint képzőt. Pongrácz S. keletkutató régész szerint a "-kan" és "-gan" a tunguz nyelvekben hivatás, családi állapot vagy állatképző, amely a magyarban "-kány" és "-gány"-nyá hasonult. (Ezen állatok képzésénél valószínűleg kiemelkedő hegyes farokra történik utalás.)

Ez a magyarázat kielégítőnek is látszik. Kétkedés esetén eldöntése a hivatalos nyelvészek feladata lenne. Rá kell azonban mutatnom arra, hogy bármelyik megoldásban – főnév összetétellel vagy képzővel alakult ki – tartalma, jelentése ugyanaz, vagyis valamilyen katonai csoportnak vagy más gyülekezetnek a tisztségviselője.

A Lengyel krónikában személy-, illetve családnévként mutatkozik a már említett "Sárkány" kumán fejedelem (Gombos A. II. rész és Indexe 1600 oldal. Bp. 1981.).(4)

A tisztségneveknek nemzetségnévvé válására vonatkozó vélemény chorezmi viszonylatban helytálló, s így a "Sárkány" név mibenlétéhez közelebb jutottunk. Érthető, hogy egy hosszú időn át viselt katonai vagy közeleti tisztség "személynév" vált. Payr egyháztörténész is jól látta, amikor ezt írta: "A Sárkány családok az ősmagyarok pogány hitében szerepeltek". Ezt a család megmaradt papi, főpapi hivatásjelvényei is igazolják. Idetartozik a Miska-kancsókon ábrázolt emberalak is, elülső részén látható aránytalanul nagy kígyóval. Az emberalakos korsók, kuitikus célokra használt edények és az ábrázolt vagy jelvényt viselő személyek a gyülekezet fejei, vagyis papjai.

Nyitva maradt az a kérdés, hogy a népmesék sárkányalakjai és a kígyó szimbólumok hogyan függenek össze a Sárkány nemzetség nevével, vagyis milyen gyülekezet volt az, amelynek vezetői vagy főemberei voltak.

Erdész Sándor dr. tanulmányában megállapította, hogy volt egy emberformájú, emberül élő típusa a magyar népmesék sárkányalakjának.

Ezekben fel lehet ismerni az ősi termékenység-istenhit azon változatát, amely Dumuzi pásztor isten, "az ég nagy kígyója" fiának kultuszához fűződik. Ennek jelképe a "kígyó" volt. Ő maga nem kígyó alakban járt a földön, hanem emberiben, ember módon élt, szeretkezett. Ennek a kultusznak voltak papjai a "sárkányok", s a néphit az ő tevékenységükben látta jólétét, az állat-, a növény- és az emberi világ szaporodását.

Volt azonban a magyar néphitben egy másik termékenység-istenhit is. Ennek eredete is Mezopotámiába vezet. A sárkány szó azonban nemcsak hivatásnevet, hanem fogalmat is jelent, éspedig a rendkívül sok változatban élő mitikus lény fogalmát. Hogy egyeztethető ez össze? A válasz egyszerű, úgy, ahogyan Mohamed, Kálvin vagy Luther neve összeforrt az általuk hirdetett hitelvekkel és azok kultikus gyakorlásával. Hogyan lehetett ez a fogalom olyan sokféle, hogy tudósaink további kutatásait javasolják?

Hozzánk a kereszténységet magyarul ritkán vagy alig beszélő olasz, szláv, német papok hozták be és terjesztették, akik a magyar termékenység-istenhitet ez okból nem ismerték. Azt a tudatot terjesztették róla, amit a győztes egyház tanított vagy amit ők maguk hazájuk népének meséiből megismertek. Ez utóbbi tudat különböző volt, aszerint, hogy a világ melyik részéről, mely hozzájuk került néptől vagy népi maradványtól örökölték.

Az egyház a görögök által ismert "drakón", a tüzet lehelő, embert evő, nőrabló szörnyeteg fogalmát vitte át a "sárkány" nevű papokra, és ma is "sárkány"-nak fordítják a "drakón" szót. És mert az egyház a szimbolika fegyverével is harcolt a kultusz ellen, lett a karcsún ívelő kígyóalak krokodilszerű, undort keltő, félelmetes állat és a "sárkány"-hívóket öldöklő hősök győzelmi jelvénye. Ez volt az oka annak, hogy összekeveredett a magyar nép termékenységisten-fogalma a nyugati, dél-európai és ázsiai népek népmeséi fogalmával, és tette azt szétválaszthatatlanná.

Nem volt állati lény a "sárkány". Ilyen nevű állat valójában nem létezett. Maga a szó sem származott mesés állati lényből, hanem egy olyan társadalmi tevékenységből, amelyet valamely személy mint élenjáró betöltött.

A más népek nyelvében élő, hozzánk behozott mitikus lényeket sem nevezték és ma sem nevezik "sárkány"-nak, hanem "drakón"-nak, "zmök"-nak, "long"-nak vagy valami másnak.

Egy kultuszról van szó. Mivel a kígyó és sárkány elnevezés között érdekes összefüggéseket tapasztaltam, és hogy a kultusz eredetét és lényegét megérthessük, egy későbbi tanulmányban részletesebben foglalkozom a magyar népmesék "sárkányai"-val.

Jegyzet

1. A mezopotámiai mitológia valóban számon tart halembereket (kulullu). Feje: fej, karjai szerint: ember, övet visel, fejétől az övéig ember, az övétől lefelé a teste hal... Ez istenhez tartozik. (Bérozosz leírása szerint.) Dr. Komoróczy G. 1971. 600. old.
2. Az irodalmi részben felsorolt térképek kisméretű kézi térképek. Lehetséges, hogy egy-egy nagyobb méretű falitérképen jóval több helységnevet lehetne találni.
3. A társadalom még tele van szabad, földönfutó, mindenéből kiforgatott, javait vesztett emberekkel, így a tulajdonrendet mindenki ott károsítja meg, ahol arra alkalom és mód kínálkozik... Az új büntetőjogi törvények érdekessége, hogy az említett lopások sohasem személyi, tulajdon ellen hozatnak... hanem az állatok, termelőeszközök és termelt javak miatt (eleség), és a kiszabott büntetés súlyosabb volt, mint az emberölésé.
4. A kumán fejedelem nevében a szó már személy-, illetve családnévként mutatkozik. A "sarchas" hivatásnév nálunk is megjelenik személynévként.
5. A kígyóról mint termékenységisten-szimbólumról bővebben egy másik tanulmányban.
6. Idetartoznak voltaképpen a fehér és fekete sámán, a világosság és sötétség istenének a lelkeszei egyes finnugor népeknél.
7. Itt közlöm dr. Blaskovics József, prágai turkológus professzornak velem folytatott beszélgetéséből a következőket: "A sárkány szóval kapcsolatos kutatásaid nagyon érdekesek, gratulálok. Csallóközi ingoványos kiöntéses területen hallottam valamit az ősmítosz maradványairól. Pontosan azokon a helyeken, ahol a sárkány-toppok vannak, jöttek össze a széles környékről, leginkább halászok-vadászok, akiknek egy-két vezető tagjuk is volt, ezeket csömezeknek hívták. A név ma is megvan, sőt a török nyelvben is megvan a csömöz szó, ami pogány papot, szertartásvezetőt jelent. (Dr. Blaskovics J. Prága 1981.)
Egyébként a nyelvelemzést átvizsgálta a Nyelvtudományi Intézet közönségszolgálat. Osztályvezetője, Grétsy László szerint érdekes, kimerítő, szakszerű munka. Nyilvánosságot érdemel.
8. A "sárkány" szó rosszalló értelmezése folytán keletkezhetett a legkisebb csoport vagy közösség – a háznépe – házsártos női fejének, a feleségnek a házi sárkánnyal való illesztése.
9. Ugyanezen véleményen van a floridai egyetem őslénytani professzora, Auffmanberg, aki azt írja, hogy a mesés "sárkány" nem az óriás őslényekből, hanem a kígyóból keletkezett (Interpress Magazin, 1981. 32. old.).
10. A termékenységisten elsősorban pásztoristenként mutatkozik az ókori irodalomban.

IRODALOM

- A comprehensiv Persian-English Dictionary, Libanon 1975. 676. old.
A Magyar Nyelv Szótára. Czuczor-Fogarasi, 1870. Budapest
A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára. Budapest, 1976. 493. old.
Andreas Handatlas, Bleefeld, 1914. 154/155. N. S.
Atlas International Osteneuropa, Nordischen Teil, 142-143. és 5.
Bakay K.: Magyar Államalapítás. Budapest, 1978. 48. old.
Blaskovics József levélbeli közlései. 1974., 1977., 1981. Prága

- Csőke Sándor: Eberstein Sumér–magyar összehasonlító nyelvtana, az 1970-es években.
- Erdész Sándor: Drachentypen. Acta ethnographica, Budapest, 1970. Hungaricae.
- Gombos A.: Font Historicae II. 1960. és Indexe, Budapest, 1981.
- Iran High Way Map. Min. of Inf. and Tourist, 1975.
- Komoróczy G.: Sumér irodalom hagyományai, Budapest, 600. old.
- Kresz Mária: Néprajzi Értesítő, 1971. évf. 145. old.
- Kovács Vilmos: Urali népek és a honfoglaló konglomerátum. Budapest, Forrás 1978/4. sz.
- Map of Afganistan: Teheran – Iran 1963. 1–2.
- Magyar Kálmán: Kaposvár 1971. Somogy megye múltjából, 25. old.
- Kristó Gyula: A XI. századi hercegség.
- Ipolyi A.: Magyar mitológia, Budapest, 1929. 302. old.
- Payr S.: A dunántúli evangélikus egyházkerület története. Sopron, 1924. 61. old.
- K. Palló Margit: Magyar Nyelvőr 1978/4. 472. old.
- Torma Zs.: Sumér nyomok Erdélyben, 1972. Buenos Aires 84. old.
- Pongrácz S.: A magyar nyelv szerkezete. Budapest, 1907.
- Tóth József: A kígyó szerepe a vallásos hagyományokban, Kézirat, 1978. Budapest
- Stilers Handatlas, Gotha 1905. 62. C 9/10 Dzsungaria hegység alatti részen.
- Varga Zsigmond: Theologiai szemle. Debrecen, 1925. 26.
- Tasnády K. A.: A mondák állatvilága 3–8. old.

CSODASZARVAS MONDÁINK ÉS LEGENDÁINK

Az emberül élő kígyóval szimbolizált termékenység-istenhit mellett egy hasonló isteni hiedelem, honfoglalásunk mitikus vezérállata, a "szarvas" is foglalkoztatta népünk képzeletvilágát. Ősi mondáinkban egy-egy villanásra feltűnő lény arra mutat, hogy népünk egy része benne látta jólétének – az ember-, állat- és növényvilág szaporodásának – előmozdítóját.

A szarvasistenlet már az ősidőkben is élt.

A filozofikus szemlélet a körülötte levő lények vagy természeti jelenségek megnyilvánulásában látta az emberfeletti (isteni) erők működését. Így "sszel a rengetegbe elvonuló, agancsait vesztő, tavasszal csillogó szőrzettel, ékeesebb agancskoronával megjelenő szarvasban az újjászületést látta.

Sokat foglalkoztatta a törénészök világát, de írásos emlékek hiányában csak sejtették, de nem tudták mibenlétét meghatározni. Mircea Eliade a kelet-európai népek hitvilágával foglalkozva, az "Eltűnő istenekről" szóló tanulmányában azt írja, hogy kivesztek az emberi tudatból a szimbólumok, képmások, amelyek a régi mesés időkben, amikor egy-egy állat képviselte a világi titkot és azok jelentőségét, és tették érthetővé a világot – mert nem volt hasznos a mindennapi életben. Ennek ellenére tovább élnek a képzeletben, álmokban, irodalmi és művészi alkotásokban. Ezért felbecsülhetetlen érték az emberi tudás számára.

Most újabb írásos emlékek bukkantak fel a porosodó könyvtári polcokról és az ősidőkben homok alá került agyagtáblákból. Így a latinból törökre, onnan magyarra fordított Magyarok története és a Mezopotámiában fellelt, megfejtett és közzétett mítoszokban.

Ezeket mutatom be, mert ha eddigi tudomásunk is felbecsülhetetlen értékű, mennyivel inkább azok lesznek az új történelmi adatok és mítoszok, amelyek érthetővé teszik és megvilágítják csodaszarvas mondáinkat.

Ez a hiedelemvilág nem folytatása az emberforrájú termékenységisten kultuszának, hanem isteni tevékenység továbbélése egy olyan nép szarvasában, amelynek éltető erejében addig is hitt.

Hopp Ferenc, a Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum igazgatója, a keleti népek jelkepeiről L. Karizmos, J. Iten-Maritz és Effi Biedrzyński tudósokra hivatkozva azt írja, hogy a szarvak az erőt, becsületet, termékenységet, a szarvasok pedig a hosszú életet és az újjászületést jelképezték.

Első eredetmondánk csak nemrég került napvilágra, dr. Blaskovics József, prágai turkológus professzor fordításában. Ennek mitikus alakja egy hirtelen megjelenő és eltűnő, csodálatos színekben pompázó vad. Megjelenése és mondái őseinkre kifejtett hatása szarvaszerű lényt sejtet. Egymás után két változatban van meg. Röviden kivonatolva közlöm mindkettőből azokat a mitikus részeket, amelyek tartalmilag egyezők vagy kiegészítik egymást, és lényegükben hasonlóak a Kézai krónikájához fűződő szarvashoz, valamint a honfoglalás idején hazánk területén feltűnő szarvas mondákhoz és legendákhoz. Továbbá a honfoglalás és az azt megelőző korszak régészeti leletei között fennmaradó iparművészeti szarvasábrázolásokat a bennük levő mitikus elemek megértése és összehasonlítása végett.

Magor és Hunor királyfiak, Nimród elsőszülött fiai, akik egy sátorban laktak atyjukkal, vadászni mennek. Egyszer csak egy csodálatos vad tűnt fel előttük, amely különféle színekben pompázott. Üldözőbe vették, de Perzsia határán a hegyek közé érve eltűnt. Sem nevét, sem fajtáját nem ismerték.(1) A királyfiak a szomorúság és bánat tengerébe merültek. Visszatérve kérték a tyjukat, hogy az eltűnés helyén, Adzsem (Perzsia) határán levő hegyes vidéken monostort építtessen számukra, ahol a világ népeitől elvonulva saját gondjaikkal foglalkozhatnak. Nimród kérésüket meghallgatta. Öt évig éltek a monostorban teljes elvonultságban. Aztán szívük rejtekében felébredt az uralom utáni vágy. Megismerve a hatalom örömeit, visszatértek. Feleségül vették Perzsia közelében egy tatár bég két csodaszép lányát. Nimród halála után Hunor apósához fordult, aki Dzsidia tartományát neki adományozta. Ez a tartomány Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjedt. Így Hunor Adzsem szomszédságában telepedett le. Később, miután megsokasodott, Pannóniába költözött, amelynek bőséges folyamai, sok gyümölcse és termése volt, és az ő nyelvükön – azaz Hunor népének nyelvén – beszéltek az ottani népek.

Egy másik elbeszélés szerint így szól a történet:

Hunor törzsének előkelőségeivel vadászni ment, mikor is váratlanul egy csodás színben pompázó vad tűnt fel előttük. A vad egy másik törzs tartománya felé menekült. Mikor Hunor a vadat megpillantotta, megragadta szívét ez a szerencsés jel. Így szólt: "Ha ezt a vadat elejtem, ebben az országban sikerül elérnem a nyugalmat, de ha nem, sorsszerűen el kell foglalnunk Pannónia tartományát, amelyről kedvező híreket hallottunk." Utánavágtatott, de azon a helyen, ahol a vad zsákmányul kellett volna esszen, eltűnt a szeme elől. Hogy hívják, miféle fajta, nem tudta. Ekkor Hunor azt moridította: Ez jel és utalás nekem és népemnek, hogy ebben az országban nem élhetünk, más országban kell letelepednünk. Hunor katonaságot kezdett gyűjteni, de meghalt, és így rokona, Kattar bégfi vette át a vezetést, és jött népével Pannóniába. (Dr. Blaskovics J. Magyar Nemzet 1978. I. 3. B.) Továbbá ld. Magyar őstörténet (Tarih-i Üngürsüz) Budapest, 1982.

Mint azt Kézai krónikájának megfelelő helyén olvassuk, Ménrót elsőszülött fiai, Hunor és Magor, akik apjuktól megválva külön sátrakba költöztek, vadászni mentek ... egy szarvasűző bukkant fel előttük ... amint üldözték, Meotisz ingoványjaiba menekült, ahol végképp eltűnt. Meotisz vidéke a perzsiai hazával szomszédos. Az ingoványt bejárva visszatértek,

* Magor és népe visszamaradt Adzsem közelében.

atyjuk engedélyét kérték az ottan való letelepedésre, és öt esztendeig ki sem mozdultak onnan. Azután kikalandoztak. Férjeik nélkül otthon maradt asszonyokra, gyermekekre bukkantak, akiket magukkal vittek. Köztük volt Duia alán fejedelem két leánya, akiket feleségül vettek. Hosszas tartózkodás után hatalmas nemzetséggé kezdtek növekedni... Elköltöztek, illetve megszállták Skytiát. Itt elszaporodtak, mint a fővény, végül is tovább jöttek a Tisza folyóig. (Gyórfy Gy. 183.old.)

Szent László legendája:

Amint ott állottak ... egy szarvas jelenik meg előttük, melynek szarvai rakva égő gyertyákkal ... azután fut az erdő felé ... egy helyen megáll. A katonák nyilaznak rá ... elmenekül és a Dunába szökellék.

Mondá Szent László: "Bizony nem szarvas, hanem Isten angyala vala." Mi lehet a sok égő gyertya, amelyet a szarvain láttunk? – kérdezi Géza király. Nem gyertyák azok, hanem tündöklő szárnyak tollai, azért állt meg, hogy oda építsük Szűz Mária egyházát – mondja Szent László ... Géza király tehát megalapítja a váci egyházat és azt sok birtokkal és faluval megajándékozza. (Sebestyén Gy. Budapest, 1904. I. 30. old.)

Bors vezér várépítése:

(A magyarok cselekedeteiből kivonatolva.)

Bors vezér a Garam folyó mellett lovagolt. Egy szarvas futásnak eredt előttük, és nekivágott a hegytetőnek. Bors üldözőbe vette és a hegyen lenyilazta ... A hegy ormán egy várat épített ... igen erős várat emelt: egyszersmind a maga tulajdon nevét ruházta rá, úgy hogy Bors várának hívják. (Sebestyén Bp. 1904. II. 329. old.)

A csodafiú szarvas regéjéből

1. Ne siess, ne siess, Uram, Szent István király az én halálomra. Én sem vagyok vadlövő vadad, hanem én is vagyok az atya istentől hozzád követ... ..Homlokomon vagyon fölkelő fényes nap. Oldalamon vagyon árdeli szép hold... ..Jobb vesémen vannak az égi csillagok... (Sebestyén Gy. 333-334. old.)

Ha a szavasok üldözéséhez nem fűződhetnek mitikus jelentőségek, és az üldözők között nem volnának különös képzeletbeli lények, elkönnyvelhetnénk az elejtésükre való törekvést egyszerű vadászatnak, így azonban érthetetlennek látszik, miért igyekeznek halálba vinni a tiszteletben álló, senkinek sem ártó szarvast.

Az ősi mítoszok ugyan a városállamok emberalakú termékenységestenéről szólnak, de ismerték a körülöttük levő népek hiedelemvilágát, így a szarvast is.

Az alvilág ördögeiről is kell még szólnom. A kezdeti eposzokban alakjuk nincsen meghatározva, csupán azt hangsúlyozzák, hogy nem esznek, nem isznak, és hogy könyörtelen, megvesztegethetetlen lények.

A vadak szemében a vadász is félelmet keltő lény, aki elől menekülni kell, nehogy a halálba vigye őket. Egyébként Hunor és Magor is mitikus lénynek a fiai. Nimródot azonosítják Ninurta termékenységs- és háborús istennel. Anyjuk Enkissza. (Meglátásom szerint Enki istennő mása.)

Évezredek teltek el, melyben megváltozott összetételű népek mitikus hiedelmeinek egymásra ható változásai mutatkoznak. A lényeg: a szaporodást, a bőséget előidéző hitbeli tevékenység ugyanaz.

A változások nem történnek simán. Legyőzött népek legyőzött istenei helyét a győzők más istenei foglalták el. A legyőzöttek nem pusztultak el teljesen. A hiedelmek nehezen engedtek fel. Látszólag fejet hajtottak, de rejtve tovább éltek az új hit új alakjaiban. Szép példája ennek a legendában leírt fénylő jelenség, amelyben Géza király a csodaszarvast, az új hitben erős László pedig az Úr Angyalát látja, vagy a csodafiú szarvast, aki magát az Atya Isten követének tartja.

A termékenységs- és hitvilágra vonatkozó mondákat elemezve nézzük meg először is, miben mutatkozik meg az isteni jelleg. Dumuzi termékenységs-isten, Anyja és az ég nagy kígyója (más helyen Detur juh istennő), ő maga Uti napisten sógora. A Tarih-i Üngürüsben közölt első eredetmondánk vadja csodás színekben pompázott. Megjelenése a királyfiak népének nyugalmát, eltűnése a kényszerű elvándorlást jelezte. Abban a korban, a perzsák körüli hit világában az isteni jellegét a fényességgel jelezték.

Kézai szarvasa nem pompázott fényben, mégis arra készítette a királyfiakat, hogy ott telepedjenek le, ahol eltűnt.

Bors vezér szarvasa is mitikus lény. Azt sugalmazta, hogy a szarvas elejtése közelében építsen várat, és ott alapozza meg nemzetsége jövőjét.

A legenda szarvasa világított.

A csodafiú szarvas magát Isten követének mondja. Homlokán fénylő nap, oldalán árdeli szép hold és világító sörény.

A szentélyel való kapcsolatot:

Dumuzinak szentélye volt a királyi udvarban, ahol a szent nász misztériumát ápolták. Nimród fiai az általuk épített monostorba vonulnak, és ott tündöklő nemzetségük jövőjének megalapozásán. A Kézai mondájában szereplő királyfiak elrejtett helyen, az ingoványban töltenek öt évet. Bors vezér pedig várat épített, ahol családja jövőjét biztosítja. A legenda szarvasának megállása helyén is várat építenek, de azt már nem az anya istennő, hanem az Isten anyja tiszteletére.

Az üldözésben való folyamatosság:

Dumuzinak, az emberformájú istennek, az alvilág istenének az őrei az ördögök. Az eredetmondák csodálatos vadját, a csodaszarvast és a csodafiú szarvast is az uralkodó hatalom végrehajtói, királyfiak, katonák üldözik, nyilazzák, hogy a sötét, rideg alvilágba kényszerítsék. A kínzások miatti fájdalmak, a tehetetlenség tudata, kétségbeesés már abban a korban is foglalkoztatta az írók, képzőművészek képzeletét, így a hanyatlás fájdalmas kifejezése mutatkozik a zöldhalom-pusztai lelet – az aranyszarvas – mozdulatán.

A rémület kifejezése van meg a bulgáriai (garcsihóví) préselő mintán. Az üldözött szarvas mögött oroszlán griff, előtte ragadozó madár, amely rátámad. A madár aránytalanul nagy csőre és karmai ördögi kegyetlenséget éreztetnek. (Thrák régészeti katalógus 202. lelt. sz. Szépművészeti Múzeum, 1978)

A bőség és szaporodás misztikuma miben mutatkozik meg?

Így mi az oka a vágnak, hogy a királyiak meg akarják szerezni a váratlanul feltűnő vadat, és miért szomorodnak el, amikor a vad váratlanul eltűnik?

A királyiak, mint elsőszülöttek, atyjuk palotájában laktak, de már közelgett az idő, amikor önálló életet élhettek. Ez felvetette a gondját a család, továbbmenően a nemzetség megalapításának. Előfeltétele a területszerzés, bőven termő állat- és növényvilággal. Ennek kutatására indulnak.

Ósi hiedelemvilági jelenség tűnik fel. Az isteni lényt ismerik fel benne, aki minden élőt továbbteremtő, életet adó erejét hordozza magában. Ugy érzik, gondjaik meg lesznek oldva, mert a vad elejtésével, alvilágba kerülésével és újraszületésével megújul az élet, szaporodás és bőség következik be.

Bors vezér az ország biztonságának megóvása végett területkutatásra indul. Felbukkan ismét a "szarvas". Azon a helyen, ahol a szarvast lenyilazta, építi fel várát, és annak saját nevét adja, hogy megalapozza nemzetsége jövőjét.

A Legenda szarvasának megállása helyén épített egyházalapítást is követi a bőség, falvak, birtokok adományozása.

Az új hit felvétele után megjelennek a csodafiú szarvasok, akik mint az új Isten követői bőséget, jólétet kívánnak, és összerégelik az ifjú párokat. Nem szeretkeznek, hanem házasságra regélik (varázsolják) az ifjakat.

Sebestyén Gyula megállapítja, hogy a regélés szokása már a középkori népeknél is megvolt, ahol leánykéréssel és szaporodással szerepelt a régi szokások között. Megállapítása szerint keleti eredetű, és a magyar emlékek révén bizonyítható, hogy a keleti népek perzsa közvetítés útján megismerhető napkultuszának emlékei közül valók. Későbbi tanulmányában azt írja, hogy Babylónia volt a tűz- és napimádás fő fészke. (Sebestyén Gy. 1904. I. 343. old.)

Sebestyén Gy. felismerte a csodaszarvas áldást hozó szerepét, de azt teljesen az égitestek járásának misztikus világába helyezte.

A megjelenés ténye

A megjelenés itt látomás. Fénylő jelenség, amely váratlanul lép fel, és gyorsan tűnik el. Megmutatkozik minden "szarvas"-mondánkban.

Régi elbeszélésekben nagy szerepe volt a látomásnak, sugalmazott és cselekvésre készített. A Magyarok Történetének (Tarih-i Üngürüş) elbeszélése szerint Kattar kánt is Iszkeñdernek egy látomása bírta a Pannóniában való letelepedésre (dr. Blaskovics 28. old.).

A vad elejtésének és eltűnésének helye nem egyértelmű. Az elejtés helye szent hely, ahol a halál és az újjászületés nagy misztériuma lejátszódik. Ez a hely a "kigyó" szimbólumú istenség esetében a föld mélyében, a szarvas szimbólum esetén általánosságban van megjelölve, mint az ingoványban, a vízben, a hegyen. Mindenütt azt jelenti, hogy ott van a hely, ahol az elkövetkező jólét, szaporodás előfeltételei megvalósulnak. Nincs helye további keresésnek. Megépítik ott az egyházat, a várat.

Sikertelenséget is jelent. A hely mégis mitikus jelentőségű, mert az üldözők közelében maradhatnak az üldözöttek, és megnyílhat ismét a találkozás lehetősége. A közelségben közelebb juthatnak céljaik megismeréséhez.

A királyiak elvonulása valóban sikerre vezetett, mert megismerkedtek a hatalom megszerzésének feltételeivel: területszerezéssel, házassággal, szaporodással. A felsorolt hagyomány- és hitbeli elemek egybevetése után megállapítható, hogy a mezopotámiai termékenységisten (Dumuzi) kultuszának képzete népünk egy részénél az emberformájú "sárkány"-ban, más részénél a csodaszarvas mondákban él tovább. Bár a két isteni lény megjelenési alakja és tevékenysége különböző, megújítást, bőséget, szaporodást jelentő tartalmában ugyanaz. Mielőtt e fejezetet lezárnam, fel kell említenem a következő ellenvetést:

1) A mezopotámiai liturgikus költemények megírása óta több ezer év telt el, és azért nincs lehetősége a felismerésnek! Szerintem nem azon múlik a felismerés, hogy időközben mennyi idő telt el, hanem hogy mennyi írásbeli avagy tárgyi emlék maradt fenn. Az általam hivatkozott ósi világ – időbeli távolsága ellenére – egészen közel van hozzánk. Előttünk, az asztalunkon, miként a régi görögök és rómaiak hitvilága, hétköznapi élete, amelyet kétezer éves idő- és térbeli távolság ellenére jobban ismerünk, mint saját ezeréves honfoglaláskori életünket.

2) Továbblést az újabb felmerült adatok ismeretében nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert olyan kérdések merülnek fel és vetődhetnek fel ezután is, amelyekre csak ezek figyelembevételével lehet választ adni. Ilyenek pl. a nagyszentmiklósi kincselet edényein látható ábrázolások, amelyeknek közel kétszáz éve folyó magyarázata – mint László Gyula idevonatkozó tanulmányában kitűnik – megfejtetlen maradt. Ezek feltárásával a következő fejezetben foglalkozom.

Jegyzet

1. Sarabha a titokzatos vadállat.

Erről a titokzatos állatról szólnak az ind mesék. Úgy írják le, mint hatalmas vadállatot, amely még az oroszlánnál is erősebb. A külsejére vonatkozó elképzelések különfélék és ellentmondásosak... ..a kecskével, de leggyakrabban a szarvasok családjával hozzák kapcsolatba. A Rig védében az ind himnusz említi a sarabhát... mint valami mitikus személyiség jelenik meg, mint aki az égi szférához tartozik.

A könyv szerzői szerint rénszarvas volt (125. old.). Mircea E. szerint "stag", vagyis gímszarvas.

2. Kézai szarvas-elbeszélése nem azonos kultúrkörbe tartozik, ami arra utal, hogy Hunor és Magor népe sokáig külön élt egymástól. Ugyanis a magyarok körében leírt vadászatban csak az első változatban van együtt Magor és Hunor. A második változatban csak Hunor megy vadászni, csak ő vonul el apósához, és ő kezd katonaságot gyűjteni, hogy Pannóniát megszeresse.

Magor neve nem szerepel tovább, nem megy Pannóniába, és Attila utódai között sem fordul elő neve. Miután Perzsia közelében vadásztak, nyilvánvaló, hogy ott maradt. Neve csak századok múlva, Kézai és Anonymus krónikájában s egy-két keleti kútfőben olvasható.

3. Az, aki elfog egy sarabhát, isteni hatalmat nyer. Ezt figyelembe véve Hunor azért örült meg a hirtelen felbukkant szarvasnak, mert úgy érezte, hogy elfogásával itt az alkalom az isteni hatalom megszerzéséhez és hazai uralmának megszilárdításához.
4. A ragadozó és szarvas közötti küzdelem ugyancsak más kultúrkörbe tartozik, de amint Mircea E., Renée Grosset-re hivatkozással írja, ez is mezopotámiai világon alapszik. (Mircea 157. old.)
5. Hogy a szarvasban és kígyóban az őskor bölcselői isteni lényt láttak, közlöm itt Dumuzival, az emberformájú termékenységistennel való összefonódás egyik mítoszi jelenetét.
Dumuzit az ördögök elfogják, és az alvilágba (halálba) kényszerítik. Utu napistenhez folyamodik segítségért: "Kezemet változtasd szarvasévé, alakom másítsad meg, ördögeim kezéből így kicsúszhatnék..." ...Utu könnyeit elfogadja, kezét átváltoztatta, alakját megmásította, s ő mint erős fejű kígyó, átkelt a hegység rétjein.
6. A három eredetmonda a két kultúrkörre s a két rokon nép kétszeres egyesülésére mutat. A két első, a fel nem ismerhető csodálatos vadjárval és mőnostonba vonulásával Belső-Ázsiára és Indiára, a harmadik a dáma mezopotamicus szarvassal Mezopotámiára utal. Az első mondában egy tatár fejedelem, a harmadikban egy alán fejedelem lányait veszik feleségül a királyfiak.
Minthogy csak Hunor költözött el népével a tatár tartományba, Magor helyén maradt (Perzsia határán). A másodikori egyesülés akkor történik, amikor jelenlétüket a Kaukázus közepén az alánokkal szomszédos helyen találják. Valószínűleg a déli hadjáratai folytán Kaukázus hegyei közé menekülő hunoknak és az alsó Zab folyónál élő magyaroknak a menekülései okozták a kaukázusi letelepedést, amely később a nyugatról visszatérő és Szkítiában megerősödő hunokkal való szövetségre vezetett a Pannónia visszaszerzése végett.
Hazánkban az eredetmondák mitikus elemei összefonódva mutatkoznak.

IRODALOM

- Blaskovics József: Magyar Nemzet 1977. január 3. A magyarok története, Budapest, 1982.
 Magvető. Budapest, levéltárbeli közlései, 1977., 1980. Prága.
 Hét évszázad magyar versei. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. Népköltészet cím alatt. 1966.
 Ipoly A.: Magyar mitológia. Budapest, 1929. 302. old.
 Gombos Károly: Lakáskultúra 1980/3. és bővebben kifejtett levele.
 Kézai S.: Gesta Hungarorum. Budapest, 1963. 49. old.
 Komoróczy G. – Rákos S.: Gilgames – Agyagtáblák üzenete. Budapest, 1974.
 László Gyula: A nagyszentmiklósi kincs. 1978.
 Mitológiai ABC. Budapest, 1970.
 Sebestyén Gy.: A honfoglalás mondái I-II. 1904. II. 201. old.
 G. M. Bongard-Levin: Szkítiától Indiáig. Budapest, 1981.
 Mircea Eliade: Zalmoxis. The vanishing God. USA. Chicago, 1972.

ÖSTÖRTÉNELEM ÉS ELEKTRONIKA

Őszinte örömmel köszöntöm az Első Magyar Őskutatók Nemzetközi Találkozójának résztvevőit. Különös tiszteletem a szervezőknek, akiknek fáradhatatlan munkája és anyagi hozzájárulásának eredménye ez a lehetőség, hogy mindazok, akik a magyar nemzet eredetét kutatják és módjukban volt idejönni, beszámolhatnak eddigi eredményeikről. Egyeztetésre kerülhetnek esetleg eltérések a kölcsönös együvé tartozás és mindenekfelett a magyar eredet és történelem oly sok téves megvilágításának tisztázására, közös nemzeti múltunk és jövőnk érdekében, a tényleges igazság szellemében.

Engedjék meg, hogy röviden ismertessem saját utamat, amelyet őstörténelmünk kutatása terén bejártam, míg eljutottam odáig, hogy műszaki területen végzett munkám csupán a létfenntartás szükségletének biztosítására zsugorodott, s eközben (legtöbbször éjszaka) végzett bűvárkodásaim hivatássá magasztosultak.

Az első kérdőjel még középiskolás koromban jelentkezett, amely a honfoglaló magyarok rovásírásának eltörlésével merült föl ok és okozati összefüggést kereső elmében. Párosult ez kenyérféltő tanárom magatartásával, amikor a kérdést boncolni merészelttem. Ugyanis: nem nevezhető barbárnak az a nép, amely Kr. u. 896-ban saját írással rendelkezett, nem beszélve az írástudással együttjáró kulturáltságról.

Tanárom válaszában nekem igazat adott ugyan, de neki azt kellett tanítania, amit előírtak.

Így jutottam arra a megállapításra, hogy aki mindig csak azt feleli, amit neki hivatalosan tanítanak, az lehet majd pedagógus, esetleg egyetemi tanár, de ahhoz, hogy tudós legyen, aki a tananyag szellemi részét lerakja, irányítja és ellenőrizteti, az a mindenkor hatalom kritikátlan igényének szolgálatában kell, hogy álljon. Ilyen áron lehet valaki "hivatalos tudós". Pedig ha jól emlékszem, Széchenyi István nem ilyen szellemben alapította a Magyar Tudományos Akadémiát.

Egyik kedves munkatársam ezt a jelenséget úgy határozta meg, hogy akik a fenti módon tudósok, azok a hivatalos tudósok. Azok pedig, akik ettől merőben eltérnek és a befolyásolt történelemből az igazságot tárják fel, ők a hivatásos tudósok. Én nem hiszek abban, hogy többféle igazság van. Annak teóriáját csak azok teszik magukévá, akik megalkuvásra hajlamos érdekemberek.

Középiskolai tanulmányaim után, 1942-ben Erdélybe, Marosvásárhelyre kerültem pilótakiképzésre, ahol az ott élő nagyszerű magyarjainktól tanultam az ősmagyar rovásírást. Ez az ismeret volt az első lépés, amely elindított azon a küzdelmes úton, ami korábbi történelmi kételyeim logikátlan jelenségeinek megfejtéséhez vezetett. Tehát a kulcs a kezemben volt, amellyel sorba nyitogattam azokat a záratokat, amelyeket a történelem hivatalos érdekemberei tudatosan zárogattak a következő korok kutatói elől.

Abban a szerencsés helyzetben voltam és vagyok, hogy nem szorított egy irányba egyetlen szakma sem. Mindent, ami tudatosan a kezembe került a különböző tudományágakról és szakterületekről, azt lázasan bonckés alá vettem, és így hatalmas ismeretanyag segített az ok és okozati összefüggések felismeréséhez. Ebben a tudatosan összekuszált adattömegben mégis sikerült egy fonalat megtalálni, amely fajtánk és nemzetünk sorsát, történelmét mutatja meg, mióta ember él e Földön, tehát a legkezdetektől napjainkig.

Mivel pilóta voltam, nem volt nehéz Földünket legalábbis képzeletben kívülről nézni. Egyes adatok szerint két holdja volt Földünknek, s a tömegvonzás miatt az egyik hold becsapódott a Földre, minek következtében az addigi függőleges tengely megváltozott. Így a korábbi élethelehetőségek is átalakultak a felszínen. Több évezredes kultúrák tűnhetek el a földrészekkel együtt, a jégsipkák eltolódásával bekövetkezett nagy olvadások árvizei és a tűzhányók kitorései miatt.

Vizsgálódásaim így az alábbi tíz pontban jelölhetők meg:

- 1) A Föld keletkezése és helye a világűrben.
- 2) Az ember és a civilizáció születése és fejlődése.
- 3) Földünk tengelyének változása és annak hatása az élethelehetőségre.
- 4) Az Atlantisz léte és pusztulása.
- 5) Az írás kialakulása és változásai.
- 6) A Biblia időtlen eseménysorozata és a tudományos időrendiség. Isten fogalma és a vele való visszaélés.
- 7) A különböző emberi fajták és azok egymás elleni harca.
- 8) A tudományok kifejlődése és azoknak a hatalom szolgálatába állítása.
- 9) Mindezekben fajtánk és nemzetünk szerepe.
- 10) Végül az egyén – ha magyar – útkeresése a múltban és a jelenben nemzeti létünk jövőbeni fennmaradásának biztosítása érdekében.

Bizonyos vagyok abban, ha az események ok és okozati összefüggését megközelítőleg is meg akarjuk érteni, az Isten fogalmával és az ember tulajdonságainak felmérésével kell kezdeni. Isten olyan megfoghatatlan és meghatározhatatlan, hogy a csodálatos és méltatlan ember, aki csupán térben és időben tud mérni, alkalmatlan a megítélésre. Nyilván ezért szülte azt az elméletet, hogy Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette az embert, hogy végül saját magáról is állíthassa, hogy Isten, vagy legalábbis annak egyenes leszármazottja. Én úgy vélem, hogy az ember teremtette Istent a maga képére és hasonlatosságára, és ez az alapja minden földi rossznak. Ha pedig magát az embert vizsgálom, rá kell jönnöm, hogy a csodálatos testi, lelki és szellemi tulajdonságain túl elsősorban többségében a butaságból eredő irigység, hatalom- és birtoklásvágy a meghatározó. Ez utóbbiak jellemzők nemzeti történelmünk tragikus fordulatainak okát.

(Zárójelben jegyzem meg egyik kedves barátom meghatározását, miszerint: felháborító, hogy milyen buta emberek vezetik a világot! – Budapesten pedig úgy módosították a közismert mondást, hogy a tudás csak a hatalom birtokában tudás!)

Tehát a magyar őskutatást is kétféle anyagból kell végezni. Egyik a hatalom által rögzített anyag, a másik pedig az elnyomott tömeg ajkán fennmaradt népregék, mondák.

Ha ennek a hatalmas anyagnak viszonylagos megértéséhez csak közelíteni is akarunk, akkor ki kell szakítani magunkat – már amennyire képességeink engedik – a tér és idő zártágából, éppen úgy, mint az asszirológiától a judeokrisztianizmuson keresztül napjainkig rögzített ismeretek zárt gömbjéből. Ha ez a törekvésünk viszonylag sikerül, hamarosan kialakul az a tapasztalatunk és véleményünk, hogy a hatalmak által befolyásolt és rögzített anyag elveszítette erkölcsi értékét, éppen befolyásoltsága miatt. Ennek ellenére a legtudományosabb ismeretek, sőt szentesített dogmák útvesztőjében is találunk olyan adatokat, amelyek igazak vagy közel állnak az igazsághoz. Lásd a Bibliát.

Nyilván a nem tudományosnak ítélt úgynevezett népregék és mondák anyagából pedig le kell fejteni a mese fogalmát kimerítő burkot, és a dolgok mélyén felfedezhetjük azokat az adatokat, amelyek támpontként kezelhetők.

Így merül fel a legkényesebb és nyilván vitatható kérdés: Mi a helyes és az igazsághoz legközelebb álló megállapítás?! Egyetlen lehetőség a tudással párosult ösztönös megérezés – ez szellemi és lelki adottság –, amely előbb-utóbb a valós igazság feltárásának eredményéhez vezet.

Persze mindezek birtokában is fennáll a tévedés és rosszul megítélés lehetősége. De egészen más tévedni, mint tudatosan félrevezetni. S ez utóbbit tudományos köntösben közzétenni. A téves megítélés csapdájába könnyű beleesni, hiszen ezt minden kutató elkövetheti. Azonban ezt ismét csak érezni kell, hogy ez a jószándékkal végzett munka természetes következménye. Tudok rá példát, hogy egyik magyar őskutatónk kiadott munkájában támadta a másik őskutatónk szintén közkézen forgó könyvében elkövetett hibát. Egy harmadik pedig az első szerző tévedését pellengérezte ki saját könyvében. Ezt a szerepet hagyjuk a téma ellenségeire, akik alig várják a lehetőséget ennek megtételére.

Hölgyeim és Uraim! ez több, mint bűn! ez hiba!!!

Ha már francia közmondást idéztem, folytatom egy magyarral: "Nincs az a rossz, amiben ne lenne valami jó."

Ilyen jónak tartom azt a rosszat, hogy történelmünk viharai Földünk szinte minden zugára szétszórták legjobb szellemű magyarjainkat. Így még azok is, akik soha nem foglalkoztak nemzeti eredetünk gondolatával, kénytelenek felismerni azokat a magyarul érthető és értelmes földrajzi neveket, amelyekkel szinte minden kontinensen találkozunk.

Egyik ilyen lelkes kutatónk Hawaii szigetén élve, az amerikai térképészeti intézettől beszerezve olyan térkép birtokába jutott, amelyen a földkerekség legkisebb települése és hegy-vízrajza megtalálható. Így Földünk területéről több, mint 17 ezer földrajzi nevet gyűjtött, amely nevek a Kárpát-medencében is megtalálhatók.

Hát nem tiszteletet kiváltó teljesítmény ez? Bizony az! Most jöhetne az előbbi szellemben kifogásolt, a Föld másik sarkán élő, mondjuk nyelvészettel foglalkozó őskutató. Ez a felsorolás nem teljes, mert sokkal több lehetne ez az adat, ha a hawaii kolléga figyelembe vette volna a Kusok nyelvezetétől a Sumirok, a Hetiták, az Egyiptomiak, a Pártusok, a Fóníciaiak, a Görögök, az Etruszkok, a Punok, a Hunok és Kunok hangtani kicsengéseit és írásuk mássalhangzócsereit. Nem beszélve a térképet készítő ország nyelvű sajátosságairól, ahogy azon a nyelven írnak és ejtenek ki egy-egy földrajzi nevet. Mindezeket túl van még tudatos hamisítás is.

Íme egy példa, aminek még a szellemétől is szeretném óvni a magyar őstörténettel foglalkozókat.

Most nézzünk egy olyan példát, ahol a kezdet a szójhagyományra épül ugyan, de később a történet leírják, s a tudomány ezt is a sülyesztöbe rakja.

Az elmúlt év folyamán fordítottam angoiból magyarra Robert J. Scrutton: "A másik Atláhtisz" c. munkáját. Ebben a leírásban többek között a következő érdekes adatok találhatók: A magyarok és finnek Kr. é. 2092-ben gyarmatosítják a mai Skandináviát. 2012-ben a magyarok megtámadják Fríziát. Egyedüli uralkodók a papok. Magyaroknak hívják magukat, és fejedelmüket MAGY-nak, Ő egyben főpap és király. Ezt az anyagot a szerző egy létező "Oera Linda Könyv" c. írásos feljegyzés alapján rögzíti, amelyben a ma szokásos Hungary helyett Magyars megjelöléssel illet bennünket.

E témával foglalkozók előtt szinte törvényszerű, hogy a hatalmi érdekeket védő tudományos világ ezt az anyagot először megpróbálta neveltségessé tenni, majd a feledés homályába kényszeríteni. Mindenesetre rendkívül értékes adatokkal gazdagította a történelmi időrenerdiséget, a földrajzi helymeghatározást, és alátámasztani kívánja (mivel a fenti események Észak- és Északnyugat-Európában játszódtak le) azokat a nyelvi szójátékokat, miszerint az e területek flektáló nyelvében kialakult égtájak megnevezése az ott élő őseink nyelvére utal.

Íme: OSZT, WESZT, SZÜD, NORD. Mivel az égtájak megjelölésének alapját a Nap képezte – akkor napkultusz lévén –, e tényleg kiindulva szójátékom a következő: Keleten a Nap Oszt-ja sugarait. Nyugaton West-i. Délen SÜD (a D és a T párhuzamos mássalhangzók), tehát SÜT a legjobban. Ha pedig a régi írásokban sűrűn előforduló 90°-os elfordítással élünk a NORD kezdőbetűjénél, úgy ZORD szavunkat kapjuk, ami meg is felel a hideg észak tulajdonságának.

Ez nem tudományos levezetés, csupán játék a betűkkel, de kérdem én! melyik más nyelvvel lehet így játszani? alátámasztva ilyen történelmi háttérrel.

Életem során, amikor tudomásomra jutott, hogy néhány magyarországi kutató különböző indíttatással a Közel- és Távol-Keletre ment, hogy a magyar őshaza helyét megtalálja vagy azt megcáfolja, nagyjából kialakult bennem egy olyan nézet, hogy a pro és kontra vélemények ellenére EURÁZIA és Észak-Afrika különböző területein folyamatosan követhető őseink nyomai. De hogyan kerültek az amerikai kontinens nyugati partjaira? Sokáig nem találtam meg a fonalat, amely ezzel az ellentétes oldalon levő kontinenssel az eddig rendelkezésemre álló adatokkal összekötne. Míg végre kezembe került egy monda- és regevilág (Arvisura) gyűjtemény, amely úgy, ahogy rögzítésre került, talán többet árt, mint használ a magyar őstörténetnek. Kr. e. 4040-től folyamatosan felsorolja a Hunok 24 nemzetségének történeteit, fősámánjának, rovástudóinak, valamint aranyasszonyainak vezetése mellett. Hangsúlyozom, hogy ez rege- és mondagyűjtemény.

Ennek ellenére találtam benne olyan leírást, amely fokhálózat szerint meghatározta az elsüllyedt Atlantisz valószínű helyét, a folyamatos talajfelmelegedés miatti felrobbanás idejét pedig Kr. e. 5038-ra rögzíti.

Ezt a kontinensnyi területet a Csendes-óceán közepére helyezi úgy, hogy ha a 180°-os hosszúsági kör és az Egyenlítő metszéspontjától a Hawaii-szigetekhez egy egyenest húzunk, az nagyjából a földrész középvonalának felel meg. Hegy- és vízrajzi megjelöléseiben szinte az egész földrészen közepén végighúzódnó Kéklyen hegységet, majd ezt keleten és nyugaton határoló Garazugó, illetve Hangun és Tigris nevű folyót tünteti fel. Településeit pedig a Hunsíkságon Góg törzse (Fehér hunok), alatta Magóg törzse (Fekete hunok), a nyugati területeken pedig a Maják, Indijók, Agabák és Uruk törzsének helyét jelöli. Az alsó részen pedig, ahol a nagy Hangun folyó a tengerbe ömlik, a nyugati parton Kosztroma, a keleti parton pedig Dorozsma nevű településnevet jelöl.

Amikor ezeket az adatokat felrajzoltam, mint most Önöknek, azonnal felfedeztem azt a lehetőséget, ami az ősi nyomok nyugat-amerikai létét valóban igazolja. Ugyanis a tengeráramlatok ósidóktól fogva állandók. Ha a talajfelmelegedés miatt a területről északon menekülő Indijók és Maják hajókra szálltak, a tengeráramlat pontosan az amerikai kontinensre szállította őket. Ugyanez történhetett délen, ahol a tengeráramlatok Góg és Magóg menekülő nemzetségeit a mai Nippon (Naphon, Kína, India) és az ezen területek alatt elterülő szigetekre szállította eleinket. Így magam is felkiálthattam: "HEU-RÉKA", megtaláltam az egész Földre kiterjedő ősmagyarnyomok teljesen összefüggő vonalát, illetve magyarázatát.

A napjainkban is kimutatható földrengések, működő vulkánok, amelyek ma is változtatják a térképet a megmaradt Hawaii-szigeteken, Japánban és a felette levő vulkánológusok paradicsomában, a Kunnasir, Kuril és Urup szigeteken, majd a másik oldalon, Észak-, Közép- és Dél-Amerika nyugati partjain még évezredek múlva is elfogadhatóvá teszik az Atlantisz vagy Ataisz valószínű helyét, őshazánk egykori helyét és pusztulását. E rengések ma is rázzák a Földet és rajta bennünket, hogy lehet egy tudománytalan népregében is használható anyag, a megfontolt és tárgyilagos őskutatók számára.

"Csak kulturált magatartásunkat őrizzük meg alázattal a nagy ügy szolgálatában."

Remélem, hogy Földünk elég nagy csárda ahhoz, hogy a magyar őskutató dudások elférjenek rajta. S ha mindenki, aki ezzel foglalkozik, csak egy mozaiknyit is tesz le a magyarság igazi képének oltárára, már nem élt hiába. Íme egy példa:

Budapesten él egy nagyszerű négytagú magyar család, akik zenei szakemberként Peruba utaztak népdalgyűjtő útra. A hegyi őslakók népdalait magnószalagra rögzítették, és a budapesti TV-ben gyermekműsor keretében felhívták a jelen levő kisiskolás gyerekek figyelmét, hogy a lejátszásra kerülő zenei anyagot a Föld melyik részén gyűjtötték, s ha a dallamot felismerik, úgy énekeljék együtt, magyar szöveggel, a perui őslakókkal. Így is történt. A magyar gyermekek együtt énekeltek. S ekkor a népdalgyűjtő műsorvezető hölgy a kamera felé fordulva könnyes szemmel közölte a TV-nézőkkel, hogy nem tudják elképzelni, hogy ezért a munkájukért mennyi megpróbáltatásnak vannak kitéve saját hazájukban.

Egy másik budapesti TV-műsorban egy hazánkban tartózkodó japán tudós jelentette ki a következőt, amelyet én is, mind technokrata, mind őskutató, teljes mértékben vallok: "Az emberiség absztrakt tudományainak ellentmondásaira, valamint a politikai ellentétekre is a reáltudomány hivatott döntést hozni. Írhatnak a régészek, amit akarnak – ha nincs jobb dolguk. Öt éven belül mi minden vitás kérdésre helyes választ adunk a mikroelektronika segítségével."

Én bizonyos vagyok abban (és most nemcsak a magyar őskutató, de inkább a technokrata beszél belőlem), hogy a korunk technikai forradalmát jelentő mikroelektronika a mi összes eddigi feltevéseinket igazolja.

Talán a közeljövőben a mi nemzeti igazságunkat is így lehet majd bizonyítani.

UTÓSZÓ

Ahogy az utószó szellemi fogódzón gondolkodom, feleségem a konyhában meggyújtja a gyertyákat. 1988. november első napja vagyok. Ha minden hozzánk tartozónak gyújtana, harminc-negyven szálát kellene az ablaktőre tennie... Végül négy szálát gyújt meg, az ötödiket a jeltelen sírokban pihenőkért... Miközben sercegne a gyertyák, a kora estében ugatnak a kutyák a szalkai "hóstát" udvarain.

Az eszem kereke fordul egyet a szomorúságból, és Spanyolhon tájaira repül Benidormba, a Hawaii szállóba, a földszinti "sufnis" folyosóterembe, ahol alig másfél-tucat "ősmagyar" méricskéli egymást...

"Trombitaszóra" gyűltünk össze a nagyvilágból, itthonról, külfonból "magyarkodni"! Eddig soha nem láttuk egymást, mégis mintha régen ismerősök lennénk. Mintha piciny – idegenek számára láthatatlan – jel lenne mindnyájunkon.

Ahogy visszagondolok több, mint két esztendő távlatából az első találkozásunkra, tisztemhez szabottan csak "ilyen" összefoglaló gondolat jut eszembe. Talán a summás összefoglaló penzumát az Időre testálva, inkább az emocionálisabb életrezenetek kíváncsognak ki belőlem.

Ötvenöt évet kellett megélnem, hogy a tenyérnyi hon keleti csücskéből, a szovjet-román-magyar hármashatár töviből érkező az említett szállodában megismerkedhessem a kötetben szereplő magyarokkal. Repülőgépen ekkor ültem először, nyugaton harmadjára jártam. Harminchat éves voltam, amikor először átléptem a nyugati határt. Bár a keleti határt is csak felnőtt koromban, egyetemi tanulmányaim után... Generációm itthon maradt részének általános sorshelyzete mindez! Útitársam, Sárkány Kálmán, nyolcvan évét meghaladva életének utolsó negyven évét kellett, hogy lemorzsolja ahhoz, hogy együtt remegjünk-féljünk a repülőn.

A külhoniaknak harminc évet kellett várniok, hogy így együtt a témában találkozassunk. Ha semmi más haszna, értelme nem lett volna választott elnökünk, dr. Csihák György szervező munkálkodásának és hű társa, Hanni Asszony áldozatos készség-segítségének, akkor is nemzeti tettként könyvelhetjük el az anyagi áldozatokat is vállaló kezdeményezésüket.

Az egymásra találáson túl egymás gondolatait is megismerve jóleső érzéssel nyugtáztuk "kintiek" és "bentiek", hogy a nemzetért, a magyarságért való szellemi tenniakarás nem kopott ki belőlünk.

Ha felkészültségünk, ismereteink hiányosak is, nem mindenben elégítik ki a cégbeliek kényes igényét, egymás munkálkodásába beletekintve, egymást segítve biztosabb alapokon építközhetünk tovább.

A folyamat lehetőségének létrejötté, a megteremtődése szerintem Benidorm legfőbb eredménye. Teleki Pál sorával zárva: "Merjünk magyarok lenni!"

Benidormban mertünk!

Farkas József

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadások 1986. minden hó második keddjén.

Helye: Restaurant Urania Zürich különterme
(Hauptbahnhof-tól öt perc gyalog).

Kezdet: 19³⁰ h. Az előadásokat vita követi.

- Március 11. Ungarische Freiheitskämpfe und Europa
Moderator: Gilde Barnabás (Fahrwangen)
Berufsoffizier a.D. der königlichen ungarischen Honvéd-Armee, Verleger
Dr. MANZ Heinz (Zürich)
Erster sprecher der Europa Burschenschaft (deutsch).
- Április 8. A Szent Korona sorstörténete
Prof. VAJAY Szabolcs történész (Buenos Aires)
- Május 13. A Szent Koronán található jelek mezopotámiai és egyiptomi eredete
HALLAY István történész (Toronto)

AZ ELSŐ BENIDORMI ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ

1986. május 18–24. BENIDORM

- Június 10. Az 1848-as honvédség megszervezése és harcai
Dr. GOSZTONYI Péter történész (Bern)
- Szeptember 9. Magyar honfoglalások a Kárpát-medencében
Bevezető Dr. Csihák György (Uster)
Dani D. Pál történész (London)
- Október 14. Miért nem tudunk kulturális értékeinkkel a nyugatra betörni?
Fiala Ferenc lapszerkesztő (Saarbrücken)
- November 11. Dreissig Jahre danach... Ein Gespräch am runden Tisch.
Gäste: Fiala Ferenc (Saarbrücken) Zeitungsredakteur,
HERCZOG Andreas Nationalrat, Dr. MANZ Heinz
Erster Sprecher der Europa Burschenschaft,
Prof. Dr. MEHRLE Tamás, Theologe,
Prof. Dr. RÉVÉSZ László Jurist, und ein Schriftsteller aus Ungarn
Moderator: Holenstein Peter (Hausen a.A.) Journalist (deutsch)
- December 9. Festveranstaltung
Nur für Gäste mit besonderer Einladung

A MÁSODIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ

1987. május 24–30. Zürich

SYNOPSIS IN ENGLISH

PREFACE

Every nation is determined by its past and every nation writes its own future with its present life. Thus, if the reader asks what kind of a book he is holding in his hand the answer is as follows: It is a magic mirror and if you look into it you will see the distant past as well as you will regard the future of the Hungarian nation.

'Sagittis hungarorum libera nos Domine' – was prayed all over Europe when our predecessors became known and it was only one hundred years later that our first Christian king was wearing the only crown of the history that has been sacred up to now.

Was there a miracle? – or was a not-everyday cultural inheritance incarnated in the Carpathian-basin?

The wealth of the Hungarian land, the treasures of its depth, the outcome of the people's labour attracted a tide of murderous conquerors for one thousand years and the Hungarians were struggling in the self-defensive fights. The Hungarian kingdom in the 15th century had as many inhabitants as in the area of the present France at that time. Today there live about fifteen millions of Hungarian-speaking people all over the world.

Until the discovery of the new world Hungary was Europe's main supplier of gold, silver, salt and cattle. At the time of Matthias Corvinus a middle peasant had forty cows. During all the Middle Ages servants had horses as well, it did not even exist in Byzantium. St. Peter's Basilica was built in the place of St. Stephen's pilgrimage place of Hungarian ownership, whereas it was only the Hungarian wealth that could reach Rome uninterruptedly. The Pope was obliged to pay tax at the same time by the Emperor of the Holy Roman Empire.

Is it a set of chance in history or is it the development of a healthy plant that was set in good soil and its roots reach the waters of life?

When the peace order of Trianon was worked out there was only one population statistics considered to be correct about the Carpathian-Basin and its surroundings, that of the Hungarians. According to this statistics most of the dwellers of Hungary at that time did not regard himself Hungarian. They have considered themselves so far to have arrived in the Carpathian-basin earlier than the Hungarians. Were not they scared of the Hungarian's arrows? It's possible. These nations are just as half of Turkish appearance anthropologically as the Hungarian. Moreover, as the first settlers of Árpád's people, who found a partially Turkish population in the Carpathian-basin, when they arrived here. The Corpus Juris Hungarici (e.g. Magna Charta) gave the safety of law to men and women, Hungarians and foreigners, Christians and Jews. At the time when Europe's nations were endeavouring to establish countries of patriarchal system, with one language and one religion. That is the truth of history.

The history of Christian Europe does not know another nation that had as many revolutions as the Hungarian. The revolutions of the Hungarians are bloodless.

Has it got any reasons? Everything has got reason in history. The Hungarian carries interesting features in his blood – maintained by hematology –, speaks a special language, has got a special musical language and it's a musical power. Its folk art is extremely rich and archaically inspired as well as it shows esoteric knowledge of several directions, the roots originating from the Near and Far East.

Antiquities and names found in the Carpathian-basin leads us to the greatest depth of the past of the humans, the six thousand years of the ethnic unit is continuous.

Why do we have to investigate and discover it again? What did we forget on the long-long way leading to the present and why? Where and to what direction does this road lead in distance from the Carpathian-basin and in time backwards from the present? What kind of future is written in this past?

Zürich–Turicum, Month of Pledge.

György Csihák
President
of the Hungarian Historical Society of Zürich

INVITATION TO THE FIRST BENIDORM MEETING ON THE EARLY HISTORY OF THE HUNGARIANS

The undersigned organizers invite everybody interested in early history of the Hungarians and the present state of its investigation to a meeting on the subject.

Objective of the meeting is: To collect experts living either in or outside Hungary as well as the researchers, who participate as private persons in the meeting, to give a chance of open discussion on subjects concerned and consequently to form and spread them in a friendly atmosphere.

Lectures will be held on the following main subjects: 1) the early history of the Hungarians, 2) Particular stages of the historical development of the Hungarian language, 3) Hungarian coronation symbols, 4) contribution to the previous subjects e.g. from archeology, folk art, etc. Historical subjects supposed to be discussed until the age of Endre III (1290–1301). Lectures are followed by a round-table discussion.

We have the honour to ask our experts to register to give lectures or contributions. It is requested to send a short summary and to indicate the length of the contributions to the address of the organizers as soon as possible, so that we could finalize the detailed programme. We wish to promote every expert's participation in the order of application if he/she can certify the publication of at least one scientific study in his/her academic sphere (e.g., by sending his study to be published on an exhibition show) and if he acknowledges the possibility that the early history of the Hungarians can be intertwined from several different lines.

Participation is free of charge for everybody, the organization expenses are covered by some private persons. Participants (lecturers, guests, etc.) are expected to cover all their own expenses and to care for the usual insurances. The organizers expect the participants to have respect for the principles outlined by the present invitation at the meeting.

The organizers are independent as far as their personal views and financial situation are concerned, and they welcome everybody in the matter announced. The organizers as a board do not deal with personal or political cases, and guarantee only the facts of the present invitation.

Place of the meeting is BENIDORM (Spain) – Hotel Hawaii, May 18–24, 1986. Official and working language is Hungarian.

The Secretariate takes charge of board if required at a three-star hotel (breakfast, lunch, dinner and usual hotel facilities cost US \$ 14 for a double room, 17 for a single room per day and per person at the present rate). Participants of our meeting can stay under the same conditions at the hotel as long as they want to enjoy an ideal vacation.

BENIDORM can be reached by air and train to ALICANTE (40 kms), there is a highway from the Spanish–French border, bus from each Western-European country, cheap charter flights from the airports of Europe.

Requests for registration forms should be mailed to the address of the Secretariate. Prospective participants will receive detailed information from the Secretariate. The address is as follows:

Hungarian Historical Society of Zurich
CH-8047 Zürich, Postfach 1113

We ask the Hungarian organizations and newspapers to support our initiative.

Dated on the spot of signing, November, 1985.

Organizers:

Dr. György Csihák, Uster, Switzerland
Dipl. Ing. Dániel Farkasch, Bad-Homburg, West-Germany
Dipl. Ing. Rudolf Marton, Emmen, Switzerland
Ibolya Rojkó-Bakos, Bern, Switzerland
Dénes Sugár-Frank, Benidorm, Spain

This invitation form can be seen with the original signatures at the place of the meeting.

THE TRUE HISTORY OF THE HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZÜRICH

I

It started with a chess tournament in 1985. The Chess Club of Zürich was celebrating the 175th anniversary of its establishment and invited one of my former school-friends, my chess partner when we were young.

We remembered our common memories from our childhood, university years and young manhood happily on one of the holidays of the tournament, and we began to talk about Hungarian history in the meanwhile. It was not by chance that we remembered history as well, as we were children in the 40s, we attended university in the 50s, and we became adults in the 60s.

We agreed that as a group of people becomes a nation by having its own national consciousness, building, maintaining and strengthening national consciousness is the most important condition of the survival of a nation. The most significant way of promoting a healthy national consciousness is to make the members of the nation realize their national history. However, it requires sincere historical writing, which at the same time encourages the individuals and ennobles their soul. We thought novels written by Géza Gárdonyi could be mentioned as such, but we condemned generally the Hungarian historical writing.

We agreed that we had been cut from our ancient roots and it affects adversely all the Hungarian attitude to history and historical writing, and as a result the Hungarian national consciousness is rather confused. If a nation loses its history, it loses the key to its own future as well.

From that point our subject was mostly the early history of the Hungarians and the present state of its investigation. In the meantime my friend mentioned a chess tournament organized year by year in Benidorm in the south of Spain by Dénes Sugár who is a Hungarian by birth but living outside Hungary for about 50 years. My friend talked a lot about ancient history of the Hungarians, and about some studies on ancient history he received to be sent to some Hungarian experts.

A few months later my friend sent studies to me and I phoned the author in Benidorm. At that time he asked me to put him in touch with Hungarians interested in this subject. After a few letters I suggested him to organize a meeting on early history of the Hungarians. He accepted my suggestion: following the practice of the chess tournaments he volunteered to organize it in Benidorm.

Soon I went there, equipped with thoughts and addresses, important elements being necessary to organize something like this. We immediately wrote 25 letters to all parts of the world announcing the idea of the meeting. We made a gentlemen's agreement in which we volunteered to cover the expenses of the meeting. Later Dániel Farkasch from Bad-Homburg, West Germany, joined this agreement.

At the end of the same year Sugár came to Switzerland to meet some persons in question from whom we expected to support the idea of the meeting. We went to Barnabás Gilde, the owner of the Danube Press in Fahrwagen, who insured us about his support, and later he published the invitation to the meeting in his paper "Danube". We also visited Ibolya Rojkó-Bakos, an individual researcher in Bern, who together with Sugár, Farkasch and me signed the invitation card and later became the establishing member of our society. The invitation card was also signed by Rudolf Marton living in Emmen, who was our first president during his short membership, until his voluntary resignation.

So we could start to organize the First (Benidorm) Meeting on Early History of the Hungarians. We had talks with the director of the Hawaii Hotel in Benidorm who made a place available free during the Meeting where the lectures could be held from May 18 to 24, 1986. We booked conditional accommodation at his hotel for the last week before the season, which is quite pleasant in Benidorm, and is reasonably cheap at the same time. We wrote 402 individual letters addressed to respective persons, and enclosed we sent our invitation to all parts of the world; we wrote to 61 persons in Hungary. Selection was occasional to a great extent. For example, we wanted to invite István Benedek the writer from Budapest, but we found three persons with the same name in the telephone directory, so we did not write to any of them. However, at that time we found an article in the paper "Élet és Tudomány" (Life and Science) issued in Budapest that was interesting for us. It was signed by József Farkas, Director of the Museum, Mátészalka. We sent our letter addressed just like that. Farkas did come, gave two excellent lectures and became member of the first Presidium of our Society.

The preface of one of Kunszabó's books, was signed by the author like this: Ferenc Kunszabó, Érd. We sent our invitation with this address, and he got it and successfully took part in the meeting.

One of Dr. Sárkány's friends in Switzerland called our attention to him, who, without considering his high age, took the risks of the long journey and made us happy with four excellent lectures. A year later, when he was lying in his deathbed, the representative of our Society gave him the announcement that he had been elected to the board of honorary presidents. He said to his wife with tears in his eyes: "I have got little appreciation in my life".

Outside Hungary we sent our letter to all radio and television stations having Hungarian programmes, and also to almost all Hungarian newspapers. As far as we know, it was only Radio Toronto that broadcasted our invitation. The newspapers did not publish it except the newspaper "Danube". We also wrote to the distributors of Hungarian books and newspapers if we could find their address, and we also wrote to the leaders of Hungarian associations and to any addresses where we expected to find experts of Hungarian history, especially those of early history.

The wide spread correspondence required to have our own address (as we started it from our own address). Since we did not consider to build a centre for the time being, we opened a postbox, number 1113, in the post office 8047 (Albisrieden) in Zürich. It was all right, but Mail Service in Switzerland is a well-organized establishment, so they dared

to ask who we were? As we might have given rather uncertain answers to their questions, they suggested to run as a society. Being a society, we are entitled to open a mail box. We just have to tell the name of the society, submit our constitution signed by the president of the society. President? We got amazed. Well than let Rudi Marton be the president, he has got the most respectable appearance among us.

We decided to be the 'Ungarisch Historischer Verein Zürich', it means Hungarian Historical Society of Zürich. As our first president we shielded Rudolf Marton, yielding to the external pressure (not enough condemned) of the Albisrieden office of the Swiss Mail Service, although not giving up our strict but not yet formulated principles. Our friend's resistance against this extremely noble, although a little bit unclear situation could be disarmed definitely by a promise, i.e., with heavy heart we break with the sacred national traditions and we give up the ritual murder of the cacique.

Then we composed the Announcement and By-Laws of the Meeting of our Society. These statements delineate our views and the essence of our activity in the attitude of our Fundamental Rules. We admit proudly that all the three documents were accepted by several assemblies and international forums.

At that time the idea appeared that our society should organize lectures in Zürich on Hungarian history to make our meetings popular. In Switzerland we wrote letters to 81 persons to ask them to give lectures – nobody answered. Still, with a record, we managed to give the first lecture a few weeks later on 11th March, 1986, where we handed out the whole year's programme to all participants, altogether 19 persons. The Zürich programme was mailed three times to 630 addresses on each occasion.

We rented one of the private halls of the restaurant Urania in the centre of Zürich to hold the lectures for the whole year. It was the place where we met on the second Tuesdays of every month until the end of 1988. At six o'clock we had the meeting of our Presidium and the lectures started at half past seven followed by a conversation. Every time the lecturers covered their own expenses themselves, we did not ask for an entrance fee, moreover, we omitted the usual collection with a money-box as well. We never asked anybody for a special subscription.

The first lecture was held in German, as from the very first moment it was obvious for us that in Switzerland we had founded a Swiss Society considering to be our duty to serve the Swiss-Hungarian co-operation with respect to Europe. Our lecturer, the honorary member of the Society, was Dr. Heinz Manz, the First Speaker of the Europa Burschenschaft, a Medical Doctor from Zürich. The title of his lecture was "Ungarische Freiheitskämpfe und Europa" (Hungarian freedom fights and Europe). Barnabás Gilde took part as a moderator.

In the meanwhile we realized that a society like this should have financial aspects as well. We should run an account in Switzerland. It seemed logical to entrust the Swiss Mail Service with guarding our working capital. We went to the Postal Account in Zürich where we had to open a Postcheckkonto. We were told there was no difficulty, we had a name and a postbox, we were just supposed to fill in a form and have it signed by the President, Secretary and the Cashier and submit the Fundamental Rules of the Society. "Cashier", we got amazed. "Yes, it's you" – they said laughingly. All right, we've got that. Next one to manage was the Fundamental Rules. But we have got them. We did not have to change much, but we had to write the original five sentences in two pages. As a Secretary it was signed by Judit Schwitter, who held this office from that time on. It was also required that the society should have financial property. So we opened a savings bank book at the Union Bank of Switzerland and we deposited with the necessary seriousness all our capital – one Swiss Frank.

After all these events we travelled to Benidorm with great expectations. The following persons from the Western world came to the Meeting: József Bacskulin from La Palma, György Csihák from Uster, Miklós Érdy and Rózsa Pluhár from New York, István Hallay from Toronto, Csaba Kenessey and his wife from Javea, Ottilia Paling and her husband from York, Irène-Henriette de Radvány from Stockholm, Ibolya Rojkó-Bakos from Bern, Dénes Sugár and Márta Sugár from Benidorm, and Pál Ugocsi Dani D. from London. Ferenc Szücs and his wife came by car from Hungary, whereas Farkas, Kunszabó and Sárkány came by air, and from Barcelona they came by train because of a strike in the Spanish Air Company. The expenses for Farkas, Kunszabó and Sárkány were covered by our Society.

The Meeting took place in an excellent and hopeful atmosphere. There were 18 lectures held, among them 3 had been delivered before. We agreed to arrange meetings every year. Bacskulin and Farkasch suggested Munich as the following place of the Meeting. Bacskulin also suggested organizing a future Meeting in La Palma, where he would receive us in a Hungarian centre he was going to build. We entrusted the members living in Switzerland with the preparations, who decided later that the Munich Meeting would be in Zürich.

At the Benidorm Meeting we closed the book-keeping of the Society, it showed 3000 Swiss Frank shortage. I made a report on the accounts enclosing the certificates, it was confirmed by Pál Dani (London) and Irén Radványi (Stockholm). The lack of money was covered by me with a loan for the Society.

The Report of the Meeting was mailed together with the invitation for the next Meeting in 116 copies. As far as we know, only the Radio Toronto gave an account on the Meeting among the radio stations, whereas from the newspapers the Irodalmi Újság (Literary Newspaper of Paris) and Bécsi Napló (Vienna) published a few lines in small letters. In the newspaper Kelet-Magyarország (East Hungary) there was a longer article written by József Farkas. It was also József Farkas who organized a lecture by Miklós Érdy entitled "In the ancient Khorezm, by the bank of the river Oxus" to be held on 10th June in the Mátészalka Museum.

György Csihák

(Continued in the following volume)

REPORT OF THE MEETING

Made on 24th May, 1986 in the lecture hall of the Hotel Hawaii in Benidorm on the occasion that in this Spanish resort town at the seaside the First (Benidorm) Meeting on the Early History of the Hungarians was held from 18 to 24 May, 1986.

The meeting could be realized after the previously sent invitations, as a result of sacrificing individual efforts. The participants accepted the By-Laws of the Meeting made by the drafters (Appendix I) and having them in their mind these Hungarians from Hungary, Great Britain, Canada, Federal Republic of Germany, Sweden, Switzerland, the United States of America, and Spain sat down to take part creatively in the discussions (i.e. with lectures, auxiliary products, visual shows, ideas) of the issues of the early history of the Hungarians either only considered to be unsolved or really unsolved, as well as the promotion of the subject as they expected.

Both the lectures and participants had in mind the Announcement issued on February 10th, 1986 in Zürich (Appendix II), and they were working accordingly during the days of the Meeting.

Without listing all the emotional details, the motivating adhoc views, the lecture-excitements of the seven-day meeting, we can only preserve here the summaries of the given lectures.

It was decided that the following Meeting on the Early History of the Hungarians would be held in Munich (invitation is enclosed) from 24 to 30 May, 1987. According to the above mentioned details the preparations and completion should be carried out by the Hungarian Historical Society Zürich. The summaries of the lectures are as follows.

Certified by

Dennis Sugár y Frank, Benidorm
Ferenc Kunszabó, Érd
Ph. D. Kálmán Sárkány, Budapest
Pál Dani D. de Ugocs, London

(The original signatures can be seen at the Secretariate and at the place of the Meeting.)

National Anthem.

Opening held by Dénes Sugár.

The short contents of the lectures

Árkay László (Montreal)

The ancient Hungarian folk music

(on cassette, lecture given 1976 in Montreal, 80 minutes)

Results achieved by Bartók and Kodály in studying Hungarian folk music lead to the south: into the directions of Anatolia, Arabia, moreover, to Egypt, and some lines lead to Central-Asia. The basic language of the Hungarian music shows close relationships with the folk music of these areas. The musical instrument found in Mesopotamia, the only one that could be sounded as well, plays Bartók's acoustic scale. At the end of the lecture a Sumerian hymn can be heard.

Bacskulin József (La Palma)

Following our Japanese–Hungarian–Chinese explorers of Ancient History

(Improvized lecture. The exact text is not available)

The lecturer gave an account of his several tours to Japan, China and round the world. He considers it to be an inconceivable fact that the works of the three most significant explorers (according to him) of the Ancient History, namely Benedek Barátosi Balogh, Imaoka and Vlagyimir László, are concealed from the public. He thinks it can be due to ignorance or deliberate suppression. The cultural centre to be built in La Palma will be called after these three immortal researchers and Gyula Illyés. The centre is going to give scholarships on Hungarian subjects. The objective of the centre is, besides the establishment of the Hungarian library, to attract Hungarian intellectuals by providing excellent research possibilities for them.

Baráth Tibor (Montreal)

Recent studies on the Ancient History of the Hungarians – a survey

(50 minutes, 10 pages)

The study is based on the author's work with the same title published in Montreal. Rejecting the ancient history of the Hungarians as based on solely Finno-Ugric linguistics, Hungarian scientists living in the western countries showed a new approach of investigations, the results of which should be acknowledged by the Hungarian scientists as well. The representatives of this new approach urge the reinterpretation of the ancient history of the Hungarians, especially on the basis of the archeological explorations in the Near East with their recent findings. In addition to Mesopotamia, Egypt is also considered to belong to the concept of the Near East. The so-called Sumerian trend in the researchwork for instance is certainly not able to answer the questions of the ancient history of the Hungarians alone.

Blaskovics József (Prague)

Some personal and place names from the Árpád age

(50 minutes, 11 pages)

The Hungarians arrived in the Carpathian-Basin with a Turkish-like culture. The personal names of our leaders that were preserved for us can be understood with the help of the Turkish language. Our people melted several ethnic groups of the Turkish people in the course of its history, it is remembered by a few hundreds of Turkish loanwords in our language, it was Zoltán Gombocz who started the studies on this subject. Gyula Németh was the first who laid the basis of Turkish onomatology. Professor Blaskovics in his study written for this Meeting chose the personal and place names as the aim of this investigation that had been studied with less attention or had been explained in appropriate way so far.

Érdy Miklós (New York)

At the final destination Csoma de Kőrös did not reach

(including slides, projection, 110 minutes, 10 pages)

Within the framework of the lecture, the monasteries built in the rock walls can be seen where Csoma de Kőrös was studying the Tibetan language to get closer to the solution of the questions of the common Hun-Hungarian origin. He was looking for our country of origin in the East of Turkestan inhabited by the Uigurian people, but he could not reach it. In the course of the lecture Buhara and Samarkand can be seen as well as the everyday life of our Uigurian relatives. Bartók's and the Chinese folk music explorer's findings free from Finno-Ugrism, can also help to answer questions of the ancient history of the Hungarians. The lecturer grouped the results of the international data of the different studies in nine argumental systems that lead explorers looking for the early country of the Hungarians not at the Volga-bend, and especially not at the Ob-Ugrians, but rather at the west of Central-Asia, the territory of the Turanian Plain.

Érdy Miklós (New York)

In the ancient country of Khorezm, by the bank of the river Oxus

(including slides, projection, 90 minutes, 27 pages)

The lecture consisted of four parts, and it was an account of an exploring trip by the author to the ancient country of Khorezm situated around the Lake Aral and the river today called Amu Daria, which belongs to the Soviet Union nowadays. The first part told us about the present of Khorezm and the difficult way how to get there and how to get visas, and showed the countryside, the animals and birds living along the former Oxus (Amu Daria). The second part contained a review on Khiva, the last capital of the independent Khorezm with slides, where we could see the magnificent world of the ancient city with its minarets, cupolas, harems and mosks as if from the Arabian Nights. The third part was a brief outline of the 6000-year-old history of Khorezmia. Khorezmia together with the Scythians belonged to centuries-lasting confederacies of tribes, so we could have a look into the world of the Asian Scythians, white Huns and Turks. The starts of the Hungarian-Khorezmian relationships date back to the 5th century A.D., as it was discussed in the fourth part. The definite relationship with the Khorezmians can be considered as strengthening links in the history of the Hungarians leading to the Asian steppes.

Farkas József (Mátészalka)

Snake representations on farm carts in Szatmár

(50 minutes with slides) in Élet és Tudomány (Life and Science) pp 950-951, July 24, 1981.

The appearance of snakes is quite frequent on the peasants' objects such as jugs, gates, sticks. In the country called Szatmár snakes often occur on the pole of carts, on its ornaments, etc. Perhaps they are not only ordinary ornamental elements, especially if we take into consideration the fact that in the wall basement of the houses and in the water of wells the white snake is known as a curing snake. People suffering from gout can be cured with snake powder pounded of snake in a mortar.

Farkas József (Mátészalka)

Wooden grave-posts in the Protestant graveyard in Szatmárcseke

(90 minute with projecting slides, 15 pages)

Ethnography has been concerned by the wooden grave-posts of this graveyard for a long time. The question is what the grave signs describe. Whether it means people, a boat or an idol. The lecturer introduced the subject on the basis of the studies written by Solymossy, Domanovszky, Nyárády, Csiszár, Bátky, Lükő and Lakatos showing the Szatmár countryside, houses, yards and graveyards with the help of slides made by himself. The question asked by him is still open to answer, but new theories can be expected as far as the relationship between life and death is concerned.

Hallay István (Toronto)

Relationship between Europe and Byzantium 476-900

(Improvised lecture. The text is not available)

After the fall of the West-Roman Empire, Europe became the scene of disorganized movements made by small fragments of peoples. The Avars with the Kagan Bajan as well as the Frankish Empire led by Charles the Great arose from this chaos. The continuity of the Roman culture and traditions were kept by Byzantium. After the fall of the Avars a gap appeared in the Carpathian-Basin that was favourable for the Frankish invasion. It was dangerous, however, for the Byzantine interests, that is the reason why Byzantium supported our predecessors moving there and helped our people to fight against the Bulgarian forces. Consequently, the conquest of Hungary by Árpád's people could take place with the approval given by Byzantium. The relation between the Hungarian people and Byzantium remained kind even in the eleventh century.

Henkey Gyula (Kecskemét)

Continuity of the Hungarians on the basis of anthropological studies in the populations of Hungary

(Reading, 120 minutes)

The lecture was published with the same title in the 2nd volume 1986 of the Kecskemét periodical entitled "Forrás", (10 pages). The author created his thesis on the basis of more than 22000 data including studies on skulls from graves in Hungary as well as those of living persons. His conclusion is as follows: Even after several centuries of mixing the composition characteristic of the Hungarians is relatively constant, i.e., 44 percent of Turkish layer, 5 percent of Finno-Ugric layer, 3 of Slavic, 9 Pamirian and 7 of Asia Minor etc.

Kovárczy István (Malmö)

On Hungarian-Normann relations

(Reading, with projection of slides, 70 minutes, 16 pages)

The original inhabitants of Sweden are the Normanns, who were mentioned as "the kings of seas", and as Vikings later. Their fighting technique is the same as that of the Scythian-Huns. Their anthropological classification is also the same as that of the Scythian-Huns. Skull distortion that was characteristic of the Scythians and Huns disappeared in 3000 B.C., and it appears again with the Huns. A similarly distorted skull was found in Gotland originating from the Viking times. In one of the 18 triple barrows opened by Charles John, the Swedish King in Uppsala, there was a Hun chief found, according to the contemporary Hun customs, in a cremation burial. He was described together with his horse in Hungarian braided clothes. Viking fights against Charles the Great suggest a war of revenge.

Kunszabó Ferenc (Érd)

National consciousness – our Ancient History

(Improvized lecture. The text is not available)

It was 150 years ago when István Széchenyi wrote in his book entitled "Világ" (The World) the following: "The question will be whether it is possible to melt the Asian descendants with other European nations without degrading their self-respect, or let me not say, without their destruction". The nation is able to raise itself from the mud if it has will-power in it to do so. Széchenyi wrote that the fate of the Hungarians was hanging on a thread. But it is of a nature that it cannot be torn apart by anybody, even the most persistent enemy, it can be torn apart only by us. Recent catastrophies can be survived by the nations with faith, the nations that are based on the knowledge of their own national past and respect. According to Széchenyi the other nations in Europe should only accept themselves. We are an "Eastern group", so we have to accept ourselves and Europe as well. We cannot join our future with the reign of ratio, because it obviously leads to catastrophe. We should not lose ratio, but we should place it under the control of the morals, and we should create the triple unity of sense, emotion and spirit, because human being can be kept in balance only by them.

László Gyula (Budapest)

On our Ancient History

(Reading, 5 pages, 50 minutes)

Gyula László was looking for a new explanation for the appearance of the Uralian language group. He published his theory in his books entitled "The Earliest Phases of our Ancient History" (1961) and "Our Ancient History" (1981). The most important points of his explanation are as follows: The Uralian group of languages did not exist but it was created. A population called Swiders intruded into the small Uralian nations of several different languages, which was coming from an Eastern Gravetti culture. Their language is supposed to form the basis of the common vocabulary of this family of languages as a communication language, and it is supposed to be the Hungarian language, because for all the ups and downs of the history the two-third of the Uralian family of languages is Hungarian.

Paál Zoltán (Ózd)

Arvisura

(Book review by György Csihák, 50 minutes, 7 pages)

Written by Zoltán Paál, a former metalworker, who recently died in Ózd. They are legend-like short stories about the history of the confederation of 24 Hun tribes from Atais to Ózd.

Rojkó-Bakos Ibolya (Bern)

Visit to the Hunzas

(25 minutes, 15 P)

In the introductory part of the lecture the reporter mentioned her motivations to start studies on the early history of the Hungarians, which is quite far from her original job. In her book entitled "Following our predecessors in Central-Asia" (it was the basis of her lecture, available from the author) she gives an account of the exploration of the Hunzas, i.e. a remaining Hun tribe. Hunza means a Hun archer. The country is situated in the valley of three rivers (Indus, Hunza and Gilgit) and three mountains (Hindukush, Pamir, Karakorum) surrounded by three countries (Afghanistan, China, India). The people of the country has the reputation of the healthiest population of the world (about 30000 persons). The trip is full of adventures because of the bad traffic, but it is not so dangerous as it was at the time of Csoma de Kőrös or Ármin Vámbéry. The lecture was followed by projection of slides.

Sárkány Kálmán (Budapest)

The man-shape dragon

(60 minutes with slides, 52 pages)

Religious struggle against the dragon was directed against the dragon living like a man. Relationship with a woman is almost compulsory in dragon tales. Professor Zsigmond Varga emphasized in 1926 that mythical stories both from

Mesopotamia and the Ural-Altai mountains should be carefully examined. The author having finished it, does not maintain that all of us believe in Gods of fertility but as a nation organizing several other nations the Hungarian nation is composed of relative nations with different beliefs. It can be supposed that the culture that raised us from the range of Nomad tribes was brought along by the nations partly living around Persia, on the southern and south-eastern slopes of Caucasus, and people living in Khorezm.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Our sagas and legends on the miraculous stag

(50 minutes, 20 pages)

In addition to the belief in the God of fertility symbolized by a snake living as a man, the imagination of our nation was also busy with the mythical leading animal of our conquest of the country, i.e., the stag. Respect for the stag existed even in the ancient times. Historicians were studying it a lot, but in the lack of written relics they had only ideas and could not determine its nature. Our first saga of origin was only recently found in *Tarih-i Üngürüş*. The story is well-known from Kézai's chronicle. Our author compares the three sagas, in which it is also common that they all lead to the Carpathian-Basin.

Sárkány Kálmán (Budapest)

The golden treasure of Nagyszentmiklós

(50 minutes with slides, 28 pages. The text is not available)

It is a contribution to Gyula László's and István Rácz's study on the "Golden treasure of Nagyszentmiklós" (1977). This study treated every possible issue fully, there is only one subject that has not been discussed, i.e., the myths behind the drawings. The author focuses on them. First of all, the scenes on the 2nd and 7th jugs (numbered by J. Hampel) have a close relationship with the belief in the God of fertility that was quite wide-spread in Mesopotamia and was brought to our country, too. We, Hungarians are extremely concerned to the findings of the treasure of Nagyszentmiklós discovered in the area of Hungary the use of Miska-jugs and Heris-dishes, as well as the place names of Sárkány (dragon), Bál or Bél still in life, and also the folk customs relating to this subject suggest the conclusion that a great part of our nation believed in it, and in their imagination the cult as a folk custom lived for a long time after converting to Christianity.

Sugár Dénes (Benidorm)

Snakes and dragons. A Basque-Hungarian comparative grammar.

An Egyptian-Hungarian comparative grammar

(50 minutes each, short studies. The text is not available)

Discussing snakes and dragons, the lecturer points out the Egyptian origin of the two symbols, talks about their spreading in the valley of the river Indus and the references in China, East-Asia, Central- and South-America. Then he stresses the dialectic relationship between the Hungarian and European ancient history and the legends with snakes and dragons.

The lecture on the comparative Basque-Hungarian grammar shows a great number of analogies between the two languages, such as formation of the plural and diminutive suffixes, in the same way and with the same suffixes, as well as echo word formation.

From the comparative Egyptian-Hungarian grammar he points out affinities of the same nature and importance, listing a few dozens of personal names and other words of the same origin. He underlines that these are only hypotheses of work and he is looking forward to contradictions and contributions made by the linguists.

Szücs Ferenc (Budapest)

From the runic writing to microelectronics in the studies of the Hungarian Ancient History

(30 minutes, 8 pages)

The effect of human qualities is rather disadvantageous than advantageous today, both on the different fields of life and in science. Not to forget the role of the existing power. Conscience, mind and knowledge are all against them. From the struggle of the two opposing things it is the scientific result of the microelectronic instruments studied with a faith in truth that can win, that is the field where the lecturer works on analysing the available scientific and non-scientific (i.e.

folk sagas, legends) data. So it can be hoped that the issue of Atlantis as well as the Hungarian country of origin will be solved.

REMARK

We give an account on lectures not contained by the planned programme of the Meeting. These lectures were held instead of the ones printed in the programme but cancelled at the Meeting.

BY-LAWS OF THE MEETING

1. The sole subjects of all spoken or written lectures delivered during the meetings of the Hungarian Historical Society of Zürich (HHSZ) are to be based on the early Hungarian history and its connected topics. It is to be accentuated that no political or religious statements are allowed to be made during these lectures.
2. It is agreed that the rights of publishing of all spoken and/or written texts are jointly shared by the authors and the Society, on equal terms. The HHSZ is a non-profitmaking organization, and its publications are disseminated at cost price or ex-gratia to all interested parties. The same applies to any tape recordings, films and all other means of information.
3. The Presidium of the HHSZ requests all participants to pay due attention even to the most controversial statements without interruptions, and no censure should be launched against anyone person. None of the lecturers or contributing speakers must be disturbed by any means.
4. Each working day is divided into two separate parts. During the mornings principally round-table discussions should take place, but on the other hand this may be the time to read out all written subject matters, all occasional propositions, etc. During the afternoons mainly original lectures are to be delivered by the speakers. Every 50 minutes of actual working time is followed by a 10 minutes recess.
5. All speakers should address their lecture to the Chairperson either by spontaneous speech or by reading a prepared text. No comments or loud interruptions are allowed by the audience. Questions or rectifications may be made in writing, handed over to the Chairperson who will arrange these into groups, and put them to the members of the round-table panel for discussion.
6. The overall leadership is resting in the hand of the current Chairperson at that time; his or her addressing is "Lady Chairman" or "Mr. Chairman". The Chairperson is responsible for organizing the session at his/her best discretion.
7. OUR ONLY BELOVED CONCERN IS THE STUDY OF ANCIENT HUNGARIAN HISTORY AND THE HUNGARIAN LANGUAGE.

Dated: 16.5.1986, Zürich

HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZÜRICH

PRESIDIUM

ANNOUNCEMENT

We should be characterized by human love, professional honesty, knowledge of the facts, unselfish and sincere way of thinking and we wish to work together in the field of the study on the history of the Hungarian nation and ancestral home country.

We offer our hands to meet friends from all over the globe. Our activity is free from politics, it is purely scientific, friendly and educational. We do not have financial or social purposes either, our love is that of the Hungarian nation and its history as well as its language. We respect our members', friends' and researchers' individual views, but they have no mandatory consequences as far as our Society or its members are concerned.

All our purposes are positive. Without any external pressure, in the pure scientific sense we wish to study and discover – above all – the real origin of the Hungarian nation or nations, our ancestral home country or countries, as well as the origin of the Hungarian language, the relatives of the present Hungarian language and nation.

We do not reject any kinds of theory in advance, but we expect the evidences and arguments to have a strict scientific basis. We do not agree if anybody states any questions to have been solved and as a result everybody should accept that solution.

We owe a great respect to the other members of the large family of mankind, expecting the same respect from them for our people. We are convinced that the new glorious temple of the future can be built on the basis of the honest morals, it supposes to respect one another and to eliminate every form and consequence of violence.

We are aware of the relationship between the great questions of the present and future and the study of history. On this occasion we give publicity to our point of view.

Dated in Zürich, on the 10th day of the month February in the year of 1986.

HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZÜRICH

PROGRAMME OF THE FIRST BENIDORM MEETING ON THE EARLY HISTORY OF THE HUNGARIANS

18-24 Mai 1986

(ESTIMATED)

Day	Time	Lector	Matter	President	Discussion with
18 Sunday	10-11 ⁵⁰	Sugár Dénes	Opening	Csihák	
	12-13	Baráth Tibor	Recent studies the Ancient History of the Hungarians	Csihák	
	16-16 ⁵⁰	László Gyula	On our Ancient History	Csihák	
	17-17 ⁵⁰	Paál Zoltán	Arvisura (A review by Csihák György)	Kunszabó	
	18-19 ³⁰	Sárány Kálmán Farkas József	The man-shape dragon Snake representations on farm carts in Szatmár	Sugár Sugár	
19 Monday	10-10 ³⁰	Sugár Dénes	Snakes and dragons	Sárány	Hallay, Farkas, Sárány, Sugár
	10 ³⁰ -12	Discussion	Snakes and dragons	Érdy	
	12-12 ⁵⁰	Kunszabó Ferenc	National consciousness - our Ancient History	Csihák	
	12 ⁵⁰ -13	Sugár Dénes	Our Ancient History	Csihák	
	16-17 ⁵⁰	Hallay István	Relationship between Europe and Byzantium 476-900	Sárány	
18-18 ³⁰	Sugár Dénes	General Session of the Hungarian Historical Society of Zürich	Discussion		
	-19 ³⁰				
20 Tuesday	10-10 ⁵⁰	Discussion	Relationship between Europe and Byzantium 476-900	Sárány	Hallay, Kunszabó Radványi, Sugár
	11-11 ⁵⁰	Kovárczy István	On Hungarian-Norman relations	Szücs	
	12-12 ³⁰	Discussion	On Hungarian-Norman relations	Szücs	
	12 ³⁰ -13	Sugár Dénes	A Basque-Hungarian comparative grammar	Farkas	
	16-16 ⁵⁰		Tarih-i Üngürüz. A review by György Csihák	Farkas	
17-17 ⁵⁰	Sárány Kálmán	Our sagas and legends on the Miraculous stag	Érdy		
18-19 ³⁰	Érdy Miklós	In the ancient country of Khorezm, by the bank of the river Oxus	Sárány		
21 Wednesday	10-11 ³⁰	Discussion	Miraculous stag; Khorezm etc.	Érdy	Farkas, Radványi, Sugár, Szücs
	11 ³⁰ -12	Rojkó-Bakos Ibolya	Visit to the Hunzas	Sárány	
	12-12 ⁵⁰	Sugár Dénes	Two questions about the Holy Crown	Kunszabó	
	12 ⁵⁰ -13	Érdy Miklós	Our Ancient History	Hallay	
	16-17 ⁵⁰	Hallay István	The Holy Crown	Szücs	
	18-18 ⁵⁰	Hallay István		Sárány	
	18 ⁵⁰ -19	Radványi Irène	Our Ancient History	Sárány Kunszabó	
22 Thursday	10-10 ⁵⁰	Árkay László	The ancient Hungarian folk music	Csihák	
	11-13	Discussion	Propositions		
	19 ⁰⁰		Garden-party		
23 Friday	10-11 ⁵⁰	Discussion	Holy Crown	Sárány	Farkas, Hallay, Kunszabó, Sugár
	12-12 ⁵⁰	Discussion	Propositions		
	12 ⁵⁰ -13	Farkas József	Our Ancient History	Dani	
	16-16 ⁵⁰	Blaskovics József	Some personal and place names from the Árpád age	Radványi	
	17-17 ⁵⁰	Szücs Ferenc	From the runic writing to the microelectronics in the studies of the Hungarian Ancient History	Sugár	
18-19 ³⁰	Farkas József	Wooden grave-posts in the Protestant graveyard in Szatmárcseke	Hallay		
24 Saturday	10-10 ⁵⁰	Discussion	Wooden grave-posts in the Protestant graveyard in Szatmárcseke	Hallay	Dani, Farkas, Sárány, Sugár
	11-11 ⁵⁰	Discussion	Some personal and place names from the Árpád age	Radványi	
	12-12 ⁵⁰	Csihák György	Financial report		
	16-16 ⁵⁰	Érdy Miklós	At the final destination Csoma de Körös did not reach	Farkas	
	17-17 ⁵⁰	Érdy Miklós	My journey in East- and West-Turkestan 1982 and 1983	Farkas	
	18-19 ³⁰	Henkey Gyula	Continuity of the Hungarians on the basis of anthropological studies in the populations of Hungary	Érdy	
	19 ³⁰ -20	Sugár Dénes	Summary. End		

PERMANENT SHOW OF BOOKS

INVITATION TO THE SECOND MEETING ON THE EARLY HISTORY OF THE HUNGARIANS TO BE HELD IN ZÜRICH

We, the undersigned, as organizers invite everybody interested in the early history of the Hungarians and the present state of its study to a meeting on this subject.

Objective of the meeting is to collect experts living either in or outside Hungary as well as researchers, who participate as individual persons in the meeting, and to give a chance of open discussion on the course of which views can be formed and spread in a friendly atmosphere.

Lectures will be held on the following main subject: 1) the ancient history of the Hungarians, 2) the particular stages of the historical development of the Hungarian language, 3) Hungarian coronation symbols, 4) contribution to the previous subject e.g., from archeology, folk art, etc. Historical subjects are to be discussed until the age of Endre III (1290-1301). Lectures are followed by a round-table discussion.

We have the honour to ask our experts to register to give lectures or contributions. It is requested to send a short summary and to indicate length of the contributions to the address of the Secretariate until February 28, 1987, so that we could fix the final and detailed programme. We wish to promote every expert's participation in the order of their application if he/she can certify the publication of at least one scientific study on his/her academic sphere (e.g., by sending his study to be published on a show on the spot) and if he acknowledges the possibility the early history of the Hungarians can be intertwined from several different lines (e.g., the Finno-Ugric line is not the only possibility).

Participation is free of charge for everybody, the organization expenses are covered by some private persons. Participants (lecturers, guests, etc.) are expected to cover all their own expenses and to care for the usual insurances. The organizers expect the participants to have respect for the principles outlined by present invitation at the meeting.

The organizers are independent as far their personal views and financial situation are concerned, and they welcome everybody in the matter announced. The organizers as a board do not deal with personal or political cases, and guarantee only the facts of the present invitation.

Place of the meeting is Zürich. The dates are May 24-30, 1987. Official and working language is Hungarian.

The Secretariate takes charge of board if required. Registrations should be sent written to the address of the Secretariate. Prospective participants will receive detailed information from the Secretariate. The address is as follows:

Hungarian Historical Society of Zurich
CH-8047 Zürich, Postfach 502

We ask the Hungarian organizations and newspapers to support our initiative.

Benidorm, May 24, 1986.

Dr. med. József Bacskulin, La Palma
Ph.D. György Csihák, Zürich
Dipl.-Ing. Dániel Farkasch, Bad-Homburg
Ph.D. József Farkas, Mátészalka
Rózsa Pluhár, New York
Irène-Henriette de Radvány, Stockholm

This invitation card can be seen with the original signatures at the place of the meeting.

EPILOGUE

As I am thinking about the intellectual starting points of the epilogue, my wife is going to light the candles in the kitchen. It is the first day in November, 1988. If she lit one for each of our relatives she should put about thirty or forty candles on the sill of the window... At last she lights four candles and a fifth one for those in the unmarked graves... As the candles are sputtering, the dogs are barking in the yards of the houses in Mátészalka.

My brain moves out of sadness and it flies to the places of Spain, to Benidorm, to the Hotel Hawaii, to the corridor-hall with a lean-to on the ground floor, where there are about one and a half dozen "ancient Hungarians" looking at one another...

We have gathered here for a trumpet call from the different parts of the world, from abroad to "play Hungarian". We have not seen one another so far, still as if we were close friends and knew one another for a long time. As if we had a tiny mark, which cannot be noticed by the others, on us all.

As I go back into the past after more than two years passed, I can think of only such summary on our first meeting as it was given to be my task. Perhaps leaving the task of the summary for the time I would rather wish to express my emotional feelings about the events.

I had live for 55 years so that I could get acquainted with the Hungarians of this Society in the above mentioned hotel where I arrived from the Eastern corner of the home country, from the point of the triple Russian-Romanian-Hungarian border. That was the first time for me to fly. That was the third time for me to travel to Western Europe. I was 36 when I first crossed the Western border. Although I crossed the Eastern border when I was grown up, after finishing my university studies... This is the general fate situation characteristic of the members of my generation who stayed at home. My companion, Kálmán Sárkány, having passed 80 had to live the last 40 years of his life to be afraid and frightened sitting together with me first time at all on an airplane.

The ones abroad had to wait 30 years so that we could meet in this way on this subject. If there had not been any other use or sense in the work of our chosen president, György Csihák and his wife, Hanni's self-sacrificing support, we could make a record of a national action, the initiators also undertaking financial sacrifices.

Beyond finding one another, having got to know one another's thoughts, we acknowledged, both living in Hungary or having left the country, with a good feeling, that we had not lost the intellectual activity to do something for the Hungarians.

Even if our grounding and knowledge is incomplete, and does not satisfy the delicate requirements of the authors of the articles, we can go on building on safer basis if we have a look into one another's work and support one another.

The most important result achieved in Benidorm in my opinion is the appearance and realization of the process. Closing with lines written by Pál Teleki: 'Let's dare to be Hungarians!' In Benidorm we did.

József Farkas

HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZÜRICH

Programm 1986

Public lectures 1986 every month on the second Tuesday

Place: Restaurant Urania, Zürich

Beginning: 19³⁰ h. After the lectures discussions

- March 11. MANZ Heinz d. med (Zürich), First Speaker of the Europa Burschenschaft: Hungarian freedom fights and Europe. Moderator: GILDE Barnabás (Fahrwangen), officer of the Hungarian Honvéd-Army ret., publisher (german)
- April 8. Prof. VAJAY Szabolcs (Buenos Aires), historian: The lot-history the Holy Crown (hungarian)
- May 13. HALLAY István (Toronto), historian: The Mesopotamian and Egyptian origin of the signs on the Holy Crown (hungarian)

THE FIRST BENIDORM MEETING ON THE EARLY HISTORY OF THE HUNGARIANS

May 18-24, 1986.

- June 10. GOSZTONY Péter ph.d. (Bern), historian: The organisation of the Hungarian Honvéd Army in 1848 and its battles (hungarian)
- September 9. Dani D. Pál (London), historian: The Hungarian Concours and Seelements in the Carpathian-Basin (hungarian)
- October 14. FIALA Ferenc (Saarbrücken), editor: Hungarian intellectual values and the West
- November 11. Thirty years after... A round-table conference. Gasts: FIALA Ferenc (Saarbrücken) editor, HERCZOG Andreas MP, MANZ Heinz d. med. (Zürich) First Speaker of the Europa Burschenschaft, Prof. MEHRLE Tamás (Fribourg) theologian, Prof. RÉVÉSZ László (Bern) lawyer, and a writer from Hungary. Moderator: HOLENSTEIN Peter (Hausen a.A.) journalist (german)
- December 9. Banquet. Special lading

THE SECOND MEETING ON THE EARLY HISTORY OF THE HUNGARIANS

May 24-30, 1987.

RÉSUMÉ EN FRANÇAIS

PRÉFACE

Chaque nation se définit par son passé, de même qu'elle écrit son avenir avec la vie présente. Si le lecteur vient à se demander quel est le livre qu'il tient en main? ... en voici la réponse: Il s'agit d'un miroir magique qui tout en réfléchissant le passé lointain de la patrie hongroise, permet une réflexion plus approfondie sur son avenir. "Délivrez-nous Seigneur des flèches des magyars!" Ainsi priaient les européens quand il eurent fait connaissance avec leurs aïeux. A peine cent ans plus tard, notre premier roi chrétien portait l'unique sainte couronne de l'histoire. Elle existe encore telle qu'elle était. S'est-il produit un miracle? ou est-il seulement question d'un héritage culturel peu banal qui s'enracina dans le Bassin des Carpates? La richesse de la terre hongroise, les trésors de ses profondeurs, les bénéfices de l'assiduité de son peuple qui durant un millénaire – en réduisant le flot de ses conquérants meurtriers – se consuma dans leurs combats défensifs.

Au XVe siècle le royaume hongrois comptait autant d'habitants comme la France d'hier et d'aujourd'hui en dénombreait. Dans le monde on recense actuellement quinze millions d'habitants de la langue hongroise. Jusqu'à la découverte du Nouveau Monde, le principal fournisseur de l'Europe en or, argent, de sel et de bovins fut la Hongrie. Du temps de CORVIN Mátyás, le paysan moyen détenait quarante bovins. Dans l'Europe-Centrale les valets possédaient aussi des chevaux, fait n'existant même pas en Byzance.

C'est la Hongrie qui connut l'époque florissante de la Renaissance. Sur l'emplacement du lieu de pèlerinage de Saint Etienne – d'appartenance hongroise – fut bâtie la basilique de Saint Pierre, au moment même où à Rome, déambulaient en exclusivité les fortunes hongroises et ce en toute sérénité. A la même époque, les empereurs germano-romains assujétissaient le pape à l'impôt.

Est-ce l'histoire d'une série de faits dus au hasard? Ou le résultat du développement naturel d'une plante saine, mise en une terre fertile qui, en fait de résultante, atteindrait par ses racines l'eau vivifiante? Lors de la paix imposée par le Traité de Trianon, en ce qui concerne les habitants du Bassin des Carpates, on n'a tenu compte que d'une seule statistique, qui est celle de la Hongrie. D'après cette enquête, le plus grand nombre des habitants magyars ne se considéraient pas comme tels.

Ils sont d'ailleurs persuadés encore aujourd'hui qu'ils ont franchi les premiers le Bassin des Carpates, bien avant les hongrois ... Et c'est tout juste eux qui n'auraient pas redouté la flèche des Magyars? ... Il se pourrait! Du point de vue anthropologique ces peuples sont, comme d'ailleurs les hongrois, d'apparence moitié turque. Qui plus est, les conquérants des peuples d'Árpád, qui à leur arrivée au Bassin des Carpates ont découvert un peuple à moitié turc.

"Le Corpus Juris Hungarici" avait octroyé la sécurité légale à la femme, à l'homme, aux hongrois, étrangers, chrétiens et juifs, à l'époque où les peuples d'Europe tentaient de créer des nations d'obédience patriarcalement systématiques, monoglottes et coréligionnaires, mais dans l'ensemble, le tout évoluant par le feu et le fer. C'est là la vérité historique! L'histoire chrétienne de l'Europe ne mémorise guère de peuple ayant autant combattu que les hongrois. Mais leurs révolutions sont rarement sanglantes. Du reste, est ce que tout ça avait eu une raison d'être? Dans l'histoire tout a une raison.

D'après les études hématologiques, le sang hongrois serait riche en spécificités remarquables. Ce peuple parle une langue lui appartenant en exclusivité. Elle est de plus mélodieuse. Sa musique "maternelle" est d'une grande puissance. Son art folklorique d'inspirations archaïque est d'une richesse sans pareille. Il se vante de ses connaissances esothériques à plusieurs ramifications. Ses racines s'incrustent du Moyen-Orient à l'Extrême-Orient. Le Bassin des Carpates thésaurise des antiquités et détient des noms et prénoms qui nous font pénétrer le lointain passé de l'homme. L'ethnographie en est ininterrompue depuis six mille ans.

Mais pourquoi nous faut-il sans cesse faire des recherches? Pourquoi sommes-nous perpétuellement à l'affût des découvertes? Qu'avons-nous oublié le long de l'interminable chemin parcouru jusqu'à présent? Vers où et en quels lieux étions-nous menés depuis le Bassin des Carpates, en fait d'espace, puis chronologiquement à partir de maintenant et à rebours?

Zurich – Turicum, mois des promesses 1988

Csuhák György
Président
de l'Association Historique Hongroise, Zurich

INVITATION À LA PREMIÈRE RENCONTRE À BENIDORM TRAITANT L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE

Les soussignés, en tant qu'organisateur, invitent à la réunion tous ceux qui s'intéressent à l'histoire ancienne des hongrois et à l'état actuel des recherches dans ce domaine.

Le but de la réunion est d'assembler les spécialistes et les concernés vivant à l'étranger ou au pays – et ceux qui prennent part à la rencontre en tant que personnes privées – afin de leur donner la possibilité aux discussions ouvertes au cours desquelles les confrontations des idées et leur propagation par la suite soient développées autour de la table ronde, sur une base amicale.

Nous avons groupé les divers thèmes des conférences comme suit:

1. l'histoire ancienne hongroise
2. les étapes particulières du développement de l'histoire de la langue hongroise.
3. les emblèmes royaux hongrois
4. additifs aux thèmes précédents, p.ex. l'archéologie, l'art populaire, etc.

Nous souhaitons poursuivre l'époque de André III. (1290–1301). Les conférences sont suivies de table ronde.

Nous prions nos spécialistes de bien vouloir annoncer leurs conférences, leurs interventions et être assez aimables d'envoyer le plus rapidement possible un bref résumé ainsi que le temps prévu à leur intervention, afin que les organisateurs puissent établir un programme définitif. Nous souhaitons assurer au fur et à mesure de leur arrivée un temps de parole à chaque spécialiste, si celui-ci peut justifier d'au moins une communication sur un travail de recherche – (qu'il joindra à son envoi et que nous présenterons sur place) – à condition qu'il admette la possibilité de l'enchevêtrement de plusieurs ramifications dans notre histoire (par ex. que la ligne finno-ougrienne n'est pas l'unique possibilité).

La participation est gratuite. Les frais de l'organisation sont couverts par quelques personnes privées. Les participants (conférenciers et invités, etc.) régulent leurs propres dépenses ainsi que les assurances habituelles dont ils se pourvoient eux-mêmes. Les organisateurs attendent des participants que sur les lieux de la rencontre, l'esprit conducteur – spécifié dans cette invitation – soit respecté.

Les organisateurs sont individuellement, financièrement et intellectuellement indépendants et dans cette optique ils tendent une main fraternelle à tous. L'organisateur, en tant qu'organisme, ne s'occupe ni d'affaires personnelles ni d'affaires politiques et ne répond que des activités de la présente invitation.

Le secrétariat s'engage à s'occuper du logement et des repas, dans un hôtel 3 étoiles (petit déjeuner, déjeuner, dîner et des habituels services de l'hôtel: par jour et par personne en chambre double US\$ 14.-; en chambre individuelle US\$ 17.- par jour). Les participants à cette rencontre peuvent, s'ils le désirent rester à l'hôtel à ces conditions pour des vacances qui y sont idéales.

Le voyage à Benidorm: par avion et par train jusqu'à Alicante 40 km; autoroute à partir de la frontière franco-espagnole, transports par car depuis tous les pays d'Europe de l'ouest, ainsi que des charters à bas prix, depuis les aéroports européens.

Les inscriptions, par écrit, sont à envoyer à l'adresse du secrétariat. Les inscrits recevront des informations détaillées.

Adresse:

Association Historique Hongroise, Zurich
CH-8047 Zürich, Postfach 1113

Nous invitons les organismes et les journaux hongrois à soutenir notre initiative.

November 1985.

Mme Ibolya Rojkó-Bakos, Berne, Suisse; Dr. György Csihák, Uster, Suisse; Dipl. Ing. Dániel Farkasch, Bad-Homburg, BRD; Dipl. Ing. Rudolf Marton, Emmen, Suisse; Dénes Sugár-Frank, Benidorm, Espagne.

Cette invitation avec les signatures originales est exposée en lieu de la réunion.

L'HISTOIRE AUTHENTIQUE DE L'ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH

Elle débuta par un tournoi d'échecs en 1985. Le club d'échecs de Zurich célébrait ses 175 années d'existence et invita mon ancien camarade d'étude et partenaire d'échecs de ma jeunesse. Un jour de relâche nous avons évoqué dans une joyeuse ambiance notre enfance, nos années d'université, ainsi que nos souvenirs communs de jeunes gens. Ce faisant, nous en vîmes à l'histoire hongroise. Ce n'est pas par hasard qu'il fut question d'histoire, puisque notre enfance date de 1940. Nous étions à l'université dans les années 50 et nous avons atteint l'âge adulte aux environs de 1960.

Nous sommes tombés d'accord sur le fait que, de même qu'un groupe humain devient une nation à partir du moment de son développement, de l'éducation et de l'affermissement de sa conscience nationale, de même la condition sine qua non de cette évolution se trouve dans son propre pays. L'entretien optimal de la connaissance saine de son histoire nationale est de l'enseigner à ses compatriotes. Cette enseignement requiert en revanche une grande rigueur face à la vérité, mais elle doit être édifiante et ennoblissante dans l'écriture de l'histoire. Nous pouvons aligner ici comme exemple les romans de Gárdonyi Géza; mais dans l'ensemble nous parlons de l'écriture de l'histoire hongroise en la critiquant.

Nous étions d'accord sur le fait que quelque part nous avons été coupés de nos racines ce qui influe de manière nocive sur la façon de voir et d'écrire l'histoire hongroise. L'effet final en est le manque de discernement national, partant, si une nation perd son histoire, elle est en même temps dépossédée de la clef de son futur.

A partir de là le thème de nos conversations fut principalement axé sur les recherches de la préhistoire hongroise et sur le stade actuel des investigations dans ce domaine. Sur ces entrefaites mon ami fit mention des tournois d'échecs d'un an à l'autre dans le sud de l'Espagne, à Benidorm, où le principal organisateur Sugár Dénes, d'origine hongroise vit à l'étranger depuis une bonne cinquantaine d'années. Avec lui on a souvent mené des discussions sur la préhistoire hongroise. Par la suite, il a remis à mon ami en question quelques exemplaires concernant la préhistoire hongroise en lui demandant de les transmettre à quelques spécialistes hongrois.

Quelques mois plus tard, mon ami me fit parvenir ces écrits. Par la suite il me demanda de lui ménager une entrevue avec des hongrois que ce thème touche de près. Je lui suggérai une rencontre "préhistorique" avec des historiens hongrois. Sugár accepta ma proposition, disant qu'il se chargeait de l'organisation à Benidorm, comme il le fit pour les tournois d'échecs.

Je me rendis rapidement sur les lieux, muni d'adresses et d'idées, en un mot tout le nécessaire en pareil cas. Dès mon arrivée nous avons écrit 25 lettres aux quatre coins du monde en préconisant l'idée de "Rencontre". Nous avons conçu un "gentlemen's agreement", par lequel nous prenions à charge les frais de cette rencontre. Par la suite Farkasch Dániel de Bad-Homburg se rallia à cette disposition.

Sugár vint en Suisse encore à la fin de cette année là afin de rencontrer quelques personnalités notoires et méritantes dont nous espérions l'appui de leurs connaissances. Nous nous rendîmes chez Gilde Barnabás, l'éditeur propriétaire de "Duna", qui nous assura de sa coopération; plus tard, dans son journal "Duna", il publia l'invitation à cette "Rencontre". Nous avons encore rendu visite à Rojkó-Bakos Ibolya, chercheur indépendante à Berne, elle signa l'invitation avec Sugár, Farkasch et moi, et qui devint peu après membre fondatrice de notre groupe. De même, Marton Rudolf d'Emmen signa l'invitation, qui pendant peu de temps fut membre de notre groupe et jusqu'à sa démission, – de son propre chef – notre premier directeur.

A partir de là nous pouvions travailler à notre aise à l'organisation de la "Première Rencontre de la préhistoire hongroise" à Benidorm. Après discussion, le directeur de l'hôtel Hawaii à Benidorm mit gracieusement à notre disposition une salle où du 18 au 24 mai 1986 pouvait se tenir la Rencontre; à condition que nous logions à l'hôtel, la dernière semaine "hors saison": Benidorm est déjà très agréable et beaucoup moins cher. Cette année là nous avons écrit 402 lettres individuelles en y joignant les invitations et les avons expédiées aux quatre coins du monde. Nous avons écrit à 61 personnes en Hongrie; notre sélection fut en grande partie fortuite. Par exemple, nous voulions inviter Benedek István; mais il y en avait trois dans l'annuaire. Nous n'avions écrit à aucun d'eux. Par contre, au même moment nous trouvâmes dans un exemplaire de la revue "Élet és Tudomány" de Budapest, un article intéressant, avec la signature Farkas József, directeur du Musée à Mátészalka. Nous envoyions aussitôt une invitation exactement à cette adresse. Farkas vint, donna deux excellentes prestations et est devenu membre de notre première direction.

Dans son livre alors paru, la préface avait été signée par Kunszabó Ferenc, Érd. Notre invitation qu'il reçut fut envoyée à cette adresse et eut beaucoup de succès lors de sa prestation.

Un de ses amis suisse attira notre attention sur la personne du Dr. Sárkány Kálmán, qui nonobstant son grand âge entreprit ce long voyage et nous enchantâ avec quatre excellentes conférences. Un an plus tard un délégué de notre association informa Sárkány sur son lit de mort, que notre association lui confère le titre de Président d'honneur. Les yeux larmoyants il dit à sa femme: "j'ai eu peu d'appréciation dans ma vie".

À part là Hongrie, nous avons envoyé des lettres à quelques stations de radio et télévision où sont donnés des programmes en hongrois et à pratiquement tous les journaux de langue hongroise. A notre connaissance, seule la Radio de Toronto communiqua notre invitation et à part le Duna, aucun autre journal. Nous avons écrit aux distributeurs des journaux et des livres – dont nous pouvions trouver l'adresse – aux dirigeants d'associations et à toutes sortes d'adresses où nous comptions trouver un spécialiste en histoire hongroise, voire de la préhistoire hongroise.

Cette correspondance étendue exigeait une adresse postale. Au début nous utilisions notre adresse personnelle. Comme nous ne songions pas pour l'instant à un siège social – présumant de notre chance – nous avons pris une

boîte postale au bureau de poste 1113 à Zurich 8047 (Albisrieden). Oui, bien sûr, mais la poste suisse est une institution sérieuse. Ils s'enhardirent à nous demander qui nous étions; comme nos réponses étaient passablement vagues ils présumaient qu'ils avaient affaire à une association et en tant que telle, nous pouvions donc avoir une boîte postale; il nous suffisait de donner notre nom, les statuts et que le Président de l'association signe. Il faut un Président? Après stupéfaction notre réponse fut: que ce soit Marton Rudi, il est le plus en vue d'entre nous.

Il fut décidé que désormais nous nous appellerons: Ungarischer Historischer Verein, ce qui est l'équivalent du zurichois: "Association Historique Hongroise Zurich". Dans l'esprit de notre premier président, nous avons cédé aux pressions extérieures – pas tout à fait condamnables – émanant de la poste suisse, voire, de la filiale de Albisrieden. Pourtant avec notre souci de sévère précision en n'abandonnant pas même nos principes non encore conçus, nous hissions sur le pavois notre Marton Rudolf. Donc notre ami Rudi, ayant opposé une solide résistance à cette moins noble position, face à la situation mal débrouillée, il lui réussit d'y mettre fin par le renoncement – le coeur serré – à nos traditions saintes et nationales, au meurtre rituel du guide.

Par la suite que nous rédigeâmes la "Déclaration" et "le Règlement général de la maison". Par ces écrits nous avons fixé nos vues et l'essentiel de notre activité en accord avec l'esprit des statuts. Nous admettons avec fierté que depuis, divers réunions et forums internationaux nous ont emprunté ces trois documents.

A l'époque l'idée fit jour que pour rendre populaire notre "Rencontre", l'Association de Zurich devrait organiser des conférences sur l'histoire hongroise.

Nous avons envoyé 81 lettres en Suisse à des personnes dont nous sollicitons le concours pour des exposés. Aucun ne répondit. Pourtant en un temps record nous organisâmes le 11 mars 1986, la première réunion où déjà nous distribuions le programme de l'année à tous les participants, soit 19 personnes. Cette année-là nous avons envoyé ce programme à trois reprises à environ 650 adresses.

Nous avons loué pour toute l'année pour nos réunions l'une des salles de l'hôtel Urania, dans le centre de Zurich. Nous y sommes allés toute l'année 88 tous les deuxièmes mardis du mois. Nous débutions à 18.00 heures par une réunion directoriale, puis à 19 h 30 commençaient les exposés, suivis de commentaires. Les conférenciers sont venus à leur frais, nous n'avons jamais demandé de droit d'entrée et nous-mêmes nous fîmes abstraction du tronc habituel. Nous n'avons pas non plus demandé de cotisations.

Nous avons tenu la première réunion en allemand, étant donné qu'il était évident, que le fait de créer en Suisse, une association suisse de renommée européenne nous soit une dette sous la forme de la collaboration hungaro-suisse. Notre conférencier – membre d'honneur – fut le Dr. Heinz Manz, médecin à Zurich. Le titre de sa conférence: "Les guerres d'indépendance hongroise et l'Europe". Gilde Barnabás menait le débat.

Entre-temps nous avons découvert, qu'une pareille association avait des problèmes d'argent. Il fallait ouvrir un compte en Suisse. Il nous semblait logique de confier nos fonds de roulement à la poste suisse. Nous sommes allés au bureau des chèques postaux à Zurich pour ouvrir un compte, ce qui ne posait aucun problème: nous avions déjà un nom et une adresse postale. Nous remplîmes des formulaires et le président, le secrétaire et le caissier devaient les signer, à savoir, il avait fallu donner nos règles de base. Caissier? nous étions ébailis!... Oui, ce sera toi dirent en riant les autres. Bon! Maintenant ça y est aussi! Par contre, les statuts nous les avons. Il n'a pas même fallu y changer beaucoup. Judith Schwitler signa en qualité de secrétaire, et à partir de ce moment-là elle remplit cette fonction. Il était aussi de rigueur que l'Association ait des fonds. Aussi, nous avons ouvert un livret de dépôts bancaire à l'Union des Banques Suisses et là, avec tout le sérieux voulu, nous avons placé la somme de notre avoir de un franc suisse.

Ces prémisses furent suivies d'une longue attente, puis nous partîmes enfin à Benidorm pour la "Rencontre", où les participants arrivèrent des quatre coins du monde: Bacskulin József, La Palma; Csihák György, Uster; Érdy Miklós et Pluhár Rózsa, New-York; Hallay István, Toronto; Kenessey Csaba et son épouse du Java; Paling Ottilia et son époux de York; Radványi Irène, Stockholm; Rojkó-Bakos Ibolya, Berne; Sugár Dénes et Sugár Márta, Benidorm; Ugocsi Dani D. Pál, Londres. De la Hongrie vinrent: Szücs Ferenc et son épouse en voiture; Farkas, Kunszabó et Sárkány en avion. A cause de la grève des lignes espagnoles en train depuis Barcelone. L'Association s'est chargée des dépenses de Farkas, Kunszabó et Sárkány.

La rencontre se déroula dans une excellente ambiance, ce qui augurait en bien. Dix-huit prestations furent données dont trois d'envoyées. D'un commun accord nous décidâmes que la rencontre sera annuellement renouvelée. Sur la proposition de Bacskulin et Farkas nous optâmes pour Munich pour la prochaine rencontre. Bacskulin proposa aussi d'organiser une "Rencontre" à Las Palmas, où nous serions ses hôtes dans le centre culturel hongrois, construit par ses soins. Nous avons chargé nos membres résidant en Suisse de la préparation de la réunion. Ils ont décidé par la suite que la réunion prévue pour Munich, aura lieu à Zurich.

A l'occasion de la "Rencontre" à Benidorm, nous avons clos la comptabilité de l'Association. Elle accusait alors un déficit de trois mille francs suisses. Les comptes une fois faits j'ai dressé un procès-verbal en y joignant les attestations de tenue des livres de comptes, que ratifièrent Dani Pál, Londres et Radványi Irène, Stockholm. Je couvris le déficit avec un prêt accordé à l'Association.

Nous avons envoyé du bilan de la "Rencontre" 116 exemplaires en y joignant les invitations pour la prochaine réunion. A notre connaissance, parmi les radios, seule celle de Toronto fit un compte-rendu, tandis que parmi les journaux, seuls les "Nouvelles Littéraires" de Paris et "Le Journal de Vienne" en présentèrent quelques lignes en petits caractères. Dans le journal "Kelet-Magyarország" – Hongrie de l'Est – parut de la plume de Farkas József un assez bref article. C'est encore lui qui organisa le 10 juin au Musée de Mátészalka pour Érdy Miklós une conférence sous le titre – "Dans l'ancienne Khorezm, sur les rives du fleuve Oxus".

Csihák György

(Suite dans le volume suivant)

PROCÈS VERBAL DE LA RENCONTRE

Dans cette ville de mer, à Benidorm, en Espagne fut enregistrée, ce 24 mai 1986 la première rencontre d'étude d'histoire ancienne hongroise, en la salle de conférence à l'hôtel Hawaii, du 18 au 24 mai 1986.

La réunion, par invitations préalables, pouvait avoir lieu grâce aux efforts incessants et à l'abnégation de chacun. Les participants ont accepté le règlement intérieur préparé (1ère p.j.). Dans cet esprit, s'installèrent autour de la table: les hongrois arrivés de Hongrie, Grande Bretagne, Canada, République Fédérale d'Allemagne, Suisse, Suède, Etats-Unis, Espagne, afin de participer créativement, moyennant les exposés, les projections, leurs propres idées et soutiens, – dans l'affirmation de la préhistoire hongroise, – ou que grâce à eux, lors des discussions sur des questions insolubles pour le moment, de nouvelles idées puissent jaillir.

Tous les conférenciers, tous les participants avaient sous les yeux la résolution émise à Zurich le 10 février 86 (2ème p.j.) et c'est dans cet esprit qu'ils ont travaillé au cours de cette réunion.

Pendant les sept jours de conférence, nonobstant les moments d'émotion, de ceux des réveils intrinsèques, de la réflexion, de ses causes ou causalités spirituelles, et de l'effolement précédant les exposés, nous tenions seulement à relater par écrit – pour le compte du temps – l'ordre du déroulement des conférences données, et que l'analyse succincte des ouvrages soit traitée personnellement sur place puis envoyée.

Il fut ensuite décidé que la prochaine réunion de l'Histoire ancienne des Hongrois soit tenue en 1987, du 24 au 30 mai, à Munich (Invitation ci-jointe). Dans l'esprit exposé plus haut seront élaborés les préparatifs comme le parachèvement par les soins de l'association hongroise de Zurich.

Voici la distribution des temps des exposés (3ème p.j.)

Benidorm, le 24 mai 1986

Certifié par:

Dennis Sugár y Frank, Benidorm
Ferenc Kunszabó, Érd
Dr. Kálmán Sárkány, Budapest
Dani D. Pál de Ugocs, Londres

Hymne national

Ouverture, par Dénes Sugár

Extrait des exposés

Árkay László (Montréal)

Les chants folkloriques et arcaïques hongrois

(A partir de cassettes enregistrées lors d'une conférence à Montréal en 1976, 80 minutes)

Les résultats de nos recherches sur la musique populaire hongroise menèrent Bartók et Kodály vers le sud: Anatolie, Arabie et même l'Égypte, et pour quelques sections, vers l'Asie Centrale. La langue maternelle de la musique hongroise révèle d'une parenté avec la musique populaire et de ces régions. L'instrument découvert en Mésopotamie et jusqu'à présent unique dans son genre est le seul à même de raisonner les scalas acoustiques de Bartók. A la fin de l'exposé, on pouvait entendre un hymne sumérien interprété par une chanteuse lors de sa présentation.

Bacskulin József (Las Palmas)

Sur les traces magyar–sino–japonaises de nos préhistoriens

(Conférence improvisé, sans texte)

Le conférencier fit un compte rendu de ses nombreuses expériences de voyage au Japon, en Chine et autour du globe; il est pour lui d'un fait affolant que les travaux – selon lui, parmi les plus émérites – des trois chercheurs (Barátosi Balog Benedek, Imaoka et László Vlagyimir) soient occultés. Il tient cela pour une ignorance, ou silence voulu. Le centre culturel hongrois de Las Palmas en réalisation portera leur nom, ainsi que celui de Illyés Gyula. Le Centre octroie aussi des bourses aux sujets portant sur l'histoire hongroise. A côté de la création d'une bibliothèque hongroise, le but en est d'attirer l'élite intellectuelle intéressée, en leur assurant des possibilités de recherche.

Baráth Tibor (Montréal)

Orientation des recherches récentes sur l'histoire ancienne des hongrois

(lecture 50 mn, 10 pages)

L'étude de l'éditeur se base sur le titre indentique à son écrit paru à Montréal. Les savants hongrois vivant en occident, ayant travaillé sur l'histoire ancienne des hongrois ont opposé une fin de non-recevoir à la voie exclusive de la provenance linguistique finno-ougrienne. Leurs recherches ont suivi un nouveau chemin et les résultats aujourd'hui doivent être reconnus même des érudits en Hongrie. Ces travaux suivent une autre ligne, incitent à accélérer une nouvelle rédaction de l'histoire hongroise; ceci avant tout sur la base la plus récente des recherches effectuées au Moyen-Orient. Dans la conception du Moyen-Orient la Mésopotamie est incluse à côté de l'Égypte. Seule la direction dite de Sumir, n'est pas à même de résoudre les questions posées par l'ancienne histoire des hongrois.

Blaskovics József (Prague)

Quelques témoignages des patronymes et toponymes de la période arpadienne

(lecture 50 mn, 11 pages)

Dans le Bassin des Carpates, le peuple hongrois est apparu avec sa culture ottomane. Il nous reste des noms de leurs chefs, compréhensibles aussi par la langue turque. Notre peuple, au cours de son histoire, s'est confondu avec plusieurs caractères ethniques ottomans, dont il subsiste le souvenir dans les quelques centaines de mots turcs nouveaux-venus, subsistant dans notre langue, et qui sont la base des recherches conduites par Gombocz Zoltán. Alors que Németh Gyula s'intéresse à l'anthroponymie turque, le Pr. Blaskovics a choisi pour sujet de cette rencontre, un travail sur les noms de personnes et des lieux, dont l'étude a été l'objet de peu d'attention ou d'une mauvaise interprétation.

Érdy Miklós (New York)

Kőrösi Csoma au final de son but non atteint

(avec projection 110 mn, 10 pages)

Dans le cadre de la prestation sont présentés les cloîtres dans les parois rocheuses où Csoma s'est livré à l'étude de la langue tibétaine, afin de s'approcher de la solution concernant la provenance des hunns-hongrois. Il chercha notre pays ancestral chez les habitants uighours du Turkestan oriental. Il n'y est pas parvenu. Au cours de l'exposé on voyait Boukhara et Samarkande et la vie de tous les jours de nos ancêtres uighours. Bartók fut audible dans la musique folklorique des chercheurs chi nois et on pouvait le discerner grâce aux anthropologues hongrois, lesquels – libérés des entraves finno-ougriennes – nous guidèrent dans les investigations de la patrie ancestrale des magyars.

Le conférencier a classifié en neuf groupes de systèmes d'arguments les résultats émanant des recherches internationales et dont la fusion résultante n'a pas conduit les chercheurs vers le Coude de la Volga, surtout pas chez les uighours de l'Ob, mais bien vers la patrie occidentale de l'Asie Centrale, dans la région de la Plaine touranienne, et surtout vers la consolidation des maillons de la chaîne historique.

Érdy Miklós (New York)

Dans l'ancienne Khorezm, sur les rives de l'Oxus

(avec diapositives 90 mn, 27 pages)

La conférence est divisée en quatre parties, et fut fait d'un compte rendu privé – sur un voyage de recherche – sur ce qui était le territoire de l'ancien état de Khorezm, dans les environs du lac Aral, et sur ce qui est aujourd'hui le fleuve Amu Darja, territoires faisant maintenant partie de l'Union Soviétique.

La première partie: le phénomène de Khorezm, le voyage et le chemin scabreux du visa, les paysages, les animaux de Khorezm et le monde de la faune ailée le long de la rive de l'ancien Oxus, Amu Darja.

Deuxième partie: la présentation à l'aide de diapositives, de Khiván, la dernière capitale de la Khorezm indépendante, exhibition au cours de laquelle s'offre à nos yeux le monde des mille et une nuits: la vieille ville avec ses minarets, ses coupoles, ses harems et le monde de ses mosquées.

La troisième partie est le survol schématique des 6'000 ans d'histoire de Khorezm. Le Khorezm ensemble avec les Scythes ont été durant des siècles membre d'un fédéralisme tribal, ce qui nous permet de jeter un coup d'oeil sur le monde des scythes d'Asie, des hunns blancs et des turcs. Ainsi on a un aperçu des relations initiales des "Magyar-Khorezm" au Vème siècle de notre ère.

Ceci fait l'objet de la quatrième partie. Nos solides relations avec les Khorezms serait le maillon qui eut affermi l'histoire selon laquelle le peuple hongrois fut conduit vers les steppes de l'Asie.

Farkas József (Mátészalka)

Les figurations des serpents sur les chariots des paysans de Szatmár

(50 mn; *Élet és Tudomány*, 1981, VII. 24. pp 950-951)

Les figurations des serpents sur des objets paysans sont universelles (cruches, portails, bâtons) et en dehors de ceux-ci à Szatmár, on trouve souvent ces représentations sur les bras des charrettes paysannes et sur les ornements de ces chariots. Sans doute n'est-il pas uniquement question de décoration ordinaires, si nous considérons le fait que le serpent blanc que l'on trouve représenté dans les fondations des maisons et dans l'eau des puits est connu pour être un serpent guérisseur. On guérit la goutte avec la chair du serpent réduite en poudre à l'aide d'un mortier.

Farkas József (Mátészalka)

Les stèles en bois des cimetières réformés de Szatmárcseke

(avec diapositives 90 mn, 15 pages)

Les stèles en bois des cimetières occupe depuis longtemps les ethnographes.

Question: Que représentent ces stèles? Des hommes? Des barques? Des idoles? Le conférencier fait connaître le thème sur la base des recherches de Solymossy, Domanovszky, Nyárády, Csiszár, Bátky, Lükő et Lakatos, et ce faisant, montre les paysages de Szatmár, ses maisons, ses cours et ses cimetières – (à l'aide de ses propres prises de vues). La question posée reste ouverte, mais après cette lutte sans merci on peut espérer une nouvelle conception.

Hallay István (Toronto)

La relation entre l'Europe et Bysance du 476 à 900

(Conférence improvisée. Aucune transcription)

Par la chute de l'Empire romain de l'ouest, l'Europe concéda la place au théâtre de mouvements désordonnés des fragments de peuples. De ce chaos, ont surgi les empires de Baján l'avar, puis de Charlemagne et l'empire des francs. Bysance se chargea alors de la perpétuation de la culture et de la tradition romaine. Le vide résultant de la destruction des avars, dans le Bassin des Carpates, favorisa la poussée de l'empire des Francs. Ceci mettant en danger les intérêts de Bysance, elle y soutint l'accès à nos ancêtres et aida notre peuple à vaincre les forces bulgares. Ainsi, la conquête arpádienne n'a pu se faire qu'avec l'assentiment de Bysance. La relation entre Bysance et les magyars au XIème est restée cordiale.

Henkey Gyula (Kecskemét)

La continuité du peuple hongrois, sur la base d'étude de l'anthropologie des peuples hongrois

(lecture de 120 mn)

La conférence parut sous ce titre dans un périodique de Kecskemét ("Forrás" n.2 1986, 10 pages). L'auteur avait jusqu'ici examiné 22'000 tombes hongroises ainsi que le crâne d'un homme vivant. Pour appuyer ses thèses il est arrivé à la conclusion que même après des siècles de brassage, les caractéristiques constitutives hongroises restent relativement constantes: couche turque 44%, finno-ougrienne 5%, slave 3%, pamirienne 9%, préasiatique 7%, etc.

Kovárczy István (Malmö)

Des relations hungaro-normandes

(lecture/diapositives 70 mn, 16 pages)

Les autochtones de la Suède furent des "normands" qu'ils évoquèrent par la suite: "Vikings", "Rois des eaux". Leur technique de guerre s'apparente à celle des "hunoscyythes". De même leur appartenance anthropologique. 3'000 ans avant notre ère fut supprimé en Europe la mutilation de la boîte crânienne ce qui constitue un élément distinctif des "hunoscyythes", que les huns, par la suite réintroduisirent. A Gottland, on a découvert aussi un crâne mutilé de l'époque des vikings. Dans Upsal, avec l'assentiment du roi suédois Charles-Jean furent ouvert 18 tumulus tripartites, dont l'un présentait le dernier repos d'un chef hun, incinéré selon les coutumes huniques. Il était symbolisé avec son cheval, dans un vêtement soutaché de brandebourgs hongrois. Les vikings montrent dans leurs guerres avec Charlemagne un véritable esprit destructeur.

Kunszabó Ferenc (Érd)

Conscience nationale – notre histoire ancienne

(Conférence improvisée. Aucune transcription)

150 années se sont écoulées depuis que Széchenyi István a posé, dans son livre "Világ", cette question: "la question demeure: Peut-on opérer une symbiose avec d'autres nations sans que les branches asiatiques aient à ravalier leur fierté, pour ne pas dire, sans l'anéantir?".

La nation peut s'en sortir et s'élever au-dessus de la fange, si elle en a la volonté. Széchenyi a écrit: "Le sort des hongrois tient à un fil. Mais il est d'une telle nature que jamais personne, ni le plus fort ni le plus déterminé de ses ennemis ne pourra le rompre, sauf nous-mêmes. Les catastrophes de nos jours ne seront survécues que par la nation qui a la foi, basée sur la connaissance et le respect du passé de sa patrie." Selon Széchenyi, les différents peuples d'Europe n'ont à charge qu'eux-mêmes. Nous, cependant, nous sommes une "colonie de l'est", c'est pourquoi nous devons nous charger en même temps et de nous-mêmes et de l'Europe. Nous ne pouvons livrer notre avenir au pouvoir de la raison car elle ne conduira qu'à la faillite. Ne perdons pas l'entendement, mais soumettons le au contrôle de la triple morale de l'unité de l'intelligence, du sentiment et de l'âme, car c'est seulement alors que la race humaine gardera son équilibre.

László Gyula (Budapest)

A propos de notre histoire ancienne

(lecture de 50 mn, 5 pages)

L'auteur a cherché une nouvelle explication au surgissement de la famille des langues d'Ural. Sa théorie en fut publiée d'abord en 1961 par "Les étapes antérieures de notre préhistoire" ensuite en 1981 dans son livre "Notre histoire ancienne" que l'auteur développe en détail. L'essentiel de sa dissertation fut: il n'y eut pas de famille de langue uralienne mais il en surgit une. Parmi un corpuscule de peuple d'Ural de langues complètement dissemblables s'est introduite une ethnie, détachée de la civilisation keletgravitti que nous appellerons "szvidér". Leur langue aurait été en tant que langue de communication la base du vocabulaire et qui serait le magyar, puisque malgré toutes les vicissitudes de l'histoire, les deux tiers de la famille des langues uraliennes est malgré tout le hongrois.

Paál Zoltán (Ózd)

Arvisura

(compte rendu d'un livre par György Csihák – lecture de 50 mn, 7 pages)

Les écrits de Paál Zoltán qui est décédé il y a peu à Ózd. Récits en forme de contes de l'histoire des 24 tribus hunns, de Ataisz à Ózd.

Rojkó-Bakos Ibolya (Berne)

En visite chez les "Hunza"

(25 mn, 15 pages)

Dans la phase de son introduction, l'auteur fait allusion au pourquoi de sa volte-face intégrale dans ses recherches d'à présent pour se consacrer à l'histoire archaïque hongroise? "Sur les traces de nos ancêtres en Asia Centrale" (titre de son ouvrage) qui est la base de sa conférence. Son livre est à procurer chez l'éditeur: 3097 Bern B.F. 1209. Mme Rojkó-Bakos fait un compte rendu des hunzas, voire, des investigations d'un reliqua de tribu hun. Le mot "hunza" signifie "archer hun". Leur pays est entouré de trois autres: Afghanistan, Chine et Inde; est encadré par trois grandes montagnes: Hindû-Kûsh, Pamir et Karakorum que trois fleuves l'environnent: Indus, Hunza et Gilgit dont les vallées, où ce pays s'est incrusté. 30'000 est le nombre de ses habitants et est réputé de sa santé reconnue la meilleure. Y voyager c'est être servi en animations à cause de ses mauvaises routes, pourtant loin aussi dangereuses qu'au temps de Kőrösi Csoma ou Vámbéry Ármin. (La conférence fut suivie de diapositives.)

Sárkány Kálmán (Budapest)

Le dragon à forme humaine

(avec diapositives 60 mn, 52 pages)

Le combat religieux contre le dragon est le combat mené contre le dragon vivant à l'instar d'un être humain. La relation avec la femme dans les contes des dragons est indissociable. Varga Zsigmond, professeur à l'université en 1926 a déjà

stipulé qu'il faudrait examiner d'une manière approfondie tous les récits mythiques originaires de la Mésopotamie et de la région des montagnes Ouralo-Altaïques. L'auteur, tout en achevant ce travail, n'affirme pas que nous eûmes tous été des adorateurs des dieux de la fécondité. Mais comme d'autres peuples organisateurs des autres états – tels les magyars – ils se sont constitués de peuples apparentés et polythéistes. Il est donc à supposer que la civilisation nous détachant du rang des nomades, en partie aux environs de la Perse, sur les pentes du sud et sud-est (voire les peuples vivant en Khorezm) l'aurait amenée avec eux.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Mythes et légendes du cerf merveilleux

(50 mn, 20 pages)

A côté du serpent vivant à l'instar humain et symbolisant la croyance divine dans la fécondité, il y a une croyance semblable au cerf mythique comme animal meneur dans la conquête de la patrie. Cette croyance a beaucoup préoccupé l'imagination de notre peuple. A défaut de témoignage écrit, on ne peut que conjecturer – sans pouvoir affirmer – leur existence. Notre premier mythe d'origine a été récemment mis à jour dans le "Tarih-i Üngürüş". Cette histoire est connue grâce à la chronique de Kézai. Notre auteur compare ces trois légendes – lesquelles convergent vers un point commun – qui est le Bassin des Carpates.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Le trésor en or de Nagyszentmiklós

(avec diapositives 50 mn, 28 pages)

Intervention à l'étude (1977) de László Gyula et Rácz I. sur le "trésor en or de Nagyszentmiklós". Par cette étude on s'intéressait d'une manière approfondie à tout; sauf à une question qui est restée en suspens: les mythes occultés par les symboles. Notre auteur s'occupe justement de cette question. Tout d'abord, il s'intéresse aux scènes que l'on peut voir sur la 2ème et la 7ème cruche (numérotation de Hampel J.), qui sont en rapport étroit avec les croyances aux dieux de la fécondité, croyances répandues en Mésopotamie et chez nous. Nous, les hongrois nous sommes particulièrement touchés par la croyance universelle aux dieux de la fécondité. Les représentations sur la vaiselle du trésor de Nagyszentmiklós (retrouvée sur notre territoire), l'utilisation de la cruche de Miska et de la vaiselle de Hérizs, comme les toponymes actuels, Sárkány, Bál ou Bél, de même que les traditions populaires s'y rattachant, nous permettent de conclure que la majorité de notre peuple y croyait et que dans son imagination, le culte en tant que coutume a survécu longtemps après la conversion chrétienne.

Sugár-Frank Dénes (Benidorm)

Serpents et dragons, partie de la grammaire comparative basque–hongroise, égyptienne–hongroise

(lecture 3 x 50 mn. Aucune transcription)

Le titre: "serpents et dragons" précise l'origine égyptienne de ces deux symboles, explique leur expansion dans la vallée de l'Indus, et leur relation chinoise, est-asiatique, en Amérique Centrale et du Sud. Plus tard, l'auteur démontre le rapport dialectique entre la préhistoire européenne – puis la hongroise – et les légendes du serpent-dragon.

Dans le cadre de la conférence technique sur la grammaire comparative basque–hongroise, l'auteur démontre à l'aide d'exemples – pris parmi des centaines – quelques dix ressemblances grammaticales entre les deux langues, qui sont: la formation du pluriel, du diminutif, des composés itératifs et tous conçus de la même façon, avec les mêmes déclinaisons.

Avec la grammaire comparative égypto–hongroise, il établit des coïncidences de même nature, de même provenance et démontre les sources communes de plusieurs douzaines de noms de familles et de mots différents.

Il explique que ces conclusions ne sont que des conjectures, et qu'il attend des linguistes une confirmation ou une infirmation.

Szücs Ferenc (Budapest)

De l'écriture runique à la micro-électronique dans les recherches hongroises en histoire ancienne

(30 mn, 8 pages)

L'influence attractive ou répulsive des caractéristiques humaines joue un rôle prépondérant dans les différents domaines de la vie et dans ceux de la science, sans parler du rôle du pouvoir en place. Face à tout cela, il y a la conscience,

l'intellect, voire la connaissance. Du combat des deux antithèses est engendré la foi dans l'authenticité du résultat scientifique des instruments microélectroniques. Partant, ces quotients sont des dominantes. Le conférencier travaille aussi sur des thèmes scientifiques ou non scientifiques, avec les moyens du bord: adages et contes folkloriques. Il est à espérer que de cette façon la question Atlantis sera résolue comme celle de la patrie des Magyars.

REMARQUE

Nous rendons aussi compte des conférences qui ne figurent pas dans le programme de la "Rencontre". Celles-ci ont été rapportées du fait que quelques unes de prévues n'ont pas eu lieu.

RENCONTRE D'ÉTUDE DE L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE BENIDORM (REHAHB)

Règlements intérieurs

1. A Benidorm ont retenti et ont été communiqués par écrit les travaux respectifs sur l'histoire ancienne, ainsi que sur la langue hongroise, voire, des thèmes qui y sont étroitement liés. Il est parfaitement entendu que tout ceci n'a aucune finalité politique ou religieuse.
2. Le droit sur les travaux communiqués ou envoyés est la propriété réciproque du REHAHB et de leurs auteurs. Le REHAHB étant une société sans but lucratif, il fait parvenir à prix coûtant ou gratuitement aux intéressés les communiqués et informations diverses. La même chose concerne les bandes sonores et tout ce qui a trait aux films et à toutes sortes d'informations.
3. La Présidence du REHAHB demande aux participants de garder leur impartialité et d'écouter jusqu'au bout, en toute bonne foi, les déclarations, même les plus contradictoires, aussi de ne poser aucune question personnelle et de ne déranger en aucune manière les conférenciers ainsi que les interpellateurs.
4. La journée de travail se divise en deux parties: le matin on commence par la table ronde, suivie éventuellement de la lecture des communications écrites et des suggestions émises, s'il y a lieu. L'après-midi est consacré aux conférences. Chaque période de travail est de 50 minutes, suivie de 10 minutes de pause.
5. Les conférenciers disent ou lisent leur exposé au Président. Remarques à haute voix, à savoir des interruptions sont déplacées. Questions et suggestions seront remises par écrit au Président. Celui-ci les regroupera et en fera part lors d'une table ronde.
6. La Présidence du REHAHB est entre les mains du Président en fonction. Les termes pour les interpellier sont: Mme la Présidente ou Monsieur le Président. Le Président dirige les débats comme il l'entend.
7. Notre seule passion est l'histoire ancienne et la langue hongroise.

Zurich, le 16 mai 1986

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH
LA PRÉSIDENTE

DÉCLARATION

Que l'amitié, l'intégrité professionnelles et la connaissance des matières, l'objectivité et le désintéressement soient les qualités qui nous caractérisent, nous qui travaillons collectivement à l'histoire du peuple hongrois et à l'histoire de notre patrie magyar.

Nous sommes ouverts à toutes les idées. Nos activités sont exemptes de politique, et purement scientifiques, amicales et spécialistes de la vulgarisation. Nous n'avons aucun but lucratif ou social, notre seule passion est l'histoire du peuple hongrois, ainsi que de sa langue. Nous remercions profondément nos membres, nos amis et les personnes intéressées, pour leurs engagements; lesquels cependant n'entraînent aucune conséquence d'aucune sorte, ni pour notre association ni pour les autres membres.

Notre but est positif. Libre de toute pression extérieure, nous voulons – dans le plus pur esprit scientifique – étudier et élucider avant tout la véritable origine du ou des peuples magyars, de notre ou de nos berceaux, ainsi que l'origine de la langue hongroise et les diverses parentés que l'on peut établir grâce à notre langue et notre peuple actuel.

Nous ne récusons a priori aucune théorie; cependant nous attendons de nos intervenants, que les preuves et les arguments s'appuient sur de solides bases scientifiques. Nous n'acceptons pas que n'importe qui puisse affirmer n'importe quoi, que cela soit déjà dit et que par conséquent, tout le monde fasse sienne cette résolution.

Nous avons le plus profond respect pour toutes les ramifications de la grande famille humaine, c'est pourquoi nous attendons qu'il en soit de même envers notre peuple. Nous sommes convaincus que notre avenir est neuf, que sa glorieuse église ne sera être bâtie que sur une morale saine qui est la condition sine qua non du respect mutuel et du bannissement de la violence sous toutes ses formes.

En ce qui concerne les recherches historiques, nous sommes conscients de la portée des questions sur le présent et le futur. Notre point de vue en sera publié intégralement par la présente.

Zurich, le 10 février 1986.

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH

RENCONTRE D'ÉTUDE DE L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE À BENIDORM

du 18 au 24 mai 1986

PROJET

jour	heure	conférencier	thèmes	président	participants à la table ronde
18 dimanche	10-11 ⁵⁰	Sugár Dénes	Inauguration, hymne national, présentation; qui attend quoi du REHAHB? Elaboration technique des considérations	Csihák	
	12-13	Baráth Tibor	Orientation des recherches recentes sur l'histoire ancienne hongroise (lecture)	Csihák	
	16-16 ⁵⁰	László Gyula	A propos de notre histoire ancienne (lecture)	Csihák	
	17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Paál Zoltán Sárkány Kálmán Farkas József	Arvisura (compte rendu d'un livre par Csihák) Le dragon à forme humaine Les figurations de serpents sur les chariots des paysans de Szatmár	Kunzszabó Sugár Sugár	
19 lundi	10-10 ³⁰ 10 ³⁰ -12	Sugár Dénes - table ronde -	Serpents et dragons Le dragon à forme humaine; figurations de serpents...	Sárkány Érdy	Farkas/Hallay Sárkány/Sugár
	12-12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ -13	Kunzszabó Ferenc Sugár Dénes	Conscience nationale - notre histoire ancienne Exercice intellectuel dans l'histoire ancienne	Csihák Csihák	
	16-17 ⁵⁰ 18-18 ³⁰ -19 ³⁰	Hallay István Sugár Dénes	La relation entre l'Europe et Bysance du 476 à 900 Suggestions et discussions pour l'expansion du REHAHB	Sárkány	
20 mardi	10-10 ⁵⁰	- table ronde -	La relation entre l'Europe et Bysance du 476 à 900	Sárkány	Hallay/Kunzszabó Radványi/Sugár
	11-11 ⁵⁰ 12-12 ³⁰	Kovárczy István - table ronde -	Des relations hungaro-normandes (lecture) Discussion à ce sujet	Szücs Szücs	Kenessey/Radványi Sugár/Ugocs
	12 ³⁰ -13 16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Sugár Dénes Csihák György Sárkány Kálmán Érdy Miklós	Partie de grammaire comparative basque-hongrois Tarih-i Üngürüşz Mythes et légendes du cerf merveilleux Dans l'ancienne Khorezm, sur les rives de l'Oxus	Farkas Farkas Érdy Sárkány	
21 merc.	10-11 ³⁰	- table ronde -	Mythes et légendes du cerf merveilleux Dans l'ancien Khorezm, sur les rives de l'Oxus	Érdy Sárkány	Farkas/Radványi Sugár/Szücs
	11 ³⁰ -12 12-12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ -13	Rojkó-Bakos Ibolya Sugár Dénes Érdy Miklós	En visite chez les "Hunza" Deux questions concernant la sainte couronne Exercice intellectuel dans l'histoire ancienne	Kunzszabó Hallay Szücs	
	16-17 ⁵⁰ 18-18 ⁵⁰ 18 ⁵⁰ -19	Hallay István Hallay István Radványi Irène	La situation de l'église chrétienne; nos aïeux de l'Est La sainte couronne Exercice intellectuel dans l'histoire ancienne	Sárkány Sárkány Kunzszabó	
22 jeudi	10-10 ⁵⁰ 11-13 19 ⁰⁰	Árkay László	Les chants folkloriques et arcaïques hongrois (bande magnétique) Suggestions et discussions pour l'expansion du REHAHB Garden-party dans la villa de Dénes Sugár où nous recevons amicalement tous ceux qui y sont présents	Csihák	
23 vendredi	10-11 ⁵⁰	- table ronde -	La sainte couronne	Sárkány	Farkas/Hallay Kunzszabó/Sugár
	12-12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ -13 16-16 ⁵⁰	Farkas József Blaskovics József	Suggestions et discussions pour l'expansion du REHAHB Exercice intellectuel dans l'histoire ancienne Quelques témoignages des patronymes et toponymes de la période arpadienne	Ugocs Radványi	
	17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Szücs Ferenc Farkas József	De l'écriture runique à la micro-électronique dans les recherches hongroises en histoire ancienne Les stèles en bois des cimetières réformés de Szatmárcseke	Radványi Hallay	
24 samedi	10-10 ⁵⁰	- table ronde -	Les stèles en bois des cimetières réformés de Szatmárcseke	Hallay	Farkas/Sárkány Sugár/Ugocs
	11-11 ⁵⁰	-table ronde -	Quelques témoignages des patronymes et toponymes de la période arpadienne	Radványi	Farkas/Sárkány Sugár/Ugocs
	12-12 ⁵⁰	Csihák György	Bilan des dépenses du REHAHB. Participants: qui ont pris à charge les dépenses et ceux qui désirent s'y aligner		
	16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Érdy Miklós Érdy Miklós Henkey Gyula	Kőrösi Csoma au final de son but non atteint Mes voyages de l'est et de l'ouest Turkestan en 1982/83 La continuité du peuple hongrois, sur la base d'étude de l'anthropologie des peuples hongrois (lecture)	Farkas Farkas	
	19 ³⁰ -20	Sugár Dénes	RESUME	Érdy	

POSITION CONTINUE DES LIVRES TECHNIQUES PROFESSIONNELS

INVITATION À LA DEUXIÈME RENCONTRE À ZÜRICH, TRAITANT L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE

Les soussignés, en tant qu'organisateur, invitent à la réunion tous ceux qui s'intéressent à l'histoire ancienne des hongrois et à l'état actuel des recherches dans ce domaine.

Le but de la réunion est d'assembler les spécialistes et les concernés vivant à l'étranger ou au pays – et ceux qui prennent part à la rencontre en tant que personnes privées – afin de leur donner la possibilité aux discussions ouvertes, au cours desquelles les confrontations des idées et leur propagation par la suite soient développées autour de la table ronde, sur une base amicale.

Nous avons groupé les divers thèmes des conférences comme suit:

1. l'histoire ancienne hongroise
2. les étapes particulières du développement de l'histoire de la langue hongroise
3. les emblèmes royaux hongrois
4. additifs aux thèmes précédents, par ex. l'archéologie, l'art populaire, etc.

Nous souhaitons poursuivre nos recherches se terminant avec l'époque de André III. (1290–1301). Les conférences sont suivies de table ronde.

Nous prions nos spécialistes de bien vouloir annoncer leurs conférences, leurs interventions et être assez aimables d'envoyer le plus rapidement possible un bref résumé ainsi que le temps prévu à leur intervention, afin que les organisateurs puissent établir un programme définitif. Veuillez l'envoyer à l'adresse du secrétariat jusqu'au 28.2.1987. Nous souhaitons assurer au fur et à mesure de leur arrivée un temps de parole à chaque spécialiste, si celui-ci peut justifier d'au moins une communication sur un travail de recherche – (qu'il joindra à son envoi et que nous présenterons sur place) – à condition qu'il admette la possibilité de l'enchevêtrement de plusieurs ramifications dans notre histoire (par ex. la ligne finno-ougrienne n'est pas l'unique possibilité).

La participation est gratuite. Les frais de l'organisation sont couverts par quelques personnes privées. Les participants (conférenciers et invités, etc.) règlent leurs propres dépenses ainsi que les assurances habituelles dont ils se pourvoient eux-mêmes. Les organisateurs attendent des participants que sur les lieux de la rencontre, l'esprit conducteur – spécifié dans cette invitation – soit respecté.

Les organisateurs sont individuellement, financièrement et intellectuellement indépendants et dans cette optique ils tendent une main fraternelle à tous. L'organisateur, en tant qu'organisme, ne s'occupe ni d'affaires personnelles ou politiques et ne répond que des activités de la présente invitation.

Date et lieu de la rencontre: Du 24 au 30 mai 1987 à Zurich. Langue officielle et de travail est le hongrois.

Le secrétariat s'engage à s'occuper du logement et des repas.

Les inscriptions, par écrit, sont à envoyer à l'adresse du secrétariat. Les inscrits recevront des informations détaillées.

Adresse:

Association Historique Hongroise, Zurich
CH-8047 Zürich, Postfach 502

Nous invitons les organismes et les journaux hongrois à soutenir notre initiative.

Benidorm, 24 mai 1986

Dr. József Bacskulin, Las Palmas, Espagne; Dr. György Csihák, Uster, Suisse; Dipl. Ing. Dániel Farkasch, Bad-Homburg, BRD; Dr. József Farkas, Mátészalka, Hongrie; Mrs. Rózsa Pluhár, New-York, USA; Mme de Radványi Irène-Henriette, Stockholm, Suède.

Cette invitation avec les signatures originales est exposée en lieu de la réunion.

ÉPILOGUE

Sous l'emprise de cet épilogue, tout en y réfléchissant, ma femme, à la cuisine, allumait des bougies. Premier novembre 1988. Si pour tous nos proches nous allumions des bougies, elle devrait en allumer 30-40 qu'il faudrait mettre sur le rebord des fenêtres; ... Enfin, elle a allumé quatre chandelles, la cinquième pour les morts anonymes ... Pendant que grésillaient les mèches des bougies, la nuit tombant, les chiens aboyaient dans les cours des faubourgs ...

Mon esprit se détournant de la tristesse vole vers Benidorm, vers les paysages espagnols, vers l'hôtel Hawaii, vers le minuscule hall du rez-de-chaussée, où une douzaine et demi d'"Anciens magyars" se jaugeaient les uns, les autres.

Au son de la trompette nous sommes venus du monde entier, d'ici et de nos foyers à l'étranger pour "magyariser". Nous ne nous sommes jamais vus, pourtant c'est comme si nous étions de vieilles connaissances. Comme si un infime détail, invisible pour les autres, nous permettait de nous reconnaître.

Loin des deux années depuis notre première rencontre il me vint à l'esprit – réduit à ma mesure – un aperçu; peut-être qu'en mesurant du temps la somme des synthèses, ma préférence ira, dans l'optique de la vie vers ses émotions.

J'ai dû attendre 55 ans avant que je puisse du coin d'un pays grand comme la paume de la main, du pied de la triple frontière russo-romano-hongroise, en arrivant à l'hôtel déjà cité, faire la connaissance de hongrois figurant dans le livre. Lorsque je me suis assis pour la première fois dans l'avion, j'allais pour la troisième fois en occident. J'avais 36 ans lorsque j'ai franchi pour la première fois la frontière de l'ouest et celle de l'est, alors que j'étais déjà adulte et à la fin de mes études universitaires. Ma génération est restée à la maison, ce qui était le sort général. Mon compagnon de voyage, Sárkány Kálmán, qui avait dépassé les 80 ans, a dû égrener ses dernières quarantes années pour, qu'ensemble nous "tremblions et ayons peur" en avion.

Pour nos compatriotes hors frontière, il a fallu attendre trente années avant que nous nous rencontrions ainsi, *sur ce thème*. Si aucun autre avantage ou sens n'avait eu l'élection de notre Président Dr. Csihák György inlassablement au travail de nos débuts, ainsi que l'aide scrupuleuse, régie par l'abnégation, de sa fidèle compagne, sans parler de leurs sacrifices financiers, même alors ils ont mérité de la considération nationale.

Au-delà de notre rencontre, ou le fait d'avoir appris à connaître la pensée des uns des autres, dans un sentiment de satisfaction nous tenons pour acquis, – pour ceux d'ici ou d'ailleurs – que pour les magyars, notre volonté et besoin intellectuels d'agir ne se sont pas avachis.

Même si notre préparation, nos connaissances sont défectueuses même si nous ne donnons entière satisfactions aux exigences les plus subtiles concernant les articles, ce n'est qu'en nous aidant les uns les autres, que nous pourrions construire de solides fondations pour le futur.

Le processus et ses possibilités ont vu le jour, et c'est selon moi le principal résultat de Benidorm. Disons à la suite de Teleki Pál: "Osons être hongrois."

Nous avons osé de l'être à Benidorm.

Farkas József

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH

Programme annuel 1986

Conférences publiques en 1986,
les deuxièmes mardi du mois à 19h³⁰
dans la salle du Restaurant Urania à Zurich
(5 mn à pied depuis la gare principale)
Les séances sont suivies de débat

- 11 mars   Combat d'indépendance et l'Europe
Modérateur: Gilde Barnabás, Fahrwangen Editeur; ancien officier de carrière de l'armée royale des Honvéd
Dr. Manz Heinz, Zurich, premier porte-parole de l'amical (en allemand)
- 8 avril   L'histoire de la sainte couronne
Prof. Vajay Szabolcs, Buenos Aires, historien
- 13 mai   Les signes que comporte la sainte couronne (leurs origines mésopotamiennes et égyptiennes)
Hallay István, Toronto, historien (en hongrois)

PREMIÈRE RENCONTRE À BENIDORM TRAITANT L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE du 18 au 24 mai 1986

- 10 juin   En 1848 l'instauration des Honvéd et leurs guerres
Dr. Gosztanyi Péter, Berne, historien
- 9 sept.   Les conquêtes hongroises dans le Bassin des Carpates
Dani D. Pál, Londres, historien
- 14 oct.   Avec nos richesses culturelles pourquoi ne pouvons-nous pas percer à l'Occident?
Fiala Ferenc, Sarrebruck, éditeur
- 11 nov.   Trente années plus tard... colloque à la table ronde. Invités: Fiala Ferenc, Sarrebruck, rédacteur de journal; Herczog Andreas, conseiller national, Zurich; Dr. Manz Heinz, premier porte-parole de l'amical, Zurich; Mehrle Tamás, théologue, Fribourg; Prof. Dr. Révész László, juriste, Berne; et un écrivain de la Hongrie
Modérateur: Hohenstein Péter, Hausen a.A., Suisse, journaliste (en allemand)
- 9 déc.   Réception de fin d'année (sur invitation)

DEUXIÈME RENCONTRE À ZURICH TRAITANT L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE du 24 au 30 mai 1987

N

ZUSAMMENFASSUNG IN DER DEUTSCHER SPRACHE

VORWORT

Jedes Volk wird durch seine Vergangenheit bestimmt, und jedes Volk schreibt mit seinem gegenwärtigen Leben seine eigene Zukunft. Wenn also der Leser fragt, was für ein Buch er in der Hand hält, so ist die Antwort: Es ist ein magischer Spiegel, durch den er in die ferne Vergangenheit blickt und auch in die Zukunft schauen kann.

"Sagittis hungarorum libera nos Domine" (Von den Pfeilen der Ungarn verschone uns, oh Herr) betete man in Europa, als man die Ungarn kennenlernte, und kaum hundert Jahre später trug unser erster christlicher König die einzige Krone, die heute noch heilig genannt wird.

Ist ein Wunder geschehen? – oder wurde ein nicht alltägliches kulturelles Erbe im Karpatenbecken verkörpert?

Der Reichtum der ungarischen Erde, die Schätze ihrer Tiefe, die Früchte des Fleisses ihres Volkes lockten seit tausend Jahren Scharen mörderischer Eroberer ins Land, und das ungarische Volk rieb sich im Verteidigungskampf auf. Im XV. Jahrhundert hatte das Königreich Ungarn gleich viele Einwohner wie damals auf dem Gebiet des heutigen Frankreichs lebten. Heute leben weltweit etwa 15 Millionen ungarisch sprechende Menschen.

Bis zur Entdeckung der 'Neuen Welt' war Ungarn Europas Hauptlieferant für Gold, Silber, Salz und Schlachtvieh. Zur Zeit des Matthias Corvinus hatte ein Mittelbauer 40 Rinder. Durch das ganze Mittelalter hindurch hatten in Ungarn auch die Diener Pferde, was nicht einmal in Byzanz der Fall war. Die Blütezeit der Renaissance war in Ungarn. Wo heute die Peterskirche in Rom steht, war vorher das in ungarischem Besitz stehende Pilgerhaus St. Stefan, zu einer Zeit als nur ungarisches Kapital nach Rom floss. Zur gleichen Zeit verpflichteten die deutsch-römischen Kaiser den Papst zur Zahlung von Steuern.

Ist das nur eine Reihe von Zufällen der Geschichte, oder die Ausbreitung einer gesunden Pflanze, die in gute Erde gepflanzt wurde und deren Wurzeln zum Wasser des Lebens reichen?

Bei der Ausarbeitung des Friedensdiktates von Trianon wurde im Karpatenbecken und seiner Umgebung eine einzige Bevölkerungsstatistik für fachgerecht gehalten, jene der Ungarn. Gemäss dieser Statistik hielt sich die Mehrheit der Bewohner Ungarns nicht für ungarischer Nationalität. Sie glauben heute noch, dass sie vor den Ungarn ins Karpatenbecken gekommen sind. Hatten ausgerechnet sie keine Angst vor den Pfeilen der Ungarn? Mag sein. Diese Völker sind heute vom anthropologischen Standpunkt aus ebenso häftig von türkischer Erscheinung wie die Ungarn. Noch mehr: Árpáds Volk traf schon bei der Landnahme im Karpatenbecken auf eine häftig turkide Bevölkerung. Der Corpus Juris Hungarici gab Rechtssicherheit Mann und Frau, den Ungarn und den Ausländern, den Christen wie den Juden. Und dies zu einer Zeit, als die Völker Europas mit Schwert und Feuer patriarchalisch organisierte Länder errichten wollten, mit einer Sprache und einem Glauben. Das ist die historische Wahrheit.

Die Geschichte des christlichen Europas kennt kein anderes Volk, das so viele Revolutionen durchgeführt hätte wie die Ungarn. Die Revolutionen der Ungarn waren unblutig.

Hat all das eine Ursache? In der Geschichte hat alles eine Ursache. Die Ungarn tragen in ihrem Blut interessante Eigenheiten – das ist eine Feststellung der Haematologie –, sie sprechen eine eigentümliche Sprache, sie haben eine charakteristische Musikmutterssprache, sie sind eine musikalische Grössmacht. Die Volkskunst der Ungarn ist von unvergleichlichem Reichtum, von archaischer Inspiration und durchdrungen von vielfältigem esoterischen Wissen. Die Wurzeln der Volkskunst reichen in den Nahen und den Fernen Osten. Die im Karpatenbecken aufgefundenen Altertümer und Namen führen in die grössten Tiefen der menschlichen Vergangenheit zurück, das Ethnikum ist seit 6000 Jahren kontinuierlich.

Warum müssen wir die Geschichte neu erforschen und entdecken? Was und warum haben wir vergessen auf dem langen, langen Weg bis heute? In welche Richtung und wohin führt der Weg zurück: räumlich vom Karpatenbecken und zeitlich von heute in die Vergangenheit? Was für eine Zukunft ist geschrieben in dieser Vergangenheit?

Zürich – Turicum 1988, im Monat der Verheissung

György Csihák
Präsident des Ungarisch Historischen Vereins Zürich

EINLADUNG ZUM ERSTEN BENIDORM-TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN

Die unterzeichnenden Veranstalter laden all jene zu diesem Treffen ein, die sich für die Frühgeschichte der Ungarn und deren Forschungsstand interessieren.

Ziel des Treffens: Die Zusammenführung der in- und ausländischen Fachleute als auch der Interessenten, welche sich alle als Privatpersonen an diesem Treffen beteiligen. Allen soll die Gelegenheit zur Teilnahme an einer offenen Diskussion geboten werden, wobei die einzelnen Standpunkte in einer freundschaftlichen Atmosphäre erörtert und verbreitet werden können.

Die Vorträge werden in folgende Gruppen aufgeteilt:

1. Ungarische Frühgeschichte,
2. Die einzelnen Phasen der Entwicklungsgeschichte der ungarischen Sprache,
3. Die ungarischen Reichsinsignien,
4. Beiträge zu den obigen Vorträgen aus den Themenkreisen der Archäologie, Volkskunst usw.

Es ist unser Wunsch, dass die Geschichte bis und mit der Zeit Endre III. (1290-1301) verfolgt wird. (Dies ist eine zeitliche Einschränkung.) Den Vorträgen folgen Fachdiskussionen.

Fachleute sind herzlich eingeladen, sich an unseren Vorträgen und Voten zu beteiligen. Sie werden um die für die Programmgestaltung notwendige Kurzfassung Ihres Vortrages sowie um die Angabe der genauen Zeitdauer gebeten. Wir möchten jedem in der Reihenfolge der Anmeldungen Gelegenheit zu einem Vortrag bieten, sofern er den Nachweis einer eigenen wissenschaftlichen Publikation auf seinem Gebiet erbringt und anerkennt, dass sich die Ethnogenese der Ungarn aus der Verflechtung zahlreicher Umstände ergibt.

Es wird keine Teilnehmergebühr erhoben. Die anfallenden Organisationskosten werden von einigen Privatpersonen getragen. Die Teilnehmer (Referenten, Gäste, usw.) tragen ihre eigenen Kosten und sind für die üblichen Versicherungen besorgt.

Die Veranstalter bitten um striktes einhalten der hier stipulierten Hausregeln.

Die Veranstalter sind in jeder Hinsicht unabhängig. Der Verein als Veranstalter befasst sich weder mit persönlichen noch mit politischen Belangen und ist nur für die in dieser Einladung erwähnten Punkte verantwortlich.

Ort des Treffens: Benidorm (Spanien), Hotel Hawaii.

Zeitpunkt: 18.-24. Mai 1986.

Die offizielle Sprache und Arbeitssprache ist ungarisch.

Schriftliche Anmeldungen sind an das Sekretariat zu senden:

Ungarisch Historischer Verein Zürich
Postfach 1113
CH-8047 Zürich

Wir bitten die ungarischen Organisationen und Zeitungen, unsere Initiative zu unterstützen.

Am Ort des Unterschrifts, November 1985.

Dr. György Csihák, Uster, Schweiz
Dipl. Ing. Dániel Farkasch, Bad-Homburg, BRD
Dipl. Ing. Rudolf Marton, Emmen, Schweiz
Frau Ibolya Rojkó-Bakos, Bern, Schweiz
Dénes Sugár-Frank, Benidorm, Spanien

Das Original der Einladung mit den Unterschriften steht am Ort des Treffens zur Verfügung.

DIE GETREUE GESCHICHTE DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH

I

1985 wurde in Zürich ein Schachwettbewerb veranstaltet. Der Zürcher Schachverein hat seinen 175. Jahrestag gefeiert und hat u.a. meinen Schachpartner aus meiner Jugend eingeladen.

An einem Ruhetag des Wettbewerbes hatten wir unsere Kinder-, Studien- und Junggesellenjahre heraufbeschworen und kamen währenddessen auf Fragen der ungarischen Geschichte. Kein Zufall: Wir erlebten die 40-er Jahre als Kinder, wir haben in den 50-er Jahren studiert und wurden in den 60-er Jahren Erwachsene.

Wir waren uns darüber einig, dass sich eine Nation ohne Nationalbewusstsein nicht herausbilden kann, und dass die Förderung des Nationalbewusstseins eine Voraussetzung für das Fortbestehen einer Nation ist. Die Förderung des Nationalbewusstseins ist aber vor allem durch die Verbreitung historischer Kenntnisse möglich. Es erfordert eine wahre Geschichtsschreibung, die den Einzelnen ermutigt und den Geist veredelt. Die Romane von Géza Gárdonyi stellen diese Richtung dar. Über die ungarische Geschichtsschreibung sprachen wir im allgemeinen verurteilend.

Wir stellten fest, dass wir irgendwann entwurzelt worden sind, was die Geschichtsschreibung und Geschichtsbetrachtung schädlich beeinflusste, und ein gestörtes Nationalbewusstsein zur Folge hatte. Wenn aber eine Nation ihre Geschichte verliert, geht zugleich ihre Zukunft verloren.

Von nun an diskutierten wir über die ungarische Frühgeschichte und über deren Forschung. Mein Freund erwähnte dabei einen Schachwettbewerb, der im südspanischen Benidorm Jahr für Jahr veranstaltet wird. Der Veranstalter des Wettbewerbs, Dénes Sugár ist ungarischer Abstammung und lebt seit etwa fünfzig Jahren im Ausland. Er diskutierte viel mit meinem Freund über die ungarische Frühgeschichte und übergab ihm sogar einige Arbeiten über dieses Thema mit der Bitte, sie ungarischen Forschern weiterzugeben.

Nach einigen Monaten hat mir mein Freund diese Arbeiten zugeschickt, worauf ich den Benidormer Autor angerufen habe. Dieser bat mich, ihn mit Ungarn zusammenzubringen, die sich für das Thema interessieren. Nach einem Briefwechsel empfahl ich ihm, ein Treffen zu organisieren, das der Frühgeschichte Ungarns gewidmet würde. Er ging auf meinen Vorschlag ein und erklärte sich bereit, das Treffen – auf Grund seiner Erfahrungen in der Organisation von Schachwettbewerben – in Benidorm zu veranstalten.

Kurz darauf fuhr ich mit Ideen und Adressen, die bei solchen Angelegenheiten nützlich sein können, nach Benidorm. Wir schrieben sofort 25 Briefe, in denen der Grundgedanke des Treffens formuliert wurde und schickten sie in alle Himmelsrichtungen. In einem an Ort und Stelle verfassten "Gentlemen's Agreement" haben wir uns bereit erklärt, die Kosten des Treffens zu tragen. Später schloss sich uns auch Dániel Farkasch aus Bad-Homburg an.

Dénes Sugár ist Ende jenes Jahres in die Schweiz gefahren, um mit mir einige Persönlichkeiten aufzusuchen, von denen wir Unterstützung erhofften. Wir waren bei Barnabás Gilde, dem Besitzer des Donau-Verlages in Fahrwangen, der uns seine Unterstützung versprach und die Einladung zum Treffen in seiner Zeitung (Duna) veröffentlichte. Wir besuchten auch die Privatforscherin Ibolya Rojkó-Bakos in Bern, die mit Sugár, Farkasch und mir die Einladung unterschrieb und später unter den Begründern unseres Vereins war. Die Einladung wurde auch von Rudolf Marton unterzeichnet. Er war während seiner kurzen Mitgliedschaft, bevor er aus dem Verein freiwillig ausschied, unser erster Präsident.

Nach diesen Ereignissen konnten wir alle unsere Kräfte auf die Organisation des ersten Benidorm-Treffens zur Frühgeschichte Ungarns verwenden. Der Direktor des Benidormer Hawaii Hotels stellte uns nach einer Besprechung einen Saal des Hotels kostenlos zur Verfügung, in dem die Referate 18.–24. Mai 1986 gehalten wurden. Für die letzte Woche vor der Saison, für eine Zeit die in Benidorm schon sehr angenehm, aber noch nicht zu teuer ist, wurden Zimmer reserviert. Wir schickten an 402 Personen Einladungsbriefe (61 von ihnen leben in Ungarn). Die Einladungen wurden dabei in grossem Masse vom Zufall bestimmt. Wir wollten z.B. István Benedek aus Budapest einladen, aber im Telefonbuch fanden wir drei Eintragungen mit diesem Namen. So wurde keiner von ihnen eingeladen. Wir fanden dafür in der populärwissenschaftlichen Zeitschrift *Élet és Tudomány* (Leben und Wissenschaft) einen für uns interessanten Artikel von Museumsdirektor József Farkas aus Mátészalka. Er wurde eingeladen, ist gekommen, hat zwei ausgezeichnete Vorträge gehalten und wurde Mitglied unseres ersten Präsidiums.

Ferenc Kunszabó unterschrieb die Vorrede eines Buches wie folgt: Ferenc Kunszabó Érd. Er erhielt eine Einladung mit dieser Adresse und trat bei uns mit Erfolg auf.

Ein Freund, der in der Schweiz lebt, empfahl uns Dr. Kálmán Sárkány. Er unternahm die lange Reise trotz seinem hohen Alter und erfreute uns mit vier ausgezeichneten Vorträgen. Nach einem Jahr, im Sterbebett, erfuhr er von unserem Beauftragten, dass er zum Mitglied unseres Ehrenpräsidiums gewählt wurde. "Mir ist wenig Anerkennung im Leben zuteil geworden" – äusserte er mit tränenvollen Augen zu seiner Frau.

Alle Rundfunk- und Fernsehstationen, die ein ungarisches Programm senden sowie fast alle ungarischen Zeitungen erhielten unseren Brief. Die Einladung wurde aber unseres Wissens allein vom Rundfunk in Toronto gesendet und nur in der Zeitschrift 'Duna' (Donau) veröffentlicht. Wir versuchten die Buch- und Zeitschriftenhändler, die Vereinsleiter, deren Adressen uns bekannt wurden, zu informieren und wollten alle Forscher der Urgeschichte erreichen.

Am Anfang gaben wir unsere Privatadressen, aber die weitverbreitete Korrespondenz erforderte eine zentrale Adresse. Da wir an den Bau eines Vereinshauses noch nicht dachten, mieteten wir ein Postfach in Zürich (Postamt 8047, Albisrieden), dessen Nummer (1113) Glück verhies. Aber die Post in der Schweiz ist eine präzise organisierte Institution. Wir wurden gefragt, wer wir seien. Da unsere Antworten höchst unklar waren, meinten die Beamten, dass sie mit einem Verein zu tun haben. Als Verein können wir ein Postfach mieten. Man verlangte aber, dass wir den Namen des Vereins

nennen, und die Statuten mit der Unterschrift des Präsidenten, den wir natürlich nicht hatten, einreichen. So wurde Rudolf Marton unser Präsident. Er hatte schliesslich den ehrenwürdigsten Habitus unter uns.

Wir beschlossen, unseren Verein "Ungarischer Historischer Verein Zürich" zu nennen. Auf die strengen Bedingungen der schweizerischen Post eingehend, aber unsere (noch unklaren) Vorsätze nicht aufgebend, wählten wir Rudolf Marton zu unserem ersten Präsidenten. Unser Freund wehrte sich dagegen mit Händen und Füssen. Sein Widerstand war kaum zu brechen. Nachdem wir aber auf den ritualen Stammesfürstenmord feierlich verzichtet hatten, gab er nach.

Darauf verfassten wir die Deklaration und Geschäftsordnung des Vereins. Diese drei Dokumente enthalten unsere Ansichten und die Grundsätze unserer Tätigkeit. Wir sind stolz darauf, dass diese Dokumente seitdem von mehreren Generalversammlungen anerkannt wurden.

Zu jener Zeit kamen wir auf die Idee einer Vortragsreihe in Zürich über die ungarische Geschichte, die das Benidorm-Treffen populär machen sollte. Wir haben 81 Personen, die in der Schweiz leben, darum gebeten, einen Vortrag zu halten. Wir erhielten aber keine Antwort. Wenige Wochen später, am 11. März 1986, wurde der erste Vortrag trotzdem gehalten. Die 19 Teilnehmer bekamen schon ein vollständiges Jahresprogramm, das in 603 Exemplaren verschickt wurde.

Für die Veranstaltungen wurde ein Saal des Restaurants Urania im Zentrum von Zürich gemietet. Der Saal war bis Ende 1988 unser Treffpunkt, wo wir jeden zweiten Dienstag des Monats zusammenkamen. Von 18.00 Uhr an gab es eine Sitzung des Präsidiums, um 19.30 Uhr begann der Vortrag, worauf eine Diskussion folgte. Die Vortragenden kamen immer auf eigene Kosten. Eintrittsgeld wurde nicht verlangt und es wurde auch nicht gesammelt. Mitgliedsbeiträge wurden keine erhoben.

Der erste Vortrag wurde auf deutsch gehalten, da es für uns von Anfang an klar war, dass unser Verein ein schweizerischer Verein auch im Dienste der schweizerisch-ungarischen Beziehungen sein sollte. Den ersten Vortrag hielt Dr. Heinz Manz, Zürcher Arzt, erster Sprecher der Europa-Burschenschaft, Ehrenmitglied unseres Vereins. Der Titel des Vortrages lautete "Ungarische Freiheitskämpfe und Europa". Der Moderator war Barnabás Gilde.

Wir mussten bald einsehen, dass ein Verein auch mit Geldsachen zu tun hat. Es schien uns ratsam, ein Konto zu eröffnen. Mit der Verwaltung unseres Vermögens wollten wir die schweizerische Post beauftragen und versuchten ein Postcheckkonto auf dem Zürcher Postcheckamt zu eröffnen. Es gab keine Schwierigkeiten, weil wir schon einen Namen und ein Postfach hatten. Wir sollten aber ausgefüllte Formulare und unsere Statuten mit der Unterschrift des Präsidenten, des Kassiers und des Aktuars einreichen. Wir haben aber keinen Kassier – meinte ich. "Doch", sagten die anderen lächelnd, "Du bist der Kassier". Mit den Statuten hatten wir keine Schwierigkeiten. Wir erweiterten die fünf Sätze auf zwei Seiten. Sie wurden von Judit Schwitter als Aktuarin unterschrieben. Seitdem übt Judit dieses Amt aus. Wir lösten auch ein Spargbuch für den Verein. Die Bedingung war aber ein Vermögen des Vereins. Deshalb zahlten wir mit entsprechender Würde 1 Fr. auf das Konto ein.

Nach dieser Vorgeschichte sind wir nach Benidorm gefahren, wo die folgenden Teilnehmerinnen und Teilnehmer eintraten: József Bacskulin aus La Palma, György Csihák aus Uster, Miklós Érdy und Rózsa Pluhár aus New York, István Hallay aus Toronto, Csaba Kenessey und seine Frau aus Javea, Ottilia Páling mit ihrem Mann aus York, Irène-Henriette de Radvány aus Stockholm, Frau Ibolya Rojkó-Bakos aus Bern, Dénes Sugár und Márta Sugár aus Benidorm und Dani D. Pál de Ugocs aus London. Ferenc Szücs und seine Frau aus Ungarn sind mit dem Auto gefahren, Farkas, Kunszabó und Sárkány sind geflogen, bzw. wegen des Streiks bei den Fluggesellschaften von Barcelona aus mit dem Zug gefahren. Die Kosten von Farkas, Kunszabó und Sárkány trug der Verein.

Die Stimmung des Treffens war ausgezeichnet und hoffnungsvoll. Achtzehn Vorträge wurden gehalten. Wir haben uns entschlossen, das Treffen jedes Jahr wieder zu veranstalten. Für das nächste Treffen wurde auf Vorschlag von Bacskulin und Farkasch, München, gewählt. Bacskulin hatte vor, in La Palma ein Ungarisches Haus zu errichten, in dem er später als Gastgeber ein Treffen veranstalten wollte. Mit den Vorbereitungen des Münchner Treffens wurden die in der Schweiz lebenden Mitglieder des Präsidiums unseres Vereins beauftragt, die sich später doch für Zürich entschieden.

In Benidorm prüften wir auch die Bücher des Vereins und die Bilanz wies ein Defizit von Fr. 3'000 auf. Es wurde ein Protokoll aufgenommen, das von Pál Dani (London) und Irène Radványi (Stockholm) beglaubigt wurde. Ich habe dem Verein einen Kredit gegeben und die Schulden ausgeglichen.

Das Protokoll des Benidorm-Treffens und die Einladung für das nächste Treffen wurden in 116 Exemplaren verschickt. Von den Massenmedien haben nur der Rundfunk in Toronto und die Zeitschriften "Irodalmi Újság" (Paris) und "Bécsi Napló" (Wien) von dem Treffen berichtet. József Farkas hat das Treffen in der ungarischen Lokalzeitung "Kelet-Magyarország" gewürdigt und einen Vortrag für Miklós Érdy im Museum von Mátészalka organisiert. Érdy hat über das alte Khorassan am Oxus gesprochen.

György Csihák

(Die Fortsetzung folgt im zweiten Band)

PROTOKOLL

Aufgenommen beim ersten Benidorm-Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn (18.–24. Mai 1986).

Die Tagung konnte durch opferwillige Privatinitiativen veranstaltet werden.

Die Teilnehmer sind aus den folgenden Ländern gekommen: Ungarn, Spanien, Bundesrepublik Deutschland, Kanada, Schweden, Schweiz und USA. Sie haben die Arbeit (Vorträge, Demonstrationen usw.) begonnen, um die ungelösten, oder die als ungelöst angesehenen Fragen der ungarischen Frühgeschichte zu erörtern und zu ihrer Lösung beizutragen.

Die Teilnehmer haben die Geschäftsordnung (Beilage 1) und die Zürcher Deklaration vom 10. Februar 1986 (Beilage 2) angenommen. Das Treffen ist im Geiste der Deklaration abgelaufen.

Da alle Einzelheiten und alle anregenden Vorträge der einwöchigen Veranstaltung nicht ausführlich zu beschreiben sind, geben wir nur eine kurze Zusammenfassung der Vorträge und berichten vom Ablauf des Programmes.

Es wurde beschlossen, das nächste Treffen am 24.–30. Mai 1987 in München zu veranstalten (Einladung beigelegt). Das Treffen wird vom Ungarisch Historischen Verein Zürich vorbereitet und veranstaltet.

Die Vorträge stehen in abgekürzter Form weiter unten.

Benidorm, den 24. Mai 1986.

Beglaubiger:

Dennis Sugár y Frank, Benidorm

Ferenc Kunszabó, Érd

Dr. Kálmán Sárkány, Budapest

Dani D. Pál de Ugocs, London

Das Original des Protokolls mit den Unterschriften ist im Sekretariat und am Ort des Treffens einzusehen.

Nationalhymne

Eröffnungsrede von Dénes Sugár

Vorträge (Kurzfassung)

Árkay László (Montreal)

Altungarische Volksmusik

(Die Kassettenaufnahme eines Vortrages in Montreal von 1976, 80 Minuten)

Die Ergebnisse der Forschungen von Bartók und Kodály führen uns nach Süden: nach Anatolien, Arabien, sogar nach Ägypten, einige Zweige nach Innerasien. Die grundlegenden Elemente der ungarischen Musik sind mit der Musik dieser Gebiete verwandt. Das einzige Musikinstrument aus Mesopotamien, das man ertönen lassen konnte, zeigt die akustische Skala von Bartók. Am Ende des Vortrages war eine sumerische Hymne in der Interpretation einer Sängerin zu hören.

Bacskulin József (La Palma)

Auf den Spuren von japanisch–chinesisch–ungarischen Ahnenforschern

(Der Vortrag war improvisiert, ein Text steht nicht zur Verfügung)

J. Bacskulin berichtet von seinen Weltreisen, und von seinen Reisen in Japan und China. Nach seiner Meinung sind Benedek Barátosi Balogh, Imaoka und Viagyimir László die bedeutendsten Forscher unserer Urgeschichte. Die Verschweigung ihrer Tätigkeit findet er bestürzend. Das zukünftige Ungarische Haus in La Palma wird den Namen der drei genannten Forscher und den von Gyula Illyés tragen. Das Ziel des Hauses ist, eine ungarische Bibliothek zu errichten und (durch die Sicherung ausgezeichneter Forschungsmöglichkeiten) die ungarische, geistige Elite anzuziehen.

Baráth Tibor (Montreal)

Über die neueren Forschungen der Urgeschichte der Ungarn

(Vortrag 50 Minuten, 11 Seiten)

Der Vortrag basiert auf der in Montreal veröffentlichten Forschung des Autors. Die im Westen lebenden ungarischen Forscher haben neue Wege der Forschung geöffnet, indem sie die Ausschliesslichkeit der finnisch–ugrischen Linie ver-

worfen haben. Die Ergebnisse dieser Forschungen mussten auch von den Wissenschaftlern in Ungarn anerkannt werden. Die Schöpfer der neuen Richtung fordern auf Grund von Forschungen im Nahen Osten eine neue Konzeption für die Urgeschichte Ungarns. Mesopotamien und Aegypten liegen im Nahen Osten. Das Problem der ungarischen Urgeschichte ist allein durch die sumerische Linie nicht zu lösen.

Blaskovics József (Prag)

Folgerungen aus einigen Personen- und Ortsnamen der Árpádenzeit

(Vortrag 50 Minuten, 11 Seiten)

Die Kultur der im Karpatenbecken eingetroffenen Ungarn hatte türkische Elemente. Die Namen der bekannten Führer des Volkes sind mit Hilfe der türkischen Sprache zu deuten. Mit unserem Volk sind im Laufe der Geschichte mehrere türkische Volksgruppen verschmolzen. Hunderte von türkischen Lehnwörtern zeugen davon. In der Forschung der Lehnwörter und der türkischen Namenskunde sind die Ergebnisse von Zoltán Gombocz und Gyula Németh grundlegend. Der Vortrag von Prof. Blaskovics behandelte die Personen- und Ortsnamen, deren Probleme bisher vernachlässigt oder falsch gelöst worden sind.

Érdy Miklós (New York)

Am Ziel, das Csoma de Kőrös nie erreichte

(Diavortrag, 110 Minuten, 10 Seiten)

Im Rahmen des Vortrages sah man das in die Felswand gebaute Kloster, wo Csoma der Lösung der Frage des gemeinsamen Ursprunges von Hunnen und Ungarn näherkommen wollte. Er wollte unsere Urheimat in Ostturkestan suchen, wo er aber nie angekommen ist. Man sah bei diesem Diavortrag die Städte Buchara und Samarkand, das tägliche Leben der mit uns verwandten Uiguren. Man vernahm die neue Richtungsweisung in der Suche nach der Urheimat der Ungarn, befreit von den Fesseln des Finnugrismus durch die Musik von Bartók, der chinesischen Volksmusikforscher und durch die Ansichten der ungarischen Anthropologen. Der Referent fasste jene Schlussfolgerungen aus den Ergebnissen der internationalen Forschung in 9 Argumentengruppen zusammen, die die Erforschung der Urheimat der Ungarn nicht nach dem Volgaknie, und noch weniger zu den Uiguren am Ob führen, sondern in den westlichen Teil von Zentralasien, nach der Ebene von Turan.

Érdy Miklós (New York)

Im alten Khorassan, an den Ufern des Oxus

(90 Minuten mit Diavorführung, 27 Seiten)

Der Vortrag bestand aus vier Teilen und berichtete von der Reise des Autors auf dem Gebiet des ehemaligen Khorassans (heute in der Sowjetunion) zwischen dem Aral-See und dem Fluss Amu-Darja. Teil 1 befasste sich mit den technischen Schwierigkeiten der Reise (Visumangelegenheiten usw.), mit der Landschaft von Khorassan, mit Flora und Fauna an den Ufern des ehemaligen Oxus (heute Amu-Darja). Teil 2 wurde der letzten Hauptstadt des selbständigen Khorassans, Khiva gewidmet. Die Diavorführung zeigte Bilder aus "Tausendundeiner Nacht", die Welt der Minarette und Harems. Teil 3 war eine Zusammenfassung der sechstausendjährigen Geschichte von Khorassan. Das Publikum konnte die Welt der asiatischen Skythen, der weissen Hunnen und der Türken kennenlernen, weil Khorassan in engem Bund mit den Skythen war. Die Anfänge der Beziehungen zwischen Khorassan in den Ungarn gehen auf das 5. Jh. n. Ch. zurück. Teil 4 zeigte die Beziehungen und verstärkte die Annahme über die Herkunft der Ungarn aus den Steppen Asiens.

Farkas József (Mátészalka)

Schlangendarstellungen auf Bauernwagen in Szatmár

(50 Minuten mit Diavorführung, Zeitschrift "Élet és Tudomány" 24. 7. 1981, S. 950-951)

Auf den Gebrauchsgegenständen (Krüge, Stöcke usw.) der Bauern sind viele Schlangendarstellungen zu finden, sie kommen aber in Szatmár auch auf verschiedenen Teilen der Wagen vor. Wir haben es vielleicht nicht nur mit einfachen Ornamenten zu tun, weil die weissen Schlangen in den Brunnen und zwischen den Grundsteinen der Häuser als heilige Tiere gelten. Das Schlangepulver aus dem Fleisch der weissen Schlange gilt als Heilmittel gegen die Gicht.

Farkas József (Mátészalka)

Die hölzernen Grabmäler im Friedhof von Szatmárcseke

(90 Minuten, 15 Seiten)

Die hölzernen Grabmäler des Friedhofes bedeuten eine ungelöste Frage für die Ethnographie. Was stellen sie dar? Boote? Menschen? Götzenbilder? J. Farkas behandelte das Thema auf Grund von Arbeiten von Solymossy, Domanovszky, Nyárády, Csiszár, Bátky, Lükő und Lakatos. Er stellte mit Hilfe von Dias auch die Landschaft, Architektur, Bauernhöfe und Friedhöfe von Szatmár dar. Die Frage der Grabmäler ist offengelieben. Man kann aber die Entstehung von weiteren Theorien erwarten.

Hallay István (Toronto)

Die Beziehungen von Europa und Byzanz zwischen 476 und 900

(Improvizierter Vortrag, ohne geschriebenen Text)

Nach dem Untergang des Weströmischen Reiches wurde Europa eine Sammelstätte kleiner Völker. Aus diesem Chaos erhoben sich die Reiche der Awaren und Franken. Das Weiterleben der römischen Tradition und Kultur wurde von Byzanz gesichert. Mit dem Untergang der Awaren entstand im Karpatenbecken ein Vakuum, das eine fränkische Expansion erleichterte. Die immer stärkere Position von Franken bereitete aber Byzanz Sorge, deshalb half es den Ungarn, sich niederzulassen und die Bulgaren zu bekämpfen. Zwischen Ungarn und Byzanz gab es bis zum 11. Jh. gute Beziehungen.

Henkey Gyula (Kecskemét)

Die kontinuierliche Entwicklung der Ungarn auf Grund von anthropologischen Untersuchungen der ungarischen Bevölkerung

(Vorlesung, 120 Minuten)

Die Arbeit erschien 1986 in der Kecskeméti Zeitschrift "Forrás" (Quelle Nr. 2). Die Thesen des Autors stützen sich auf mehr als 22000 anthropologische Untersuchungen. Es wurden sowohl lebende Menschen, als auch archäologische Funde untersucht. Laut den Schlussfolgerungen sind die anthropologischen Charakteristika der Ungarn trotz der jahrhundertelangen Mischung der Völkergruppen relativ unverändert geblieben: 44% türkisch, 5% finnisch-ugrisch, 3% slawisch, 9% pamiroid, 7% vorderasiatisch usw.

Kovárczy István (Malmö)

Über die ungarisch-normannischen Beziehungen

(Vorlesung mit Diavorführung, 70 Minuten, 16 Seiten)

Schweden wurde ursprünglich von den Normannen (später Wikinger, Könige des Wassers genannt) bevölkert. Ihre Kampftechnik entsprach der der Skythen und Hunnen. Die Normannen sind mit den beiden genannten Völkern auch anthropologisch verwandt. Der Gebrauch der Schädelentstellung ist in Europa um 3000 v. Ch. verschwunden, später aber mit den Hunnen wieder erschienen. Auch in Gotland wurden entstellte Schädel aus der Wikingerzeit gefunden. In einem der 18 Hunnengräber, die der schwedische König Karl Johann öffnen liess, ruhte ein Hunnenführer, der den Traditionen entsprechend eingäschert wurde. Es wurden jedoch Darstellungen über ihn und über seine Bekleidung gefunden. Die Wikinger scheinen im Kampf mit Karl dem Grossen an ihm Vergeltung geübt zu haben für seine Feldzüge gegen Osten.

Kunszabó Ferenc (Érd)

Nationalbewusstsein und unsere Urgeschichte

(Improvizierter Vortrag, ohne geschriebenen Text)

István Széchenyi hat vor 150 Jahren in seinem bekannten Werk "Világ" (Welt) den Gedanken formuliert: "Die Frage ist, ob sich die aus Asien stammenden Ungarn in die Welt der benachbarten europäischen Völker gut einfügen können, ohne die Selbstachtung zu verlieren". Die Zukunft des Ungartums hängt an einem Haar. Nur solche Völker können die Katastrophen unserer Zeit überleben, die den Glauben, der auf historischen Erfahrungen beruht, nicht verloren haben. Die Völker Europas haben nach Széchenyis Ansicht nur die Identität mit sich selbst zu finden, während die Identität der

Ungarn sowohl den Osten als auch den Westen umfassen soll. Die Zukunft darf nicht allein durch die Vernunft bestimmt werden, da dies zur Katastrophe führen würde. Wir dürfen die Ratio nicht verlieren, sie soll aber unter sittlicher Kontrolle stehen. Das Menschengeschlecht kann nur durch die Einheit von Ratio, Emotion und Geist fortbestehen.

László Gyula (Budapest)

Unsere Urgeschichte

(Vorlesung, 50 Minuten, 5 Seiten)

Gyula László versuchte die Entstehung der uralischen Sprachfamilie auf eine neue Weise zu erklären. Er veröffentlichte seine Thesen in den Werken "Őstörténetünk legkorábbi szakaszai" (Die frühesten Perioden unserer Urgeschichte, 1961) und "Őstörténelmünk" (Unsere Urgeschichte, 1981). Unter den kleinen verschiedenen sprachigen uralischen Völkern erschien ein Volk aus dem östlichen Gravettien. Die Sprache dieses Volkes hatte eine Vermittlungsfunktion und bildete die Grundlage der gemeinsamen Sprache. Sie war ungarisch, weil zwei Drittel der uralischen Sprachfamilie ungarisch ist.

Paál Zoltán (Ózd)

Arvisura

(Buchbesprechung von György Csihák, 50 Minuten, 7 Seiten)

Die Schriften von Zoltán Paál, eines kürzlich in Ózd verstorbenen Metallurgen. Sagenartige Erzählungen von der Geschichte des Verbandes von 24 Hunnenstämmen von Atais bis Ózd.

Rojkó-Bakos Ibolya (Bern)

Zu Besuch beim Hunza

(25 Minuten, 15 Seiten)

In der Einführung erzählte Frau Rojkó, was sie zur Forschung der ungarischen Frühgeschichte angeregt hatte. In ihrem Buch "Őseink nyomdokain Közép-Ázsiában" (Auf den Spuren unserer Ahnen in Innerasien) wird von den Hunza, einem versprengten Hunnenstamm berichtet. Das Wort "Hunza" bedeutet einen hunnischen Pfeilschützen. Das Land wird von drei Ländern (Afghanistan, China, Indien), von drei grossen Gebirgen (Hindukush, Pamir, Karakorum) und von drei Flüssen (Indus, Hunza, Gilgit) umgeben. Die Bevölkerung (etwa 30.000 Menschen) soll das gesündeste Volk der Welt sein. Die Reise ist wegen der schlechten Strassen zwar sehr fordernd aber bei weitem nicht mehr so lebensgefährlich wie zur Zeit von Csoma Kőrös oder Ármin Vámbéry. Nach dem Vortrag folgte eine Diavorführung.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Die Drachen in Menschengestalt

(Diavortrag, 60 Minuten, 52 Seiten)

Der religiöse Kampf gegen den Drachen richtet sich gegen den in Menschengestalt lebenden Drachen. Die Märchen vom Drachen sind schlechterdings untrennbar von der Gestalt der Frau. Professor Zsigmond Varga wies schon 1926 darauf hin, dass die mythischen Erzählungen von Mesopotamien und vor der Gegend des Ural-Altai-Gebirges eingehend erforscht werden müssten. Indem er dies tut, behauptet der Referent nicht, dass wir alle Anhänger des Fruchtbarkeitsgottes waren. Wie andere staatsbildende Völker, setzte sich aber auch das ungarische Volk aus verwandten Völkern mit verschiedenem Glauben zusammen. Es ist anzunehmen, dass jene Kultur, die uns aus der Reihe der Nomadenvölker heraushob, von Völkern mitgebracht wurde, die in der Gegend von Persien, an den südlichen und südöstlichen Hängen des Kaukasus und im Khorassan lebten.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Unsere Sagen und Legenden vom Wunderhirsch

(50 Minuten, 20 Seiten)

Neben dem Glauben an eine Fruchtbarkeitsgöttheit, der durch die als Mensch lebende Schlange symbolisiert ist, beschäftigte ein ähnlicher Gottesglaube die Phantasiewelt des Volkes, nämlich der vom "Hirsch" als mythisches Leittier bei der Landnahme. Die Ehrung des Hirsches bestand schon in frühesten Zeiten. Er beschäftigte die Historiker viel, aber

mangels schriftlicher Überlieferung konnte man nur Vermutungen darüber anstellen. Sein eigentliches Wesen blieb unbestimmt. Unsere erste Ursprungssage kam erst kürzlich im Tarih-i Üngürüz ans Tageslicht. Die Geschichte ist bekannt aus der Chronik von Kézai. Der Referent vergleicht unsere drei Sagen, denen auch gemeinsam ist, dass sie alle drei ins Karpatenbecken führen.

Sárkány Kálmán (Budapest)

Der Goldschatz von Nagyszentmiklós

(Diavortrag, 50 Minuten, 28 Seiten. Der Text ist nicht erhältlich.)

Kommentar zur Studie von Gy. László und I. Rác "Der Goldschatz von Nagyszentmiklós" (1977). Diese Studie beschäftigte sich eingehend mit allen Aspekten, die einzige ungeklärte Frage betrifft die Mythen hinter den Darstellungen. Unser Referent beschäftigte sich genau mit dieser Frage. Vor allem die auf den Krügen 2 und 7 (Numerierung von J. Hampel) dargestellten Szenen haben einen engen Zusammenhang mit dem in Mesopotamien verbreiteten und auch in unser Land eingeführten Glauben an eine Fruchtbarkeitsgottheit. Uns Ungarn betrifft die Glaubenswelt der Fruchtbarkeitsgötter ganz besonders. Es gibt folgende Gründe um anzunehmen, dass ein grosser Teil unseres Volkes an Fruchtbarkeitsgötter glaubte und dass dieser Kult in der Phantasiewelt des Volkes auch nach der Christianisierung lange als Volksbrauch weiter lebte: die Darstellungen auf den Gefässen des in unserem Lande aufgefundenen Schatzes von Nagyszentmiklós, der Gebrauch der Miskakrüge (Bauernfigur als Krug) und der Heris-Gefässe; die heute noch bestehenden Orts- und Ortschaftsnamen Sárkány, Bál und Bél, sowie einschlägige Volksbräuche.

Sugár-Frank Dénes (Benidorm)

Schlangen und Drachen, vergleichende Grammatik des Ungarischen und des Baskischen, vergleichende Grammatik der ägyptischen und der ungarischen Sprache (Kleinaufsätze)

(Je 50 Minuten. Der Text ist nicht erhältlich.)

Zum Thema Schlangen und Drachen weist der Autor auf den ägyptischen Ursprung der beiden Symbole hin, beschäftigt sich mit deren Verbreitung in Indus, mit Querverbindungen zu China, Ostasien, Mittel- und Südamerika. Danach behandelt er die dialektischen Zusammenhänge von europäischer und ungarischer Urgeschichte einerseits und den Schlangen-Drachen-Legenden andererseits.

Im Rahmen des Vortrages über baskisch-ungarische Grammatik greift der Autor aus etwa hundert grammatischen Übereinstimmungen rund zehn heraus, wie z.B. die Bildung der Mehrzahl und der Verkleinerungsform (ähnliche Art und mit den selben Suffixen) sowie die Bildung von Zwillingswörtern.

Aus der vergleichenden ägyptisch-ungarischen Grammatik führt der Referent ebenso bedeutende Übereinstimmungen vor und weist auf mehrere Dutzend Personennamen und andere Wörter gemeinsamen Ursprunges hin. Er betont, dass dies alles nur Arbeitshypothesen seien und dass er Entgegnungen und Ergänzungen seitens der Linguisten gerne erwartet.

Szücs Ferenc (Budapest)

Runenschrift und Mikroelektronik

(30 Minuten, 8 Seiten)

Der Einfluss menschlicher Eigenschaften ist eher hinderlich als hilfreich sowohl auf den verschiedenen Gebieten des Lebens als auch in der Wissenschaft. Die jeweilige Macht tut noch das ihre dazu. Dem allem steht das Gewissen, der Geist bzw. das Wissen entgegen. Aus diesem Gegensatz wird das wissenschaftliche Ergebnis der mikroelektronischen Instrumente siegreich hervorgehen, wenn die Arbeit im Glauben an die Wahrheit unternommen wird. Auch der Referent arbeitet auf diesem Gebiet mit den wissenschaftlichen und sog. nichtwissenschaftlichen (Sagen usw.) Daten. Es ist zu hoffen, dass auf diese Weise die Frage von Atlantis und auch jene der Urheimat der Ungarn gelöst wird.

ANMERKUNG

Wir berichten auch von solchen Vorträgen, die nicht im geplanten Programm des Treffens figurieren. Sie wurden deshalb gehalten, weil einige der ursprünglich geplanten Vorträge ausgefallen sind.

GESCHÄFTSORDNUNG

1. Der Gegenstand der vorgetragenen und in Druck erschienenen Vorträge beschränkt sich auf die ungarische Frühgeschichte und die ungarische Sprache und auf damit eng verbundene Themenkreise. Es wird ausdrücklich darauf hingewiesen, dass hier keine politischen oder religiösen Berichte veröffentlicht oder vorgetragen werden.
2. Das Veröffentlichungsrecht der hier vorgetragenen und/oder hierher versandten Vorträge gehört dem Verein und dem Verfasser. Der Verein ist eine gemeinnützige Gesellschaft, die ihre Berichte zu Erstellungskosten oder kostenlos den Interessierten zur Verfügung stellt. Das gleiche gilt für Tonband-Aufnahmen, Filme oder Informationsmaterial aller Art.
3. Das Präsidium des Vereins ruft die Teilnehmer höflichst auf, die Unparteilichkeit zu bewahren, auch den Ausführungen diametral entgegengesetzten Auffassungen wohlwollend Gehör zu schenken und persönliche Fragen jeder Art vermeiden zu wollen. Es wird gebeten, die Vortragenden und die Diskussionsteilnehmer in keiner Weise zu stören.
4. Die Vorträge werden durch die Autoren dem Vorsitzenden vorgetragen oder vorgelesen. Mündliche Interventionen oder laute Bemerkungen während des Vortrages sind nicht erlaubt. Etwaige Fragestellungen und Richtigstellungen müssen ebenso schriftlich ausgeführt dem Vorsitzenden übergeben werden. Die aufgeworfenen Fragen und Richtigstellungen werden durch den Vorsitzenden zusammengestellt und während einer Rundtisch-Konferenz besprochen.
5. Die Führung liegt beim Vorsitzenden; die angewandte Ansprache lautet: Frau Vorsitzende – oder Herr Vorsitzender. Die oder der Vorsitzende führt nach ihrer oder seiner besten Diskretion.
6. Unsere einzige Liebe gehört der ungarischen Geschichte und der ungarischen Sprache!

Zürich, 16. Mai 1986

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
PRÄSIDIUM

DEKLARATION

Menschliche, sachkundige Klarheit, sachliches Wissen, selbstlose und aufrichtige Denkweise sollen für uns, die in der Forschung der Geschichte des ungarischen Volkes und des ungarischen Heimatlandes gemeinsam tätig sind, charakteristisch sein.

Wir reichen unsere Hände zum freundschaftlichen Händedruck in jede Richtung. Unsere Tätigkeit ist frei von Politik und sie ist rein wissenschaftlichen, freundschaftlichen und informativen Charakters.

Wir trachten nach keinen materiellen oder gesellschaftlichen Zielen, unsere einzige Liebe gilt dem ungarischen Volk, seiner Geschichte und seiner Sprache. Wir haben tiefes Verständnis für die Verpflichtungen unserer Mitglieder, unserer Freunde und der interessierten Personen, die jedoch keine Auswirkungen auf unseren Verein und dessen Mitglieder haben.

Alle unsere Ziele sind positiven Charakters. Frei von jeglichem Druck möchten wir, im reinsten wissenschaftlichen Sinne, – vor allem – den wirklichen Ursprung des ungarischen Volkes oder der ungarischen Völker, unserer Urheimat oder unserer Urheimatländer, sowie den Ursprung der ungarischen Sprache, die Verwandten unserer heutigen Sprache und unseres Volkes untersuchen und erforschen.

Wir weisen im Prinzip keine Theorien zurück, wir erwarten jedoch, dass die Beweise und Argumente auf streng wissenschaftlicher Basis ruhen. Wir sind dagegen, dass irgendwer über irgendetwas erklärt, dass diese oder jene Frage schon gelöst sei und deshalb ein jeder dies ex officio akzeptieren soll.

Wir bezeugen den anderen Mitgliedern der grossen Familie der Menschheit unseren vollen Respekt, wir erwarten jedoch den selben Respekt unserem Volke gegenüber. Unserer Überzeugung nach kann der neue, ruhmreiche Tempel unserer Zukunft nur auf der Basis der reinen Moral aufgebaut werden; die Voraussetzung dafür basiert auf dem gegenseitigen Respekt und dem Verschwinden jeder Form und Folge von Gewalt.

Wir sind uns der Zusammenhänge der Geschichtsforschung mit den grossen Fragen der Gegenwart und der Zukunft bewusst. Unser Standpunkt wird in dieser Weise in seiner Ganzheit veröffentlicht.

Herausgegeben am 10. Februar des Jahre 1986.

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

PROGRAMM ERSTES BENIDORM-TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN
18.-24. Mai 1986

(PLAN)

Tag	Stunde	Referent	Thema	Präsident	Diskussionsteilnehmer
18 Sonntag	10-11 ⁵⁰ 12-13 16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Sugár Dénes Baráth Tibor László Gyula Paál Zoltán Sárkány Kálmán Farkas József	Eröffnung, Vorstellung, technische Angelegenheiten Über die neueren Forschungen der Urgeschichte der Ungarn Unsere Urgeschichte Arvisura (Buchbesprechung) Csihák Die Drachen in Menschengestalt Schlangendarstellungen auf Bauernwagen in Szatmár	Csihák Csihák Csihák Kunzabó Sugár Sugár	
19 Montag	10-10 ³⁰ 10 ³⁰ -12 12-12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ -13 16-17 ⁵⁰ 18-18 ³⁰ -19 ³⁰	Sugár Dénes Diskussion Kunzabó Ferenc Sugár Dénes Hallay István Sugár Dénes	Schlangen und Drachen Fruchtbarkeitsgötter; Schlangen etc. Nationalbewusstsein und unsere Urgeschichte Kleine Urgeschichte Die Beziehungen von Europa und Byzanz zwischen 476 und 900 Jahresversammlung der UHVZ Diskussion	Sárkány Érdy Csihák Csihák Sárkány	Hallay, Farkas, Sárkány, Sugár
20 Dienstag	10-10 ⁵⁰ 11-11 ⁵⁰ 12-12 ³⁰ 12 ³⁰ -13 16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Diskussion Kovárczy István Diskussion Sugár Dénes Sárkány Kálmán Érdy Miklós	Die Beziehungen von Europa und Byzanz zwischen 476 und 900 Über die ungarisch-normannischen Beziehungen Über die ungarisch-normannischen Beziehungen Vergleichende Grammatik des Baskischen und des Ungarischen Tarih-i Ungürüs (Buchbesprechung) Csihák Unsere Sagen und Legenden vom Wunderhirsch Im alten Khorassan an den Ufern des Oxus	Sárkány Szücs Szücs Farkas Farkas Érdy Sárkány	Hallay, Kunzabó, Radványi, Sugár Dani, Kenessey, Radványi, Sugár
21 Mittwoch	10-11 ³⁰ 11 ³⁰ -12 12-12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ -13 16-17 ⁵⁰ 18-18 ⁵⁰ 18 ⁵⁰ -19	Diskussion Rojkó-Bakos Ibolya Sugár Dénes Érdy Miklós Hallay István Hallay István Radványi Irène	Wunderhirsch, Khorassan etc. Zu Besuch bei den Hunza Zwei Fragen betreffend die Heilige Krone Kleine Urgeschichte Die katholische Kirche; unsere Vorfahren im Westen Die Heilige Krone Kleine Urgeschichte	Érdy Sárkány Kunzabó Hallay Szücs Sárkány Sárkány Kunzabó	Farkas, Radványi, Sugár, Szücs
22 Donnerstag	10-10 ⁵⁰ 11-13 19 ⁰⁰	Árkay László Diskussion Garden-Party	Altungarische Volksmusik Vorschläge	Csihák	
23 Freitag	10-11 ⁵⁰ 12-12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ -13 16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰	Diskussion Diskussion Farkas József Baskovics József Szücs Ferenc Farkas József	Die Heilige Krone Vorschläge Kleine Urgeschichte Folgerungen aus einigen Personen- und Ortsnamen der Árpádenzeit Runenschrift und Mikroelektronik Die hölzernen Grabmäler im Friedhof von Szatmárcseke	Sárkány Dani Radványi Sugár Hallay	Farkas, Hallay, Kunzabó, Sugár
24 Samstag	10-10 ⁵⁰ 11-11 ⁵⁰ 12-12 ⁵⁰ 16-16 ⁵⁰ 17-17 ⁵⁰ 18-19 ³⁰ 19 ³⁰ -20	Diskussion Diskussion Csihák György Érdy Miklós Érdy Miklós Henkey Gyula Sugár Dénes	Die hölzernen Grabmäler im Friedhof von Szatmárcseke Folgerungen aus einigen Personen- und Ortsnamen der Árpádenzeit Rechnungsbericht Am Ziel, das Csoma de Kőrös nie erreichte In Ost- und in West-Turkestan in den Jahren 1982 und 1983 Die kontinuierliche Entwicklung der Ungarn auf Grund von anthropologischen Untersuchungen der ungarischen Bevölkerung Zusammenfassung. Abschluss	Hallay Radványi Farkas Farkas Érdy	Dani, Farkas, Sárkány, Sugár Dani, Farkas, Sárkány, Sugár

STÄNDIGE AUSSTELLUNG VON FACHBÜCHERN

EINLADUNG ZUM ZWEITEN TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN IN ZÜRICH

Die unterzeichnenden Veranstalter laden all jene zu diesem Treffen ein, die sich für die Frühgeschichte der Ungarn und deren Forschungsstand interessieren.

Ziel des Treffens: Die Zusammenführung der in- und ausländischen Fachleute als auch der Interessenten, welche sich alle als Privatpersonen an diesem Treffen beteiligen. Allen soll die Gelegenheit zur Teilnahme an einer offenen Diskussion geboten werden, wobei die einzelnen Standpunkte in einer freundschaftlichen Atmosphäre erörtert und verbreitet werden können.

Die Vorträge werden in folgende Gruppen aufgeteilt:

1. Ungarische Frühgeschichte,
2. Die einzelnen Phasen der Entwicklungsgeschichte der ungarischen Sprache,
3. Die ungarischen Reichsinsignien,
4. Beiträge zu den obigen Vorträgen aus den Themenkreisen der Archäologie, Volkskunst, usw.

Es ist unser Wunsch, dass die Geschichte bis und mit der Zeit Endre III. (1290–1301) verfolgt wird. (Dies ist eine zeitliche Einschränkung.) Den Vorträgen folgen Fachdiskussionen.

Fachleute sind herzlich eingeladen, sich an unseren Vorträgen und Voten zu beteiligen. Sie werden um die für die Programmgestaltung notwendige Kurzfassung ihres Vortrages sowie um die Angabe der genauen Zeitdauer gebeten. Einsendeschluss an das Zürcher Sekretariat ist der 28. Februar 1987. Wir möchten jedem in der Reihenfolge der Anmeldungen Gelegenheit zu einem Vortrag bieten, sofern er den Nachweis einer eigenen wissenschaftlichen Publikation auf seinem Gebiet erbringt und anerkennt, dass sich die Ethnogenese der Ungarn aus der Verpflechtung zahlreicher Umstände ergibt.

Es wird keine Teilnahmegebühr erhoben. Die anfallenden Organisationskosten werden von einigen Privatpersonen getragen. Die Teilnehmer (Referenten, Gäste, usw.) tragen ihre eigenen Kosten und sind für die üblichen Versicherungen besorgt.

Die Veranstalter bitten um strikte Einhaltung der hier stipulierten Hausregeln.

Die Veranstalter sind in jeder Hinsicht unabhängig. Der Verein als Veranstalter befasst sich weder mit persönlichen noch mit politischen Belangen und ist nur für die in dieser Einladung erwähnten Punkte verantwortlich.

Ort des Treffens: Zürich.

Zeitpunkt: 24.–30. Mai 1987.

Die offizielle Sprache und Arbeitssprache ist ungarisch.

Auf Wunsch ist das Sekretariat gerne behilflich bei der Suche nach Unterkunft und Verpflegungsmöglichkeiten.

Schriftliche Anmeldungen sind an das Sekretariat zu senden:

Ungarisch Historischer Verein Zürich
Postfach 502
CH-8047 Zürich

Wir bitten die ungarischen Organisationen und Zeitungen, unsere Initiative zu unterstützen.

Benidorm, den 24. Mai 1986.

Dr. József Bacskulin, La Palma
Dr. György Csihák, Uster
Dipl. Ing. Dániel Farkasch, Bad-Homburg
Dr. József Farkas, Mátészalka
Rózsa Pluhár, New York
Irène-Henriette de Radvány, Stockholm

Das Original dieser Einladung ist am Ort des Treffens einzusehen.

NACHWORT

Während ich nach den geistigen Anhaltspunkten des Nachwortes suche, zündet meine Frau die Kerzen in der Küche an. Wir haben den 1. November 1988. Wollten wir für alle Verwandten eine Flamme zünden, dann sollten etwa vierzig Kerzen auf dem Fensterbrett stehen...

Schliesslich flackerten vier Flammen in der Abenddämmerung – und eine fünfte für die, die in unbezeichneten Gräbern ruhen. Während die Kerzen knistern, bellen Hunde in den Höfen der Vorstadt.

Wenn ich an Spanien, an Benidorm, an den kleinen Saal des "Hawaii Hotels" denke, in dem etwa anderthalb Dutzend "Altungarn" einander musterten, erheitert sich mein Gemüt. Auf das Zeichen der Trompete haben wir uns zu einer kleinen "Ungartümelei" versammelt. Wir hatten uns noch nie gesehen, trotzdem hatten wir das Gefühl, dass wir einander kennen. Als ob wir ein winziges Zeichen tragen würden, das für die anderen unsichtbar ist.

Wenn ich aus der Distanz der zwei vergangenen Jahre an das erste Treffen denke, empfinde ich immer so. Die Pflicht der wertenden Einschätzung überlasse ich der Zeit. Ich teile lieber meine seelischen Regungen mit.

Es mussten 55 Jahre verfließen, bis ich von der Ecke der sowjetisch-rumänisch-ungarischen Dreiergrenze nach Spanien fuhr und die Leute, die in diesem Bunde vertreten sind, kennenlernen konnte. Es war mein erster Flug und meine dritte Reise nach Westen. Ich passierte mit 36 Jahren zum ersten Mal die westliche Grenze. Aber eine Fahrt in die östliche Richtung war mir auch erst nach dem Universitätsstudium möglich...

Es ist die charakteristische Situation meiner Generation. Mein Reisegefährte, Dr. Kálmán Sárkány, achtundachtzig, musste 40 Jahre warten, um sich im Flugzeug fürchten zu können.

Die, die nicht in Ungarn geblieben sind, mussten 30 Jahre warten, um unsere Fragen gemeinsam mit uns zu besprechen. Wenn die Organisationsarbeit von unserem Präsidenten, Dr. György Csihák, unterstützt von seiner treuen Gattin, Frau Hanni, zu keinen anderen Ergebnissen geführt hätte, wäre seine opferwillige Initiative trotzdem als eine Tat im Dienste des Ungarntums zu betrachten. Wir trafen zusammen, lernten gegenseitig unsere Gedanken kennen und konnten darüber hinaus mit Genugtuung feststellen, dass wir noch bereit sind, unserer Nation zu dienen.

Nachdem wir uns und unsere Tätigkeit gegenseitig kennengelernt haben, können wir uns auf eine viel sicherere Basis stützen, auch wenn unsere Kenntnisse hier und da vielleicht mangelhaft sein sollten und wir den sehr verfeinerten Ansprüchen nicht immer gerecht werden können.

Das wichtigste Ergebnis von Benidorm ist, dass die Möglichkeit eines neuen Prozesses zustande gekommen ist. Die Erinnerung soll mit den Worten von Pál Teleki abgeschlossen werden:

– Wir müssen den Mut haben, Ungarn zu sein!

In Benidorm hatten wir Mut.

József Farkas

Ez a könyv hasznos lehet mindazoknak, akik a magyar őstörténet kutatásával még nem sokat foglalkoztak, hiszen számukra itt most egy ablak nyílik, amelyen keresztül egy csodálatos, alig ismert, titokzatos tájra, az emberi régmúlt egy darabkájára tekinthetnek. A nyelvezet noha szakszerű, azért világos és közvetlen, tehát fiatalok vagy hiányos magyar nyelvtudással rendelkezők számára is élvezetes.

Ajánlkozunk azon szakembereknek is, akik egy rövid olvasmány keretében szívesen megismerkednének az Első Magyar Őstörténeti Találkozó keretében kifejtett főbb gondolatokkal.

Gyarapodni fog minden olvasója e könyvnek: nemzettudatában. Érezni fogja, hogy magyarnak lenni kedves ajándék.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület